

ХАВИЕР МОРО

ИНДИЙСКАТА ПРИНЦЕСА

Превод от испански: Мариана Китипова, 2011

chitanka.info

На Себастиан, раджа на Сан Агустин-и-Бекер, и на неговата майка — принцеса Сита.

Господ е създал махараджите, за да забавлява човечеството с пищни зрелища.

Ръдиард Киплинг

Децата и от двата пола трябва да бъдат водени задължително на лов веднъж седмично, а когато пораснат, да прекарват две седмици в годината на лов за тигър.

Бележки за възпитанието на един владетел, Махараджа на Гвалиор, Обща политика на кралския двор, 1925 г.

Всичко е позволено, защото страстта не чака.

Кама Сутра 2.3.2

БЛАГОДАРНОСТИ

В началото на осемдесетте години Феликс Тусел, кинопродуцент и мой приятел, за пръв път ми спомена за историята на една испанка, която се омъжила за махараджа. За човек, влюбен в Индия като мен, темата несъмнено беше привлекателна. Феликс ми връчи папка със стари снимки, статии от вестници и копие от книгата на Анита Делгадо — „Впечатления от пътешествията ми из Индия“ — и ми предложи да напиша филмов сценарий. Залових се за работа и докато Феликс беше със семейството си на почивка в Кения, написах първата чернова. Той обаче така и не я прочете, защото не се върна от онова пътуване. Загина в автомобилна злополука по пътя между Момбаса и Найроби.

В продължение на двайсет години проектът отлежаваше, докато Ана Роса Семпун не ме върна отново към него, за което съм ѝ много благодарен. Както и на моите издатели Адолфо Гарсия Ортега и Елена Рамирес за доверието и насърчението им през дългите месеци, през които пишех книгата.

Подобна книга не може да бъде написана без помощта и подкрепата на много хора. Искам да благодаря специално на съпругата ми — Сита, за търпението и доброто ѝ настроение. Макар и бременна в петия месец, тя стоически издържа четирийсетградусовите температури по време на пътуванията ни из Пенджаб.

Благодаря на Доминик Лапиер за интереса, който винаги ми е вдъхвала, за да пиша за нейните приятели махараджите. И на Лари Левън за подкрепата, която ми оказа, както и за уместните му поправки.

Искам да изразя огромната си признателност към Елиса Васкес де Хей, авторка на „Анита Делгадо, махарани на Капуртхала“ (Планета, 1997), за великодушието, с което ми предостави данни, идеи и контакти. Без нейното сътрудничество работата ми щеше да бъде много по-трудна. Благодаря също на Лаура Гаридо, Бернадет Лапиер,

Карлос и Каролина Моро, Крисчън и Патриша Бойър и Кристина Регера от „Еър Индия“ в Мадрид.

Искам да спомена специално Амиабх Кант, заместник-министър на туризма на Индия, за ценната му и винаги ефикасна помощ. И нашите стари приятели от Ню Делхи Камал Пареек, Арвинд и Джая Шривастава, Ашвини Кумар, Франсис Вакзиарг и Аман Натх, Нилуфар Кхан и Шахерназ Масуд. Благодаря на Каран Сингх — син на махараджата на Кашмир, и на Мадхукар Шах — наследник на династията на Орча, за топлото им посрещане, както и на всички членове на кралското семейство на Капуртхала, които се съгласиха да ги интервюирам: принцеса Уша, Мартанд Сингх, Анита Сингх, Вишваджит Сингх, Сукхджит и Сатруджит Сингх... Благодаря също на Ракеш и Сушила Дас за това, че ми позволиха да публикувам някои необнародвани досега снимки. Благодаря на Шри Мадан Гопал, бивш началник на полицията на Капуртхала, на Шивдулар Дхилон от Патиала и на Джагджит Пури, началник на туристическата служба в Чандигарх. Благодаря на Делна Джасумани от Бомбай и на веригата хотели „Тадж“ за подкрепата и съдействието.

Изключително съм благодарен на Чарлс Алън от Лондон, автор на най-изчерпателните книги за индийските принцове — като *Lives of the Indian Princes*^[1] и *Raj, a scrapbook of British India*^[2], за контактите му, съветите и приятелското посрещане.

Накрая искам да благодаря на Педро Фернандес и Пилар Ортега за съдействието им да получа снимките на Аделина. Благодарен съм и на Орели Мароние, Сусана Гарсес и на авиокомпанията KLM, с чието съдействие бяха осъществени проучванията в книгата.

[1] Животът на индийските принцове (англ.). — Б.пр. ↑

[2] Радж, албум на Британска Индия (англ.). — Б.пр. ↑

ПЪРВА ЧАСТ
ЖИВОТЪТ Е ВЪЛШЕБНА ПРИКАЗКА

1.

28 ноември 1907 г.

Над океана цареше спокойствие. Арабско море беше гладко като огромно маслено петно, което се простираше до тъмния хоризонт. Осемтонният лайнер „Орор“ на френската корабоплавателна компания „Месажри Маритим“ браздеше крайбрежните води на Индия, а надигналите се след него леки вълни къдреха морската повърхност. Двата високи комина със синя ивица по ръба бълваха дим, който се издигаше в обсипаното със звезди небе на тропическата нощ. Корабното витло се въртеше с равномерен шум. Пътниците, с които параходът бе отплавал от Марсилия месец по-рано, бяха в по-голямата си част английски и френски чиновници в колониите, мисионери, семейства на заселници и военни с местоназначение в Пондичери и Сайгон — крайната спирка. Докато в Марсилия пътниците се оплакваха от студа в края на октомври, сега страдаха от влажната горещина, която ги принуждаваше да спят на палубата. Въздухът ставаше все по-задушен, сякаш луната имаше свойството да го затопля. Приятните температури на първите спирки — Тунис и Александрия — останаха далечен спомен. Неколцина пътници от първа класа стреляха целия следобед по албатроси и чайки. Така усъвършенстваха точността си и се упражняваха за големия лов, който ги очакваше.

Двете жени, излегнали се на шезлонги на горната палуба, наблюдаваха с интерес летящите риби, които проблясваха над тъмното море. Едни от тях се блъскаха в корпуса на кораба, други се приземяваха тромаво върху пода от тиково дърво и един юнга ги събираше и ги пускаше в кофа, която после обръщаше през борда. Помладата беше испанка, току-що навършила седемнайсет години. Наричаше се Ана Делгадо Брионес. Носеше елегантна рокля от зелена коприна на модна къща „Пакен“, накъдрената ѝ кестенява коса беше прибрана в кок, който разкриваше изящната ѝ шия, а на ушите си имаше перлени обици. Лицето ѝ беше овално, с правилни черти и с големи, гледащи морно черни очи. Другата — мадам Дижон, около

четирийсетгодишна, беше нейна компаньонка. Имаше продълговато лице и вид на сврака. Човек би могъл да я вземе за провинциална учителка, ако не беше изисканият ѝ тоалет: дълга до глезените бяла пола, блуза от муселин в тон с полата и широкопола сламена шапка.

— Не казвайте нито дума по време на вечерята на капитанската маса... — каза мадам Дижон със съучастнически вид, като постави пръст на устните си в знак на мълчание. — Нали, Анита?

Испанката кимна. Бяха поканени на масата на капитана, защото... това бе последната вечер! Девојката не можеше да повярва. Пътуването ѝ се бе сторило безкрайно. Първите дни се чувстваше толкова зле, че ѝ се искаше да умре, и молеше компаньонката си да ѝ позволи да слезе на следващото пристанище. „Морската болест минава бързо“ — отвръщаше мадам Дижон, за да я успокои. Прислужницата ѝ Лола — едно нисичко, мургаво и живо момиче от Малага, което пътуваше в каюта трета класа, претърпана със завръщащи се от Мека мюсюлмански поклонници, също се чувстваше ужасно. „Това е по-зле и от раздрънкана каруца!“ — оплакваше се тя между повръщанията, когато се качваше да обслужи „господарката си“. Страданията на Лола се прекратиха, когато морето се успокои, но на Анита ѝ се гадеше и ѝ се виеше свят по време на цялото пътуване. Копнееше да стъпи на сушата; не обичаше морето. Освен това, повече от година мечтаеше за новата си страна. „Как ли изглежда Индия?“ — питаше се винаги, когато някой пътник отбележеше, че е различна от всичко, което един европеец е виждал и би могъл да си представи.

По време на плаването Ана Делгадо привличаше погледите на всички както заради красотата си, така и заради тайнствеността, която я обгръщаше. Ако се съдеше по великолепните бижута, които носеше, явно беше от богато семейство, но недостатъчно изисканото ѝ поведение и андалуският акцент, който се долавяше във френския ѝ, не говореха за аристократичен произход. Всичко у нея беше вълнуващо, което, прибавено към ослепителната ѝ красота и живия ѝ характер, привличаше мъжете и те кръжаха край нея като пчели около кошер. Някакъв англичанин, запленил от чара ѝ, ѝ подари брошка — камея с две рози, и огледалце. Други не бяха толкова изискани. Един офицер от френската колониална армия възхитено коментира грациозната ѝ талия, докато се разминаваше с нея на стълбите. Анита прие комплимента с дяволита усмивка и му показа платинения пръстен с

брилянти, който носеше на безимения пръст на дясната си ръка. Достатъчно, за да затвори устата на французина и на останалите любопитни, които не спираха да гадаят коя е тайнствената им спътница.

Когато чуха камбаната, която приканваше на вечеря, двете жени слязоха в ресторанта — просторен салон със стени от тиково дърво и подиум, където шестима музиканти, облечени във фракове, изпълняваха творби от Менделсон. Кръглите маси, покрити с бродирани покривки и фин лиможки порцелан, бяха осветени от кристални полилеи от Бохемия, които звънтяха по време на вълнение. Капитанът ги бе поканил на масата си за прощалната вечеря. Останалите им сътрапезници бяха трима представители на френското дипломатическо тяло, които пътуваха за Пондичери.

— Бяхте обгърната от тайнственост по време на плаването — отбеляза единият от французите. — Всъщност така и не узнахме причината за пътуването ви до Индия и умираме от любопитство.

— Казах ви го веднъж, мосю. Отиваме при своите английски приятели, които живеят в Делхи.

Анита и мадам Дижон се бяха уговорили за тази невинна лъжа и бяха решени да опазят тайната до края. Никой обаче не им вярваше — нито френските дипломати, нито хората от екипажа, нито пътниците. Толкова привлекателно и обсипано с бижута момиче, при това испанка, беше нещо невиджано в Индия през 1907 година.

— В Бомбай горещината ще бъде още по-голяма — отбеляза мадам Дижон, сменяйки темата.

— Трудно е да се приспособиш към такъв тежък климат. Индия не е подходяща за всеки — намеси се един от французите, поглеждайки изпод вежди Анита.

— Живяла съм там, преди да овдовея... — добави мадам Дижон.

— Така ли? Къде?

Жената едва успя да отклони вниманието на събеседника си.

Колко трудно беше да се пази тайна! Анита не обичаше да лъже, но съзнаваше, че не може да каже истината. Гореше от желание да

разкаже всичко за живота си, но знаеше, че трябва да мълчи. Заповед на раджата. Може би поради това не успя да се наслади на плаването: принудителното мълчание я бе изолирало от другите. А и дори да можеше да говори... Как да каже истината? Как да каже, че отива в Индия, за да се омъжи за принц? Как да обясни, че там, в далечната земя Капуртхала, я очакват като принцеса? На седемнайсет години щеше да стане владетелка на страна, която дори не познаваше... Не, това не можеше да се разкаже току-така на първия, който я попита. Раджата имаше право: историята беше толкова неправдоподобна, че беше по-добре да мълчи. Толкова невероятна, че дори самата тя не си вярваше. Понякога си мислеше, че живее в някакъв сън. За три години животът ѝ се бе променил толкова, че приличаше на роман. В един момент си играеше с кукли, а в следващия сключи граждански брак с индийски раджа в кметството на парижкия квартал Сен Жермен. При вида на фините си и отрупани с пръстени ръце нямаше как да не вярва. Спомняше си онзи ден преди месец в дъждовния и меланхоличен като никога Париж. Господи, каква студена и тъжна церемония! Разбира се, това не беше сватба на принцеса, а обикновена формалност. Облечени официално, родителите ѝ, сестра ѝ — Виктория, раджата, камердинерът му и тя влязоха в сградата на кметството на Сен Жермен и излязоха женени няколко минути след като се подписаха в едни огромни тетрадки. Ожениха се без тържественост, без музика, без ориз, без приятели, без празненство. Това не беше истинска сватба. После отидоха в бирария „Лип“, където ядоха кисело зеле и пиха елзаско вино и шампанско като в обикновен празничен ден. А тя винаги бе мечтала да се венчае в черква, облечена в бяло, в присъствието на съученичките и приятелките си от квартала в Малага, пеещи „Салве росиера“!^[1] Това щеше да е истинска весела сватба, а не като тъжната церемония в Париж. Сърцето ѝ се свиваше при мисълта за баща ѝ, горкия дон Анхел Делгадо де лос Кобос, толкова достолепен с гъстите си сиви мустаци и осанка на благородник, но ужасно тъжен при раздялата с дъщеря си на изхода на „Лип“ — лицето му беше мокро от дъжда или може би от сълзите, след като предаде скъпото си момиче на „един мавърски крал“, както в началото наричаха раджата, преди да се запознаят с него. Да, той бе тласнал дъщеря си към една необикновена съдба. Направи го обаче по принуда. Първо, заради жена си, която в началото се противопостави категорично на желанията на

раджата, но после постепенно промени мнението си при вида на разкошните подаръци, които дъщеря ѝ получи. Натиск оказаха и съседите, приятелите и най-вече клиентите на новото кафене „Леванте“, сред които бяха самият Вале-Инклан, Рикардо Бароха, Леандро Орос и други. Сякаш се бяха наговорили да превърнат Анита в ориенталска принцеса. „Не може да се пропусне такава възможност“ — много сериозно каза Вале-Инклан на доня Канделария Брионес, майката на Анита, когато тя му съобщи за предложението на раджата да отведе дъщеря ѝ. „А честта, какво ще кажете за честта?“ — попита доня Канделария. „Това може да се уреди — отсече прочутият писател. — Поискайте да се ожени за нея!“

— Да дойде с всички необходими документи и да се ожени за нея според закона, както правят порядъчните хора! — добави Орос.

В крайна сметка това беше единственото условие, поставено от семейство Делгадо. Бракът спасяваше „честта“. Само така можеше да се запази семейното достойнство, макар че дон Анхел би предпочел да не се разделя с тъй младата си дъщеря.

В онзи сив ден в Париж раджата бе изпълнил условието. Приел бе да сключи граждански брак, за да бъдат родителите на любимата му спокойни. И за него обаче това не беше истинска сватба. Сватбата, която бе подготвил в страната си, закъдето сега Анита пътуваше с кораб, а после с влак, щеше да бъде като от „Хиляда и една нощ“. Дори в най-ослепителните си мечти момичето не би могло да си я представи. Това ѝ беше казал той в онзи ден, за да разсее тъгата ѝ, предизвикана от окончателната раздяла с родителите ѝ.

Горкият дон Анхел губеше не само Анита. Скоро щеше да изгуби и другата си дъщеря — Виктория, която се бе запознала в Париж с един американски милионер, в когото се беше влюбила до полуда. Две дъщери, които в миг бяха отлетели. И всичко това заради един владетел от Изтока. Баща ѝ бе съкрушен и Анита знаеше това. Мислеше за него всяка вечер, преди да заспи. Мислеше също за майка си и сестра си, но не с такава тъга. Те бяха по-силни, а освен това, майка ѝ постигна каквото желаше: никога повече да не се притеснява за пари. „Благодаря, Ваше Височество“. И се молеше за всички тях на Дева Мария Победителка, „нейната“ Богородица, покровителка на Малага, докато осветеният кораб се приближаваше към страната на безбройните богове.

[1] Популярна религиозна песен в чест на Дева Мария. — Б.пр. ↑

2.

Призори „Орор“ наближи брега и направи маневра, за да влезе в пристанището на Бомбай. Анита и мадам Дижон се бяха опрели на перилата на горната палуба. Градът се появи на хоризонта като неясно тъмно петно, забулен от лека мъгла. Риболовни лодки — малки платноходи с триъгълно платно, браздыха водите на залива. Това бяха рибари *коли* — местните жители на Бомбай, първите, които преди три века видели португалските моряци да слизат на брега. Тъкмо португалците нарекли мястото Бом Баия — „хубавия залив“, откъдето произлиза сегашното му наименование. *Колите* помислили, че високите мъже със зачервени и лъщящи лица, идващи от Гоа, са нещо като митологични животни, появили се от някой епизод на Махабхарата, великата епична сага на хиндуизма. Португалците имали ужасяваща слава, защото завладяването на Гоа било съпътствано със смърт и разрушение, с изравнени със земята хиндуистки храмове и джамии, с насилствени бракове на превърнати в затворнички жени — и всичко в името на един нов бог, който би трябвало да е великодушен и милостив. Начинът, по който португалците започнали европейската колонизация на Индия, никак не приличал на начало на приказката за приятелство между Изтока и Запада.

— Но *колите* от Бомбай все пак са имали късмет. — Мадам Дижон познаваше добре историята на града. Мъжът ѝ бе преподавал френски език в училището „Св. Франциск Ксаверий“, символ на британските учебни институции. — Португалците не знаели как да се справят с нездравословната кална местност, която тогава представлявал Бомбай, поради което кралят на Португалия го предложил на Чарлс II като зестра, когато се оженил за Катарина де Браганса.

— Значи градът е бил сватбен подарък? — попита Анита, която се вълнуваше от мисълта, че пристигат, но както обикновено, внимателно изслушваше обясненията на компаньонката си.

На далечния бряг видяха клекнали мъже, които извършваха утринния ритуал на къпането, като изливаха вода върху главите си —

индийски обичай, възприет първоначално от англичаните, а впоследствие и от европейците от континента, близо век по-късно. Черни лъскави биволи бродеха между кирпичените къщурки с покриви от палмови листа. В устието на една рекичка голи до кръста жени миеха косите си, а децата се плискаха в тъмната вода. Гора от мачти, кранове и комини възвестяваше близостта на пристанището: арабски двумачтови платноходки, китайски джонки, товарни кораби с американския флаг, фрегати на английската армия, рибарски кораби... Първото нещо, което се разкри пред погледа на пътниците, бе крайморският булевард с неговите палми и тъмни сгради, а с навлизането в пристанището — внушителният силует на хотел „Тадж Махал“, увенчан с пет купола. Леката мъгла би им напомнила за Англия, ако не бяха лепкавият въздух и гарваните, които кръжаха над покривите и комините на параходите, и гракът им се смесваше със свиренето на сирените. Анита, облечена подобаващо за случая, изглеждаше много красива, макар че красотата ѝ не се открояваше само в отделните детайли. Носеше дълга до земята памучна пола и бродирана копринена блуза, която подчертаваше стройната ѝ талия. Очите ѝ блестяха от нетърпение; с едната си ръка тя бършеше нервно слепоочията и бузите си с кърпичка, докато с другата се предпазваше от изгряващото над града слънце. „Орор“ привърши маневрата за акостиране. „Дали ще дойде да ме посрещне?“ — питаше се тя.

— Кажете дали го виждате, че сърцето ми ще се пръсне! — помоли тя мадам Дижон.

Долу на дока мадам Дижон видя стотици носачи с лъскави от пот тела, покрити само с препаска около кръста, които влизаха в трюмовете като колони мравки и излизаха натоварени с пакети, куфари и сандъци. Английски офицери, облечени с безупречни униформи в цвят каки, наблюдаваха напускането на кораба. Представители на корабната компания придружаваха пътниците от първа класа до митницата; пътниците от втора и трета класа се отправяха натам сами. Цареше необичайна суматоха и оживление. Един кран с огромен скрипец, колони и въжета, които няколко работници дърпаха с усилие, разтоварваше най-ценния товар на кораба: два коня от арабска порода, подарък от султана на Аден за някой махараджа. С изцъклени от ужас

очи чистокръвните животни ритяха във въздуха и приличаха на огромни насекоми. Десетина слона пренасяха изнесените от търбуха на кораба сандъци, мебели, коли и машинни части. Миришеше на влага, на пушек, на желязо и море. Граченето на гарваните се смесваше с виковете, поздравите и подсвиркванията на пазачите. Пътниците, които слизаха на брега — в голямата си част англичани, — бяха посрещнати от близките си, всички добре облечени и елегантни. На пристигналите официални лица поставяха около врата гирлянди от оранжеви индийски карамфили. Докато мадам Дижон и Лола брояха в сградата на митницата петдесетте сандъка, от които се състоеше багажът на испанката, Анита успя да зърне няколко индийки, облечени със сари. Но все още не виждаше мъжа, който я бе накарал да дойде и бе обещал да я дари с цялата любов на света.

— Вие ли сте госпожа Делгадо?

Гласът зад гърба ѝ я стресна и я накара да се обърне. „Той е!“ — мина ѝ светкавично през ума. Тъмночервеният тюрбан, изящно навитата брада и великолепната синя униформа с колан в синьо и сребристо я бяха подвели. Веднага осъзна грешката си и стана сериозна, а мъжът постави гирлянда от цветя около врата ѝ.

— Помните ли ме? Аз съм Индер Сингх, пратеник на Негово височество раджата на Капуртхала — каза той, като долепи дланите си на височината на гърдите и се поклони в знак на уважение.

Как да не си спомняше! Никога нямаше да забрави този висок внушителен мъж, който един ден потропа на вратата на скромния апартамент на улица „Арко де Санта Мария“ в Мадрид, където Анита живееше със семейството си. Беше толкова снажен, че едва мина през вратата. Един истински сикх, гордост за расата си. Нямаше начин да го накарат да седне по време на посещението му и понеже беше много едър, заемаше почти цялата кухня-вестибюл. Беше дошъл специално от Париж, за да предаде лично на Анита писмо от раджата. Любовно писмо. Писмото, което бе объркало изцяло живота ѝ.

— Капитан Сингх! — възкликна радостно Анита, сякаш бе срещнала стар приятел.

— Негово височество не можа да дойде да ви посрещне и ви моли да го извините, но всичко е готово, за да продължите пътуването си до Капуртхала — каза ѝ Индер Сингх на френски, примесен с английски и хинди, поради което тя едва го разбра.

— Много ли е далече от тук?

Индер Сингх поклати отрицателно глава с типичен за сънародниците му жест, който объркваше чужденците, защото винаги означаваше отрицание.

— На две хиляди километра.

Анита беше смаяна. Индиецът продължи:

— Индия е много голяма, мемсахиб. Но не се тревожете за нищо. Влакът до Джаландхар потегля вдругиден в шест. От Джаландхар до Капуртхала са само два часа път с кола. Запазили сме ви апартамент в хотел „Тадж Махал“, съвсем близо е.

Хотелът беше във викториански стил и бе дело на френски архитект, за когото се говореше, че се самоубил, защото резултатът не му харесал. Но въпреки това хотелът изглеждаше величествен.

С веранди и огромни коридори, по които въздухът циркулираше непрестанно, със стълбище, осветено от процеждащата се през цветните стъкла светлина, с готически тавани и стени, облицовани с благородна дървесина, с четири нови-новенички „електрически асансьора“, с постоянен оркестър и магазини, пълни с многоцветни коприни, хотелът беше един отделен свят в града, единственото обществено място, отворено за чужденците и индийците от всички касти. Останалите луксозни хотели бяха само за „бели“.

Когато Анита влезе в „Императорския апартамент“, веднага отвори прозорците, през които нахлу топлият бриз от Арабско море, а с него и миризмите и шумовете на крайбрежния булевард. Там долу зърна „Орор“. Жегата беше непоносима.

Всъщност имаше желание да се хвърли на леглото и да заплаче, но не искаше да го прави пред спътничките си. Щяха да кажат, че се държи като момиченце, че не може да иска раджата да измине две хиляди километра, за да я посрещне, и разбира се, щяха да имат право, мислеше си тя, но въпреки това изпитваше разочарование. Тогава може би беше най-добре да излезе навън, да опознае новата си родина.

„Току-виж ми минала гадната морска болест, от която се клатушкам като пияна!“ От седмици мечтаеше за този момент.

— Хайде, искам да видя и разгледам всичко — каза тя на мадам Дижон. После се обърна към прислужницата си: — Лола, ти по-добре

остани тук, може да ти се доповръща от миризмите, както в Александрия.

3.

Навън миришеше на развалени плодове, на кал и на разнасящите се от малките олтари благовония. Кравите се движеха преспокойно и това не правеше впечатление на никого, освен на Анита, която не разбираше защо не ги използват, за да теглят рикшите — двуколки за превоз на пътници — вместо измършавелите като скелети мъже, които изглеждаха по-близо до смъртта, отколкото до живота.

— Ние с удоволствие бихме ги изяли — подхвърли кочияшът на файтона, мюсюлманин на име Фироз, който имаше бакенбарди и толкова мръсна курта^[1], че беше невъзможно да се отгатне първоначалният ѝ цвят... — Но за индийците животът на една крава струва повече от живота на един човек, така че... няма кой да ги яде!

Файтонът се разминаваше с нови двуетажни трамваи; те току-що бяха пуснати в движение и преминаваха по улиците на града между обширни затревени пространства и разкошни къщи, всички в един и същ викториански, почти готически стил.

— Тези трамваи са по-хубави от трамваите в Ливърпул — заяви Фироз, горд с града си.

Когато стигнаха до Крауфорд Маркет, Анита остана изумена от изобилието на стоки: това беше истински ориенталски базар.

— Тук идват да пазаруват англичаните и парсите^[2] — обясни мюсюлманинът. — Те имат най-много пари.

Продаваше се всичко: от къдрави кученца до турски тютюн и непознати за тях плодове, които продавачите им подаваха да опитат иззад високите пирамиди от плодове и зеленчуци. Барелефите, които украсяваха металната конструкция и вътрешния фонтан, бяха дело на художника Локуд Киплинг, чийто син Ръдиард преди два месеца бе получил Нобелова награда за литература.

След Крауфорд Маркет Анита разгледа останалите базари, претъпкани с магазини и сергии, където се продаваха зърнени храни и захар от Бенгалия, сладки от Кашмир, тютюн от Патна и сирене от Непал; в базара за платове ѝ се искаше да докосне всичките видове коприни от Индия; на Пазара на крадците очите ѝ не можеха да се

отделят от бижутата и от интересните предмети. Върху площ от два квадратни километра имаше около дузина големи базари, над сто храма и светилища и повече стока от тази, която Анита и мадам Дижон бяха виждали през живота си.

Извън колониалния център разкошните и широки булеварди преминаваха в лабиринт от улички, гъмжащи от хора от различни раси и религии — взрив от живот и хаос, какъвто съществува само и големите азиатски градове. Анита и мадам Дижон спираха от време на време, за да избършат струйките пот от лицата си и да си поемат дъх. „Какъв шумен град, пълен с облечени или полуоблечени индийци със странни маниери... и боси!“ — щеше да напише Анита в дневника си^[3]. Струваше ѝ се, че всички говорят едновременно на различни езици. В едно малко рибарско пристанище *колите* продаваха сутрешния улов. Глъчта, миризмата и атмосферата напомниха на Анита пазара в квартала в Малага, където бе минало детството ѝ — беден квартал на име Върлиното заради върлините, на които окачваха рибата да се суши. А децата със слаби като клечки крачета и черни като въглен очи ѝ приличаха на бедните деца в Андалусия, които също тичаха голи из кварталите с къщурки. Тук обаче хората бяха по-бедни. Някои деца бяха толкова болни, че приличаха на старци, а коремите на други бяха издути от глисти; имаше също просяци с отвратителни недъзи, които Фироз умело пропъждаше. „Тук бедняците са ужасни“ — каза Анита, като отклони поглед от един покрит с язви прокажен, който се приближи и протегна към нея паничка. Не можа да потисне гримасата си на отвращение, когато осъзна, че вместо с коса, както си бе помислила, главата на просяка беше покрита с мухи.

Твърде богат, твърде беден: контрастът в Бомбай объркваше испанката, но въпреки това тя искаше да види всичко, сякаш бе решила да обхване и проумее сложната действителност в новата си родина още от първия ден. Фироз ги отведе на отсрещната страна на залива и файтонът пое по пътя, който се виеше по един хълм. Конете се запъхтяха от изкачването. Горещина имаше пет кули, от които се виждаше целият град. Гледката беше великолепна, макар че мястото сякаш не бе от този свят. Шумът от крилата на лешоядите и граченето на хиляди гарвани огласяха околността. Това бяха Кулите на мълчанието, където

парсите извършваха погребалните си ритуали. Парсите бяха последователи на Заратустра — персийски пророк, който сътворил проповеди, предаващи разговорите му с Бог. Религията им бе една от най-древните в света. Когато мюсюлманите ги прокудили от Персия, парсите се установили в Индия. Англичаните им бяха предоставили един хълм в Бомбай, където да полагат мъртъвците си. Те не ги погребваха, нито ги изгаряха, а ги поставяха голи върху мраморни плочи в петте кули. Лешоядите и гарваните се нахвърляха върху труповете и ги поглъщаха за секунди, така че смъртта се превръщаше в живот. Единствено „водачите на мъртвите“ имаха право да се погрижат за труповете. Препасани само с парче плат около кръста и снабдени с тояга, те хвърляха в морето костите и остатъците. Мястото привличаше чужденците заради невероятните гледки, които се разкриваха от него, а може би изпитваха и някакво нездраво любопитство.

Анита обаче не можа да понесе спектакъла. Почувства се зле от наситения с миризми въздух, от главозамайващата височина и от гледката на хищните птици и на хора, които явно вече бяха в отвъдния свят. „Моля те, отведи ме от тук!“ — помоли тя мадам Дижон.

Върнаха се по пътя покрай залива. Погребалните клади, които осветяваха здрача, впечатлиха Анита почти толкова, колкото и Кулите на мълчанието. Не беше свикнала с близкото присъствие на смъртта. Денят беше преизпълнен с твърде силни преживявания за младата испанка. Опиянена от цветове, миризми и звуци, тя имаше чувството, че ще падне в несвяст. Това, което бе видяла, не беше град, нито дори страна, а цял един свят, който бе твърде странен и тайнствен за младата андалуска. Свят, който ѝ вдъхваше страх. Внезапно изпита желание да се разридае, да изплаче насъбралите се в душата ѝ сълзи, но се сдържа. Беше горда, беше смела и полагаше усилие да овладее чувствата си. „Колко далече е Испания!“ — помисли си тя с въздишка.

По-късно, когато слезе в „Сий Лаундж“, ресторанта на хотела, тя изглеждаше прекрасна във вечерната си рокля. Но дали поради жегата, която вентилаторите не успяваха да прогонят, или заради познатата мелодия, изпълнявана от оркестъра, която ѝ напомни предишния живот, Анита Делгадо се олюля. Този път напразно се опита да се овладее, направи няколко колебливи стъпки и се свлече върху мекия персийски килим, предизвиквайки лек смут сред придружаващите я

дами, гостите и сервитърите, които се струпяха около бледата като мрамор красива девойка, питайки се един друг какво да направят, за да я върнат в съзнание.

[1] Традиционна мюсюлманска мъжка дреха, наподобяваща рокля. — Б.пр. ↑

[2] Етнорелигиозна общност в Индия. Парсите са потомци на иранците зороастрийци, дошли в Индия през VII-X в., след завладяването на Иран от арабите. — Б.пр. ↑

[3] Цитатите от дневника ѝ са взети от книгата на Елиса Васкес де Хей Анита Делгадо (Планета, 1997). — Б.а. ↑

4.

Доктор Уилъби поглаждаше бавно широките си прошарени бакенбарди и мустаците си с намазани с брилянтин краища. Той бе избрал да остане в Бомбай след уволнението си от армията и работеше като лекар на повикване в хотела. Обикновено посещенията му бяха свързани с дизентерия, колики и ужасни диарии, които новопристигналите бели прихващаха удивително бързо. Понякога поводът бе самоубийство или нараняване, причинено от пиян и ревнив любовник. Не бе очаквал, че в хотела може да попадне на пациент с диагнозата на Ана Делгадо Брионес.

— Не се дължи нито на горещината, нито на нервите, нито на умората от разходката, госпожице...

Анита вече се бе съвзела и го гледеше, изтегнала се на леглото, облечена в сатенен пенъоар и с разрошена коса. Лола и мадам Дижон стояха прави до нея.

— Бременна сте — каза д-р Уилъби.

Смаяна и невярваща, Анита отвори широко очи. Другите две жени размениха изненадани погледи и се втренчиха в Анита, като се колебаеха дали да придадат на лицата си изражение на упрек или на съчувствие.

— Не знаехте ли? — попита я лекарят, като я гледеше скептично.

— Не. Кълна се, че не знаех.

— Не забелязахте ли пропуските в цикъла?

Анита сви рамене.

— Да, но го отдадох на нервността ми по време на пътуването. Освен това пропуските не са много, само два... Сигурен ли сте в това, което казвате, докторе?

Лекарят прибра слушалката и ръкавиците в чантата си.

— Надявам се да го потвърдя утре, след като излязат резултатите от изследванията — отвърна той и напусна апартамента.

* * *

Чак сега Анита си даде сметка на какво се бе дължало непрекъснатото гадене и необяснимите прилошавания дори в дните, когато морето бе напълно спокойно. Не бе искала да осъзнае бременността си. Вероятно дълбоко в себе си бе знаела, но бе предпочела да си затвори очите. Достатъчно ѝ беше пътуването, сватбата в Индия, новият живот, който ѝ предстоеше, за да добавя масло в огъня. Сега не мислеше за онази нощ в Париж, когато за пръв път се люби с раджата. Не си спомняше срама и страховете, които изпита, докато той я събличаше бавно, не си спомняше опитните му ръце, възбуждащите целувки, думите, прошепнати на ухото, болката и насладата от любовта. Сега мислеше единствено за това, че бе предала човека, когото най-много обичаше — баща си. Дано дон Анхел, положил толкова усилия, за да запази „честта“ на семейство Делгадо, не узнаеше, че дъщеря му вече е била бременна преди сватбата в Париж!...

„Ако няма сватба, няма Анита“ — беше отсякъл баща ѝ пред капитан Индер Сингх по време на друга кратка среща в апартамента на улица „Арко де Санта Мария“. Беше го казал, за да угоди на доня Канделария, но дълбоко в себе си бе убеден, че тази любовна история бе просто каприз на един източен деспот и че няма да има добър край. Кой здравомислещ човек изобщо би предположил, че всичко ще свърши по този начин? Дон Анхел Делгадо де лос Кобос, чието изключително слабо телосложение оправдаваше името му^[1], не вярваше в чудеса, нито в приказката за Пепеляшка. Плешив, с изпито лице и очила с дебели стъкла и черни рамки, през целия си живот той се бе борил срещу един невидим враг, който сякаш винаги успяваше да го надвие: бедността. Бе наследил от предшествениците си значителни дългове и едно кафене — „Ла Кастаня“, на площад „Сигло де Малага“. Известно време печелеше от залата в дъното, превърната в малко казино, където клиентите залагаха пари на карти. Това позволяваше на семейството да преживее до края на месеца без излишества, но и без лишения. Кафенето даваше достатъчно приходи, за да пращат Анита в една школа по декламация, за да отстранят малък дефект в произношението ѝ. Дон Анхел работеше неуморно, искаше да превърне кафенето в доходно заведение, пък било само за да даде на дъщерите си добро образование: това, което научаваха в училището „Святото сърце на Исус“, където монахините предпочитаха да

преподават бродирание, отколкото четене и писане, беше крайно недостатъчно. И двете му дъщери не можеха да четат гладко и пишеха с мъка. С една дума, водеха труден, но достоен живот, докато в Андалусия не настъпиха лоши дни.

Първо ги сполетяха четири последователни сушави години, които съсипаха земеделието в Малага. После, през 1904-а, филоксерата унищожи лозята. Последва грипна епидемия и сякаш това не беше достатъчно, голямо наводнение опустоши полята и срина къщите на мнозина. Малага бе обявена за пострадал район и дълг на младия крал Алфонсо XIII бе да я посети в знак на солидарност. Заради красотата и чара си Анита бе избрана измежду момичетата в училището да му поднесе цветя при пристигането му на пристанището, пременена празнично и с прилежно стегнати плитки. Това беше първата ѝ среща с крал. Кой можеше да предположи, че съдбата ѝ щеше да е тясно свързана със съдбата на този симпатичен монарх със слава на гуляйджия? Няколко дни по-късно той ѝ изпрати подарък — едно прекрасно седефено ветрило, което Анита щеше да пази като реликва до края на живота си.

Посещението на краля донесе известно утешение на изстрадалите жители на Малага, но не ги спаси от разорение. Броени дни по-късно газовата компания прекъсна доставката на газ поради значителните суми, които кметството ѝ дължеше. Електрическите трамваи, които току-що бяха заместили теглените от животни трамваи, престанаха да се движат поради прекъсванията на тока. Кметовете започнаха да се сменят със скорост, сравнима само със смяната на управниците на страната. Положението на семейство Делгадо, което бе пряко отражение на състоянието на града и страната, се влоши до такава степен, че стана непоносимо. „Казиното“ в дъното на кафенето беше пусто. Никой нямаше пари да играе, нито да консумира. Така дон Анхел Делгадо бе принуден да продаде за четиринайсет хиляди реала кафенето „Ла Кастаня“ и да се премести в Мадрид с жена си и двете си дъщери.

* * *

Изтегната на хотелското си легло в Бомбай, загледана в перките на висящия от тавана вентилатор, Анита си спомни за първите дни в Мадрид, за студа в малкия апартамент на улица „Арко де Санта Мария“, близо до Пуерта дел Сол, за мъката, която изпитваше заради баща си, който непрекъснато търсеше работа, но не намираше, за уроците по испански танци, които една приятелка на съседката им бе уредила да вземат безплатно в школата на маестро Анхел Перисет на улица „Еспириту Санто“ и които бяха единственото им занимание. Репетираха всеки ден таконео и палильо, но го правеха скришом от баща си, защото знаеха, че няма да одобри идеята дъщерите му да влязат в света на танците и спектаклите. Той все така мечтаеше да печели достатъчно пари, за да им осигури добро образование. Пътят към бедността обаче изглеждаше неизбежен, като Божие проклятие, от което беше невъзможно да избягаш.

„Дъщерите ми никога няма да се качат на сцена!“, бе извикал той, когато научи, че някакви хора, работещи за „Сентрал Курсаал“ — ново вариететно заведение, което предстоеше да бъде отворено, — са посетили школата по танци и са предложили на момичетата договор за работа като танцьорки. Дон Анхел кипна като истински испански идалго. Два дни по-късно обаче, следвайки мъдрите и практични съвети на жена си — Канделария, принудена да му напомни, че четиринайсетте хиляди реала са на път да свършат, той подписа против волята си договора на дъщерите си „само за едно излизане на вечер, и то преди полунощ!“. Със своите трийсет реала на ден съгласно договора Анита и Виктория започнаха да издържат семейството. По онова време никой не можеше да си представи, че това ще продължи през целия им живот.

Как щеше да реагира дон Анхел при новината за бременността ѝ? Сега, след като вече бе омъжена, нямаше да каже нищо. Ако обаче научеше, че бременността ѝ е плод на връзка преди брака... предпочиташе да не си го представя. Мисълта, че ще причини страдания на баща си, ѝ се струваше ужасна. Той беше човек със строги принципи и неин дълг беше да ги зачита. Щеше да се радва обаче да сподели това с майка си. Доня Канделария — закръглена, приказлива и жива жена, която бе стъпила здраво на земята, щеше да се развика, но само за да запази благоприличие. После щеше да я

подкрепи. Доня Канделария умееше да се справя с трудни положения. Беше практична и делова жена, уморена от борбата с бедността.

[1] От испанската дума *sobo*, означаваща вид охлюв. — Б.пр. ↑

5.

Бледата светлина на луната, изгряла в обсипаното със звезди небе на тропика, проникваше през процепите на щорите и осветяваше картините, мебелите, завесите и леглото в „Императорския апартамент“. Анита не можеше да склопи очи. В съзнанието ѝ се тълпяха спомени, въпроси с трудни отговори и картини от улиците на Бомбай, сред които се открояваше гледката на майка с новородено, изпаднала в отчаяние, защото от сухите ѝ и сбръчкани като смокини гърди не излизаше мляко. Ако лекарят потвърдеше диагнозата и сметките ѝ бяха точни, Анита щеше да роди след шест месеца. Никога досега не беше мислила за раждането, но сега, когато ѝ предстоеше, при това в Индия, далеч от близките ѝ хора, от майка ѝ и най-вече от сестра ѝ, я обзе паника. Сърцето ѝ заби учестено и дълго време не можа да се успокои — и това се повтори няколко пъти, подобно на морските вълни по време на плаването. Тя беше още почти дете. И макар че бе сигурна в чувствата на раджата, дълбоко в душата ѝ се таеше съмнение. „А ако се е възползвал от мен? А ако ме изостави? А ако вече не ме обича?... Ако никога повече не ми позволи да напусна Индия? Ако...? Ако...?“ В едно обаче беше наистина сигурна: в безусловната обич на баща си, когото тя самата бе предала. Това беше причината да не може да заспи.

Ноцта засилваше страховете ѝ. Боеше се, че животът ѝ, който от една година приличаше на прекрасен сън, ще се превърне внезапно в кошмар. Ще успее ли да се приспособи към това място? Щом Бомбай ѝ изглеждаше толкова далечен и екзотичен, какъв ли щеше да е Капуртхала, който дори не фигурираше на картата? „Това наистина ли ми се случва?“ — питаше се тя и бършеше потта и сълзите с крайчеца на чаршафа. Границата между съня и реалността ѝ се струваше толкова тънка, че главата ѝ се замайваше. А и как иначе, като случващото се с нея приличаше на вълшебна приказка? Как да се вкопчи в реалността, като тази реалност се изплъзваше изпод краката и се отдалечаваше, а сънят се превръщаше в реалност?

Мадрид празнуваше, когато го видя за първи път. Градът беше в трескава подготовка за сватбата на Алфонсо XIII — краля със седефеното ветрило — с английската принцеса Виктория Юджиния де Батенберг, родена в замъка Балморъл и приела католицизма в двореца Мирамар, на брега на река Урумеа. Говореше се единствено за „кралската сватба“, може би защото за изстрадалите мадридчани това беше начин да забравят несгодите на ежедневието. Програмата на празненствата, предшестваци женитбата, включваше представление на операта „Лучия ди Ламермур“ в театър „Реал“, народни веселия и танци, военни паради, конкурс на певчески дружества, бой с цветя в Ретиро, екскурзия на кралските особи до Аранхуес и дори откриването на работнически квартал „Мария Виктория“ в Куатро Каминос. Маестро Томас Бретон, авторът на „Празникът на Гълъбицата“, бе композирал сватбен марш специално за случая. „Мезон Модел“ — магазин на улица „Каретас“, предлагаше елегантни шапки, тоалети и корсети, „донесени от Париж за дамите от двора и от провинцията, които ще присъстват на сватбата“.

На 28 май 1906 г., също от Париж, трябваше да пристигне „Влакът на принцовете“, в който пътуваха голяма част от европейските кралски особи: Фридрих Хенрих, руски принц; Луи, престолонаследникът на Монако; Йожен, принц на Швеция; Луиш Фелипе, престолонаследник на Португалия; Томазо и Изабела, херцози на Генуа... и Джордж и Мери, принц и принцеса на Уелс, пратеници на краля на Англия. Светската хроника на „Ла Епока“ завършваше с огромно въодушевление: „Крачка към Европа! Всъщност Европа идва в Испания, Европа идва на сватбата на дон Алфонсо XIII. Испания не е изчезнала от света! Испания е жива!“.

Пристигането на влака беше истинско събитие. Мадрид имаше нужда да мечтае. Семейство Делгадо се присъедини към множеството, за да види всичко със собствените си очи. Шествието пое от Северната гара към Кралския дворец в Мадрид, където знатните гости щяха да поднесат почитанията си на краля. Градът за пръв път ставаше свидетел на такова стълпотворение от знаменитости. Хората излизаха на улицата, за да се почувстват поне за малко приобщени към разкоша на аристократите, които минаваха покрай тях в пищни карети. Анита и сестра ѝ — Виктория, успяха да си проправят път сред тълпата и да

видят зрелището от „първия ред“ И какво зрелище само! В един открит „Испано Суиза“ се появи високият и изискан Албер от Белгия с внушителната си свита, следван от Франц Фердинанд, ерцхерцог на Австрия, облечен с великолепа военна униформа, застанал прав в каретата, заобиколен от своите херцози и графове, и така до най-важната свита — на принца и принцесата на Уелс, придружаващи младоженката, която мадридчани наричаха галено „малката англичанка“.

„Виж, Виктория, виж!“ Реалността надхвърляше въображението. Застанал прав в огромна бяла каляска, един принц, който сякаш бе излязъл от приказка на „Хиляда и една нощ“, отправяше царствения си поглед наляво и надясно, оглеждаше сградите и тълпата и поздравяваше любезно с кимване или с ръка. С тюрбан от бял муселин, прихванат с брошка от изумруди и украсен с кичур пера, в синя униформа със сребрист копринен пояс, с грижливо прибрана в мрежичка брада и гърди, покрити с ордени и огърлица с тринайсет реда перли, Негово височество раджа Джагатджит Сингх от Капуртхала беше въплъщение на представата за източен владетел. Личен приятел на принца и принцесата на Уелс и на дон Алфонсо Бурбонски, с когото се бе запознал в Биариц, раджата представляваше в Мадрид „Перлата в короната“ — огромната страна, наречена Индия, покровителствана и управлявана от британците. Заше метени, Анита и Виктория онемяха пред това видение, като мислено се питаха дали е мавърски или кубински крал.

Онази вечер, както обикновено, сестрите Делгадо трябваше да отидат да танцуват съгласно подписания договор. Пресякоха Пуерта дел Сол на път за „Сентрал Курсаал“ — сграда, в която през деня се играеше пелота^[1], а вечер собствениците я преустройваха във вариете. Превръщаха стената в дъното в сцена, нареждаха столове в едната половина на игрището, а в другата половина импровизираха салон за кафе със столове и маси; предлагаха вариететна програма — последната мода, внесена от Париж. Театралните критици в Мадрид се оплакваха, че много сериозни театри били минали на страната „на врага“, на лековатия жанр. Дори сарсуелата^[2] западаше. Може би успехът на вариетето се дължеше на факта, че хората искаха да забравят за бедността.

Анита и Виктория бяха дуо, наречени „Камелиите“, и излизаха на сцената между различните номера, за да запълнят времето между смяната на декорите. В програмата онази вечер участваха звезди като Форнарина, Пастора Имперо, Беля Челито, Човекът — птица и Мими Фриц. Точно в десет „Камелиите“ излизаха на сцената, облечени в широки и къси огненочервени поли, с чорапи в тон с тях. Щом чуеха подрънкването на китарата, започваха със севиляни, а после танцуваха сегидиля и болеро. Не бяха най-добрите танцьорки в Испания, но андалуската им прелест компенсираше напълно липсата на техника. Това беше достатъчно, за да пожънат успех в „Курсаал“, който онази вечер бе препълнен. Масите бяха заети от най-разнообразна публика: много чужденци, близки до поканените на сватбата кралски особи, политици, журналисти и кореспонденти, както и постоянните посетители от бохемата: художникът Ромеро де Торес, Вале-Инклан със спускащата се като водопад брада, един журналист, когото наричаха Смелия рицар, писателят Рикардо Бароха, племенник на дон Пио, един млад каталонец от знатно семейство на име Матео Морал, за когото се говореше, че е хроникьор, и който наскоро се беше присъединил към приятелския кръжец, макар че почти не продумваше. „Мрачен и мълчалив мъж“ — както го описа Бароха. Там беше и художникът Анселмо Мигел Нието, висок и слаб младеж с пронизващи черни очи, родом от Валядолид, който бе дошъл да пожъне успех в Мадрид. Анселмо не пропускаше нито една вечер в „Курсаал“, защото бе влюбен в Анита. Под предлог, че иска да ѝ нарисува портрет, той се беше сприятелил с нея и се бе запознал с родителите ѝ. Тя обаче не беше сигурна в чувствата си и просто се оставяше да бъде обичана.

Онази вечер сред компанията се говореше единствено за открития същата сутрин надпис, издълбан с кама върху дънера на едно дърво в парка Ретиро. Той беше предизвикал вълнение в цял Мадрид — най-вече защото се появяваше след поредица от смъртни заплахи, получени в различни министерства и дори в Кралския дворец. „Алфонсо XIII ще бъде убит в деня на женитбата си. Един иредентист“^[3] — гласеше надписът. Въображението на сътрапезниците беше силно възбудено.

— Какъв ужасен човек и в какъв момент на сатанинска самота с издълбал това? — питаха се те полусериозно, полушеговито. — Дали

се усмихва саркастично като злодеите на Шерлок Холмс, който е на мода днес? Дали има черна брада? Дали очите му блестят?

— Кралят и кралицата трябва да избягат и да се оженят в непозната страна, най-добре на някой пуст остров! — призоваваше дон Рамон дел Вале-Инклан.

Компанията заемаше винаги една и съща маса зад първата ложа, до пътеката, която минаваше през цялото заведение. Така можеха да общуват след всяко изпълнение с Форнарина, прелестната модистка, която се беше издигнала до куплетистка с „Дон Никанор“ и „Фруфру“. Не правеха същото със сестрите „Камелии“, защото родителите им пристигаха неизменно след края на танца, за да ги отведат вкъщи, „... да не би в този толкова късен час — казваше дон Анхел — да ги вземат за това, което не са“. Заради красотата, младостта и андалуското си обаяние обаче сестрите бяха много популярни сред постоянните посетители на „Курсаал“. Рикардо Бароха описваше Анита така: „Висока, леко смугла, с много черна коса, с огромни, гледащи с нещапачи очи. Все още неоформените черти на лицето предвещават, че в разцвета на младостта ще достигнат класическата красота на гръцката Венера“.

Навярно същото си е мислил и един висок изискан чужденец, заобиколен от група хора, който седеше близо до сцената. Мъжът не можеше да откъсне очи от Анита и изглеждаше като омагьосан от музиката. Звукът на китарата му напомняше саранги^[4], един много популярен инструмент в родината му, а тракането на кастанетите — на звука на таблата. Мелодията обаче беше различна от всичко, което бе чувал през живота си.

Анита не го позна веднага, толкова бе заета да следва стъпките на танца. Освен това мъжът бе облечен в тъмен вълнен костюм и бяла риза с колосана яка. Настойчивият му поглед обаче накара девойката да се загледа в него. „Господи, мавърският крал!“ — помисли си внезапно Анита, когато го позна, и насмалко да се спъне от уплаха. Там стоеше раджата, усмихнат, запленил от красотата ѝ, която сигурно му напомняше за жените в родината му. „Той е красив индиец — щеше да отбележи по-късно Смелия рицар, който присъстваше същата вечер. — Много е висок, със стройно, силно и здраво телосложение. Медночервеният тен на лицето контрастира с белотата на здравите му

и чисти зъби. Винаги се усмихва мило. Погледът на големите му черни и блестящи очи е пламенен и властен“.

След края на изпълнението към дон Анхел и доня Канделария, които чакаха дъщерите им да се преоблекат зад служещата им за гримьорна завеса, се приближи нисичък и възпитан мъж, който им каза притеснено:

— Добър вечер, аз съм преводачът на раджата, който седи на онази маса. Работя в хотел „Париж“, където Негово височество е отседнал... Бихте ли приели да изпиете чаша шампанско на масата му? Раджата е много впечатлен от изпълнението на дъщерите ви и желае да ги почерпи...

Дон Анхел го изглежда учудено, а жена му се престори на възмутена.

— Кажете на Негово височество, че му благодарим много — отвърна възпитано дон Анхел, — но е късно, почти полунощ е. Момичетата са много млади, разбирате ме, нали?

Забелязвайки гневния поглед на майката, преводачът реши да не настоява повече и се върна на масата на принца. „Какво си мисли този мавър за дъщерите ми? Че са улиčníци?“ — викаше възмутено доня Канделария, докато дърпаше дъщерите си към изхода на заведението.

По време на престоя си в Мадрид раджата ходеше всяка вечер да гледа как Анита танцува. Сигурно беше единственият клиент, който плащаше, за да види танцьорките, а не прочутите куплетисти, обявени в афиша. Една вечер — преди изпълнението на момичетата и в отсъствието на вдъхващата страх доня Канделария — преводачът се приближи до гримьорната.

— Госпожице, Негово височество ви изпраща това...

Мъжът ѝ връчи един издут плик. Анита го отвори: беше пълен с пари. Вдигна лице към пратеника на принца.

— Това са пет хиляди песети — продължи мъжът. — Негово височество желае да отидете на масата му, нали знаете, само да си поговорите...

В погледа на Анита се четеше унижението, на което я бяха подложили току-що. Преводачът ѝ направи знак да говори по-тихо. Но вече бе късно.

— Кажете на този мавър, че може да съм бедна, но съм порядъчна жена! За какъв се мисли? Как може да си въобразява, че ще се продам за пари, колкото и много да са те? Кажете му, че е мръсник! Да не се доближава до мен, а вие повече да не сте ме заговорили!

След представлението Анита избухна в плач „като някоя глупачка“ и постоянните клиенти от приятелския кръг се заеха да я утешават. Там беше и майка ѝ, която обясняваше на Рикардо Бароха случилото се така:

— Този крал иска дъщеря ми. Но, за бога, той е мохамеданин!

— Мохамеданин?

— Да. От онези, дето имат хареми. Ще я отведе и повече няма да я видим...

На следващата сутрин някой позвъни на вратата на скромния апартамент, в който живееше семейство Делгадо. Анита отвори, защото майка ѝ беше отишла на пазар със сестра ѝ. Видя единствено цветя. Толкова голям беше букетът, че скриваше горкия разносвач, който ги носеше. „Господи! Къде да ги сложа?“ Към букета имаше картичка от раджата. Анита я прочете бавно, защото четеше трудно, а освен това беше спала толкова малко от плач, че очите ѝ бяха подути. Принцът се извиняваше:

„Не съм имал намерение да Ви обидя, още по-малко да отправям намеци за нещо, което дори не съм си помислил. Моля Ви, приемете тези цветя като знак за дълбокото ми уважение към Вас...“

Анита седна на масата в тясната трапезария и въздъхна. После отново погледна цветята. Бяха камелии.

[1] Вид игра на топка. — Б.пр. ↑

[2] Вид испанска оперета. — Б.пр. ↑

[3] Привърженик на иредентизма — обществено-политическо движение за обединение около едно национално държавно ядро. — Б.р. ↑

[4] Традиционен индийски струнен инструмент. — Б.р. ↑

6.

В тази гореща и безсънна нощ Анита си спомни за една друга нощ, в която също не бе успяла да заспи. Бе се почувствала оскърбена, обидена до дъното на душата си от човек, когото почти не познаваше. Беше първият ѝ опит на жена в джунглата на мъжете. Самата тя бе изненадана от реакцията си. Сега, след време, постъпката ѝ се струваше детинска. По-скоро е трябвало да се засмее.

Тази нощ я тревожеше същото онова чувство, което не я бе оставило да заспи. Бореше се да го пропъди, но не можеше да преодолее обхваналото я безпокойство. Животът ѝ беше предначертан, имаше скромната си работа, флирта с Анселмо Мигел Нието, който дори ѝ се призна в любов, сестра си, която обожаваше, родителите си, приятелките си... Цял свят, който тази нощ ѝ се струваше приветлив, уютен и задушевен. Защо в толкова простичкия ѝ и щастлив живот трябваше да се появи един ослепителен източен владетел и да я въведе в свят на разкош и екзотика, който тя не познаваше и не можеше да му се наслади?

Беше достатъчно разсъдлива, за да знае, че не би трябвало да мисли така, но в дъното на душата си тя се самосъжеляваше. Бе се оказала слаба, когато трябваше да бъде силна. Падна в ръцете му — и в леглото му — преждевременно. Не можа да устои. Да, вината беше нейна, една жена на нейната възраст вече знаеше какво прави. Или поне би трябвало да знае. Той обаче трябваше да изчака още малко...

Граченето на гарваните раздираше натежалия от влага топъл въздух. Мирисът на морето стигаше чак до апартамента. Миришеше на нещо неопределимо, на смесица от пушека от огньовете на улицата, на които бедните си приготвяха храна, на влага и на непозната растителност. Мирисът на Индия.

Внезапно си помисли, че ако можеше да избяга, да се качи на някой кораб и да се върне в Европа, би го направила без колебание. Да върне назад лентата на последните две години от живота си, отново да

се озове в своя свят, в уюта на семейството си, отново да усети студа на Мадрид, мириса на ладан^[1], който се носеше от планината през пролетта, да отхапва от хрупкавите топли мекици, отново да се смее на клюките на съседите, отново да позира на Анселмо... Господи, къде беше всичко това! До този ден ѝ се струваше, че във всеки момент би могла да се откаже, че в един миг би могла да спре времето, да избира, да каже „да“, да каже „не“, да изживее живота си по своя воля. В тази гореща и неспокойна нощ обаче си даваше сметка, че е невъзможно да се върне обратно. Чувстваше се като хваната в капан от съдбата, далече от всичко, съвсем сама. Дъхът ѝ почти секна. Осъзна, че ако утре д-р Уилъби потвърди бременността ѝ, за нея нямаше връщане назад. Животът вече не беше игра. Нещата ставаха твърде сериозни.

* * *

Фактът, че един индийски принц иска да отведе Анита, беше толкова необичаен, че разпали любопитството на мнозина. „Камелиите“ станаха известни, макар че биха предпочели да се прочуят с таланта си. В приятелския кръг от бохеми и интелектуалци догадките и любопитството нямаха край. Ще успее ли раджата да отведе нашата Анита? Този въпрос беше на устата на компанията, особено когато гледаха към масата му и виждаха майката на Анита да води дълги разговори с индиеца и преводача му. Новините, които стигаха до тях, говореха за желанието на раджата да отведе Анита за известно време в Париж, за да я обучи в изкуството да бъде съпруга на владетел, и после да се ожени за нея. Една вълшебна приказка, която беше твърде хубава, за да е истинска. От своя страна, Анита се чувстваше поласкана от интереса, който бе събудила у този мъж. Не можеше обаче да го приеме сериозно. „... Твърде незначителен си, за да стана твоя любима“ — пееше му тя предизвикателно, ала предупреждаваше преводача да не му превежда думите.

Анита беше прекалено млада, за да мисли сериозно за любовта. Зад гърба си имаше някой и друг флирт — като този с Анселмо Нието, който беше на двайсет и три години и водеше бохемски живот в Мадрид. Анита харесваше компанията му и въпреки че той все повече

се влюбваше в нея, без да има и представа за съперника, който се бе появил, връзката им не беше нищо повече от една нежна дружба.

Колкото повече Анита отблъскваше раджата, толкова повече страст влагаше той, за да я спечели. Беше луд по нея. Достатъчно беше човек да го види как седи на масата си, захласнат по изпълнението на танцьорките. Контрастът между нежния и ведър вид, който имаше Анита, когато стоеше спокойно, и буйните ѝ движения и безочливия и уличен език на сцената не му даваше минута покой. След като танцът приключеше, той пращаше преводача да я покани. Понякога Анита приемаше и отиваше с доня Канцелария. Приятелите от бохемския кръг можеха да видят отдалече как майката поклаща глава в жест на отрицание. Раджата мълчеше, без да откъсва поглед от девойката. Една вечер той ги покани на вечеря след представлението. Тя, разбира се, не прие.

— А на обяд? Не бихте ли приели да обядвате с Негово височество? — попита преводачът.

Анита погледна въпросително майка си и Виктория. Внезапно доня Канделария кимна утвърдително и раджата навярно усети, че везните се накланят в негова полза.

— Да... щом е обяд, може... Стига майка ми и сестра ми да бъдат с мен... — каза Анита.

Обядът се състоя в ресторанта на хотел „Париж“ и раджата се показва извънредно любезен. Анита никога не беше стъпвала в заведение от толкова висока „категория“, както казваше тя, и то ѝ хареса по-скоро заради декорацията в стил рококо и внимателното обслужване, отколкото заради храната, защото това, което всъщност обичаше да яде, беше шунка, омлет с картофи и печено пиле. Всичко останало ѝ се струваше безвкусно. Разговорът се насочи към предстоящата сватба на краля на Испания. Анита гледаше „своя крал“ с любопитство и се опитваше да си се представи насаме с този мъж, който беше толкова близо до нея и едновременно ѝ се струваше толкова далечен. Изглеждаше спокоен, сдържан и малко високомерен, без обаче да се дистанцира. Беше съвършен кавалер с безупречни маниери. Говореше шест езика, познаваше целия свят и общуваше с най-знатните хора на земята. „Как може този мъж да се влюби в мен?“ — питаше се Анита, която бе достатъчно здравомислеща и дълбоко в

себе си не вярваше, че това е истина. Преводачът прекъсна размишленията ѝ:

— Негово височество казва, че ако искате да видите сватбеното шествие, може да дойдете утре тук. Него няма да го има, защото ще присъства на церемонията в църквата „Свети Йероним“. От балкона на стаите му ще видите всичко.

Беше дошъл часът за кафе и след като Анита и сестра ѝ се сбогуваха, за да отидат на урока си по танци, раджата покани преводача и доня Канделария да се преместят в едно малко сепаре, за да поговорят на спокойствие. Доня Канделария облещи очи, когато чу да се говори за „щедрата зестра“, която раджата бил решил да им даде в замяна на ръката на Анита. Зестра, която щяла да осигури спокойни дни на семейство Делгадо *ad vitam aeternam*^[2].

— Ваше Височество, не мога да омъжа дъщеря си и да я пратя в харем. Не мога да го направя — дори да ми обещаете всичкото злато на света.

— Уверявам ви, че няма да живее в харем. Имам четири съпруги и децата ми са отраснали. Ожених се, защото такъв е обичаят в страната ми и аз не мога да го пренебрегна. Не мога да изгоня нито една от четирите си жени, защото мой дълг е да се погрижа да не им липсва нищо, докато са живи. Такава е традицията и аз — като владетел на народа си — съм длъжен да я спазвам. В действителност обаче живея сам и искам да се ожения за дъщеря ви, за да споделя живота си с нея. Ще живее в собствен дворец, с мен, и то по западен маниер. Ще може да идва в Европа колкото пъти пожелае. Моля ви да ме разберете и да го обясните на Анита. Ако тя приеме това предложение, ще направя всичко, за да бъде щастлива.

Доня Канделария излезе от хотел „Париж“ леко объркана. Непреклонността ѝ от предишните дни се беше пропукала пред този раджа, който говореше като почтен човек и изглеждаше искрен. Тя се давеше в море от съмнения, така че мина през кафене „Леванте“. „Парите, които предлага този мавърски владетел за моята Анита, са толкова много, че са истинско изкушение — казваше тя на Вале-Инклан. — Но честта?“ Семейство Делгадо бяха обсебени от мисълта за честта, защото това бе последното, което им оставаше. „Анита трябва да се омъжи в Европа, преди да отиде в Индия“ — настоя Вале-Инклан, който беше посветил време и усилия, за да проучи раджата.

Резултатите от разследването му показваха, че става дума за много богат човек, който властва над живота и смъртта на поданиците си в едно княжество в Северна Индия, и че има репутацията на справедлив, състрадателен, образован и прогресивен мъж, привърженик на западния начин на живот. „Анита не трябва да пропуска този шанс“ — настояваше прочутият писател.

На следващия ден, 31 май, улиците на Мадрид осъмнаха в празнично настроение: бомбички, ракети, камбани, смехове, викове... Беше великолепен слънчев ден и температурата бе приятна. От прозорците висяха килими и венци с гербове и приветствия за краля и кралицата. Докато отиваше към хотела с родителите си, на Анита ѝ се стори, че всички мадридчани се познават лично, толкова силно ги обединяваше мисълта, че участват в едно и също празненство. Раджата не само им беше предоставил стаите си, за да видят шествието след църковната церемония, но се бе погрижил да има сладкиши, пасти и кафе с мляко в изобилие. „Мавърският крал“ определено беше любезен човек, коментираше доня Канделария с пълна уста.

Анита наблюдаваше шествието от балкона на хотела: коне с красиви сбруи, войници с ярки униформи, разкошни карети... Тълпата сякаш тръпнеше. Хората надигаха глави, за да виждат по-добре.

— Идват! Идват!

Под звуците на Кралския марш каляската с младоженците приближаваше хотел „Париж“. Звънът на камбаните се смесваше с ръкоплясканията и приветствията. Жени с покрити с бяла мантия глави надаваха възторжени възгласи от балконите. Зад прозорците на каляската кралете поздравяваха с щастлива усмивка. Вече бяха мъж и жена. Една чуждестранна принцеса се беше превърнала в кралица на Испания.

„А аз самата бих ли могла да стана принцеса в чужда държава?“ — запита се внезапно Анита. За пръв път подобна мисъл ѝ минаваше през ума и тя се укори за това. Харесваше ѝ въодушевлението на тълпата, този шпалир от хора, които засвидетелстваха вярата и обичта си към една почти непозната принцеса. „Колко е хубаво да си възхвалявана и обичана от толкова хора!“ мислеше си тя и даваше воля на мечтите си. Когато кортежът тръгна по улица „Майор“, Анита влезе в апартамента. Очите ѝ се бяха уморили от силното слънце. Вътре цареше спокойствие и великолепие. Бляскавата лакирана повърхност

на мебелите отразяваше лика ѝ като огледало. Краката ѝ потъваха в меките килими, минибарът предлагаше всякакви напитки, банята, чиито полици бяха пълни с шишенца с одеколон и лосиони, беше най-удобната, която някога бе виждала. Всичко в тези стаи я изкушаваше. Това беше първият ѝ досег с разкоша.

Той обаче не продължи дълго. Чу се ужасен гръм и стъклата потрепериха. „Божичко!“ — извика доня Канделария. Когато Анита излезе отново на балкона, видя хора, които тичаха във всички посоки. От улица „Майор“ прииждаше ужасена и блъскаща се тълпа. Там, където допреди секунди царяха радост и празнична атмосфера, сега владееше паника и ужас. Някой изкрещя:

— Хвърлиха бомба по Техни величества!

Бе се случило при номер осемдесет и осем на улица „Майор“, съвсем близо до Кралския дворец. Някой се показал на балкона точно когато отдолу минавала каляската със съпрузите и хвърлил букет цветя. В него била скрита бомба.

Стъклата на близките сгради се бяха пръснали. На земята между ранените коне, които ужасено ритяха с крака, опръсквайки всичко с кръв, имаше двайсет и трима загинали, повечето военни от полка Уад Рас, който охраняваше улица „Майор“, и шестима цивилни, сред които маркиза Де Толоса. Стотина кралски гвардейци и коняри бяха ранени; двайсетима от тях останаха слепи до края на живота си. Един почти невидим електрически кабел беше спасил живота на Техни величества. При падането си букетът бе закачил жицата и се бе отклонил от траекторията си. На следващия ден вестниците щяха да опишат героичното държане на монарха, който не бе изгубил хладнокръвие и бе помогнал на преbledнялата си и опръскана с кръв съпруга да сменят колата.

Няколко дни по-късно същите вестници публикуваха снимка на извършителя на атентата. Беше сложил край на живота си, след като бе убил един полицай, който се готвел да го арестува в околностите на Мадрид. Вале-Инклан и Бароха веднага разпознаха трупа — Матео Морал, мълчаливия каталонец, който наскоро се беше присъединил към компанията им. В навечерието всички бяха в кафене „Канделас“, където Морал се беше спречкал с друг член на компанията, художника Леандро Орос. „Стига с тези анархисти! Имат ли в джоба си пет дуру, престават да бъдат такива“ беше казал Орос. Вбесен, мъжът, който

почти никога не продумваше, му беше отвърнал: „За ваше сведение, аз имам повече от пет дуру и съм анархист“. От пресата стана ясно, че е син на текстилен фабрикант, който му забранил да стъпва във фабриката, защото подстрекавал работниците да предявяват искания против интересите на собствения му баща. Вале-Инклан и Бароха бяха толкова впечатлени от случилото се, че отидоха да видят трупа на Матео Морал в моргата на болницата „Буен Сусесо“. Не ги пуснаха, но Рикардо, братът на дон Пио, успя да влезе и направи офорт на анархиста. Вечерта в „Курсаал“ показа рисунката на Анита. „Боже мой!“ — възкликна тя и отвори широко очи от уплаха. Помнеше го много добре как седи в един ъгъл и гледа представлението с вгълбен вид. Този клиент, за когото се предполагаше, че е приятел на приятелите ѝ, беше превърнал един ден на всеобща радост в касапница, в ден на болка и тъга. Сватбените празненства бяха отменени. Красивият сън беше приключил. Атентатът върна мадридчани към реалността на ежедневието.

[1] Ароматна смола от листата на смолистия цистус (*Cistus ladanifer*) — храст от сем. Ладанови. — Б.р. ↑

[2] До края на дните (лат.). — Б.пр. ↑

7.

В шест часа сутринта един сервитьор отвори вратата на апартамента и постави на масичката поднос с чаши и чайник. Анита реши, че е закуската, но сънената мадам Дижон ѝ обясни, че става дума за един дълбоко вкоренен в Индия английски обичай. Първо сутрешният чай; обилната закуска по-късно, в ресторанта.

Чаят! Когато Анита го опита за пръв път, той ѝ се стори отвратителна напитка и дори едва не го изплю. „Има вкус на пепел!“ — възкликна тя. Беше в Париж, в апартамента на раджата, по време на обучението ѝ в светски обноски. Сега вече можеше да го оцени, пиеше го с малко мляко и бучка захар, като добре възпитана госпожица. Чаят я успокояваше, ободряваше я и ѝ помагаше да подреди мислите си. Как можа да се усъмни в чувствата на принца по време на безсънната си нощ, питаше се тя сега. Как изобщо си бе помислила, че се е възползвал от нея, след като ѝ бе дал толкова доказателства за любовта си? Самото ѝ присъствие в този хотел, който приличаше на дворец, не бе ли достатъчно доказателство за любов? Анита съзерцаваше слънцето, което изгряваше на хоризонта над Арабско море. Нежната оранжева светлина заливаше корабите в пристанищния залив, платната на лодките и сградите покрай крайбрежния булевард. Заедно с първите лъчи на слънцето, които нахлуха в „Императорския апартамент“, полъхна лек бриз. Колко различно изглеждаше всичко денем! Чудовищата на нощта бяха изчезнали с настъпването на утрото. Вече нищо не бе толкова страшно, дори жегата не беше чак толкова непоносима и потискаща. Кошмарите се разпръсваха като сенките по стените. Страхът също изчезна, сякаш светлината притежаваше свойството да го неутрализира. „Ще бъда майка... и кралица!“ — каза си Анита, люшкаща се непрекъснато между отчаянието и еуфорията. Беше изтощително в един момент да се чувстваш съкрушена, а малко по-късно да си изпълнена с надежда. След кървавия атентат тя си бе помислила, че никога повече няма да види своя ориенталски принц, а сега се намираще в страната му, в неговия свят и в неговите ръце. И с негово дете в утробата си, както потвърди радостния и доволен д-р

Уилъби късно сутринта. Резултатите бяха категорични. Вече нямаше никакво съмнение: бебето щеше да се роди през април.

— Приятно пътуване до Капуртхала, госпожо Делгадо. И се пазете, пътешествията с влак не са препоръчителни във вашето състояние. Гледайте да почивате, когато пристигнете.

* * *

Когато раджата и останалите членове на чуждестранните делегации напуснаха Мадрид след атентата, Анита реши, че историята е приключила. Но Негово височество Джагатджит Сингх, владетел на Капуртхала, не можеше да живее без танцърката от „Курсаал“. Не можеше да диша, да спи, да съществува без нея. Всеки опит да даде разумно обяснение на чувствата си се проваляше пред пламенната страст, която изпитваше. Неразгаданата тайна на любовта беше превърнала в реалност невъзможното: един индийски принц, франкофил и подражател на французите, се беше влюбил в испанка, която бе с осемнайсет години по-млада от него, нямаше знатен произход и едва можеше да чете и пише. Бяха разменили само няколко думи, и то чрез преводач. Дори не можеха да се разберат помежду си, но любовта не признава езици. Нещо повече, може би фактът, че не се разбираха, беше засилил страстта на принца, бе прибавил известна загадъчност и изострил желанието.

И така, няколко дни след заминаването му на вратата на скромния апартамент на семейство Делгадо отново се позвъни. Когато отвори, Анита видя капитан Индер Сингх, облечен в униформа в синьо и сребристо, с жълт тюрбан на главата. Беше ослепителен. По-скоро приличаше на принц, отколкото на пратеник на раджата. Великолепният му вид бе в пълен контраст с престилката на момичето и разчорлената му коса, както и с малката кухня на апартамента. Капитанът носеше писмо, в което раджата искаше ръката ѝ, като уточняваше размера на зестрата, която бе готов да предложи: сто хиляди франка. Истинско състояние. В случай че приемеше, капитан Сингх щеше да я отведе в Париж, за да уредят сватбата. „Отхвърлих за пореден път претенциите му, защото това ми заприлича на собствената ми продажба“ — разказваше Анита по-късно. Но в действителност от

този ден нататък животът ѝ се промени. Огромната сума, предложена от „мавърския крал“, неговата пламенна настойчивост и любовните писма, които пощальонът носеше с учудващо постоянство, въодушевяха приятелите от дружеския кръг. „Много е влюбен — твърдеше Ромеро де Торес. — А за Анита това е шансът на живота ѝ. Би било жалко да го пропусне... Атмосферата в кафенето накрая ще я поквари“. В новото кафене „Леванте“ и на масата в „Курсаал“ замислиха истинска конспирация, за да улеснят сватбата. Единствено Анселмо Нието не беше съгласен, но това не бе в състояние да охлади ентузиазма на останалите. Какво можеше да предложи той, един начинаещ художник без богатство и без знатно потекло, на хубавата Анита? Безусловната си любов, което беше твърде малко в сравнение с това, което можеше да предложи раджата.

Групата вярваше в искреността на индийския принц. Вале-Инклан дори мечтаеше на глас: „Ще оженим една испанка за индийски раджа, ще отидат в Индия; там, по настояване на Анита, раджата ще вдигне бунт срещу англичаните, ще освободи Индия и ще си отмъстим на Англия, която ни отне Гибралтар. — И завършваше с дяволита усмивка: — За нас женитбата на Анита е въпрос на родолюбие“.

Дон Анхел, бащата, беше най-костеливият орех. Противопоставяше се твърдо на заслепението пред богатството на раджата, но не виждаше как ще спечели битката, най-вече защото жена му и всички около него вече бяха взели страна. Доня Канделария привеждаше като довод факта, че тя, както всички майки, желае да омъжи добре дъщерите си. А какъв по-добър брак от този? Разбира се, момичето беше твърде младо, а кандидатът — чужденец и с осемнайсет години по-възрастен, но имаше добра репутация. Беше по-добра партия от невзрачното художниче, което се навърташе около дъщеря ѝ като досадна муха.

— Нима предпочиташ дъщеря ти да се омъжи за този голтак? Прави са хората от кафенето, атмосферата на вариетето ще я поквари...

— Не е такъв голтак, какъвто изглежда... Родителите му имат сладкарница във Валядолид.

— Сладкарница! — изсъска презрително доня Канделария и вдигна рамене, сякаш бе чула най-глупавото нещо на света.

За да наложи своята гледна точка, доня Канделария добави най-убедителния аргумент в арсенала си. Разбира ли мъжът й какво означава тази зестра, попита тя. Напомни му какво означава да се измъкнат веднъж завинаги от бедността. Това означаваше да имат собствено жилище с прислуга. И дори файтон. Да ядат месо всеки ден, да ходят на театър, да пътуват до Малага, да вечерят в ресторант, да станат членове на някой клуб, да се консултират с най-добрите лекари в случай на нужда... да не дава господ! Означаваше да живеят охолно, както се полага на един Делгадо де лос Кобос. „Не забравяй, че третото ти фамилно име е Кирос“ — напомняше му доня Канделария. Беше стара и уважавана фамилия, която горкият дон Анхел споменаваше винаги, когато се чувстваше обиден от съдбата. „След Бога, родът Кирос“, обичаше да казва той, намеквайки за фамилния герб, с който се гордееше много.

Твърде малко можеше да направи добрият дон Анхел, за да спре настъпващите събития, които бяха по-силни от него. В „Курсаал“, превърнат в оперативен щаб и дипломатическа канцелария, членовете на приятелския кръг се опитваха да разпръснат страховете му. Обясниха на него и на жена му, че Анита само трябва да запази религията си, никога да не приема друга вяра, както и да сключи брак в Европа, пък било то само граждански. По този начин независимостта й ще бъде запазена и винаги може да се върне, ако съжителството с раджата се окаже трудно — нещо, което никой от тях не допускаше.

Доня Канделария се зае да убеди Анита да отговори на раджата със сериозно писмо. Писмо, в което да покаже готовност да замине за Париж, при условие че бъде придружена от семейството си. Не споменаваше за женитба, нито за годеж, защото Анита психически не беше подготвена за това, но оставяше отворена вратичка за домогванията на раджата. Само че Анита едва можеше да чете и да пише, а доня Канделария бе практически неграмотна, като мнозинството от испанските жени по онова време. „Любезни ми кралю — започваше писмото, — ще се радвам да сте в добро здраве, каквото Ви пожелавам... Моето също е добро, слава на бога... Между другото...“ Анита връчи писмото на художника Леандро Орос, който се втурна към кафене „Леванте“, за да го покаже на приятелите си писатели. „Писмото не може да се изпрати в този вид. Ще провали всичко... — каза Вале-Инклан с много сериозен вид и сетне добави: —

Ние ще напишем писмото, така че раджата да не храни никакви съмнения“. Веднага се захвана за работа, а после художникът Леандро Орос, който беше наполовина французин, го преведе и го подписа, без никой да изпита угризения за фалшификацията: „Анита Делгадо, Камелията“. Писмото, което сега приличаше на избран откъс от антология на любовна поезия, имаше също и практична страна, която решаваше нещата изцяло. Анита изказваше дълбоката си благодарност за зестрата и се съгласяваше да стане негова съпруга и владетелка на народа му, стига той да приемеше известни условия от нейна страна: да сключат брак в Европа в присъствието на родителите ѝ преди религиозната церемония в далечната и приказна страна; да замине за Париж, придружена от семейството си; до гражданския брак да живее в къща, различна от резиденцията на раджата, и да има прислужница испанка. По този начин „честта“ щеше да бъде спасена. „Ако приеме всичко това, значи я обича истински“ — заключиха приятелите. Вале-Инклан поиска да добави едно условие: той и петимата му другари да бъдат удостоени с ордени, „защото в края на краищата ние ще бъдем ковачите на неговото щастие и на щастията на народа на Капуртхала“. Останалите обаче се възпротивиха, защото „писмото можело да му се стори несериозно“.

Писмото беше сериозно и несъмнено разпали още повече страстта на раджата. Изобилието от подробности, добавени към прозата на Вале-Инклан, му придаваше такава достоверност, че ако Анита беше научила за това, щеше да вдигне шум до небесата от възмущение. Но като истински заговорници те решиха да го изпратят, без да го прочетат на момичето. Всеки един от петимата, които бяха в кафене „Леванте“ в онзи момент, постави по една дребна монета на масата, за да купят пощенска марка. И така съдбата на Анита Делгадо беше решена.

8.

Бомбай, 30 ноември 1907 г.

Настъпи часът, в който трябваше да продължат пътуването. В късния следобед внушителен брой файтони, трамваи, такситата, велоколи, рикши, велосипеди и коне се тълпяха в околностите на импозантната гара Чърчгейт, която с островърхите си покриви приличаше на готическа църква. Проправяха си път без никакъв ред, без да спират, сред ужасяваща бъркотия и пронизителен шум. Една луксозна карета с емблемата на хотела, предшествана от три натоварени с багаж коли, спря пред гарата. Анита, мадам Дижон и Лола, с дълги рокли и бели шапки, слязоха и предвождани от Индер Сингх, влязоха в сградата. Групата се открояваше сред множеството, което ги обграждаше. Зашеметени от гледката, те се спряха за миг, без да смеят да направят крачка напред. Бяха притиснати от море от хора, които се движеха в най-различни посоки, от кулита, които носеха пакети и куфари на главите си, от продавачи на манго, на сандали, гребени, ножици, чанти, шалове, сарита... Услугите си предлагаха ваксаджии, чистачи на уши, обуцари, писари, астролози и водоносци, които продаваха отделно на мюсюлмани и на хиндуисти: Хинди пани! Мюсюлман пани! Един странстващ отшелник, от тъй наречените садху, почти гол и с покрита с пепел кожа, се доближи до Лола, подрънквайки с чашката си. Искаше монета, като в замяна щеше да излее няколко капки свещена вода от Ганг в устата на андалуската. „Каква гадост!“ — възкликна тя и го отблъсна рязко. Момичето не беше в настроение; имаше ужасеното изражение на човек, който стъпва върху минирано поле.

При толкова хора Анита имаше чувството, че цял Бомбай се готви да пътува. Едва успяха да стигнат до влака си, като внимаваха да не настъпят просяците, които спяха сгушени и увити с парче плат, както и семействата, които лагеруваха на гарата сред вързопи и тандури^[1] понякога в продължение на дни, в очакване на влак или на работа, докато спечелят достатъчно пари да си платят билета.

Вагоните бяха претъпкани. Хората се хващаха за прозорците и вратите в отчаян опит да не останат на земята. Някои носеха кокошки и кози в ръце. Мъжете се качваха на покрива и се биеха за място, където да седнат; образуваха се истински гроздове от хора. Врявата беше оглушителна, но нямаше враждебност, а бъркотия и веселие.

Белите пътуваха във вагони от по-висока класа, които разполагаха със същите удобства като големите европейски експреси; вътре почти не се чуваше глъчта отвън, а венецианските щори позволяваха на пътниците да се изолират от света.

После следваха вагоните на раджите, върхът на разкоша, предназначени единствено за собствениците им. Специалният вагон на Капуртхала, боядисан в синьо и с герба на княжеството в центъра, чакаше на един коловоз своите знатни пътници. Вагонът беше изцяло на разположение на трите жени, с широки и удобни легла, с бани с душ и салон, който служеше и за трапезария. Стените бяха от махагон, лампите — от бронз, съдовете — от английски порцелан, тапицерията беше от кадифе в синьо и сребристо. Към него беше прикачен вагон-кухня, където пътуваше прислугата, и друг вагон за багажа, в който пътуваше Индер Сингх. Владетелските дворове имаха обичая да прикачат толкова вагони, колкото са пътниците. Още с влизането си Анита ахна от изненада: целият вагон беше украсен с бели камелии, донесени от Кашмир. Какъв мил жест. Веднага след това четирима слуги се проснаха пред нея на земята, с ръка докоснаха краката ѝ и после докоснаха челата си. Анита не беше свикнала на толкова раболепен поздрав и не знаеше как да реагира. Клекна и се опита да ги хване за ръка и да ги изправи, но те я гледаха с неразбиращи очи и не ставаха.

— Трябва да свиквате, Ана... — каза ѝ мадам Дижон. — Това е поздравът за знатните особи.

— Разбира се, разбира се... — отвърна объркано Анита, сякаш бе забравила ранга си.

Раджата не беше пропуснал нито една подробност. Вечерята се състоеше от френски ястия, не липсваха също бутилки с вода „Евиан“ за утоляване на жаждата и за промиване на гърлото от праха, който проникваше през процепите. След като напусна Бомбай, влакът навлезе в обширно сухо поле, осеяно с храсти и тук-там с дървета, мяркаха се кирпичени колиби, селяни, които поздравяваха пътниците,

и деца, подкарали с остен биволи, които вдигаха облаци жълт прах... Слънцето беше като огнен диск, обагрящ в златно полята, преди да изчезне. Индийците го наричаха Суря и го почитаха като бог.

„Когато влакът потегли, аз не мислех за нищо друго, освен че остават четирийсет и осем часа до пристигането ми в Капуртхала. Нямах търпение да видя принца. Жестът с камелиите ме развълнува дълбоко...“ — щеше да напише Анита в дневника си. Мисълта за предстоящото пристигане, почти непрекъснатите позиви за повръщане, виковете по гарите, където влакът спираше нощем, както и тракането — понякога леко, друг път силно, ѝ пречеха да склопи очи.

Колко различно е това пътуване от другото, което бе осъществила преди година също с влак! Прекосяваха обаче друга гола и суха земя — Кастилия, на път от Мадрид за Париж, след като раджата бе приел всички условия в прословутото писмо. Капитан Индер Сингх се бе върнал в Мадрид с „дебела като речник“ чекова книжка, за да поеме разходите по пътуването, което всъщност представляваше преместването на цялото семейство в Париж.

„Имах чувството, че отивам на заколение“ — призна Анита на сестра си, Виктория. Това, което бе започнало като игра, се бе превърнало в реалност толкова бързо, че самата Анита се чувстваше изпреварена от събитията. Всички си бяха играли с огъня, но сега само тя усещаше опарването му. Останалите или се бяха забавлявали, като нейните приятели, или бяха излезли печеливши — като семейството ѝ. А тя?... „Как ли ще свърши всичко това за мен?“, питаше се Анита, докато влакът се движеше под белезникавото зимно небе през пейзаж от снежни върхове и тъмни долини, пресечени от ивици мъгла. Все още не можеше да си се представи в прегръдките на индийския владетел, който я беше купил, въпреки старанията на родителите ѝ да придадат благовидна форма на този факт. Да, буквално я купи.

— Не се тревожи, ако нещо не ти хареса, ще се върнем — и готово — казваше майка ѝ, като я виждаше толкова потисната.

Фактът, че цялото ѝ семейство я придружаваше в пътуването, беше наистина известна утеха. Чувството, че е защитена от непредвидени събития, които подобна авантюра би могла да крие, смекчаваше положението. В определен момент обаче тя — и само тя —

щеше да застане лице в лице с раджата. Как трябваше да се държи с него? Да му протегне ръка, да направи реверанс или да го целуне при повторната им среща? А той щеше ли да я хване за ръката, сякаш са били годеници от дълго време? Опитваше се да си се представи с раджата, но — уви — безуспешно.

„Във Франция времето беше дъждовно и мъгливо — написа тя в дневника си. — Страната приличаше на красива градина, нямаше необработено място. Но беше тъмно и продължаваше да вали. Изпитвах голяма тъга“.

Може би защото се бе чувствала „продадена“ или от желание да се вкопчи в нещо сигурно, тя се бе съгласила предния ден да позира на Анселмо Нието, единствения от приятелите ѝ, който се беше противопоставил на играта с раджата. Бе прекарала следобеда с него в малкото му ателие на Пласа Майор. Макар че за пореден път отхвърли опитите му за близост, онзи следобед се съгласи да му позира гола. Може би го направи от страх пред това, което я очакваше, искаше да си подсигури любовта на художника, както корабокрушенец се вкопчва в спасителен пояс. Или пък в знак на протест срещу съдбата, която я тласкаше към неизвестността. „Остани, моля те. Не участвай в този фарс...“ — беше ѝ казал той, когато я изпрати до вратата на дома ѝ. Тя му отвърна с бегла целувка, притискайки устните си към неговите. За пръв път правеше подобно нещо и усети тръпки по гърба си. Преди да влезе, се обърна, за да го погледне за последен път. С протритото си кадифено сако, с рядката си брада и вида си на изоставено куче Анселмо Нието предизвикваше съжаление. „Не мога да се върна назад. Правя го и заради тях“ — призна му тя, имайки предвид семейството си. Жребият беше хвърлен.

Събуди я студът. Не знаеше в какъв влак пътува, нито в коя страна се намира. Беше уморена от дългия път и всичко в съзнанието ѝ се объркваше. Надигна се в леглото и се загърна с халата. През луфтовете на вагона, през които вчера влизаше прах, тази сутрин нахлуваше студ. Намираха се много по на север, прекосяваха обширните равнини в долината на Ганг, брулени от ветровете, идващи от далечните предпланини на Хималаите. Погледна през прозореца и видя зелени поля с жълти цветове — бяха ниви със синап — и слаби

като вейки селяни, които спираха биволите си, за да видят преминаването на влака. Това не беше Франция, толкова сива през зимата; това беше искрящата от светлина Индия. Въпреки това ѝ бе студено, сякаш беше зима. Колко жалко, че нямаше вестници, за да ги сложи под дрехите си, както по време на пътуването за Париж! Това беше сигурно средство против студа, една от хилядите хитрини на майка ѝ. Пътуванията с влак ѝ се струваха безкрайни, особено когато трябваше да я отведат при нейния недостижим индийски принц. „Ще ме чака ли този път на гарата, или ще постъпи както винаги?“

Завчера не беше на пристанището в Бомбай, както не беше и миналата година на гарата Ке д'Орсе, когато пристигна в Париж с родителите си. Раджата бе изпратил шофьор с „Дьо Дион Бутон“ — един прекрасен автомобил, в който се събра цялото семейство, и друга кола за багажа. Тръгнаха по левия бряг на Сена, после минаха по моста „Александър III“ и прекосиха площад „Конкорд“... Въпреки ситния дъжд, разходката ѝ хареса и тя с удоволствие би разгледала целия град, както би постъпило едно обикновено семейство заможни туристи. Те обаче не бяха туристи, бяха чужденци, които изпълняваха несигурна и обезпокоителна задача. Привидно изглеждаха сплотено семейство, но за пръв път бяха толкова близо до раздялата и в този ден изпитваха лека меланхолия, може би защото я предчувстваха.

На пръв поглед Париж им се стори много по-голям от Мадрид. По-обширен, по-богат и пищен, макар и по-тъжен. Хората вървяха угрижени, забързани и гледаха в земята. Имаше много повече добре облечени минавачи и повече коли, отколкото в Мадрид. Шофьорът спря на улица „Риволи“, пред хотел „Сейнт Джеймс & Олбъни“, в един от най-аристократичните квартали на града, недалеч от площад „Вандом“ и от неговите прочути бижутерски магазини — като „Шоме“ и „Картие“, на които раджата беше постоянен клиент. Във фоайето на хотела те приличаха по-скоро на семейство емигранти, които си търсят работа, отколкото на гости на толкова знатна особа. Влязоха в асансьора и се спогледаха уплашено, защото за пръв път се качваха в това изобретение. Сръчността, с която облеченият в бяла униформа пиколо боравеше с бронзовите ръчки, ги успокои, но всеки път, когато асансьорът леко подскачаше при смяната на етаж, момичетата надаваха приглушен вик, а родителите се притискаха плахо към стените, сякаш това би могло да ги спаси в случай на евентуална

злополука. Въздъхнаха с облекчение, когато стигнаха до третия етаж и усетиха здрава почва под краката си. Раджата беше резервирал за тях един много светъл апартамент с изглед към Тюйлери. В салона имаше камина от розов мрамор, а мебелите бяха в стил Луи XV. В средата на помещението ги очакваше маса с изобилна закуска. Не липсваше нито един детайл, всичко напомняше вълшебна приказка. Доня Канделария гледаше с наслада, сякаш искаше да попие завинаги тази приятна и разкошна обстановка, докато чуваше как тече топлата вода в банята, където дъщерите ѝ се къпеха. Когато се съблякоха и махнаха вестниците, момичетата установиха, че програмата с театралните представления се е отпечатала върху кожата на гърба им. Не можаха да я прочетат, защото буквите бяха на обратно, но все пак успяха да разберат, че „тази вечер няма представление в театър Сервантес“, и се разсмяха шумно.

Раджата се появи чак на следващия ден. Направи го от учтивост, за да ги остави да си починат и да не ги притеснява. Анита обаче така и не съумя да разбере поведението му. „Ако е толкова влюбен в мен, защо не идва?“ — недоумяваше тя. Сестра ѝ я дразнеше, като току оповестяваше: „Принцът е вече тук!“. Анита почервеняваше, сърцето ѝ започваше да бие учестено и тя тичаше в банята да се приведе в ред, а в това време Виктория избухваше в звънък смях.

Точно в дванайсет на обяд Виктория отново каза: „Принцът вече е тук!“, и посочи вратата.

— Престани да се шегуваш, не е смешно...

Анита още не беше довършила изречението, когато се оказа лице в лице с раджата. Този път беше вярно: стоеше там, облечен безупречно като истински джентълмен, с подаваща се от джоба на панталона верижка на часовника, внушителен. Свали си тюрбана, сякаш беше шапка, и го остави на един стол.

— Надявам се всички да сте си отпочинали, Анита. Много се радвам да те видя — каза той на съвършен испански, от което девойката остана изумена. Опита се да изрече нещо, но от гърлото ѝ не излезе нито звук.

„Как е могъл да научи испански толкова бързо?“ — питаше се тя, като пригладжаше косите си, защото не бе имала време да оправи плитките си.

— Няма значение, не казвай нищо — добави той, забелязвайки смущението на девойката.

После извади един речник от джоба на сакото си и започна да търси думи. Всъщност не можеше да говори испански, просто беше заучил няколко фрази, за да поздрави с добре дошли Анита и семейството ѝ.

Първият обяд в малкия салон на апартамента в хотел „Сейнт Джеймс & Олбъни“ остана запечатан завинаги в паметта на Анита и на раджата. За разлика от Мадрид, в Париж принцът плуваше в свои води и пое ролята на церемониалмайстор. Останалите слушаха. Чрез преводач им обясни, че всеки ден ще идва фризьор да сресва Анита, че следобед един шивач ще дойде да ѝ вземе мерки, за да ѝ ушие дрехи „на жена, а не на ученичка“. Искаше Анита да научи френски, английски, езда, тенис, пиано, рисуване и билиард. Дон Анхел се усмихваше и гледаше дъщеря си, сякаш си казваше, че най-после ще получи образованието, което той не бе успял да ѝ даде. Доня Канделария кимаше одобрително с глава. Всичко ѝ се струваше чудесно: програмата на „малката“, сребърните съдове, кристалните кани, сервитьорът с бели ръкавици, поднасящ ястия, които никога не беше вкувала, например калкан със сос от билки и салата от моркови, която дъщерите ѝ гледаха ужасено... Всичко ѝ харесваше, дори вкусът на хладката вода в една купа за миене на ръце, която тя пресуши на един дъх, след като се нахрани. После взе лимонения резен и заби зъби в него, като се намръщи от киселия му вкус. Като я видяха, момичетата решиха, че „така се прави“, и последваха примера на майка си. Вдигнаха купите за миене на ръце към устата си и изсърбаха водата с вкус на лимон, леко учудени от странните обичаи в тази страна. Дон Анхел тутакси направи същото. Раджата с усилие прикри стъписването си, а сервитьорите приличаха на каменни статуи. Застанали в ъглите на салончето, те само се споглеждаха недоумяващо.

Тази неприятна случка явно повлия върху решението на раджата да отдели Анита от родителите ѝ възможно най-скоро. На следващата им среща принцът не дойде сам.

— Анита, представям ти мадам Луиз Дижон, която от днес ще бъде твоя компаньонка.

Мадам Дижон я изгледа с известна почуда, сякаш изненадана от плитките и от тъмната и поизносена рокля; с една дума, от външността

й на бедно момиче, която в Париж се открояваше още повече. Французойката очакваше да срещне по-зряла жена, със светски обноски, както се полагаше на принц, а не някакво провинциално момиче.

Но тя беше живяла в Индия и знаеше колко капризни са източните принцове по отношение на жените.

— Ще видиш колко бързо ще научиш френски, Анита — каза й тя любезно, докато поздравяваше семейството.

Раджата добави, че за голямо съжаление, Анита ще трябва да отиде да живее с мадам Дижон в отделен апартамент, тъй като това е единственият начин да научи езика и етикета. Анита не познаваше смисъла на тази дума; помисли, че е свързано с Индия, и не й обърна особено внимание. Мисълта, че ще се раздели с родителите си, не й допаднаше никак. Раджата явно забеляза това, защото добави:

— Почакай.

Преводачът продължи да превежда:

— Родителите ви ще се настанят в апартамент, близък до вашия, и ще можете да ги виждате по един час всеки ден.

Настъпи неудобно мълчание, което доня Канделария най-после наруши:

— Струва ми се добра идея. Анита, само така ще научиш езика. И имаш голяма нужда от това, иначе... как ще общуваш с Негово височество?

Анита се обърна към баща си и потърси отчаяно подкрепата му: не искаше да я оставят сама. Дон Анхел я погледна с кротки и тъжни очи, понечи да каже нещо, но накрая, точно когато щеше да отвори уста, жена му го изпревари.

— Решението е твое — каза тя, гледайки втренчено дъщеря си. — Животът си е само твой. Но Негово височество желае това и всички знаехме, че ще настъпи моментът да се разделим.

Жребият беше хвърлен. Мисълта, че ще остане сама, в компанията на мадам Дижон, с която също не можеше да общува, я натъжи. Роклите, които шивачът донесе, не успяха да й върнат усмивката. Не й беше нито до тоалети, нито до прически. Усещаше неумолимата хватка на съдбата и изпитваше болка.

[1] Тандура — дълбоко глинено гърне за приготвяне на храна, което се поставя върху жаравя. — Б.пр. ↑

9.

По пътя си през субконтинента към съдбоносната среща влакът, в който пътуваше Анита, напусна Бомбай — една от провинциите на Британска Индия, и навлезе в Индия на независимите княжества: Индор, Бхопал, Орча, Гвалиор... Имена, пропити с история, които все още не й говореха нищо. Бяха сред 562-те независими държави, които заемаха една трета от цялата площ на Индия (между тях беше и Капуртхала). Другите две трети бяха разделени на четиринайсет провинции — като Калкута, Мадрас и Бомбай, а всяка провинция, от своя страна, се разделяше на области. Тази Индия бе под прякото управление на британците — така наречения Британски Радж. Другата беше подобие на конфедерация, в която индийските принцове разполагаха с необходимата автономия, за да управляват своите държави, но под опеката на англичаните, които представляваха върховната власт. Британската корона поемаше външните отношения и отбраната на всяка държава и управляваше много ефикасно този огромен пъзел. По принцип не се намесваше във вътрешните дела на княжествата, освен да посредничи, ако възникне напрежение, или да сваля от власт някой раджа, в случай че се самозабрави или лоялността му към вицекраля е под въпрос.

Княжествата бяха толкова различни по големина, колкото бяха различни и тези, които ги управляваха. На юг се намираше Хайдерабад — суверенна страна, чиято площ бе колкото половината Испания. На запад имаше миниатюрни княжества от по един квадратен километър. На полуостров Катхиавар се наброяваха 282 княжества, които заедно заемаха площ колкото тази на Ирландия. Капуртхала беше едно от петте княжества в Пенджаб и имаше едва 600 квадратни километра площ. Англичаните бяха успели да обединят субконтинента благодарение на умела политика на съюзи и с помощта на едно модерно изобретение — железницата. Началникът на всяка важна гара обикновено беше английски служител, който, облечен в униформата на страната си, със свирката си даваше знак на влаковете да потеглят или да спрат.

Всяко княжество бе управлявано, както е било винаги, от местни владетели, които упражняваха абсолютна власт в границите му и които се титулуваха различно, в зависимост от собствената им традиция. Името се сменяше, както се сменяха знамената и униформите на полицаите и военните, които Анита съзираше от прозореца на влака. В султаната Бхопал — важен железопътен възел, където влакът престоя няколко часа — управляваха жени, прочутите *бегум*^[1], покрити от главата до петите с *бурка*. „Приличат на призраци!“ — каза Анита, когато видя една официална снимка, окачена на стената на гарата. В държавата Хайдерабад, една от най-големите в Индия и също мюсюлманска, владетелят се наричаше низши. В други мюсюлмански държави ги наричаха *мир*, *кхан* или *махатар*. Хиндуистите обикновено ги наричаха *раджа* — дума от санскритски произход, която означаваше едновременно „който управлява“ и „който трябва да угажда“. В някои места се използваше думата *рао*, както в Джодхпур, или *рана*, както в Удайпур, при което младата испанка се запревива от смях: „Рана!^[2] Предпочитам да съм жена на раджа!“. В древността, когато ставало дума за особено почитани раджи, народът добавял представката *маха*, която на санскрит означава „велик“. Така един махараджа беше, буквално преведено, велик раджа. Днес титлата „махараджа“ се даваше само от висшата власт, олицетворявана от английския вицекрал, като награда за заслуги пред Короната или заради лоялността и значимостта на някои владетели. Англичаните не допускаха раджите да се наричат крале, както в миналото. В Британската империя има място само за един крал: английския.

Това не им пречеше да превъзнасят своето потекло, като махараджата на Удайпур, който смяташе себе си за потомък на Слънцето, или като махараджата на Джодхпур, който също смяташе, че произхожда от Слънцето. Други — например Холкар от Индор или Гаяквад от Барода — бяха започнали като министри и генерали и благодарение на хитростта си и политическата власт, която бяха съумели да използват в своя изгода, накрая бяха станали владетели. Всички принадлежаха към отбраното общество на индийските аристократи, в което на Анита ѝ предстоеше да влезе. Много от тях бяха лични приятели на раджата на Капуртхала. Едни бяха образовани, други — очарователни и прелъстителни, трети — жестоки и аскетични, четвърти — прости, пети — леко смахнати, и почти всички

— ексцентрични. Народът ги боготвореше, защото виждаше в своите князе въплъщението на божествеността. От най-древни времена индийските деца отрастваха с разказите за удивителните подвизи на храбрите владетели, водещи страховити битки срещу жестоки тирани. Това бяха истории, в които се говореше за изкусни дворцови интриги, за предателства и заговори, за приключенията на влюбени принцеси, за еротичните нощи на любими държанки, за жертвоприношенията на разлюбени кралици... Истории, които разказваха за несметни богатства, за приказни дворци и огромни конюшни с коне, камили и слонове. Истории, в които границата между действителност и мит изглеждаше толкова неясна, че беше трудно да се разбере къде свършва едното и къде започва другото.

Имаше също и любовни истории. Една от тях бе въплътена в паметник и Анита можеше да го съзре в далечината от влака, който по пътя си на север минаваше край град Агра, древната столица на Моголската империя. С минарета, които се издигаха към небето, и свод от бял мрамор, който искреше под слънчевите лъчи, Тадж Махал напомняше за величието на любовта и мимолетността на живота. Построен от моголския владетел Шах Джахан, за да почете паметта на жената, която обичал, мавзолеят Тадж Махал излъчваше спокойно величие и усещане за безсмъртна красота, която стигаше до сърцето. „Един император се влюбил в обикновена девойка и я направил императрица... Звучи ли ти познато?“ — попита я мадам Дижон шеговито. Анита се усмихна при мисълта за раджата, когото щеше да види след няколко часа.

— Хайде, продължавай да разказваш...

— Според легендата, една сутрин той я зърнал на пазара в двореца и не могъл да откъсне очи от нея. Била много хубава, като картина, извадена от персийска миниатюра. Седяла зад сергията си, заобиколена от копринени тъкани и мъниста, когато принцът се приближил до нея. Попитал я колко струва едно парченце обработено стъкло, което блестяло сред купчина камъчета. „Това?... Нямах толкова пари да го купиш! Това е диамант“ — казала му тя. Легендата разказва, че Шах Джахан тогава ѝ дал десет хиляди рупии, които били огромна сума. Девойката останала изумена. Било заради непринудеността или заради красотата ѝ, но нещо в нея го пленило.

Ухажвал я в продължение на месеци и накрая се оженил за нея. Нарекъл я Мумтаз Махал — „избраницата на двореца“...

— И? — Анита нетърпеливо чакаше останалата част от историята.

— Какво още искаш да знаеш? Превърнала се в императрица и в негов съветник. Спечелила обичта на народа, защото винаги се застъпвала за най-бедните. Поетите казвали, че луната се скривала засрамена в присъствието на императрицата. Шах Джахан обсъждал всички държавни дела с нея, а когато официалните документи били изготвени в окончателния си вид, ги изпращал в харема, където тя полагала кралския печат.

— В харема? — попита заинтригувано Анита. — Как е могъл да има и други жени, щом е бил толкова влюбен в нея?

— Императорите могат да имат всички жени, които пожелаят, но винаги има една, която им открадва сърцето.

— Ах! — въздъхна Анита, сякаш това обяснение беше достатъчно, за да прогони страховете ѝ.

— След деветнайсет години брачен живот тя умряла при раждането на четиринайсетото им дете. Била на трийсет и четири години. Казват, че в продължение на две години императорът спазвал строг траур, не носел накити, нито пищни облекла, не участвал в празненства и банкети и дори не слушал музика. За него животът изгубил смисъл. Отстъпил ръководството на военните кампании на синовете си и се отдал телом и духом на построяването на този мавзолей в памет на съпругата си. Нарича се Тадж Махал — съкращение на името на императрицата. Казват, че на смъртното си ложе тя му прошепнала идеята да издигне паметник на „споделеното щастие“. Сега продължават да са заедно — в една крипта под белия купол.

Изглеждаше парадоксално, че паметникът, смятан в целия свят за висш символ на любовта между мъж и жена, е бил замислен и построен от мъж, чиято религия му позволявала да споделя любовта с няколко жени. Но както Анита вече знаеше, любовта не признаваше граници, нито табута, нито раси, нито религии.

Император Шах Джахан намерил известна утеха в другата си голяма страст — архитектурата. Бил обсебен от идеята да строи, сякаш със смъртта на съпругата си бил прозрял не само преходността на

живота, но и нестабилността на империята си. Ето защо той се заел да издига паметници, които да устоят на бурите на Историята.

Копнежът му за безсмъртие се въплътил в дворци, джамии, градини и мавзолеи, които изпълнили със слава и красота градовете в Северна Индия. Превърнал пътя, който свързва Агра с Делхи, а после и с Лахор на север, в красив, ограден от дървета булевард, дълъг шестстотин километра. Релсите на влака следваха този древен път, преживял превратностите на историята. Не беше нито толкова поддържан, нито имаше толкова дървета, колкото по времето на Моголската империя. Беше обаче най-важната търговска артерия на Индия, Големият път, който Киплинг откри за света с книгата си „Ким от Индия“. Виждаха се дълги кервани от волски каруци, пълни с плодове, зеленчуци и всякакви продукти от областта. Това беше Пенджаб — един от най-красивите и плодородни райони на страната, със златни ниви с жито и ечемик, със зелени ливади, оградени от тополи, с полюшващо се море от слънчоглед, просо и захарна тръстика, напояван от реки със сребристи води и населен от селяни с тюрбани, които бутаха с мъка ралата, теглени от измършавели волове. „Хамбарът“ на Индия беше толкова зелен, че напомняше на Анита някои места във Франция. Климатът по това време на годината беше приятен и нощем дори ставаше хладно.

— Пристигаме — каза мадам Дижон, прекъсвайки мислите на момичето. — Ще те гримираме и срещем като истинска принцеса.

Анита се сепна. Предстоящото пристигане я изпълни с безпокойство и възбуда. Въпросите отново я връхлетяха: „Ще ме посрещне ли този път? Кога да му го кажа? Как ще реагира? А ако това не му хареса?“.

— Мадам, как се казва на френски „бременна съм“? Je suis embarrassée?

— Не, в никакъв случай. Трябва да кажеш: J'attends un enfant, Ваше Височество. Чакам дете.

— Чакам дете... Добре — повтори Анита, съзерцавайки пейзажа и поглаждайки корема си, сякаш да потвърди на самата себе си, че случващото се е истина.

Лола, прислужницата ѝ, се появи с кутия от лакирано дърво, в която имаше седефени гребени, сребърни четки и всичко необходимо

за една изключителна прическа, а мадам Дижон извади от гардероба на купето тоалетите от Париж.

* * *

Когато Анита видя за пръв път тези рокли в апартамента на хотел „Сейнт Джеймс & Олбъни“, тя ги гледаше така, сякаш бяха работни униформи. Беше толкова разтревожена и обърквана от мисълта, че ще се раздели с родителите си, че ѝ беше трудно да се съсредоточи върху великолепните творения на „Уърт“ и „Пакен“, които раджата вдеше от изисканите им опаковки от копринена хартия, подобно на маг, изваждащ гълъби от цилиндъра си. Доня Канделария гледаше с широко отворени очи, а Виктория, изпаднала в силна възбуда при вида на тази демонстрация на висша мода, окуражаваше сестра си: „Не ставай глупава... Де да бях на твое място!“.

Когато Анита влезе в стаята си, за да изпробва роклите, осъзна, че очите ѝ са насълзени. Приседна на крайчеца на леглото и остана там, докато се успокои. Имаше нужда да остане сама, макар и само за няколко минути. Сама, за да пропъди страха пред непознатото, който сега я измъчваше повече от всякога. Когато се успокои, изпробва първия тоалет — една дълга рокля с прилепнали ръкави, с висока яка с банели и много тесен корсет, и застана пред огледалото. За пръв път се видя като жена, а не като подрастваща девойка. Помисли си, че отсега нататък ще изглежда така, „като дама“. Завъртя се, за да се огледа по-добре, и видя, че тоалетът ѝ стои чудесно: ръкавите, раменете, полата... кройката беше съвършена. Започна да се възприема като красива и това ѝ хареса. А и самата тъкан я караше да се чувства като обвита от кадифена ръкавица. Но се спъваше в широките поли и трудно се движеше. „Нямах друг изход, освен да се явя в салона — щеше да напише Анита в дневника си, — като придържах роклята си с две ръце от страх да не падна“.

— Ослепителна си... — каза раджата с широка усмивка на задоволство, а тя седна на първия стол, за да не се спъне.

Принцът я наблюдаваше така, както един скулптор наблюдава статуята, която вае. Всички бяха толкова възхитени, че Анита се оживи и започна да се шегува по повод на изобилието от поли и фусты. Току-

що пристигналият фризьор бе принуден да изслуша търпеливо указанията на раджата, който имаше собствено мнение, ясно изразен вкус и артистични претенции. Така или иначе Анита щеше да бъде негово творение. „Фризьорът ми сложи много сгере^[3], водопад от къдрици върху главата и хиляди фиби. Тежаха много, а двете ми плитки не се виждаха“. Резултатът възхити семейството ѝ и раджата. Добрият дон Анхел се усмихваше умилително, доня Канделария гледаше дъщеря си, сякаш я виждаше за пръв път, а Виктория я наблюдаваше завистливо изпод вежди. Това момиче вече не напомняше на танцьорката от „Курсаал“; приличаше на принцеса.

В действителност тя беше още дете. Когато същия този ден раджата се сбогува с нея, ѝ връчи една кесийка от мрежест плат: „За теб“ — каза ѝ той. Анита я отвори и видя, че е пълна със златни луидори. Никога не беше виждала толкова много пари накуп. Вдигна поглед към покровителя си. Този път изпитваше истинска благодарност. Този подарък нямаше нищо общо с онези пет хиляди песети, които преводачът от хотел „Париж“ един ден ѝ предложи и които толкова я бяха обидили. Нейният „мавърски крал“ беше истински кавалер. Отношението, което имаше към семейството ѝ, и деликатността, която проявяваше към нея, заслужаваха похвала. Колко време беше минало оттогава!

— Какво ще правиш с парите? — попита я сестра ѝ, когато раджата се прибра в апартамента си в хотел „Мъорис“, на две преки от тях.

— Ще си купя кукла — отвърна Анита, без дори да се замисли.

[1] Тюркска титла, давана на жените от семейството на бега (бея). — Б.р. ↑

[2] Rana (исп.) — жаба. — Б.пр. ↑

[3] Изкуствени къдрици (фр.). — Б.р. ↑

10.

Този мъж, който толкова я впечатляваше и смущаваше, се превърна в истински ангел хранител за нея и семейството ѝ. Първоначалните ѝ страхове се оказаха неоснователни. Не трябваше да ходят хванати за ръка като отдавнашни годеници. Нямаше неприятни сцени, промени в настроението, сексуални намеци, нито един жест извън добрия тон, който да вдъхне съмнение относно намеренията на раджата. Напротив, поведението му винаги бе безупречно. Беше учтив, щедър и тактичен. Освен че настани семейството в един луксозен апартамент на две преки от „Сейнт Джеймс & Олбъни“, той нае испанска прислужница, за да им готви ястия от родния край. За семейство Делгадо той беше „принцът“, човекът, който им даде завидно положение и сигурност в живота и чиято репутация щеше да ги закриля до смъртта. Всички жестове на раджата — от поканите за театър, за да може цялото семейство да се наслади на най-добрите парижки представления, до великолепните бижута, които подаряваше на Анита — водеха до убеждението, че е дълбоко влюбен в момичето. Трудно беше обаче да се намери разумно обяснение на този факт. Беше се влюбил в испанка, макар че бе пристрастен към всичко френско. Беше се влюбил в жена без потекло, макар че бе обсебен от произхода — като всеки раджа, и от кастите — като всеки индиец. Беше се влюбил в жена, която бе почти дете и която трудно можеше да се вмести в живота му без търкания и напрежение. Беше толкова влюбен, че не пестеше средства, за да покаже чувствата си. Докато пътуваше из света, следеше много внимателно чрез мадам Дижон напредъка на Анита и винаги я изненадваше с жестовете си, подобни на малки вълшебства, които се добавяха към приказната атмосфера: например чепката грозде мискет сутринта на закуска; шишенце със зехтин за подправка на салатите; разкошната кукла, която изненадващо ѝ подари; коженото палто и ботушките, които в деня на първия снеговалеж пристигнаха от най-луксозния магазин за кожени изделия в Париж... Да не говорим за по-скъпите подаръци. Преди да напусне Франция,

той ѝ поднесе две кутийки от синьо кадифе. В едната имаше две златни гривни с изумруди; в другата — пръстен от платина с брилянти.

— Не го сваляй от пръста си; така всички ще знаят, че си сгодена и предстои да се омъжиш.

После я целуна по челото. Това беше сбогуването му.

— Нищо няма да ти липсва, Анита. Учи се старателно и бързо, за да можеш скоро да дойдеш при мен.

„Не успях да кажа нищо от вълнение — написа по-късно тя в дневника си. — Мисля, че вече го обичах мъничко и ми беше тъжно, че заминава.“

Раджата ѝ пишеше и ѝ пращаше телеграми. Един ден, скоро след като бе заминал, тя получи цветя и шоколади, изпратени от Лондон, които бяха придружени от бележка, написана на испански: „Учи и не бъди тъжна“. Това изключително внимание мобилизираше волята на Анита и тя удвояваше усилията си, за да научи един език, чрез който да може да общува със своя принц. Зае се усърдно с английския и френския. Не пропускаше нито един урок по тенис и езда, по пиано и рисуване, нито дори по бiliarд — игра, която беше на мода в светските среди по онова време. Вземаше също уроци по етикет — вече ѝ бяха обяснили за какво става дума — при вдовицата на един бивш френски дипломат. Тези уроци включваха „поведение, вкус и добри маниери“. Безкрайните правила объркваха Анита: във Франция не беше прието марулята да се реже с нож — трябваше да се прегъва с вилицата, а това изискваше истински акробатизъм с китката и бе почти невъзможно да бъде извършено с достойнство. Във Франция освен това беше знак за лошо възпитание да ядеш с едната ръка под масата, докато в Англия това се смяташе за коректно. Да ядеш с пръсти пък беше най-ужасната простъпка, с изключение на Индия, където се гледаше с одобрение на чужденците, които се хранеха с ръце, следвайки сентенцията „Дето и да идеш, прави онова, що видиш“. Каква бъркотия! Да кажеш „наздраве“ преди всяко ястие навсякъде се смяташе за неучтиво, както и да благодариш на прислужника или сервитьора, след като си сервираш ядене от подноса. И никакво питане за „клозета“, ако усетиш някакво къркорене в червата, а за „тоалетната“ или банята. Анита се научи да бели плодовете и скаридите с нож и вилица, да прави

реверанс според ранга на лицето, което трябва да поздрави, научи какви думи да използва, за да честити на някого или да му изкаже съболезнования, как да съчетава цветовете в облеклото, как да избягва прекомерния грим, как да пише покани... С една дума, цял един език от жестове и фрази, който ѝ беше необходим, за да влезе в света на висшето общество и да стане част от него. В деня, в който узна предназначението на купата за миене на ръце с резена лимон, я обхвана такъв пристъп на смях, че се наложи да отиде в тоалетната, за да избърше сълзите си. Не пожела обаче да обясни причината за веселието си на вдовицата, защото усещаше и лек срам.

Вече не изпитваше нужда от постоянното присъствие на семейството си, което виждаше веднъж седмично, като в същото време се сближаваше все повече с мадам Дижон. Французойката беше внимателна и отзивчива, но това не ѝ пречеше да изпълнява стриктно задълженията си. Държеше се с нея като с дете или като с жена — според обстоятелствата. Можеше да прекара цял следобед с Анита в кроене или бродирание, както и да се изкачи с нея на Айфеловата кула, да язди с нея в Булонския лес или да чака търпеливо да свърши урокът ѝ по тенис. С удоволствие я въвеждаше в живота на Париж с неговите салони за чай, с големите магазини, с киносалоните, театрите и изложбите. С широко отворени очи Анита се потапяше в атмосферата на големия град. Нищо не убягваше от погледа ѝ: нито начинът, по който жените се движеха свободно с дългите си рокли — научи се да прихваща полата си с ръка на слизане по стълба, „откривайки крайчеца на тафтената фуста“, нито миризмата на масло от сладкарниците, нито обичаят на французите да ядат агнешкото почти сурово, нито пословичната намръщеност на някои парижани. Оказа се признателна и послушна ученичка, учеше бързо и не чакаше да ѝ се повтаря едно и също нещо два пъти. Беше упорита, държеше се открито и естествено, в случай че не знаеше нещо, и притежаваше безгранично любопитство. Това съобщаваше мадам Дижон на раджата, който изказваше задоволството си от добре свършената работа.

На рождения ѝ ден мадам Дижон я изненада с торта, на която имаше сто свещи. Всичките бяха запалени.

— Но аз съм само на седемнайсет! — възкликна девойката.

— Това е, за да живееш сто години и всичките да бъдат щастливи — отвърна мадам Дижон. Трогната, Анита я прегърна сърдечно.

После в салона на апартамента тя намери пътен несесер от сребро. Този подарък я развълнува, защото ѝ напомняше за дългия път, който ѝ предстоеше. Намери също билети за класически балет в Операта — предпочитаното от нея представление, — а до тях красив седефен бинокъл, който бе поискала, за да може да вижда отблизо балерините. Влечението ѝ към танца, който беше в кръвта ѝ, бе открило в Париж благодатна почва, за да се развие. Всяка седмица присъстваше на някакъв спектакъл.

Така минаваха месеците — в уроци, разходки с кола и вечери в театъра. Един подреден живот, от който Анита съумя да се възползва, за да придобие лустро и да се превърне в светска дама. Научи се да говори сносно френски и да пише на него по-добре, отколкото на родния си език, но така и не успя да превъзмогне силния испански акцент. Това я изнервяше, но мадам Дижон я успокояваше — казваше ѝ, че това ѝ придава особен екзотичен чар. Родителите ѝ също се справяха с френския, особено сестра ѝ Виктория. Тя имаше „много хубав и много богат“ американски годеник. Бе се запознала с него на един прием в британското посолство, на който раджата беше поканил сестрите малко преди да замине. Казваше се Джордж Уинънс и беше от известно балтиморско семейство. Говореше като кречетало и беше прототип на съблазнител. Казваше, че е изобретил автомобил с електрическа тяга, и смяташе да го патентова, за да го произвежда в една от фабриките на баща си в Швейцария. Анита никак не харесваше този толкова простоват ухажор. Реши, че е самохвалко. Не се осмеляваше обаче да каже нещо на сестра си, за да не помрачи мечтите ѝ.

На семейство Делгадо им беше дотегнало да живеят в Париж, където не познаваха никого. Въпреки разкоша, който ги обграждаше, горяха от желание да се върнат в Мадрид, за да се насладят на новото си положение. За тях бъдещето не можеше да бъде по-прекрасно. Крояха планове да се преместят в голям апартамент, да наемат прислуга и дори да си купят автомобил... Единствено честта ги задържаше във Франция. Знаеха, че за да се завърнат триумфално в Мадрид, първо трябваше да омъжат момичето, пък било то и в студената канцелария на някое парижко кметство. Тази формалност щеше да ги освободи, да им отвори вратите към хубавия живот, към охолството и сигурността. За това обаче бе нужно присъствието на

раджата. А принцът се бавеше повече от очакваното. Няколко пъти бе известил за пристигането си — и няколко пъти бе отлагал пътуването в последния момент, винаги по независещи от него причини. Чакането се проточи толкова много, че Анита започна да се пита: „Дали все още ме обича, или вече ме е разлюбил и затова не идва? А ако дойде и вече не ме харесва?“. Така или иначе, когато си на седемнайсет години, шест месеца очакване са цяла вечност.

Един ден на връщане към хотела, след урока по етикет, ѝ се стори, че съзира позната фигура. Мъжът се разхождаше нетърпеливо пред входа с колонада на улица „Риволи“ и сякаш чакаше някого. Когато влезе във фоайето, Анита се сети: „Но това е Анселмо!“. Той не я бе познал заради облеклото и прическата ѝ на светска дама. Тя обаче го позна. Не се беше променил — имаше все така вид на бохем и лице с изсечените черти на кастилец и беше слаб и жилест като бикоборец.

— Дойдох в Париж да рисувам — каза ѝ той. — Завърших курса в академията „Сан Фернандо“ и се реших... Това е световната столица на изкуството...

— Поздравявам те за смелостта.

Тази вечер вечеряха всички заедно в апартамента на родителите ѝ. Анселмо носеше пресни новини от Испания, макар че там не се бе случило нищо значително след заминаването им. Политическата обстановка беше все така нажежена, а междувреме крал Алфонсо XIII и неговата „малка англичанка“ същата седмица кръщаваха наследника си на Френската ривиера, „сякаш изобщо не ги интересува какво става в Испания“, възмущаваше се Анселмо. Що се отнася до останалото, площад „Сибелес“ все още бил на мястото си, най-посещаваните събирания сега се провеждали в кафене „Канделас“, а брадата на дон Рамон ставала все по-дълга.

Доня Канделария съвсем не беше във възторг от посещението на този „голтак“, който бе влюбен в дъщеря ѝ и можеше да провали всичките ѝ грандиозни проекти. Веднага след като си тръгна, тя предупреди Анита да не се среща повече с него. Съветът обаче имаше обратен ефект. Още на следващия ден двамата се срещнаха при входа на галерията на Амброаз Волар, търговеца на картини, който беше открил импресионистите. Сред провансалски пейзажи, голи тела и закуски на брега на спокойни реки Анселмо я попита дали е щастлива. Без да се колебае, Анита отвърна:

— Да, макар че положението е доста странно. Научавам много неща, всичко е ново за мен, но не ми е много ясно как ще свърши всичко това. Раджата отсъства от дълго време и понякога ме обхващат съмнения...

— Но той обича ли те, или не те обича?

— Мисля, че ме обича... Иначе какво щяхме да правим тук?

— А ти обичаш ли го?

Анита се замисли.

— Да — отвърна тя след дълга пауза.

— Не изглеждаш много убедена.

— Всичко е толкова нереално... Понякога сънувам, че се събуждам в студената ми стая в Мадрид и всичко си е постарому... А когато наистина се събудя и видя, че съм в стаята в хотела, а пред мен е закуската, която ми носят на сребърен поднос... вече не знам дали спя, или съм будна!

Двамата се разсмяха шумно. Анита продължи:

— Понякога се питам дали той наистина съществува... Почти не се познаваме, но едно знам със сигурност: че се отнася с мен като с кралица, а това ме кара да изпитвам нещо към него... наречи го както искаш.

— Анита, в каква каша само си се забъркала! Всъщност дойдох да ти предложа много по-вълнуваща авантюра...

— Така ли? — попита тя наивно. — Разкажи ми.

— Наел съм една стая в Монмартър, близо до мястото, където живее приятелят ми Пабло Руис, който между другото е от Малага. Мисля, че ще ти хареса много. Няма да крия, че от тавана капе на няколко места и е на шестия етаж в сграда без асансьор. Но гледката от покривите на Париж е много по-романтична от това, което можеш да видиш от хотелската стая... Да продължавам ли?

— Разбира се — отвърна тя с усмивка.

— Предлагам ти да дойдеш да живееш при мен.

— С любимия — рай дори в колиба, нали?

— Нещо такова... — отвърна той, изпивайки я с очи.

Анита го погледна нежно и му показа ръката си, на която блестяха диамантите на годежния пръстен, който ѝ бе подарил раджата. Анселмо смени тона и заговори сериозно:

— Предлагам ти истинска любов, Анита. И щастие, което няма нищо общо с парите на твоя мавърски крал...

— Не го наричай така! — прекъсна го тя.

Анселмо се учуди от рязката ѝ реакция. Изглежда, разбра, че я е изгубил.

— Толкова ми липсваше.

— И ти на мен... в началото. Но аз се промених, Анселмо. Вече не съм същата.

— Разбира се... — каза примирено той, криейки ръцете си, за да не види тя, че треперят.

Прекараха следобеда в ателието на Пабло Руис, който подписваше картините си с фамилията на майка си — Пикасо. Таванът беше много висок, с капандури, през които влизаше сива светлина. Анита се наслаждаваше на компанията на своите сънародници и връстници в отсъствието на родителите си. Смя се от сърце на анекдотите на Пабло — остроумен неин съгражданин и донжуан, който през цялото време я ухажваше. Стените бяха покрити с картините му, които Анита никак не хареса, защото рисуваше „разкривени“ лица и тела, и поради това не му предрече блестящо бъдеще. Беше началото на кубизма. Почувства се като риба във вода в тази бохемска обстановка, защото ѝ напомняше познатата мадридска атмосфера. Това беше нейният свят. Анселмо се опитваше да я накара да осъзнае това, а и тя самата го усещаше, но въпреки това нямаше друг избор, освен да се вкопчи в измислената вълшебна приказка, в която тя играеше ролята на Пепеляшка. Така или иначе, изпита облекчение при мисълта, че ако приказката се пръсне като сапунен мехур, щеше да ѝ остане светът на старите ѝ приятели художници, в който да се приюти.

* * *

Урокът по езда беше любимият ѝ момент през деня. Едно ландо с герба на Капуртхала я вземаше в уречения час и след като отминеше „Шанз-Елизе“, поемаше по някоя от алеите, които навлизаха в Булонския лес, към най-елитния клуб по езда в града. Този ден Анита беше сама, без мадам Дижон, която бе останала в апартамента под

предлог, че има *crise de foie* — чернодробна криза от преяждане. Анита много се смя на този израз, защото в Испания не беше чула някой да се оплаква от черния си дроб. Испанците обикновено имаха проблеми с корема или стомаха, черния дроб го оставяха на лекарите.

Булонският лес беше по-красив от всякога, или поне така ѝ се струваше. Светлината на късното лято се процеждаше между дърветата и оцветяваше листата в богата гама от зелено. Предната нощ бе валяло и миришеше на влажна пръст. Земята беше мека и тя си помисли, че денят е идеален за разходка след урока, вместо да остане да се върти в кръг из манежа. Кобилата ѝ се казваше Лунарес, испано-арабски кон с бели хълбоци, изпъстрени със сиви петънца, и опашка в същия цвят. Принадлежеше на конюшнията, чиито услуги раджата ползваше, докато бе в Париж. Беше кротка и лесна за яздене кобила, способна да прояви пъргавина, ако ездачът поиска това. Беше без съмнение най-добрата приятелка на Анита след мадам Дижон.

Учителят ѝ даде разрешение да се поразходи, при условие че следва пътеката, която минаваше покрай няколко водоема и езерца и се изкачваше и слизаше по хълмовете в парка. Вече бе излизала няколко пъти сама и винаги се бе връщала очарована. Бе изпитала сладостното усещане за пълна свобода, чувствайки се едно цяло с кобилата и пищната горска растителност.

Тази сутрин се осмели да поупражни тръс и галоп. Наслаждаваше се на смяната от един алюр в друг, която Лунарес изпълняваше точно и с лекота. Харесваше ѝ, че контролира кобилата и че вече е превъзмогнала напълно страха си от нея. Тази увереност, както и вятърът, който вееше в лицето ѝ, я изпълваха с опияняващо усещане.

По някое време усети, че Лунарес е обзета от възбуда, и задърпа силно юздите, за да не се впусне в галоп. Въпреки това, с мъка успяваше да я контролира. „Какво ли е видяла? — питаше се Анита. — Защо се развълнува така?“ Веднага разбра причината: следваше я друг ездач. Чуваше тропота от копитата на коня, който приближаваше. Тя се наклони назад с всички сили, за да спре кобилата. Усилията ѝ обаче се оказаха напразни. Случи се тъкмо това, от което толкова се беше страхувала: Лунарес престана да се подчинява на заповедите ѝ и се понесе в галоп през поляните. Обхвана я паника, но въпреки това се държеше здраво за седлото и успя да запази равновесие. Спомни си

какво трябва да направи в такива случаи: да дърпа леко юздата на една страна, за да накара коня да галопира в отворен кръг в началото, а после постепенно да затваря кръга, докато успее да го спре. Нямаше обаче време да го стори: ездачът, който я следваше, вече я настигаше. Чуваше пръхтенето на животното все по-близо. Анита го прокле с целия си репертоар от андалуски ругатни, но в същото време ездачът мина пред нея и пое юздите на Лунарес, която забави лудешкия си галоп. Конете преминаха в тръс, после в ходом.

— Трябва да бъдеш по-строга с Лунарес — каза един познат глас. — Ти командваш, не тя.

Беше раджата. Бе пристигнал предната нощ, след като бе присъствал в Ница на кръщавката на сина на Алфонсо XIII и „малката англичанка“. Беше се обадил на мадам Дижон, за да уреди срещата с Анита в Булонския лес. Компаньонката не беше болна; бе съучастница на господаря си, който бе поискал да изненада любимата си с романтична среща.

Анита беше бледа като платно. Уплахата и вълнението от появата на раджата я бяха зашеметили.

— Не смятах да те плаша, но тези животни винаги искат да са първи. Не забравяй, че Лунарес е била шампион, когато е участвала в надбягванията, затова не обича да я изпреварват. Впрочем яздиш добре и имаш добър стил.

— Благодаря.

Раджата гледаше с усмивка Анита, която постепенно си възвръщаше присъствието на духа. Беше много красива с леко разрошената си коса, с пламналите бузи и покритите с капчици пот слепоочия.

— Мадам Дижон ми каза, че си научила много добре френски. Гордея се с теб, Анита — добави той с присъщия си леко бащински тон.

— Мерси, Ваше Височество. Искан да бъда на висотата на доверието, което ми гласу...

Бе репетирала фразата стотици пъти, защото стотици пъти си бе представяла сцената на повторната им среща. Сега обаче тя й звучеше глупаво. Ана смени тона:

— Радвам се да ви видя, Ваше Височество. Вече мислех, че сте се влюбили в друга, по-хубава и по-забавна от мен, и че няма да се

върнете...

— Не съм престанал да мисля за теб, Анита — каза ѝ раджата през смях.

— Нито пък аз за вас, Ваше Височество.

Това беше първият ден, който прекараха заедно и сами, tête-à-tête, както казват французите. Вечерта отидоха в „Максим“, който предлагаше най-добрия френски канкан в цял Париж. Анита изглеждаше ослепително. Прическата ѝ беше възхитителна, а изумрудените обеци, които раджата ѝ бе подарил, придаваха блясък на бледата красота на лицето ѝ. Наистина не беше същата, каквато я бе оставил преди няколко месеца. Жестовете ѝ, начинът, по който си сервираше, по който гледаше, по който поднасяше вилицата към устата и режеше месото, нямаха почти нищо общо с предишните ѝ недодялани маниери. Уроците на вдовицата на посланика бяха дали резултат. Когато говореше, беше по забавна от преди, защото смесваше испански думи с един доста неправилен френски. Раджата изглеждаше много горд с „творението си“. Беше успял да промени малкото момиче: всъщност облечена и гримирана както тази вечер, тя не изглеждаше малко момиче. Беше възхитителна млада жена. Най-много обаче го развълнува фактът, че за първи път тя действително се интересуваше от него. Разпитваше го за Капуртхала, за пътуванията, за здравето и вкусовете му. Държеше се непринудено и може би несъзнателно му говореше така, както една жена говори на мъжа си. Раджата едва прикриваше възторга си.

След представлението излязоха от ресторанта и отпратиха шофьора. Върнаха се пеш през площад „Конкорд“, този път хванати за ръка „като отдавнашни годеници“, но това вече нямаше значение, защото Анита нямаше нищо против. Времето бе много приятно и в този момент Париж беше най-романтичният град на света. Тя му беше открила сърцето си, отприщвайки потока от емоции, които бе потискала в продължение на месеци, като водите на язовир, когато отворят шлюзовете му. Затова не се осмели да прекъсне удоволствието от първия ден на близост, който бяха имали досега. Качиха се в апартамента в хотел „Мьорис“ и в спалнята, затоплена от огъня в мраморната камина, той започна с първите ласки; направи го толкова

внимателно, че на нея ѝ се стори естествено предложението му да си разкопчае роклята. Докато беше заета с това, той отиде в тоалетната стая; когато се върна, беше загърнат в белоснежен халат, който съблече, преди да се пъкне в леглото. Тя го последва като уплашена кошута. Той хвана изтръпналите ѝ от страх пръсти, леко ги захапа и после погали извивката на шията ѝ, мъха на ръцете ѝ... и така, докато внезапно тя усети, че докосва гърдите ѝ. Тръпка на удоволствие премина през тялото ѝ и тя се зарадва, че са почти на тъмно, за да не забележи червенината по бузите ѝ. После се отдаде без страх, но с болка. Върху чаршафа, като спомен от тази любовна нощ, остана една кървавочервена роза.

11.

Часовникът на гарата в Джаландхар се готвеше да удари десет часа сутринта, когато влакът се появи сред облаци пара, а машинистът обяви пристигането му с многобройни изсвирвания на сирената. Гарата, украсена със знаменца в синьо и бяло, беше малка, както се полагаше на разквартирувана част на британската армия. Джаландхар беше малко селце, макар че след построяването на железницата постепенно се разрастваше. Раджата бе отказал влакът да минава през град Капуртхала, който се намираше малко по на запад, защото се опасяваше, че ще бъде принуден да отива на гарата всеки път, когато някой англичанин или индиец на важен пост минеше оттам; тоест на всеки два дни, защото през Пенджаб минаваше пътят за Централна Азия. Реши, че това би нарушило спокойното му ежедневие на владетел, и използва всичките си връзки в столицата, за да прокарат железницата през Джаландхар.

Когато влакът спря, един офицер, облечен с униформата на армията на Капуртхала, влезе във вагона. След като поднесе почитанията си на знатните пътници, той ги помоли за няколко минути търпение. Влакът бил пристигнал по-рано, а трябвало да се довършат някои неща.

— За мен ли е? — попита Анита, когато видя четирима индийци да разстилат червен килим на алеята между две редици палми.

— Yes, memsahib... — отвърна офицерът. — Welcome to Punjab^[1].

Веднага щом слезе от вагона, поставиха на шията ѝ гирлянда от бели цветя, които се оказаха индийски нард. Анита затвори очи. Ароматът ѝ напомни за парфюма от туберози, който раджата ѝ бе донесъл от Лондон. „На това ухае Капуртхала през зимата — беше ѝ казал той. — Ако ти харесва, ще се радвам да го използваш“. До края на живота си Анита щеше да отъждествява аромата на туберози с първите си години в Индия. Всичко наоколо ухаеше на туберози, сякаш нейният принц вече бе пред нея; но не, той не се появяваше. На всеки две крачки някой индиец или индийка ѝ слагаше венец от цветя

и после събираше длани в поздрав: *Намасте!* Навсякъде усмивки и изпълнени с любопитство топли погледи. И музика. Притулен в портала на гарата, един оркестър изпълняваше химна на Капуртхала, докато отряд войници от гвардията на раджата я ескортираше до чакалнята. Анита обърна глава, търсейки познатия силует, но не видя никого. Заобиколена бе от непознати лица, от хора, които все така слагаха гирлянди на шията ѝ — те се трупаха и купчината набъбна, като почти стигна до очите ѝ. Дъжд от цветни листенца я посрещна, когато влезе в чакалнята и се озова пред висши служители на Негово височество и членове на местното правителство. Какво да каже? Какво да направи? За момент се почувства смутена, защото никой не помръдна в претъпканата зала, докато най-послед една жена се приближи до Анита и ѝ помогна да се освободи от гирляндите. Облекчена, испанката обърна глава и тогава го видя — стоеше зад вратата и я гледаше с неизменната си усмивка. Раджата бе наблюдавал реакциите ѝ и се бе забавлявал много с тържественото пристигане на испанката.

— Ваше Височество!

Анита имаше желание да се хвърли в прегръдките му, но се сдържа. Мадам Дижон не ѝ ли беше казвала стотици пъти, че възпитанието се състои в овладяване на чувствата и в контролиране на страстите — и между другото, с произвеждането на колкото е възможно по-малко шум? Той, изглежда, споделяше чувствата ѝ, защото не отделяше очи от своята любима. Изпиваше я с поглед и ако можеше, щеше да я прегърне. Индия обаче бе станала пуританска и не беше прието чувствата да се показват публично. В началото на ХХ век обичаите се ръководеха от строги викториански принципи. Далеч в миналото бяха останали първите години от европейското нахлуване, когато сладострастната атмосфера на Индия скандализираше свещениците и привличала любопитните. Тогава всичко било позволено: бял да се обреже, за да се ожени за някоя „нехристиянка“, европейка да се свърже с местен жител, да приемат хиндуизма, сикхизма или християнството, англичанин да има деца от някоя биби (местна жителка), европейките да пушат наргиле или да носят *курта*... Далеч в миналото останала епохата на маркиз Уелзли, който пристигнал в Калкута, след като бил назначен за генерал-губернатор през 1797 г., и много скоро изпратил писмо до съпругата си —

французойка на име Ясинт, в което я молел да му разреши да има любовница: „Моля те да разбереш, че климатът на тази земя така събуди желанията ми, че не мога да живея без секс...“ — пишел той в писмото. С обратната поща изисканата Ясинт му отговорила: „Съвкуплявай се, ако чувстваш, че нямаш друг избор, но го прави с почтеността, предпазливостта и нежността, които проявяваше към мен“.

Времената са били други. Сега моралът, наложен от колонизаторите, не одобряваше любовта и секса между мъже и жени от различни раси, религии и класи. Поради тази причина нито един английски офицер не бе дошъл да посрещне Анита, а Spanish dancer^[2], както вече я наричаха в официалните доклади, за чието съществуване не подозираше нито тя, нито раджата. Не бе дошъл дори един военен от местната разквартирувана част, нито един от офицерите, живеещи в Капуртхала. Това беше очевиден жест на пренебрежение към раджата, който не знаеше, че новината за предстоящата му женитба бе предизвикала истинска буря в Индийската политическа служба — дипломатическия корпус на вицекраля, чиито служители представляваха Британската империя в индийските княжества. За високите сфери на колониалната власт тази сватба беше истински скандал.

— Как мина пътуването? — попита я той, докато двамата поздравяваха офицерите от армията и висшите служители, които очакваха в редица бляскавата двойка.

— Нямах търпение да пристигна... Водех си дневник, както ми поръчахте, и когато го прочетете, ще разберете колко дълго ми се стори пътуването, защото...

Анита едва не изрече единственото, което всъщност искаше да му каже, но моментът не беше подходящ. Трябваше да поеме ролята си, да се усмихва и да навежда леко глава пред министрите на раджата и представителите на властта, които я наблюдаваха с любопитство. Това беше първата ѝ официална поява. От втренчените погледи отгатна, че присъствието ѝ сигурно бе предизвикало малка революция в местното общество. Навярно се бяха питали каква ще се окаже

европейската съпруга на принца. В историята на Капуртхала за пръв път един раджа се готвеше да извърши подобно нещо.

На излизане от гарата ги чакаше прекрасен автомобил морскосин „Ролс-Ройс Силвър Гоуст“ с гюрук, модел от 1907 г., флагман на британската автомобилна индустрия, който бе смятан за „най-добрата кола в света“. Принцът седна зад волана. Обичаше да шофира лично тази нова придобивка в автомобилната си колекция, в която имаше още четири ролс-ройса. Шестцилиндровият мотор се запали с нежно мъркане. Двойката напусна изпълнената с хора гара. Колата се отправи по шосето — прашен път, по който често им се налагаше да задминават слонове, волски каруци и някоя и друга камила. След няколко минути минаха покрай група полицаи, които застанаха мирно при преминаването на синята кола с владетелския герб.

— Това е границата... Вече си в Капуртхала.

От двете страни на пътя бяха застанали в шпалир полицаи на равни разстояния един от друг, облечени с държавната униформа в синьо и сребристо. На правите отсечки Анита придържаше с ръка изцялата си сламена шапка, за да не я отнесе вятърът. „Понякога колата вдигаше зашеметяващата скорост шейсет километра в час“ — щеше да напише тя в дневника си.

— Вече определена ли е дата за сватбата, Ваше Височество? — извика Анита, защото вятърът заглушаваше гласа ѝ.

— Не ме наричай „височество“. Appelle-moi „chéri“^[3]...

— Вярно, толкова отдавна не съм ви виждала, че бях забравила...

— Остават още някои подготвителни работи... Надявам се да я направим през януари... Астролозите ще ни кажат точния ден. Датата трябва да е благоприятна. Нали знаеш, такива са обичаите тук...

Анита гореше от желание да му съобщи новината, но предпочете да изчака. В момента пътуването с колата насищаше сетивата ѝ и разкриваше красотата на новата ѝ родина. Досуц еднаквите села сякаш бяха извадени от някоя приказка. На входа винаги имаше малък водоем, където жените перяха дрехите, а мъжете почистваха впрегатните животни. Къщите бяха кирпичени, с малки дворове, където гъмжеше от кучета, кози, биволи и крави. Децата — боси и с очи, изрисувани с каял^[4] — се вцепеняваха при вида на внушителната кола, но веднага се съвземаха и се втурваха след нея. На откритите

места огромни биволи бавно обикаляха в кръг и въртяха тежки воденични камъни, които стриваха житото и царевичата. Жените мачкаха тора и сламата и ги омесваха на питки, които оставяха да се сушат на стените на кирпичените къщурки. Селата миришеха на дима от тези питки, които, вече изсушени, служеха за гориво в огнищата.

Внезапно пътят се разшири и от двете му страни се заредиха големи дървета по подобие на френските пътища. Инициативата беше на раджата, който бе пожелал да придаде европейски вид на владението си в Пенджаб. В далечината се появиха сгради, между които се открояваха червеното здание на Съдебната палата, белият купол на Гурдвара (сикхския храм) и покритият с каменни плочи покрив на огромен френски дворец. Това беше Капуртхала, столицата на княжеството.

— Това ли е дворецът, който сте построили за мен? — попита Анита, сочейки една сграда, която напомняше двореца Тюйлери.

— Започнах да го строя, преди да те срещна. Всъщност никога не съм си представял, че толкова хубава жена ще бъде първият му обитател, но сега виждам, че наистина трябва да е за теб.

— Там ли ще се оженим, mon cheri?

— Не е довършен. Наложил се да прекъсна строителните работи преди две години, защото имаше голям глад и народът се нуждаеше от помощта ми. Но сега нямам търпение да го довърша.

Градът беше малък, с красиви сгради, които показваха добрия вкус и архитектурните умения на раджата, тъй като много от тях бяха проектирани от самия него. Жителите бяха около петдесет хиляди, в голямата си част сикхи. Имаше многобройна мюсюлманска общност, както и хиндуистка, и две по-малки общности — будистка и християнска. Градът беше копие на Индия в умален вид — същата смесица от раси и религии, съжителстващи от древни времена. Всъщност едно от разклоненията на рода на раджата включваше и християни, покръстени в средата на XIX век от английски мисионери. Една братовчедка на раджата — Амрит Каур, беше потомка на този клон.

— Искам да те запозная с нея... Сигурен съм, че ще се харесате.

Раджата не искаше да спира в града, защото според сикхските обичаи никой не трябваше да вижда годеницата преди церемонията. Минаха бързо покрай училището, второто по големина в Пенджаб след

това в Лахор. Сега в него приемаха и момичета — истинска новост в Индия, поредната инициатива на раджата, чието осъществяване му бе струвало много битки с фундаменталистките мюсюлмански кръгове. Отсреща бяха конюшните с великолепни арабски коне, както и огражденията с широки врати, където живееха кралските слонове. Раджата заобиколи търговската улица, изпълнена със сергии и магазини за храни, платове, подправки и накити, която в този час на деня кипеше от живот. В дъното на улицата се намираше дворецът, който сега обитаваше четириетажна старинна сграда в хиндуистки стил с барелефи и стенописи на фасадата.

— В него живеят двамата ми по-малки сина, когато са в града. Както и аз напоследък...

Анита не попита дали там живееха и майките им. Тръпка на безпокойство пролази по гърба ѝ при мисълта колко малко знаеше за живота на съпруга си. Изпитваше смътна тревога, някакво странно усещане, сякаш вълшебната ѝ приказка криеше горчива истина, която заплашваше да избухне като бомба със закъснител. Затова предпочете да не пита нищо. Сега най-важното беше да се наслади на момента. Знаеше, че няма да се наложи да живее в този старинен дворец като някаква „мавританка в харем“. Раджата ѝ обеща това, а тя не се съмняваше, че ще изпълни обещанието си.

Нейният малък дворец се намираше извън града, сред идиличен пейзаж. Когато слезе от колата, стражите ѝ отдадоха воински почести. Анита и раджата влязоха заедно във Вила Буона Виста, която той бе построил като ловен павилион и която сякаш беше извадена от пощенска картичка от Италианската ривиера.

— Какъв е дивечът тук, cheri?

— Елени, лопатари, глигани и по някоя пантера, ако човек има късмет. Не се плаши — добави той, като видя личицето на Анита. — Вилата се пази денонощно от въоръжени стражи.

Вила Буона Виста се намираше на брега на един ръкав на река Сатледж, сред тръстики, бамбук, тополи и плачещи върби, чиито морни клони докосваха сребрилата повърхност на водата. Сградата, както ставаше ясно от името ѝ, имитираше големите традиционни вили по Италианската ривиера и беше поредният каприз на раджата, който бе обсебен от Европа. Фасадата беше в цвят охра с бели корнизни, а щорите бяха доставени от Генуа. Големите прозорци гледаха към

прекрасна градина с фонтан в италиански ренесансов стил и столетни дървета — сребристи и черни тополи, индийска мелия, мангови дървета, фикуси, чиито гъсти клони закриваха двата тенис корта и пристана. Розова градина, подобна на джунгла от бели рози, лехи с индийски нард и кринове, грижливо подрязани храсти и морава с островчета от палми, из които се разхождаха гъски, семейства патици, пауни и чапли с дълги жълти крака, допълващи картината на това райско кътче.

— След сватбата ще живеем тук, докато приключи строителството на новия дворец...

Вътрешното обзавеждане беше като в европейски дом. Анита трепна от радост, когато видя бронзовата статуя на входа: „Много се развълнувах, като видях собствения си бюст, за който бях изпратила мерките си и който Негово височество беше поръчал миналата година при един скулптор в Лондон“.

— Искам да ти покажа дома, за да видиш дали всичко ти е по вкуса.

В един от салоните имаше пиано и удобни кресла и дивани, тапицирани с кожа. Френски гоблени и класически картини украсяваха белите стени. В трапезарията в стил Наполеон имаше голяма махагонова маса и витрини, пълни със сервизи от лиможки порцелан и кристал от Бохемия, фигурки от севърски порцелан и колекция яйца на Фаберже. Обградено от спускаща се от тавана копринена завеса, бронзовото легло на Анита в стаята ѝ на първия етаж изглеждаше нереално, сякаш извадено от някой вълшебен сън. Раджата не бе забравил нито една подробност: снимките, които Анита си бе правила в Париж, бяха поставени в разкошни рамки от сребро и слонова кост. Тоалетната ѝ маса бе отрупана с всякакви парфюми и козметични продукти, включително английския „Тубероза“ и цялата линия „Буке Имperiал“ на френската парфюмерия „Роже и Гале“, също предпочитана от раджата. Банята беше от мрамор, с кранчета от сребро с течаща вода. Върху нощната ѝ масичка — кутия от любимите ѝ белгийски шоколадови бонбони и бутилка „Евиан“. Всеки месец раджата поръчваше цял влак с бутилки минерална вода от Франция.

— Добре ли ще се чувстваш тук?

Анита не отговори. Оглеждаше всичко така, сякаш се намираще в омагьосан замък. Приближи се до него и го прегърна.

— Искам да почиваш много, за да бъдеш в добра форма в деня на сватбата — продължи раджата. — Празненствата ще продължат няколко дни...

— Прав си, mon chéri. Трябва да почивам много... Знаеш ли защо?

— Пътуването ти се е сторило безкрайно... Аз ли не знам!

— Не е заради пътуването. Чакам дете от вас, Ваше Височество.

Раджата се усмихна и лицето му засия. Прегърна Анита, разтвори завесите и я положи нежно върху леглото.

— Това трябва да се отпразнува.

— Mon chéri, не сега... — прошепна Анита. — Мадам Дижон и Лола всеки момент ще пристигнат...

Раджата обаче не я чу. Изправи се и даде знак на един слуга да затвори вратата. После се обърна, прегърна я и я обсипа с целувки, шепнейки любовни думи, които събудиха у нея почти непознати усещания. Фибите се разпръснаха, фустите се свлякоха на земята, скъпоценните камъни на пръстените на раджата приличаха на светлинки върху нощната масичка.

Анита Делгадо се наслаждаваше напълно на своята вълшебна приказка. В сравнение с онази нощ в Париж, когато се отдаде за пръв път, сега желанието ѝ беше по-силно. Вече го правеше без страх, без болка, с радостта, която ѝ доставяше това невероятно приключение.

[1] Да, мемсахиб... Добре дошли в Пенджаб (англ.). — Б.пр. ↑

[2] Испанската танцьорка (англ.). — Б.пр. ↑

[3] Обръщай се към мен със „скъпи“ (фр.). — Б.пр. ↑

[4] Въглен за очи (хинди). — Б.пр. ↑

12.

Беше бременна в петия месец и леката извивка на корема ѝ едва се забелязваше, но за всеки случай каза на индийската прислужница да стегне добре сарито, докато го увиваше около тялото ѝ. Пробваше го за първи път. Беше сватбеното сари. Четирима мъже го донесоха преди малко в една кутия. Анита остана смаяна.

— Това ли е сватбеният ми тоалет? — попита тя мадам Дижон с явно разочарование. Изобщо не приличаше на белите въздушни рокли, по които въздишаха испанските младоженки. Всъщност това дори не беше рокля, а парче плат. — Как ще облека това?

— Не се тревожи. Ще дойде една прислужница на майката на Негово височество, за да ти помогне да се облечеш.

Анита не проумяваше как изобщо може да се облече това. Парчето плат беше дълго шест метра и широко метър и половина. Опипа го с пръсти и внимателно го разгледа. Платът беше яркочервена коприна от Бенарес^[1] с избродирани огромни златни и сребърни рози и ивица от сърма, която от едната страна достигаше половин метър. Изглеждаше много красив, но човек можеше да си го представи по-скоро на стената на някой музей, отколкото върху тялото си.

Прислужницата на майката на Негово височество беше възрастна жена — ая, както ги наричаха в Индия. Облечена в бяло, със сбръчкано лице, тя беше изключително опитна в обличането на господарките. Уви плата около Анита два пъти, а на третия с възлестите си пръсти направи многобройни дипли, които подреди отпред под формата на ветрило, за да не затрудняват движенията ѝ. Останалата част от плата уви още веднъж през гърба ѝ като го прокара под мишницата, го праметна отпред, покривайки главата ѝ като воал по такъв начин, че да не падне, когато върви. Анита се огледа в огледалото. Сарито подчертаваше изящността ѝ и прикриваше леката издутинна на корема ѝ. Хареса ѝ как изглежда — като източна принцеса.

Астрологът бе определил датата на сватбата — 28 януари 1908 година. Сикхите, също като хиндуистите, се женеха през зимните месеци, които се смятаха за най-подходящи. На определения за

сватбата ден благоприятното съчетание на Юпитер и Слънцето предвещавахе дълги години добруване на съпрузите и щастието да имат поне три деца. От няколко дни в къщата постоянно пристигаха подаръци: фигурки от рисувано стъкло, моголски миниатюри, стенни часовници, както и гърнета с мед и торбички с червена леща, подарени от селяни, които боготворяха Негово височество. Но подаръкът, който най-много въодушеви Анита, беше една сърна с дълги като на момиче мигли, подарък от махараджата на Патиала, съседно на Капуртхала княжество.

Първите дни във Вила Буона Виста тя само спеше и се приспособяваше към новия си живот. Въпреки това, често се събуждаше от кошмари, в които сънуваше, че я разкъсва пантера или се брани с кука за плетене от скорпион, голям колкото кутия за бисквити. Ловджийските истории я бяха впечатлили много, освен това споделяше фантазиите, които разпалваха въображението на европейците. Вярваше, че в Индия лекуват болестите с магически отвари, приготвени от рог на еднорог, че съществуват растения с толкова големи листа, че могат да подслонят цяло семейство, че диамантите са с размера на яйца от пъдпъдък... Но Анита откри една действителност, която беше по-привлекателна от тези измислени легенди: пищността и изискаността на княжеския двор на Капуртхала с неговите великолепни дворци с градини, в които винаги се чуваше ромонът на водата сред гукането на гълъбите и се носеше ароматът на нард и карамфил; любезността на пенджабците, разходките с мадам Дижон в екстравагантното ландо с кочияш и двама прислужници, предрешени като френски лакеи във Версай; единият носеше слънчобран, за да я предпазва от слънцето, а другият — огромен сноп пера, за да пропъжда мухите. И сякаш това не беше достатъчно, ескортираха ги двама конници, облечени в синьо-сребрилата униформа на Капуртхала. Анита смяташе това за забавно и имаше основание. Потискаше я единствено фактът, че не може да сподели непрестанното си удивление нито със семейството си, нито със съпруга си. Раджата нямаше да бъде с нея до деня на сватбата, защото се смяташе, че носи лош късмет, ако младоженецът посещава младоженката в дните преди сватбата.

Анита живееше, заобиколена от ято слуги. Накъдето и да обърнеше глава, имаше слуга — сгушен в някой ъгъл, нащрек за нова заповед или просто в очакване да мине. Плъзгаха се безшумно с босите си крака по мраморния под и тя не ги чуваше да минават. „Движат се като привидения“ — казваше Лола. Огромно количество разноцветни плетени обувки от коноп, чехли и пантофи покриваха земята пред входа на помещенията, където живееха и готвеха. Слугите не позволяваха на Анита да върши нищо, дори да вдигне ножиците си, ако случайно ги изпусне на земята. Няколко пъти на ден ѝ носеха вода в купа за миене на ръце с филигранен фриз. Един слуга държеше купата, друг изливаше вода от специална кана, една прислужница ѝ поднасяше поставения върху чинийка сапун, друга ѝ подаваше кърпа, трета ѝ запретваше ръкавите, за да не се измокри. Ръцете ѝ надали някога са били толкова чисти. Когато се къпеше, една ая изливаше вода върху тялото ѝ — вода, която други прислужници предварително бяха стоплили на жаравя, а втора прислужница ѝ търкаше кожата. Лола беше объркана: вече не знаеше каква е нейната роля. Липсваше ѝ близостта с господарката ѝ. Макар че за момента, докато Анита използваше европейски дрехи, тя ѝ помагаше да се облича.

В навечерието на сватбата се случи един инцидент, който бе много показателен за живота в Индия. След като се върнаха от разходката по брега на реката, Лола се качи в стаята, а Анита остана долу, за да се види с двамата шивачи, които работеха на верандата, седнали с кръстосани крака на пода. В тюрбаните им бяха забодени игли с вдянати конци от всякакви цветове, които те вадеха, когато им потрябваха. Внезапно пронизителен вик наруши спокойствието на вилата — беше гласът на Лола, изпълнен с неподправен ужас. Анита се втурна нагоре по стълбите, питайки се дали Лола не е видяла змия, или някой не я е нападнал. Когато стигна до стаята, тя я завари да стои като парализирана в един ъгъл и да сочи с пръст към леглото, където лежеше мъртъв кос с вирнати крачета. Навсякъде имаше разпръснати пера, птичи екскременти се виждаха по завивката, по мебелите и по килимите. Вероятно косът бе влязъл в стаята и не бе могъл да излезе. Изтощен и отчаян, накрая бе издъхнал на леглото.

— Момиче, не ставай смешна!

— Госпожо, много ме е страх!

Анита заповяда на иконома да почисти стаята, но той се извини. „Мен не може пипа мъртва птица“ — промърмори той на неправилен английски.

— Какво? — попита учудено Анита.

Икономът излезе и извика swerper-а, човека, който мете, или „премества праха от едно място на друго“, както казваше Анита. Когато видя птицата на леглото, мъжът поклати отрицателно глава: „Sorry, memsahib, мен забранено пипам мъртви животни“. Извика на свой ред слугата, който чисти отходните места и клозетите, но той също не пожела да вдигне мъртвата птица. Всеки слуга търсеше друг, който да принадлежи към по-нисша каста. Във вилата обаче всички отказаха.

— Тогава какво ще правим? Значи ще трябва да спя с птицата в леглото си! — скара се тя на иконома.

— Госпожо, трябва да се отиде на базара и да се потърси някой дом, човек от много нисша каста.

— Ами вървете и го доведете...

— Госпожо, аз не мога да се обърна директно към един дом.

— Тогава изпратете някого!

— Извинете, госпожо, трябва да се плати на дома, за да извърши тази услуга.

Направо да полудееш. След като целият следобед мина в спорове, Анита даде няколко монети на друг слуга и привечер той се върна с един дом — индиец, принадлежащ към кастата на хората, които се занимаваха с мъртвците по време на кремациите. Слаб и костелив като тръстика и със „синьо-черна“ кожа, както каза Анита, той свърши работата си като истински професионалист. Сложи животното в една торба и си отиде.

Многобройната прислуга отразяваше разнообразието от касти, в които индийците живееха отделени, закриляни от общността си, но също така подчинени на правила, които никога не престъпваха. Както Анита постепенно щеше да открие, тези правила стигаха до крайности. Например хората от кастата Пурада Ванам нямаха право да излизат денем, защото не бяха смятани за достатъчно „чисти“ да бъдат виждани от брахманите от висшите касти. Обречени бяха да живеят в

тъмнината на нощта. Или жените от Траванкор, на юг, на които беше забранено да си покриват гърдите пред членове на по-висши касти.

В този свят Анита трябваше да се справя с цял рояк от прислужници, да запомни, че който сервира масата, не е човекът, който ѝ е поднесъл сутрешния чай; че готвачът готви, но не мие съдовете; че има двама души, които метат и които не правят нищо друго; че слугата, който храни конете, не е същият, който ги приготвя за езда; че една прислужница събира мръсните дрехи, които един *дохоби* — перач, товари на магарето си и ги пере в най-близкия водоем, и т.н. Научи това, което бяха научили съпругите на английските офицери, военни и търговци: не трябваше да иска от един слуга да свърши нещо, което се смята неподобаващо за неговата каста или противоречи на религията му. Това беше златно правило и стриктното му спазване осигуряваше спокойствие и приятно съжителство с прислугата.

Непрекъснато прииждаха хора, ангажирани с последните приготовления за сватбата, което създаваше трескава и оживена атмосфера във Вила Буона Виста. Истинска армия от градинари засади орхидеи и лехи с хризантеми и подкастри всеки храст. В дъното на градината друга група издигна *шамияна* — огромна шатра от пъстра коприна, която е била свидетел на брачните церемонии на всички предци на раджата от XVII век насам. Поради старинността ѝ и изяществото на мотивите, изобразени на нея, тя се използваше единствено в тези случаи. Една сутрин се появиха две волски коли, натоварени с килими, с които застлаха пода на палатката и алеята до входа на къщата, а от двете ѝ страни забиха факли. В ъглите трупаха непрекъснато чинии с герба на династията на Капуртхала, сандъци, пълни с гравирани прибори, разкошни сребърни свещници, медни съдове, резбовани наргилета и т.н. Все едно че бяха опразнили пещерата на Али Баба и бяха преместили съдържанието ѝ във вилата на раджата.

Приготовленията бяха толкова грандиозни, че настроението на Анита се люшкеше между еуфорията и меланхолията. В самото навечерие на сватбата, вероятно поради неминуемостта на церемонията, тя бе обхваната от носталгия. Непрекъснато мислеше за родителите си и сестра си. Това, което предстоеше, щеше да е истинската ѝ сватба — най-съдбоносният момент в живота ѝ — и изпитваше тъга, че никой от семейството ѝ и нито един от приятелите

й няма да присъства. Какъв смисъл имаше да преживява тези прекрасни моменти, щом не можеше да ги сподели с никого? Все едно че ядеше безсолно ястие: колкото и прекрасно да е то, винаги ти се струва леко безвкусно. Бавната поща — писмата пътуваха от четири до шест седмици — засилваше още повече чувството й за откъснатост от света. С Лола не можеше да сподели нищо. Девојката от Малага се оплакваше от всичко, защото я беше страх от всичко. Страх я беше да остане вкъщи, макар че я беше страх и да излезе; да се разхожда в градината, защото казваше, че има змии и паяци, макар че още не бе видяла нито един; страх я беше от възрастните жени, облечени в бяло, и мразеше вкуса на къри и миризмата на тамян; с една дума, всичко й се струваше много странно и нищо не разбираше. Добре че мадам Дижон винаги изтъкваше и положителната страна на нещата. Непринуденото държане и спокойствието, което излъчваше компаньонката й, беше най-доброто лечение срещу тревогата и безпокойството. Тази нощ обаче дори мадам Дижон не успя да я утеши. Анита ридаше неутешимо, докато накрая заспа, а Лола, просната на леглото си в същата стая, под влияние на настроението на господарката си също се разплака неудържимо и единствено шумът от секненето й нарушаваше тишината във Вила Буона Виста.

28 януари. В три часа сутринта прислужниците на майката на Негово височество я събудиха. Анита, още сънена, влезе във ваната, пълна с топло магарешко мляко, както са правели някогашните моголски принцеси. След като прекара доста време в него, жените й казаха да легне върху поставените на земята постелки. Беше време за масажа. Умелите и внимателни ръце на жените я намазаха от горе до долу със сусамово масло, следвайки дискретен, но неумолим ритъм. Движенията им наподобяваха вълни, които се появяваха отстрани, пресичаха гърба и се изкачваха към раменете. През това време напяваха песен, която разказваше за любовта между Рама и неговата богиня Сита. Разпериха й ръцете, след което ги масажираха деликатно, една след друга, а сетне масажираха дланите, за да може кръвта да циркулира до пръстите. После нежните и танцуващи пръсти на жените се преместиха и масажираха последователно корема, краката, петите, ходилата, главата, тила, лицето, ноздрите на носа и гърба. Това беше

част от нейното посвещаване в Индия на „Кама Сутра“ и Изтока от „Хиляда и една нощ“; така испанската принцеса изплува от тъжната летаргия, за да посрещне храбро най-важния ден в досегашния си живот.

Както по-късно написа в дневника си, в продължение на цели два часа я ресаха, гримираха и обличаха. Върху корсажа от бяла коприна, който индийките използват вместо сутиен, ѝ облякоха корсаж от яркочервен атлаз. След това увиха около тялото ѝ много фина бяла коприна, а върху нея — прекрасния плат на сарито. Червени пантофки, бродирани със златни нишки, и перлени гривни и огърлици допълниха сватбения тоалет. Анита се опасяваше, че понечи ли да тръгне, цялата тази конструкция ще се срути, но *айте* я подканиха да застане пред огледалото и тогава тя си даде сметка, че сарито е удобно и лесно за носене. *Аите* се усмихваха, горди като магьосници, успели да преобразят мемсахиб в индийска принцеса.

„Когато видях отражението си в огледалото, помислих, че е сън, защото приличах на нарисувана картина“.

— Приличате на мадона! — каза прислужницата ѝ.

Лола все така беше носталгично настроена. Сватбата сякаш я вълнуваше повече от самата младоженка. Сълзите ѝ рiekнаха.

— Само да ви видеше доня Канделария... Дано да сте много щастлива и нека Всемогъщият ви закриля от всяко зло!

Анита също беше с изострена чувствителност. Надяваше се да не съжалява за нищо, но риданията на прислужницата я разстроиха и я накараха да се запита какво всъщност прави. В душата ѝ бушуваше вулкан от най-различни чувства и противоречия, които се бореха помежду си. За да се успокои и да превъзмогне желанието да се разплаче, тя се затвори в стаята си и коленичила, започна да се моли на Дева Мария Победителка, покровителката на Малага.

В пет сутринта почукаха на вратата. Време беше. Анита се прекръсти, излезе от стаята и *айте* я поведоха надолу по стълбите. Походката ѝ напомняше вървежа на нагиздените кобили, когато ги водят на арената за борба с бикове. Този път обаче арената беше един разкошно осветен салон, пълен с хора, в по-голямата си част индийци, облечени празнично. Дори слугите носеха великолепни униформи.

Долу я чакаше раджата, който бе пристигнал с позлатена каляска, теглена от четири бели коня.

— Приличаш на богиня — каза той, като покри лицето ѝ с воала на сарито, и добави: — Не трябва да виждам лицето ти, докато трае церемонията.

„За пръв път го виждах в сикхско облекло и въоръжен. Носеше туника от сапфиреносиньо кадифе, бродирано със сребърни нишки, панталон джодхпур^[2] и бяла риза без яка, закопчана с красиви сапфирени копчета. Тюрбанът беше в оранжево-розово цвета на кралското семейство, с огромна брошка от изумруди и брилянти. На колана му бе препасана великолепна извита сикхска сабя с дръжка от сребро и скъпоценни камъни“.

Тъй като младоженецът не трябваше да вижда булката, на челото му сложиха нещо като завеска, чиито ресни бяха огърлици от ситни перли. Този ритуал, останал в наследство от исляма, имаше своето обяснение в народния обичай, според който младоженците не се познават, нито са се виждали, преди да се оженят, тъй като сватбата винаги се е решавала и организираща от семействата. Според ислямската традиция, първата среща лице в лице е след края на сватбената церемония. Може да се окаже миг на истинско вълшебство или пък точно обратното: една немного приятна изненада. Не беше такъв обаче случаят с принца и принцесата на Капуртхала, които вървяха един до друг към *шамияна* под кръстосаните саби на дворцовата гвардия и под звуците на сватбения марш на Менделсон, изпълняван от държавния оркестър. В едната част на шатрата бяха индийските аристократи и министрите, облечени в пищни облекла. В другата част се намираще малобройната британска колония в Капуртхала: английският губернатор (представител на Короната в Пенджаб, може би единственият, който имаше повече власт от самия раджа) с окичена с ордени гърд; лекарят и строителният инженер, съпроводжани от издокараните си съпруги, които гледаха Анита със смесица от презрение и съчувствие. Мадам Дижон, облечена с елегантен зелен тоалет и шапка в тон с него, стана и отиде да целуне Анита.

— *Quel bon destin le vôtre...* (Каква щастлива съдба имате) — каза ѝ тя с широка усмивка.

Думите ѝ разчувстваха Анита. Очите ѝ се навлажниха, но не ги избърса — от страх да не размаже грима си.

Двама възрастни сикхи със светлолилави тюрбани и дълги бели бради, напомнящи митични герои от източна приказка, отведоха двойката да седне върху разкошните бродирани възглавници, поставени зад огромни везни. Анита мислеше, че са свещеници, но в сикхизма няма свещенослужители. Бяха пазители на една книга с дебели кожени корици, „Гуру Грантх Сахиб“ — Библията на сикхите, сборник с ученията на великите гуру — великите учители — на тази религия, родена тук, в Пенджаб, за да се бори срещу кастите и анахронизмите на хиндуизма и исляма. Книгата беше център на всички религиозни дейности на сикхите: пред нея кръщаваха децата си, пред нея се женеха, а когато умираха, близките на покойника четяха на глас цели глави.

„Приемете тази книга като ваш учител...
Приемете, че човечеството е едно цяло...
Няма различия между хората.
Всички са излезли от една и съща пръст,
мъже и жени са равни,
без жени никой не би съществувал,
освен вечния Бог, който единствен не зависи от
тях...“

Дневникът на Анита щеше да запечата впечатленията ѝ: „Тъй като не разбирах нищичко и лицето ми беше покрито с воала, заех се да разгледам всичко добре, за да го запомня и да го разкажа на близките си в Испания“.

Първите слънчеви лъчи обагриха в розово вътрешността на шамияна. След края на молитвите един от възрастните сикхи се приближи, за да съобщи на младоженците, че могат да извършат най-важния религиозен ритуал. Съпрузите се изправиха и придържайки краищата на един шал, обиколиха четири пъти свещената книга. После старецът прикани съпрузите да се запознаят „официално“. Със свободната си ръка всеки от тях бавно отметна воала на другия. Грейналото от радост лице на раджата се появи пред бадемовидните

очи на Анита, чието сърце биеше учестено. Прозвуча музика и гостите започнаха да ръкопляскаат. Сред песни и благопожелания младоженците отново се приближиха до свещената книга. Възрастните сикхи я отвориха последователно четири пъти. Първата буква от всяка страница образуваше новото име на съпругата — една специфична сикхска традиция, според която всички омъжени жени се казваха Каур — „принцеса“ — и към това име се добавяше полученото при отварянето на книгата. За Анита излязоха буквите, които съставяха думата Прем — „любов“.

— Новото ти име ще бъде Прем Каур — Принцеса на любовта. Не е зле!

Анита беше доволна от новото си име, което вече се носеше от уста на уста, подобно на дихание, извън палатката, из близките села, по пътищата, нивите и дори из града. Последният ритуал ѝ се стори най-чудноват. Беше хиндуистки обичай, възприет от моголските императори на Индия, а накрая от почти всички принцове на субконтинента. Раджата седна на възглавницата, поставена в едно от блюдата на везните. В другото блюдо един сикх постави златни слитъци, достатъчно, за да уравни везните. Това злато беше предназначено за закупуване на храна, която щеше да бъде раздадена на бедните; по този начин поданиците щяха да съпреживеят радостта на своя монарх. Същото направиха и с Анита, която си помисли: „Няма да мога да нахраня много хора, защото тежа само петдесет и два килограма.“

Когато същия следобед Анита влезе в града, покачена на гърба на пишно нагиздения слон, за да се срещне с поданиците си, тя си спомни деня, в който видя преминаването на кралица Виктория Юджиния след сватбата ѝ с Алфонсо XIII. Тогава Анита съзря собственото си бъдеще в мигновен проблясък, който веднага заличи от ума си. Но както в най-необичайните сънища, онова видение се бе превърнало в реалност. Момичето, което още не бе навършило осемнайсет години, съзерцаваше гледката с широко отворени очи и с изключително спокойствие, каквото не бе изпитвало през последните дни. Хора, които никога не беше виждала, се покланяха и я поздравяваха, смееха се въодушевено, молеха се за нея. Цветята,

ароматите, музиката, развълнуваните лица, които я гледаха... Всичко беше толкова странно!

Кортежът от слонове навлезе в града и бе посрещнат с тринайсет топовни гърмежа — това беше броят на салютите, полагащи се на раджата на Капуртхала заради лоялността му към Британската корона. Англичаните бяха открили оригинален начин за определяне на протокола — по броя на топовните гърмежи, които се присъждаха на принцовете. Колкото по-значими бяха княжеството и раджата, толкова повече бяха оръдейните залпове. На низама на Хайдерабад се полагаха двайсет и един топовни гърмежа. На краля на Англия — сто и един. На набаба на Бхопал — девет.

Приемът се състоя в края на напрегнатия и изтощителен ден в бившия дворец на раджата в центъра на града, където живееше приемната му майка. Многобройните гости се наслаждаваха на най-отбрани ястия от кухнята на Пенджаб: пълпъдъци с кориандър, кубчета пилешко с джинджифил, парченца сирене със спанак. Имаше също бюфети, които предлагаха европейска храна и всякакви напитки. След като поздрави гостите, раджата помоли Анита да го придружи на горния етаж. За пръв път Анита влизаше в зенана^[3], както наричаха частта от къщите и дворците, отредена за жените. Анита се озова в страшния „харем“, по думите на доня Канделария. Раджата прегърна развълнувано най-възрастната от жените, която бе неговата приемна майка. Тя го бе отгледала, тъй като собствената му майка бе умряла, докато бил няколкомесечно бебе. Сред придворните дами Анита разпозна *айте*, които я бяха приготвили и облекли за сватбата.

— Те ще те научат на всичко, което трябва да знаеш, за да се превърнеш в добра индийска принцеса — каза ѝ раджата.

Други жени тутакси наобиколиха испанката. Всички бяха много красиви или личеше, че са били красиви в миналото. Обградиха я в кръг и я гледаха с огромно любопитство, като коментираха бижутата и сарито. Раджата ги представи:

— Анита, това е Рани Канари, идвала е няколко пъти с мен в Европа.

Двете жени се опитаха да разменят няколко думи, но английският на Рани Канари беше още по-зле и от този на Анита.

Други две жени на раджата я поздравиха срамежливо. Бяха индийки от долината на Кангра и потеклото им водеше началото си от раджпутите^[4], които бяха чисти хиндуисти. Не говореха нито английски, нито френски.

— Анита, представям ти Харбанс Каур, махарани номер едно, това е титлата ѝ. Тя е първата ми съпруга.

Момичето наведе почитателно глава пред една елегантна жена на средна възраст, която не благоволи да ѝ отпрати дори лека усмивка. Анита усети как я побиват тръпки. Нямаше нужда да знае местния език, за да отгатне, че се намира пред враг. Когато раджата се обърна настрана, за да поздрави други гости, Харбанс Каур започна да оглежда бижутата на Анита и с предизвикателен вид докосна огърлицата от перли, брошката от рубини и обеците от брилянти. После дръпна златната верижка, която се подаваше от корсажа. Беше верижката с кръстчето, което испанката винаги носеше на врата си. Махарани се изсмя и се отпрати към придворните дами и останалите съпруги, които продължаваха да обсъждат и одумват „новата“.

Когато мястото около нея опустя и остана сама, Анита, огорчена от пренебрежителното държане на първата съпруга, усети как я обзема страх. Въпреки че мадам Дижон постоянно ѝ бе говорила за „жените на раджата“, младата испанка не бе осъзнала какво означава това, докато не се бе изправила лице в лице с тях. Внезапно ѝ хрумна мисълта, че всяка от тези жени е преживяла подобен ден, че те са съпруги на мъжа ѝ и че тя е петата. Обзета от пристъп на плач, тя напусна салона и потърси място, където да се скрие и да избърше сълзите, които размазаха грима по лицето ѝ. Мадам Дижон, която бе станала свидетел на случилото се, излезе след нея по дългия коридор, осветен от свещи, поставени в малки ниши в стените, настигна я, хвана я за ръката и я отведе до един остъклен балкон, през чиито жалузи можеха да наблюдават какво става навън, без да бъдат забелязани. Ридания разтърсваха тялото на Анита и тя трепереше като лист. В далечината се чуваше глъчта от празненството.

— Не позволявай да помрачат щастието ти в този ден, Анита. Трябва да разбереш, че за тях тази сватба е оскърбление, защото си чужденка и защото си много млада и красива. Всяка една от тях е двойно по-възрастна от теб. Завиждат ти и ги е страх от теб...

— Страх ги е?

— Разбира се. Мислят, че си пленила сърцето на раджата, което си е вярно...

Думите на французойката успокоиха Анита и тя постепенно си възвърна самообладанието.

— В тази част на света е нормално да имаш няколко жени — продължи мадам Дижон. — Традицията повелява мъжете да ги издържат и винаги да се грижат за тях, и точно това прави раджата... Мислех, че са ти го обяснили.

Анита поклати глава в знак на отрицание. Мадам Дижон продължи:

— Броят на съпругите не е важен, важно е да бъдеш тази, на която наистина държи... Спомняш ли си историята на владетеля, който построил Тадж Махал?

Анита кимна утвърдително и си издуха носа.

— Имал е повече съпруги от раджата, но е обичал само една от тях. И те уверявам, че той обича само теб.

— Не искам да свърша на такова място...

Мадам Дижон се усмихна.

— Не говори глупости, с твоя характер ти никога няма да свършиш в *зенана*! Ще живеете както досега, по европейски. Той ти го е обещал и е човек, който държи на думата си. Чуй ме добре, Анита: докато съумяваш да запазиш любовта му, ще бъдеш истинската махарани на Капуртхала, колкото и да не им се иска на съпругите му.

Лицето на Анита се озари от лека и меланхолична усмивка, сякаш съзнаваше, че вълшебната приказка е свършила. Сега ѝ предстоеше да се изправи лице в лице с истинския живот.

Благодарение на умелата намеса на компаньонката, малката драма, която преживя Анита, остана незабелязана за по-голямата част от гостите, включително за кореспондента на „Сивил енд Милитъри Газет“ — вестника, издаван в Лахор, който в броя си от 29 януари 1908 г. публикува следната дописка за поколенията:

„Младоженката, която притежава свършена и изискана красота, беше облечена с прекрасно

тъмночервено сари със златна бродерия. Носеше бижута, които поразяваха с великолепието си. Сватбата беше изключително живописна заради разкошните тоалети на гостите. Събитието бе отпразнувано с голям блясък.“

[1] Английското название на град Варанаси. — Б.пр. ↑

[2] Дълъг брич за езда, кръстен на името на град Джодхпур в Северна Индия. — Б.пр. ↑

[3] Дума от персийски произход. Зей означава „жена“ и женана може да се преведе като „женски рай“. — Б.а. ↑

[4] Думата раджпут означава „потомък на принц“. — Б.а. ↑

ВТОРА ЧАСТ
ГОСПОДАРЯТ НА СВЕТА

13.

Пищността и разкошът придружаваха раджата още от мига на раждането му. Жителите на Капуртхала ясно си спомняха как в два часа след полунощ на 24 ноември 1872 г. ги събудиха топовни гърмежи, известяващи очакваната новина за раждането на принца наследник. Празненствата продължиха четирийсет дни и струваха на хазната един милион рупии. На тях присъстваха губернаторът на Пенджаб и махараджите на Кашмир, Патиала, Гвалиор и други съседни държави. Властите раздадоха милостиня на бедните и обявиха амнистия за двайсет и осемте затворници в страната. Възторгът, с който народът отпразнува идването му на бял свят, бе породен от дългото очакване и несигурността, витаеща около тогавашния владетел — раджата Карак, който страдаше от временни пристъпи на лудост. Лекарите го бяха принудили да прекарва продължителни периоди от време в една лудница близо до Дхарамсала — малък град в подножието на Хималаите. Всички, които мислеха, че е неспособен да има потомство, бяха изненадани от съобщението за раждането на момчето.

Изненадата бе особено неприятна за един клон от рода, който имаше претенции към трона и който веднага подложи на съмнение истинността на новината. Според тях бебето не било син на баща си, раджата Карак, а на един благородник от Капуртхала на име Лала Харичанд, който бил отстъпил собствения си син на махарани срещу поста министър на финансите. Британците били скроили заговор, за да попречат на представителите на споменатия клон на рода да поемат властта. Противопоставяли се категорично поради една-единствена причина: този клон на рода бе приел християнството няколко години по-рано благодарение на усърдната работа на английски мисионери презвитерианци. Перспективата християни — та макар и от владетелското семейство — да поемат управлението би могла да има опасни последици за сложната етническа и религиозна мозайка в индийската държава.

Истина или не, но роднините поставиха въпроса пред най-висшите инстанции на колониалната власт и стигнаха до канцеларията на вицекраля, който възложи проверка на главния лекар на Капуртхала. Доктор Уорбъртън проведе малко разследване, като разпита акушерката и медицинските сестри, които се бяха грижили за махарани. Успя също да се срещне директно с нея чрез преводач жена, тъй като беше категорично забранено мъже да влизат в *зенана*. В доклада си той заключаваше, че махарани е истинската майка на новороденото, разчиствайки така пътя за официалното признаване на наследника. Оскърбеният клон на рода реагира, като нарече лекаря корумпиран и купен, и не се отказа от обвинението си. Станаха толкова безочливи, че бяха изгонени от Капуртхала и принудени да се установят в Джаландхар. Като компенсация колониалното правителство им позволи да използват титлата „раджа“ и им раздаде ордени, провъзгласявайки вироглавите членове на рода за кавалери на „Звездата на Индия“ и на Британската империя. Случаят бе приключен с официалното обяснение, че става дума за обичайното брожение, което обикновено възниква в кралските семейства около наследяването на короната. Семейната вражда обаче след време щеше да има интересни последици.

Пет дни след раждането жените от кралския двор извършиха традиционната церемония, за да предпазят детето от уроки. В продължение на цяла нощ пяха религиозни химни, а войниците от полка удряха огромни барабани пред вратите на двореца. На десетия ден армия от прислужници започна да чисти стените и подовете на двореца, а близките изляха огромни ведра с мляко на стъпалата на входа, чествайки така момента, в който майката престава да бъде „нечиста“. На дванайсетия ден в друга церемония, вдъхновена от хиндуизма, се появи официалният астролог на държавата. Прочете хороскопа на момчето, като направи многобройни коментари за астралната му карта, в която бе вписал четири имена. Вместо бащата на момчето, който бе затворен в лудницата, лелята на детето избра едно от имената, което тя после прошепна на ухото на бебето: Джагатджит — Господар на света, това щеше да бъде името му. В края на церемонията астрологът прочете пълното име на наследника на

трона на Капуртхала: Фарзан и Дилбанд Расик ал Иктидад и Даулат, Раджа и Раджаган Джагатджит Сингх Бахадур. За англичаните: раджа Джагатджит Сингх.

Момчето израсна в *зенана*, обградено от *аи*, прислужници и бавачки, в обстановка на удобства и разкош, немислими за което и да е европейско дете. Тъй като беше единствена мъжка рожба и следователно наследник, още от най-ранна възраст свикна да бъде център на внимание и към него да се отнасят с дължимите на ранга му почести. Достатъчно беше да покаже крака си — и един слуга го обуваше. Вдигаше пръст — и друг идваше да го срещне. Никога не повишаваше тон, защото не се налагаше. Един поглед беше достатъчен, за да изрази желание, което незабавно биваше прието като заповед. Дори най-възрастните прислужници коленичеха пред момчето, докосвайки краката му в знак на благоговение. Здравето му бе следено с най-голямо внимание. Една *ая* прибираще всеки ден гърнето на малкия и разглеждаше съсредоточено съдържанието му. Ако откриеше нещо необичайно, лекуваше го с билки, а ако беше по-сериозно, викаше лекаря. През цялото му детство всеки ден го къпеха, миеха косата му и я сушаха, докато той лежеше върху легло, направено от преплетени въжета, а под него имаше мангал с благовония, които парфюмираха косата му. Следваше масаж по всички правила с крем от бадеми, които се смिलाха всяка седмица. Тогава за пръв път му хрумна да прибегне към подкуп: опитваше се, но безуспешно, да подкупи *аите*, за да пропусне масажа, който го отегчаваше до смърт. През цялото му детство около него винаги и във всеки момент имаше прислужници, а по-късно — наставници и учители, така че нито за миг не оставаше сам. Може би затова, когато порасна, пътуваше толкова — за да намери себе си по пътищата на света.

Не бе виждал баща си, който беше затворен в лудницата. Спомняше си единствено смъртта му, защото бе последвана от дни на траур, през които професионални оплаквачки изпълваха с риданията си салоните на двореца. Джагатджит беше петгодишен и щеше да наследи кралството. Наследяваше тринайсетте топовни гърмежа, които англичаните бяха отсъдили на Капуртхала, титлата Височество и петото място по старшинство сред владетелите на Пенджаб. Но най-вече наследяваше богатство, което беше колосално за 600-те квадратни километра на Капуртхала — оскъдна територия в сравнение с 6000-те

квадратни километра на съседната държава Патиала. Дължеше това богатство на дядо си — раджата Рандхир Сингх, който бе имал щастливото прозрение да застане на страната на англичаните по време на бунта през 1857 година. Тогава хиндуистките и мюсюлманските войници, съставляващи полковете на индийската армия, се бяха разбунтували срещу началниците си — британските офицери на заплата в Източноиндийската компания. Въпреки че причините за бунта се дължаха на страха на войниците да не бъдат покръстени, както и на все по-деспотичното отношение на всемогъщата компания, непосредственият претекст за размириците бе слухът, че новите патрони са смазани с животинска мазнина. Това бе обида както за хиндуистите, които мислеха, че става дума за масло от крава, така и за мюсюлманите, които се опасяваха, че това е свинска мас. Жестокостите, извършени и от двете страни по време на бунта, който продължи няколко месеца, отбелязаха повратна точка в историята на британската колонизация на Индия. Този бунт подпомогна възникването на индийския национализъм и отвори пропаст, която достигна своята кулминация в борбата за независимост. За англичаните, които потушиха протеста след няколко месеца, това бе краят на господството на Източноиндийската компания, която от XVII век ръководеше делата на Индия като частен бизнес. Кралица Виктория пое управлението на огромната колония и с прокламацията от 1858 г. поиска да си осигури лоялността на принцовете. Англичаните — едва сто и трийсет хиляди в страна с триста милиона жители — се нуждаеха от принцовете, за да управляват огромната територия, като ги контролират и задоволяват амбициите им по някакъв начин. „Ще бъдем гарант на властта и на бъдещето на местните принцове като владетели на своите държави — казваше се в прокламацията. — Ще зачитаме техните права, тяхното достойнство и чест като нашите собствени“. Беше исторически момент, в който кралете на Индия престанаха да бъдат крале и се превърнаха в принцове. Защитени от британския чадър, който им гарантираше неприкосновеността на границите, печалбите и привилегиите, владетелите заживяха в спокойствие и сигурност, не като предците си. Вече трябваше да отговарят не пред народа си, а пред Британската корона, която ги обсипваше с почести, титли и салюти, така че всеки един да бъде поставен на полагащото му се по старшинство място.

Сигурността, която им предостави Рак Britannica, ги разглези и корумпира. Все повече разчитаха на англичаните, убедени, че са необходими за собственото им оцеляване, макар че в действителност именно принцовете бяха необходими за оцеляването на британците в Индия. По този начин раджите се откъсваха постепенно от народа си, забравяйки предписанията за простота и скромност, присъщи на индуското общество, и заживяха в разкош, като си съперничеха едни с други и се съревноваваха с колонизаторите. Те също искаха да бъдат англичани, но им бе трудно да го постигнат, защото произхождаха от феодално общество.

Заради съюзяването си с британците по време на бунта Рандхир Сингх от Капуртхала бе възнаграден с огромни територии, конфискувани от раджата на Аудх, който бе взел страната на въстаниците. Така нещастieto на единия допринесе за благополучieto и щастieto на другия. Тези земи даваха на Капуртхала огромна годишна рента от два милиона и четиристотин хиляди рупии, които отиваха директно в джобовете на раджата. На петгодишна възраст Джагатджит Сингх вече бе богат.

14.

Раджата растеше, раздвоен между Индия на своите прославени предци и Европа. С единия си крак бе стъпил във феодалния свят, а с другия — в ХХ век. Едните му преподаваха уроци по физика и химия, а другите го учеха на Кама Сутра — санскритски текст от IV век, написан от един мъдрец, който бе сътворил сексуален кодекс, за да напътства мъжете в изкуството на любовта. До навършване на пълнолетието му държавата бе управлявана от поредица блестящи британски чиновници, някои от които по-късно станаха генерал-губернатори, като сър Джеймс Лайъл. Доверени мъже, които съставяха съвета на държавните служители, помагаша на тези суперинтенданти в задачата им и всички заедно въвеждаха реформи и усъвършенстваха администрацията, така че когато раджата навършеше осемнайсет години и поемеше властта, да заvari една подредена държава. Например намалиха броя на министрите, като сляха Министерството на финансите и Министерството на данъците и приходите в едно и закриха Министерството на разностранните въпроси, което включваше управлението на конюшните, слоновете и зоологическата градина.

Образованието, което получи от грижливо подбрани наставници, беше либерално. В същото време изучи добрите обноски, изискванията на протокола и ценностите на западната демокрация, но без задължението да ги прилага, защото щеше да властва като абсолютен господар над тристате хиляди жители на Капуртхала. Наставниците му породиха у него огромен интерес към Англия, към нейната история, ценности, институции и традиции. Англия беше върховната власт и в неговите очи представляваше изворът на съвременната цивилизация. Най-хубавите автомобили, най-бързите кораби, най-здравите сгради, най-голямата империя, най-напредналата медицина... Англия беше всичко това.

Как работи един двигател с вътрешно горене? Какво е морето? Каква е разликата между калотипията, литографията и фотографията? Именно наставниците му събудиха у него детската любознателност и отвориха очите му за света, защото в семейното му обкръжение никой

нямаше и най-малка представа за живота извън границите на Индия. Контактите, които поради положението си поддържаше още от ранна възраст с британските аристократи, го сближиха с елита на това общество, от което толкова се възхищаваше и което го приемаше като един от своите. Затова залегна над изучаването на английския с особено старание. Овладея го с лекота и с безупречен акцент — толкова british, че изглеждаше невероятно, че никога не е бил в Англия. Страстта му към тази страна се разпростря към цяла Европа, люлка на великите технологични новости в края на XIX век. Машини, които заместваха човешкия труд, апарати за говорене от разстояние, възпроизводители на движещи се картини, летящи машини... списъкът от изобретения, способни да пленят въображението на едно дете, беше безкраен. И всичко се правеше в Европа. Затова се зае да учи френски и скоро започна да говори и да пише добре на него. Както много от сънародниците си, и той имаше дарба за езиците. Почти нямаше индиец, който да не знае поне два-три езика — това беше минимумът, за да може да се разбира в страна с четиринайсет официални езика и над петстотин диалекта.

На десетгодишна възраст раджата говореше шест езика. Освен английския и френския, той владееше пенджаби, който беше майчиният му език, и близкия с него хинди, както и санскрит, който изучаваше с един стар отшелник хиндуист, и урду (древноперсийски) — официалния език в двора. Този стар обичай, наследен от Моголската империя и просъществувал цял век след изчезването ѝ, показваше дълбоката диря, която Моголите бяха оставили в Индия.

Джагатджит Сингх бе олицетворение на драстичната промяна, която бе настъпила сред индийските владетели след прокламацията на кралица Виктория. Само за няколко години раджите бяха принудени да направят скок, който се измерваше с векове. А Джагатджит доказа, че е истински акробат, способен да скача от един свят в друг с лекота. Наложиха му се да облече европейски дрехи за пръв път в историята на рода му, да играе крикет и тенис, да яде западни ястия и да практикува един толкова английски спорт като pig sticking — лов на глигани с копие. В министерския съвет обаче отиваше на гърба на слон, с диадема от брилянти, огърлица от тринайсет наниза и сноп пера, втъкнат в тюрбана. Наследяваше кралство с всички външни символи на монархията, с всички церемонии и ритуали на коронацията, но това

в действителност беше остатък от миналото и в него липсваше самата същност, даваща смисъл на монархията. Бяха му втъпили, че служенето на народа е най-важната задача в живота му, но дълбоко в себе си знаеше, както всички останали владетели, че мястото му е осигурено от англичаните и че то е пожизнено. И за да се наслаждава на удобен и приятен живот, всъщност най-важното беше да се разбира добре с властта. Така че добрите отношения с англичаните стояха на първо място, преди служенето на народа. Тази система беше опорочена в самата си основа, но в онази епоха изглеждаше почти вечна. Вятърът на историята щеше да се погрижи да постави нещата по местата им.

Бързото приспособяване на раджата обаче не протече без сътресения и проблеми. Не беше лесно да съчетаеш толкова различни култури като английската и сикхската, не беше лесно да бъдеш едновременно индийски крал и британски джентълмен, старомоден и модерен, демократ и деспот, източен принц и европейски васал. Най-вече отсъствието на бащата и слабостта на майка му, вкопчена в традициите на една отминала епоха, го лишиха от увереността, която му бе необходима, за да се справи с променящия се свят, за да реши конфликта, произтичащ от факта, че трябваше да е суверен, без да е такъв в действителност. Може би поради тази причина Джагатджит Сингх започна да соматизира психологическите си проблеми и се отдаде на ядене. В началото никой не се разтревожи; напротив, закръгленият наследник беше наистина хубаво момче. По-късно обаче, когато на десет години надхвърли границата от сто килограма, всички изпаднаха в паника. Доктор Уорбъртън го подложи на строга диета, но тя не даде резултат. Момчето все така пълнееше и спеше твърде много. По това време придоби навика да иска помощ, за да си върже или развърже чоридара (пижама) — много широк панталон, прихванат с копринен шнур на кръста. По-късно, когато си възвърна добрата физическа форма, запази този навик и го прехвърли и върху връзването на тюрбана. Индер Сингх, капитан от свитата му, в продължение на години отговаряше за този особен каприз на началника си.

— Момчето е израснало като единствен син, прехранвано е от малко в началото от кърмачките, а после от бавачките — и е придобило пагубни хранителни навици — съобщи доктор Уорбъртън на Джеймс Лайъл, наставник на малкия Джагатджит, който бе загрижен от заплашителното темпо, с което принцът пълнееше. — Засега нищо

друго не можем да направим, освен да опитаме друга диета — предложи лекарят.

— А ако не се получи? Каква е прогнозата, ако продължи да пълнее?

Доктор Уорбъртън го изгледа над очилата си. Току-що бе прочел една статия в някакво медицинско списание и се опасяваше, че би могла да се отнася за случая на Джагатджит.

— Да се надяваме да не страда от патологично детско затлъстяване, едно рядко заболяване. Пациентите заспиват прави, продължават да пълнеят и се появяват сериозни дихателни затруднения...

Настъпи мълчание, което Лайъл прекъсна:

— И?...

— Мнозина умират, преди да достигнат пълнолетие.

Лайъл остана като вцепенен. След скандала, предизвикан от другия клон на рода, липсата на пряк наследник и невъзможността да се намери друг щяха да навлекат ужасно неприятни проблеми на Пенджабския политически отдел.

— Нека видим как ще се развие — продължи доктор Уорбъртън. — Дано да е само израз на психологически проблеми, които се проявяват чрез мания към яденето!

Джагатджит се задържа на сто и трийсет килограма. Бяха твърде много за единайсетгодишно момче, но поне теглото му се стабилизира, което успокои, макар и временно, наставниците му и лекаря. Придворните решиха да му намерят жена. Момчето нямаше думата по въпроса, защото никой не му даваше възможност да избира. Така повеляваше традицията. Освен това можеше да се смята за щастливо, защото беше сикх и броят на жените, за които можеше да се ожени, не беше ограничен като на мюсюлманите, които нямаха право на повече от четири. Само когато станеше пълнолетен и поемеше юздите на управлението, щеше да има по-голяма свобода при избора на съпругите си, макар че директният достъп до жени от други знатни семейства винаги щеше да е труден, защото семействата им ги сгодяваха твърде малки.

Многочислена група придворни отпътува за долината на Кангра, на двеста километра от Капуртхала, за да потърси момиче от висша каста и раджпутско потекло. Искаха да постигнат съюз, чрез който да

застават връзките с големите родове в Раджастан — родината на раджпутите, откъдето произхождаха предните на раджата, и то с жена, която да принадлежи към висша каста, за да подобри „чистокръвността“ на рода в Капуртхала. Първоначално родът на Джагатджит бе принадлежал към кастата на каналите, които в миналото произвеждали алкохолните напитки за кралските дворове. Една посредствена каста. Джаса Сингх, блестящ прародител, подпомогнат от сикхите, които по онова време са били част от една нова религия, успял да събере армия, да вдигне въстание и да обедини Капуртхала. Позорният печат на калалите обаче все още тежеше върху някои членове на кралския двор, твърде придилични към всичко, свързано с генеалогията. Дори една пенджабска поговорка гласеше: „Не вярвай на гарван, калал и куче дори когато спят“. Тъкмо затова беше толкова важно да се подобри потеклото.

Във всяко село пристигането на свитата, натоварена да намери булка, се известяваше с бързо биене на барабан. Момичетата за омъжване бяха оглеждани с такава придиличност, че дори имаше оплаквания от прекаленото усърдие, което проявяваха царедворците, когато оценяваха физическите качества на кандидатките. Пратениците от Капуртхала идваха със самочувствие, породено от факта, че представляват принц, колкото и дебел да беше той. Знаеха, че най-съкровено желанието на хиляди семейства е да омъжат някоя от дъщерите си за раджа. Затова трябваше да внимават документите на момичето да не са подправени, сведенията да са достоверни и никой член от свитата да не приеме подкуп, за да включи някоя недотам подходяща девойка сред кандидатките.

Накрая се спряха на едно прелестно момиче на годините на раджата, на име Харбанс Каур. Имаше големи черни очи и златист като пшеница тен. Беше хиндуистка и принадлежеше към каймака на висшите брахмански касти. Споразумяха се с родителите за условията на зестрата, която щеше да бъде връчена в момента на бракосъчетанието, определено за 16 април 1886 г., когато младоженците щяха да достигнат приемливата възраст от четиринайсет години.

Сватбата протече при стриктното спазване на сикхската традиция. Раджата видя лицето на любимата си едва в този ден, и то в едно огледалце, поставено между двамата. „Загледах се в черните ѝ

очи — най-хубавите, които бях виждал дотогава. После се усмигнах и тя също се усмигна“ — написа той в дневника си. В никакъв дневник не е отразена обаче реакцията на Харбанс Каур, когато е видяла подпухналото лице на голобрадия си съпруг, тройната му брадичка, подутите клепачи и огромния му корем. Нито един дневник не разказва подробно какво е било първото и впечатление, а после първата ѝ любовна нощ: тя — покорна и уплашена, той — неопитен и заплашително дебел. Това, което стана достояние на всички, бе фактът, че не са консумирали брака си.

Към безпокойството, което дворът и семейството изпитваха за здравето на раджата — който освен затлъстяването не показваше признаци за нарколепсия, нито за дихателна недостатъчност, — сега се добави силна тревога за сексуалния му живот и бъдещето на династията.

15.

24 ноември 1890 г. не беше обикновен рожден ден. Джагатджит Сингх навършваше осемнайсет години, което означаваше, че става пълнолетен. Имаше репутация на миролюбив и добродушен мъж, която подхождаше на обемистото му, тежащо над сто килограма тяло. Бяха необходими двама слуги, за да тикат велоколата с големи тънки колела, която той използваше за утринната си разходка. Съоръжението бе изобретено от Дж. С. Елмор, главен инженер на Капуртхала — той бе монтирал велосипедни колела на едно шаси, към което добави допълнително малко колело, седалка и чадър, за да предпазва главата на владетеля от слънчевите лъчи. Раджата седнаше на него, двама слуги го бутеха и така обикаляше града и се спираше да говори ту с едни, ту с други, защото по характер беше доста непринуден. Други дни излизаше на кон. Наставниците му бяха вдъхнали любов към ездата, но той се уморяваше бързо и се страхуваше да не изгуби равновесие. Чувстваше се по-добре седнал на гърба на някой слон.

Бяха минали четири години от сватбата, но младото семейство нямаше деца. Предстоящата тържествена коронация обаче измести на заден план тревогата, която витаеше из салоните на двореца. Почти на същата дата, на която се бе родила Анита Делгадо, мъжът, който щеше да я ухажда толкова настойчиво седемнайсет години по-късно, щеше да стане суверен. Подготовката продължи две седмици. Триста гости — англичани и индийци — пристигнаха, за да участват в тридневните празненства, които включваха церемонии, банкети, разходки по реката и лов. „Синил енд Милитъри Газет“ — ежедневник, който излизаше в Лахор и се гордееше, че Ръдиард Киплинг е негов сътрудник, в изданието си от 28 ноември 1890 г. съобщаваше за „хаоса по време на откриването на новата пързалка на махараджата на Патиала, причинен от многобройните падания“; за предупреждението на местната управа към младите полицейски комисари в Пенджаб да носят не чехли, а зачислените им обувки; за глобата от десет рупии, наложена на един пиян английски войник заради оскърбителните думи, които отправил

към мюсюлманско погребално шествие, и т.н. Първата страница обаче и по-голямата част на изданието бяха посветени на коронацията:

„Сцената в Дурбар^[1] Хол беше толкова живописна и толкова жива, че ще остане запечатана завинаги в паметта на присъстващите. Сградата е великолепно архитектурно творение с огромен покрит вътрешен двор, осветен от електрическа светлина. Отвън чакаха няколко полка от държавната армия: единият е елегантни войници в синя униформа и червени туники, другият от кавалерията, за чиито войници и коне е невъзможно да се намерят достатъчно похвални думи, и една дълга редица от великолепно украсени слонове с богато тапицирани и обзаведени кулички — те стояха напълно неподвижни, само бавно полюшваха хоботите си. Дворът на Дурбар Хол беше пълен с хора, облечени в красиви униформи; от горната галерия европейските гости съзерцаваха с възхищение сцената, която се разиграваше долу.“

В речта си по случай тържеството сър Джеймс Лайъл, бивш наставник на раджата и настоящ генерал-губернатор на Пенджаб, направи преглед на прекрасните отношения между кралското семейство на Капуртхала и Короната от времето на дядото Рандхир Сингх, похвали всеотдайността на наставниците и на доктор Уорбъртън в грижите им за младия принц, поздрави раджата за успехите му в учението, най-вече по отношение на английския и на източните езици, „дължащи се предимно на неговите старания и интелигентност“, уточни той, и благодари на членовете на правителството за помощта им, която бе допринесла за „значителен напредък във всички административни сектори, без да се нарушава приемствеността с предишното сикхско правителство“. Накрая изтъкна почтеността, благоразумието и благодарието на раджата, като му пожела винаги да бъде справедлив и великодушен към поданиците си и „либерален земевладелец в огромните територии на Аудх, откъдето получавате толкова добри доходи“. Завърши словото си с цитат от поет, който двеста години по-рано бе написал на английския

крал думи, които, изречени от сър Джеймс Лайъл в това слънчево утро, прозвучаха пророчески:

*„Скиптърът и короната накрая се сгромолясват
и всичко на земята има еднаква участ.
Само споменът за праведните
оставя благоухание в света и цъфти в праха.“*

След последните му думи избухнаха аплодисменти. Тогава сър Джеймс направи знак на раджата да го последва. Двамата пристъпиха към огромни кресла от резбовано дърво, изрисувани със златен варак — това бяха тронните кресла, където те отпуснаха августейшите си задни части. Така коронацията бе официално извършена. След това раджата се изправи и произнесе първата си публична реч „на перфектен английски език, с възхитително достойнство и с голяма увереност“, както писа кореспондентът на вестника.

Той благодари на наставниците си, обеща да работи със същия екип от местни управници, спомена за усърдието на доктор Уорбъртън по отношение на здравето му и обеща да следва съветите на генерал-губернатора. „Ще се моля действията ми да заслужат одобрението на Нейно величество английската императрица и удовлетворението на моя народ“. Редът, в който ги бе споменал, не оставяше съмнение за приоритетите му.

„Церемонията приключи и гостите се завърнаха в лагера си — разказваше вестникът. — Надбягванията с коне запълниха останалата част от следобеда, а привечер се състоя банкет, открит с гост за здравето на Нейно величество.“

* * *

Когато шумът около празненствата затихна и спокойствието се завърна в малката държава Капуртхала, слухът, че раджата е неспособен да има потомство, отново се разнесе, и то с още по-голяма настойчивост. Никой не се съмняваше, че харесва жените. Няколко прислужници бяха разказали как още от малък им бе предлагал да ги опипва; когато му отказали, опитал да ги подкупи. Мълвата за бурните пиршества, които вдигаше заедно с махараджите на Дхолпур и Патиала, бе стигнала до Делхи и неведнъж го бяха мъмрили строго заради лудориите му с момичетата от планинските племена. Всеизвестно беше увлечението му по nautch-girls — професионални танцьорки, които идваха от Лахор, смятан за столица на порока и на гуляите. Наемаха ги, за да развличат владетелите, и бяха на тяхно разположение за всякакъв вид сексуални услуги. Не бяха проститутки в строгия смисъл на думата, а по-скоро нещо като гейши. Имаха опит в изкуството да задоволяват мъжа, да му говорят, да го накарат да се почувства добре и да го забавляват и затова им поверяваха задачата да въведат момчетата в изкуството на секса, както и в използването на противозачатъчни средства. Имаше различни методи: от coitus interruptus^[2], който наричаха „скок назад“, до свещички от вълнен пух, напоен с отвара от шибой, мед и листа от плачеща върба. Имаше и други техники: пиеше се чай от мента по време на сношението или пенисът се натъркваше със сок от лук и дори с катран. Дворцовите танцьорки ги въвеждаха също в правилата на дворецовия етикет и ги учеха на урду, езика на царете. Старите родове, като този в Капуртхала, ги възнаграждаха със земи и им отстъпваха стаи в някой дворец, за да могат да усъвършенстват „изкуството си“.

Харбанс Каур, официалната съпруга, нямаше думата относно тези любовни авантюри. Също както останалите жени, знаеше, че обичаят е такъв, и го приемаше като нещо естествено, колкото и да ѝ беше неприятно да споделя мъжа си с други жени. Тези обичаи бяха така вкоренени, че не подлежаха на обсъждане и бяха част от начин на живот, наследен от древни времена. Първата съпруга винаги се ползваше с привилегии и се радваше на особена почит. Нейна беше задачата да поддържа „сестрински“ отношения с новите, да ги съветва и да споделя с тях тайни, за да доставят на съпруга по-голяма наслада.

Самото семейство на Джагатджит извика най-опитните nautch-girls, истински красавици, които умееха да заемат изтънчените пози,

обезсмъртени от вековното хиндуистко изкуство в барелефите на храмовете. Пози, вдъхновени от Кама Сутра, която продължаваше да бъде основата на сексуалното и любовно възпитание на индийците от знатно потекло. Правилата на Кама на Любовта — бяха един вид техническо упътване, написано на точен език, без непристойности, и описващо военни методи и политически хитрости, необходими за завоюването на една жена. Любовниците се класифицираха според външния им вид, темперамента и най-вече според размера на половия орган, измерен в дюймове^[3]. Пропорциите на телата на мъжете и жените, изобразени в скулптурите на храмовете, съответстваха на сексуалните типове, описани в Кама Сутра. Например „жената газела“ — със стегнати гърди, широк ханш, закръглени бедра и малка йони^[4] (не повече от шест дюйма), е много подходяща в любовта за „мъжа заек“, чувствителна към „гъделичкането по бедрата, ръцете, ходилото на крака и пубиса“. „Мъжът жребец“, на когото му харесват яките жени и обилните трапези, се разбира чудесно с „жената кобила“ с налети и силни бедра, чийто пубис ухае на сусам и чийто „дом на Кама е дълбок девет пръста“. Юношите от аристократичните семейства учеха пози като „разтварянето на бамбука“, позата на „ралото“, „положението на лотоса“, „лапата на тигъра“ или „скока на заека“ дори преди алгебрата и математиката. Една от най-популярните пози, описана подробно в Кама Сутра, носеше мистичното име „дългът на благочестивия“. При нея мъжът проникваше в жената, както бикът възсяда крава: прав, отзад, дърпайки плитките ѝ нагоре; тя откликваше с грация, навеждайки се напред и хващайки глезените си с двете ръце. Дори стоновете бяха класифицирани според степента на полученото удоволствие: на гълъбицата, на кукувицата, на зеления гълъб, на папагала, на врабчето, на патока или на пъдпъдъка... „Накрая от гърлата им ще заизлизат нечленоразделни звуци съобразно достигнатите все по-високи нива на удоволствие“ — заключава главата на Кама Сутра, посветена на „Любовните стонове“.

Семейството се надяваше, че танцьорките ще помогнат на раджата „да функционира“. Резултатът обаче беше все същият: раджата се наслаждаваше на секса, но му беше трудно да се съвкупи заради корема, който притискаше и заклещваше члена му — дори той да беше в ерекция.

Именно тогава се намеси една куртизанка на средна възраст на име Муна Джан, която все още бе запазила следи от легендарната си хубост. Няколко пъти я извикаха, за да намери решение. „Щом главната пречка е коремът на принца, да се посъветваме с пазача на слоновете“ — предложи тя. Пазачът беше слаб и костелив мъж, който носеше червен тюрбан и протрита военна куртка без копчета. Заяви, че дебелокожите не се размножават в плен, и то не защото са стеснителни, а защото се нуждаят от специална поза, която не могат да заемат нито в зоологическата градина, нито в специалните помещения за тях. Бе му хрумнала една идея, за да реши този проблем. Беше издигнал малко хълмче от пръст и камъни в гората зад новия дворец. Там слониците лягали и наклонът улеснявал много „работата“ на мъжкаря. Резултатът бил впечатляващ. Ревовете, които нарушавали спокойните нощи на Капуртхала, били доказателство за това, както и нарастващият брой малки, които се раждали.

Думите на пазача върнаха надеждата в кралския двор. Как да приложат идеята му в случая с раджата? Отговорът скоро бе намерен. Находчивият английски инженер Дж. С. Елмор предложи да проектира и да изработи наклонено легло от метал и дърво с еластичен дюшек, вдъхновено от идеята на пазача. Направата му отне една седмица, в която той се допита няколко пъти до Муна Джан за подробностите на изобретението и я помоли нейните момичета да го изпробват с раджата. Великолепната куртизанка изпрати най-хубавите си другарки и усмивката на задоволство, която те отправиха към очакващите резултатите от „теста“ в един от салоните на двореца, беше повече от красноречива. Какъв успех! Раджата беше успял да се съвкупи... Няколко пъти!

Девет месеца след този славен ден в историята на Капуртхала Харбанс Каур роди първото си дете — момче, което нарекоха Парамджит Сингх. Крал Едуард VII изпрати поздравителна телеграма, която изпълни с радост младия принц. В знак на благодарност за предоставените услуги раджата възнагради Муна Джан със златни верижки от масивно злато за глезените и пожизнена пенсия от хиляда рупии на месец.

[1] Дурбар е дума от персийски произход, която означава „събрание на кралския двор“. Терминът в колониална Индия се

употребява за означаването на тържествен прием. — Б.а. ↑

[2] Прекъснат полов акт (лат.). — Б.р. ↑

[3] Единица за дължина, равна на 2,5 см. — Б.р. ↑

[4] Вагина (санскр.). — Б.р. ↑

16.

През 1893 г. Джагатджит Сингх осъществи първото си пътуване до Европа, за да присъства на сватбата на херцога на Йорк, бъдещия крал Джордж V, с когото впоследствие станаха приятели. Възнамеряваше след сватбата да отиде в Чикаго, където се провеждаше Световното изложение по случай четиристотингодишнината от откриването на Америка от Христофор Колумб. Пътуването щеше да трае осем месеца. Първият му допир с външния свят.

Придружаваше го многобройна свита. Тя включваше едрия и снажен министър на финансите, чиято гъста черна брада бе прибрана в мрежичка; лекарят му Садик Али, облечен в европейски костюм със светъл тюрбан; началникът на ескорта — великан с вид на фарисей заради сивата брада и мустаци; един европеец — подполковник Маси, около петдесетгодишен мъж с леко коремче, чийто блестящ цилиндър контрастираше с тюрбаните на останалите. На груповата снимка, направена в Париж, раджата е седнал със скиптъра в ръка, с палто от светла коприна, европейски панталони, широка вратовръзка и тюрбан. Бащинството и упражняването на властта, а може би самият факт, че се превръщаше във възрастен, бяха допринесли да отслабне. Беше все така пълен, но не както преди. Изненадващото в снимката беше присъствието на едно лице, седнало на стол до раджата: млада жена с фини черти и малки черни очи, облечена в атлазена рокля с дълги ръкави с европейски стил и кройка. Беше втората му съпруга — Рани Канари, весела и изтънчена жена, в която той бе дълбоко влюбен. Тя също беше от долината на Кангра, както първата му съпруга, и произхождаше от стар раджпутски, но обеднял род. Каста срещу пари: аристокрацията на брахманите — хиндуистките свещеници — омъжваха дъщерите си за мъже с неясно потекло, стига те да бяха много богати.

В случая с Канари имаше и любов. Лично раджата бе отишъл да я види и се бе влюбил в нея; беше различна от останалите.

Канари не беше прототипът на покорната индийка, както Харбанс Каур, първата му съпруга. Притежаваше индивидуалност и чувство за хумор, макар че не говореше английски, нито беше напускала долината на Кангра. Една среща беше достатъчна, за да ѝ предложи брак. В дневника, воден по време на пътуването, Джагатджит Сингх описва какъв тип съпруга търси. Може би е смятал, че я е намерил в лицето на Рани Канари по онова време и петнайсет години по-късно — в Анита Делгадо: „В днешно време един образован индиец изпитва потребност да има умна жена до себе си, способна с качествата и личните си успехи да бъде негова другарка, достойна да споделя радостите и тревогите му“. По-голямата част от индийските жени бяха свикнали да живеят в *зенана* и почти не участваха в социалния живот на съпрузите си. В действителност много индийци не гледаха с добро око на свободата, с която англичанките посещаваха клуба или общуваха извън дома си. Техните жени си стояха у дома. Раджата обаче беше просветен индиец, силно повлиян от либералното и англофилско образование, което бе получил. Индийките можеха да го задоволят сексуално и да бъдат майки на децата му, но не беше лесно да намери някоя, с която да може да сподели всички страни на живота си. Никога не е било лесно, освен може би за император Шах Джахан, който, след като срещнал Мумтаз Махал, останал с нея завинаги. Сега, в зората на ХХ век, мечтата на раджата, споделяна и от други принцове, бе да срещне жена, способна да бъде едновременно съпруга и приятелка и да умее да се движи в двата свята — Изтока и Запада — със същата лекота като него. Знаеше, че това е равносилно да търси игла в копа сено, и затова беше убеден, че трябва да „създаде“ тази съпруга, при условие че тя притежава основните качества, необходими за това: минимума от любознателност и най-вече желание да отвори ума си към един непознат свят. Именно това очакваше да постигне с Рани Канари и затова бе настоявал да я вземе със себе си в това пътуване, а и така щеше да има до себе си човек, с когото да се забавлява и да споделя приятните моменти.

Беше се сблъскал обаче с остра съпротива от страна на британските власти. Позовавайки се на протокола, те не му разрешиха да пътува с никоя от своите „рани“, нито дори с Нейно височество Харбанс Каур — това беше официалната ѝ титла. Тогава той се замисли как да заобиколи проблема. Трябваше да действа предпазливо,

защото предната година бе имал друг конфликт, който му бе струвал строго мъмрене от страна на англичаните. „Неподобаващото му държане“ по време на една почивка в Шимла — малък град, разположен в подножието на Хималаите, който британците бяха превърнали в своя лятна столица, защото там се спасяваха от адската жегата в равнината — беше предизвикало оживена кореспонденция между полковник Хендърсън от гарнизона в Лахор и сър Джеймс Лайъл, бившият му наставник и настоящ губернатор на Пенджаб. Укоряваха го, че се е подвел по приятеля си — раджата на Дхолпур, заклет женкар, когото англичаните смятаха за пълен развратник, тъй като практикуваше древния обичай да си доставя момичета от планинските племена, като ги купуваше от обеднелите им семейства. Обвиняваха раджите на Дхолпур, Патиала и Капуртхала, че използват за посредник един индийски офицер. „Смятат да използват оправданието, че търсят слугини за *зенана* — пише полковник Хендърсън в писмо, изпратено от Лахор на 4 март 1892 г., — и ще бъде много трудно да се докаже обратното, макар да знаем, че целта е да си осигурят държанки. Когато влязат в харема на някой владетел, момичетата работят като прислужници на съпругите им, макар че са на тяхно разположение за сексуални цели, и нито съпругите, нито момичетата възразяват срещу това. Не знаем точно колко далече е стигнал раджата на Капуртхала в това отношение“. По-нататък в писмото си полковникът обвиняваше раджата на Дхолпур, че е подбудител и главен виновник за подобна практика, и се надяваше, че наказанието, наложено на посредника — две години затвор, — щеше да послужи за назидание на младите принцове. „Смятаме тези действия за изключително неморални, противоречащи на нашите закони, и се надяваме да ги изкореним в най-скоро време“ — продължаваше писмото, в което накрая обаче негласно се приемаше, че става дума за един толкова вкоренен обичай, че би било почти невъзможно да бъде премахнат. „Искам да уведомя сър Джеймс Лайъл, че има едно доста богато и процъфтяващо племе в планините, което живее в селата в околностите на Кумаон, чиито дъщери в действителност не желаят да се омъжат. Всички следват обичая да слизат в равнините, за да бъдат издържани като наложници от богати мъже или да си печелят хляба като проститутки“. Не беше лесно да се наложат етиката и британските ценности в едно архаично общество,

каквото беше индийското през онези години, в което сред някои общности практиката да дават дъщерите си за проститутки не само че не беше смятана за осъдителна, а напротив, беше смятана за нещо свещено. От друга страна, владетелите на Индия винаги бяха имали държанки, тъй като беше древен като самата монархия обичай, от който малцина суверени бяха готови да се откажат. В това имаше религиозен елемент. Едно старо хиндуистко поверие приписваше на куртизанките магически сили, които позволяват на кралете да се борят срещу злите духове. В древността махараджата на Майсур, набожен и могъщ мъж, поставял двете най-известни и преди всичко най-развратни проститутки в града начело на шествието по време на празника на Дашара. Предполагало се, че благодарение на сексуалния си опит са успели да натрупат магическите сили, които мъжете губели по време на сношението. От незапомнени времена съществуваше вярването, че куртизанките въздигат и закрилят кралете. Европейските монарси сигурно са мислели същото, защото се заобикаляли с красавици, понякога образовани и умни, които те обсипвали с титли и почести. И го правели въпреки съпротивата на Църквата.

В Индия наложниците заживяваха в двореца, класирани според категорията си: А1, А2, Б3 и т.н., като най-нисшата беше на момичетата от селата. Една от тях, обикновено от скромно потекло, имаше единствената и изключителна задача да контролира качеството на господарската сперма. От това зависеше „доброто качество“ на децата и следователно „доброто качество“ на управлението, което те впоследствие щяха да поемат в ръцете си, така че наблюдението на господарската сперма беше държавен въпрос. В Индия винаги се бе смятало, че въздържанието предизвиква прекалено натрупване на сперма и че тя може да се пресече — също като млякото или маслото. Затова държаха въпросната наложница в течение на сексуалните връзки на монарха и ако те бяха твърде разредени, тя се явяваше пред принца, за да събере чрез умели манипулации семенната му течност в едно памучно парцалче, което после изгаряше в градината на двореца в присъствието на служителя, носещ помпозната титла „пазител на кралските екскременти“.

Не беше лесно да се разпознаят държанките по облеклото, защото всички бяха много елегантни. Това можеше да се направи единствено по бижутата, които носеха и чието количество и качество

сочеха мястото, което жените заемаха в *зенана*. Разпознаваха се и по време на ядене, защото главните съпруги ядяха от златни съдове, докато държанките разполагаха с бронзови. Обикновено жените се чувстваха добре в харема, защото така се спасяваха от изпълнен с лишения живот на село; освен това бяха сигурни, че дори да престанат да бъдат в списъка на фаворитките, никога нямаше да им липсва нищо — нито на тях, нито на децата им. За да контролира демографията в харема, раджата бе принуден да ги подлага на стерилизация след раждането на второто дете.

На раджата на Капуртхала никога не му липсваха държанки, били те купени или не, от планинските племена. Министрите му, които бяха изтънчени мъже, понякога се принуждаваха да пренебрегнат държавните дела, за да му търсят жени. „Бях в Кашмир и доведох две момичета за Негово височество — пишеше един от тях в писмото си. — Въпросът е, че раджата винаги ще подозира, че ти самият си се възползвал от тях“.

Търканията между раджата и английските власти бяха последица от патернализма, който определяше отношенията на Короната с принцовете. Оригиналният договор, залегнал в прокламацията на кралица Виктория, гласеше, че никой не може да се меси в *зенана*, харема на всеки принц, нито във вътрешните работи на държавите. Това бяха неприкосновени зони. Понякога обаче принцовете имаха капризи, които англичаните не можеха да допуснат. Раджата на Капуртхала се беше ядосал много, защото му бяха забранили да наеме един немец на име Рудолф Колер за частен секретар. „Не е желателно раджите да наемат чужденци европейци — бяха му отговорили от Политическия департамент, — защото могат да ни навредят. Например могат да предоставят сведения на руснаците, които искат да стъпят на субконтинента. Правителството на Индия не гледа с добро око на наемането на чужденци в местните държави. Можем само да се доверяваме — като класа — на англичаните, и то не на всички, за съжаление“. Раджата реши, че властите са отишли твърде далеч, и настоя да вземе на работа немеца. Доктор Уорбъртън, с когото секретарят на правителството в Пенджаб се консултира, написа неблагоприятен доклад за наемането на Колер, привеждайки много силен довод: немецът говореше зле английски и следователно щеше да бъде лош секретар. Джагатджит се разсърди и не го поздравяваше

известно време — като дете, чиято прищявка са отказали да задоволят. Писа до секретаря на правителството, изтъквайки аргумента, че щом раджата на Дхолпур е могъл да наеме французин, защо той не може да наеме немец? Англичаните решиха въпроса по недвусмислен начин. Един ден дойде полицията със заповед за изгонването на немеца. Отведоха го и той никога повече не стъпи в Капуртхала. Бързото действие на полицията се дължеше на едно предупреждение на доктор Уорбъртън, че „раджата е под влияние на немеца, който е успял да вземе пари от него и участва в скандални прояви“. Вероятно лекарят имаше предвид прочутите оргии, на които ги канеше раджата на Патиала. В края на писмото Уорбъртън пишеше, че „раджата е разгневен заради отказа да наеме Рудолф Колер и не иска и да чуе за никакви доводи и професионален дълг“. Раджата се бе ядосал.

От тази случка Джагатджит си бе извадил поука, че е безсмислено да се опълчва срещу властта. Решен на всяка цена да вземе Рани Канари по време на пътуването си — да не би случайно спермата му да се пресече, — той престана да настоява и пусна в ход таен план, докато се приготвяше за път. „Стотици мои поданици бяха застанали от двете страни на пътя и ми пожелаваха приятно пътуване, като изразяваха тъгата си заради временното ми отсъствие“ — написа раджата в дневника си в деня на заминаването. Когато мина през Агра на 8 март 1893 г., той се запита дали в Европа ще види толкова прекрасен паметник като Тадж Махал. Много по-късно щеше да напише, че от всичко, което е видял по света, Тадж, единствен и несравним, е „Перлата на земята“.

На сутринта в Бомбай раздаде наградите на висшия девически колеж „Александра“, където се учеха дъщерите на влиятелната общност на парсите, и после се качи на парахода „Темс“, който отплава привечер. „Хората ми неуморно обхождаха кораба, като се възхищаваха на чистотата и съвършения порядък и наблюдаваха маневрите — нови за тях — на сложната машина, питайки се как един толкова голям кораб може да намери пътя си в открито море, без да се вижда никаква суша, по която моряците да се ориентират“. Придружителите му — лекарят, подполковник Маси, министърът и други — се изненадаха много, когато в часа за аперитив в салона на каютата апартамент на раджата ги посрещна жена, облечена с разкошно сари. Беше Рани Канари. Веднага я разпознаха като един от

тримата прислужници сикхи, облечени с ризи ачкан^[1], с шалвари и с тюрбани, които се бяха качили на кораба като част от свитата. Раджата беше измамил всички, за да осъществи желанието си. Предрешена като сикхски прислужник, Рани Канари се бе промъкнала тайно. Тъй като по онова време не съществуваха лични паспорти, номерът успя. Единствено подполковник Маси можеше да изобличи тази хитрост, но раджата знаеше, че няма да го стори. Маси, който преди време бе един от наставниците му, го ценеше и се смяташе за негов приятел. Във всеки случай никога нямаше да го издаде, защото случката го беше развеселила. Приемаше я като поредната лудория на този двайсет и една годишен принц, малко своенравен наистина, но в действителност добро момче.

Имаха престой в Египет. После щяха да отидат в Англия, Франция и накрая — в Съединените щати. Раджата присъства на лондонската сватба на херцога на Йорк без съпругата си, която остана в апартамента в хотел „Савой“ — неговия втори дом, както щеше да го нарече по-късно, — давейки скуката си в джин фис, към който започна да се пристрастява по това време. Ден по-късно наблюдаваха от балкона на апартамента демонстрация в подкрепа на независимостта на Ирландия, която напомни на раджата „изкуствено подклажданото вълнение, започнало наскоро в Индия под диригентската палка на Индийския национален конгрес“, както написа в дневника си. „Тези демонстрации ми приличат на бутилка със сода, която при отварянето бликва, но веднага се отгазирва и става безвкусна.“ Грешеше, но тогава смяташе положението си за толкова непоклатимо, че объркваше желанията с реалността.

В Англия Рани Канари винаги ходеше предрешена като прислужник, но след прекосяването на Ламанша се отпуснаха и тя приемаше по-често ролята си на съпруга, обличайки се като елегантна европейка.

[1] Традиционна индийска дреха, подобна на жакет, стигаща до под коленете. — Б.пр. ↑

17.

Франция беше откритието на пътуването. Младият раджа имаше големи очаквания, защото бе чел много за страната на Просвещението, за Краля — слънце и за Наполеон — личност, която винаги го бе омайвала. Освен това беше голям любител на архитектурата, както всички индийски владетели, за които строителството на дворци, сгради и паметници беше начин да се обезсмъртят. Въпреки че пристигаше добре информиран, действителността го заслепи много повече, отколкото бе предполагал. Париж веднага го плени: красотата на паметниците, широките булеварди, уредените паркове, бижутерийните магазини на площад „Вандом“, салоните за чай, вариететата... Луксът, добрият вкус и изискаността на френския стил му се сториха много над всичко, което бе виждал дотогава. В сравнение с него Лондон му изглеждаше сив, индустриален, скучен и грозен. В неговите очи Франция излъчваше блясък. А Версай беше най-ярката звезда. Връщаше се там ден след ден — и в хубаво, и в лошо време — и се възхищаваше отново и отново на перспективите и подредбата на градините, дело на един гениален парков архитект — Льо Нотър; обхождаше Галерията на огледалата, символ на абсолютната монархия, с високи дванайсет метра тавани и огромни огледала; изпитваше страхопочитание пред сто и дващестте метра на Галерията на войната, където са показани сцени от въоръжените конфликти в историята на Франция; съзерцаваше някои от трите хиляди платна в Историческата галерия, най-големия исторически музей в света; разглеждаше инкрустациите в кралските апартаменти, брокатите, тъканите и бродериите със златни нишки; Операта; конюшните; фонтаните и статуите, мраморните камини, барелефите, мозайките, златния варак, подовете от паркет и мрамор. Франция го бе пленила, но Версай беше любов от пръв поглед. Притежаваше всичко, което можеше да заслепи с блясъка си един източен принц: грандиозност, красота, великолепие и чувство за история.

Тогава Джагатджит реши да издигне новия си дворец в Капуртхала, вдъхновен от тази архитектура. Щеше да бъде израз на

неговата почит към една страна и една култура, на която сега се възхищаваше повече, отколкото на британската. Освен това щеше да бъде елегантен и фин начин да подразни англичаните, винаги толкова обсебени от расовото си и културно превъзходство, както и да направи нещо, което никой друг принц не бе правил досега.

Тъй като говореше свободно френски, чувстваше се като риба във вода на срещите си с най-прочутите архитекти. Александър Марсел, който ръководеше едно известно ателие, ангажирано с важни проекти — като хотел „Крийон“ и Военното училище, и който бе почитател на Изтока, се въодушеви от идеята да направи комбинирано миникопие на Версай и двореца Тюйлери в равнината Пенджаб. Особено след като раджата заяви, че ще разполага с неограничен бюджет, за да включи последните технически новости — като централно отопление, течаща студена и топла вода в сто и осемте стаи с баня, които бе предвидил да построи, електрически асансьори, покриви от плочи, които трябваше да се внесат от Нормандия, и т.н., и т.н.^[1] Макар че по размер и внушителност нямаше да може да се сравнява с двореца в съседната държава Патиала, то поне щеше да му съперничи по красота и оригиналност.

В Париж този висок и пълен раджа, който винаги беше приказно облечен и имаше такива грандиозни проекти, предизвикваше все по-голямо любопитство. Стратта му да купува — в „Картие“ купуваше часовници с дюзини — и поръчките, които възлагаше на бижутера Бушрон, не минаваха незабелязано. Както не минаваха незабелязано небесносините и тъмнорозовите копринени тюрбани, които напомняха за великолепието на Изтока в момент, когато Азия беше на мода. Цяла Франция тръпнеше и се вълнуваше от откриването на храмовете в Ангкор в колонията си Камбоджа. Ориенталистите бяха звездите в живописата. Проучванията в Индокитай възпламеняваха въображението на хората. В момент, в който Азия бе пленила фантазията на французите, внезапно в Париж се появяваше този мъж с екзотична външност, способен да говори на изискан френски език не само за живота си, за страната си и за фараонската си мечта да построи Версай в Индия, но и за заслугите на Наполеон или за преимуществата и неудобствата да се шофира „Дион Бутон“ или „Ролс-Ройс“. Благодарение на лекотата, с която установяваше контакти в

обществото, на любезността, културата, богатството и доброто си възпитание раджата жънеше голям успех.

Любовната му история с Франция щеше да продължи през целия му живот. Тази любов беше много по-истинска и трайна, отколкото с жена. Във Франция се чувстваше напълно свободен, без задълженията и принудите, с които трябваше да се съобразява в Британска Индия. Във Франция никой не знаеше в действителност за ограничената му власт, нито за търканията и униженията, които търпеше от англичаните, когато не задоволяваха всичките му капризи. Във Франция се отнасяха към него като към истински владетел и това ласкаеше суетата му, докато в Англия, колкото и богат да беше, си оставаше марионетка. Един от множеството индийски принцове. Фактът, че говореше добре френски, го отличаваше от всички останали принцове и му отвори вратите към една страна и една култура, които го приеха с отворени обятия. В Европа стана популярна една поговорка, отразяваща сполучливо мита, който се създаваше около него: „По-богат си от раджата на Капуртхала“. Сред принцовете на Индия той бе далеч от първото място по богатство, но съумя да си създаде ореол, който внушаваше това и го направи популярен^[2]. Една от големите му заслуги, и то благодарение на владееенето му на френски език, бе, че името на Капуртхала зае мястото си на картата. Най-големият му успех обаче беше това, че след години, благодарение на многобройните си пътувания, той се превърна в олицетворение на Индия в Европа. Никак не беше зле за принц на една малка държава, която заслужаваше само салют от тринайсет топовни гърмежа!

Обстоятелството, че понякога пътуваше с дегизираната си съпруга, му спечели още повече симпатията на френските аристократични семейства, които ги приемаха в огромните си къщи и замъци и намираха за забавно хрумването на принца да прибегне до такава хитрост. След едно пътешествие до замъците в долината на Лоара се върнаха в Париж, където пиеха чай в кафенетата в Булонския лес, сутрин посещаваха бижутерийните магазини на Рю дьо ла Пе, пазаруваха в универсалните магазини „Бон Марше“; разграбваха парфюмерийната фабрика „Пино“ („... излязох оттам по-беден откъм пари, но по-богат откъм най-разнообразни парфюми“ — писа той в дневника си), срещнаха се с Чарлс Уърт — повелител на парижката мода, изобретател на прет-а-порте и първия моделиер, който поставя

етикет с името си върху роклите; слушаха концерт в двореца Трокадеро или вечеряха с принцеса Шиме в „Армонвил“, най-люксовия ресторант в столицата. Раджата посещаваше също така музеите и галериите за изящни изкуства. В Музея на вощните фигури един от спътниците му — лекарят Садик Али, седна да си почине на една пейка за няколко минути. Когато промени позата си, група посетители се развикаха: бяха го взели за вощна фигура.

Посещенията му обаче не целяха единствено забавлението. Раджата отдели няколко следобеда, за да отиде в Националната библиотека, където изпадна в захлас пред нейните над три милиона тома и разгледа търпеливо колекцията от книги на санскрит. Посети института „Пастьор“ и се запозна с основателя му: „Той е полупарализиран старец, който се придвижва с помощта на бастун. Беше така любезен да ми обясни метода си, докато ми показваше лабораториите, изцяло финансирани от дарители. Наблюдавахме опасни микроби с мощни микроскопи. На сбогуване му обещах, че ще получи от мен значително дарение — извън това, което вече получава от индийското правителство. Искам Капуртхала да се приобщи към европейския научен прогрес“.

Отплаването за Ню Йорк беше следващият етап от пътуването, който продължи шест дни на борда на „Париж“. На него имаше американски пътници, „които непрекъснато изтъкваха превъзходството си над закостенелите европейски монархии“. В Ню Йорк свитата от Капуртхала предизвика такова любопитство, че местната преса следеше всяко нейно движение. „Говори се, че имам петдесет и пет жени и че целта на пътуването ми е да прибавя към списъка американка. Смятат също, че пуша чудовищно дебели пури и че пия шампанско всеки ден. Много се смяхме на тези подробности, написани без зъл умисъл и без намерение да ме обидят“.

Огромни суми бяха инвестирани в Световното изложение в Чикаго, което бе най-значимото изложение, състояло се до този момент. За пръв път Съединените щати изненадваха света с подобен размах, който вече предвещаваше бъдещата им мощ. За шест месеца изложението бе посетено от двайсет и шест милиона души, което представляваше половината от цялото население на страната. Мястото приличаше на омагьосано царство: великолепни бели сгради, издигнати сред лагуни и паркове, приютяваха всичко, което светът бе

постигнал в изкуството и науката. Имаше дори летяща машина и потопяем кораб, които впечатлиха много индийците. Те бяха посрещнати с почести и направиха обиколка с две корабчета — в едното бяха раджата, подполковник Маси и министърът на финансите, а в другото — останалите, включително дегизираната Рани Канари. Накрая бяха приветствани от събралото се за случая множество, наброяващо петдесет хиляди души.

„Посети ни един източен монарх — съобщава шеговито «Чикаго Дейли Трибюн» от 16 август 1893 г. — Широките му дрехи и тюрбанът блестят с варварско великолепие. Придружителите му, вероятно негови роби и воители, с едната си ръка поздравяват с паунови пера, докато с другата стискат дръжките на сребърните си мечове. От балкона на административната сграда подполковник Маси, представител на английската власт, вдигна тост с чаша бяло вино от името на индийския монарх за здравето на американците, които не знаят какво е крал. Беше живописна, пъстроцветна и шумна визита, с която един владетел от «Хиляда и една нощ» удостояваше цвета на западната цивилизация.“

[1] Александър Марсел остава в историята на френската архитектура с проектирания от него парк в източен стил в Молеврие в Анжу, който се смята за образец на японска градина. — Б.а. ↑

[2] След години белгийският художник Ерже го използва като прототип на един от своите герои в прочутата поредица „Тентен“. — Б.а. ↑

18.

Когато раджата и свитата му се върнаха в Индия, бяха посрещнати от военния секретар на губернатора на Бомбай в качеството му на представител на вицекраля, но Рани Канари беше все така дегизирана и остана инкогнито. Пътуването не я беше променило, както това бе станало със съпруга ѝ, който вече мислеше за следващото пътешествие, защото се връщаше очарован от всичко, което беше открил в Европа и Съединените щати. Пътуването не се бе оказало толкова вълнуващо за Канари; на първо място, защото бе принудена да се крие непрекъснато, което в началото тя прие като игра, но впоследствие ѝ се стори твърде досадно. И на второ място, обстоятелството, че не говореше нито английски, нито френски и че трябваше да се крие толкова време, ѝ бе попречило да завърже познанства и да се пригоди към обстановката. Беше останала в затворения кръг на придружаващите ги индийци, сред които се чувстваше изолирана поради факта, че беше единствената жена. В действителност никога не се бе чувствала толкова самотна, колкото през дългите следобеди в хотелския апартамент, очаквайки раджата да се върне с удивителни истории за един свят, който тя не разбираше, нито бе способна да разбере. Беше достатъчно трезвомислеща, за да си даде сметка, че не е на висотата на амбициите на раджата и не е способна да ги сподели. За да се пребори с гнетящото чувство за провал, тя все по-често прибегваше до новооткритото си оръжие: първо джин фиса, а после сухото мартини. Те щяха да са любимите ѝ напитки до края на живота ѝ. Постепенно и неусетно принцесата, която един сикхски владетел беше отвел от долината на Кангра, влезе в безкрайния тунел на алкохолизма.

Раджата насочи въодушевлението си от Запада към своята държава. Веднага след завръщането си се свърза с властите и сподели плановете си да построи телефонна централа, градски водопровод, да прокара електрическо улично осветление и да въведе девическо обучение в училищата. Политическият департамент посрещна с радост намеренията на раджата, но отбеляза, че това едва ли ще е възможно,

ако продължава да харчи с това темпо и ако отсъства от Капуртхала, както досега. Припомниха му, че от години прекарва четирите летни месеца в планините и че току-що се е завърнал от почти едногодишно пътуване в чужбина. Тези укори обаче бяха напълно безполезни: раджата не промени нито на йота начина си на живот, нито проектите си. Забави финансирането на телефонната централа до 1901 г. и започна прокарването на водопровод и улично осветление само в околностите на дворците си. Осветлението на улиците щеше да почака, докато завърши строителството на новия дворец, който сега беше най-важният му проект. В тесен кръг се оплакваше, че Политическият департамент не оценява приноса му за развитието на Капуртхала и че се намесва прекалено в личния му живот. В края на краищата беше платил от джоба си първата електрическа централа, която работеше с въглища в определени часове, за да може Капуртхала да се гордее, че е първият електрифициран град в Пенджаб. Не само обичаше да пътува из Европа, но и се опитваше да докара Стария континент в Капуртхала.

По това време раджата беше отслабнал, имаше чудесна фигура и нямаше намерение да изтлее в своя малък свят. Знаеше, че може да разчита на ценното съдействие на министрите си и че не е наложително да присъства постоянно при обсъждането на държавните дела. Беше в разцвета на младостта си и искаше да навакса всичко, което пълнотата му бе отнела. Продължи да пътува из Индия и в една и съща година си взе още две съпруги, които също имаха раджпутско потекло. Да не говорим за новите му държанки. С увеличаването на харема му нарастваше и броят на децата му. Една след друга жените му забременяваха, като последна беше Рани Канари, която през 1896 г. роди момче на име Карамджит, изтърсака на семейството, когото накрая започнаха да наричат Каран. В началото на века раджата, който с толкова усилия бе станал баща за първи път, се гордееше с четири официално признати отрочета, които научи бързо на френски и английски с намерението да ги изпрати в европейски училища — така щеше да пътува всяка година, под предлог, че отива да ги посети.

Синовеите на държанките също получаваха добро образование, но не бяха признати официално.

Желанието му да пътува бе ненаситно. Според един официален доклад, една пета от времето, откакто бе станал раджа, бе прекарал извън страната. Разрешиха му да осъществи едно пътуване през май 1900 г., при условие че няма да предприема пътуване в чужбина следващите пет години. „Твърде екстравагантен е — пишеше в доклада — и през 1899–1900 г. изхарчи една четвърт от държавните приходи за себе си и за пътуванията си до Европа. Лорд Лансдаун го смъмри строго заради липсата на интерес към държавните дела, заради честите му отсъствия, ексцентричността и разпуснатостта му. В знак на недоволство лорд Лансдаун реши да не посещава тази година Капуртхала“. По-нататък докладът донякъде го оправдаваше: „Принцът може да постигне значителен напредък, има добър характер и се поддава на влиянието на тези, които смята за свои приятели. Възпитанието, което дава на децата си, сочи известно ниво на изтънченост, а главната му амбиция е — поне привидно — да се отнасят с него като с британски джентълмен и да го оставят свободно да общува с цвета на обществото“^[1].

Толкова космополитен искаше да бъде, че през 1901 г. извърши кощунство, което предизвика голям скандал, този път в собствената му общност, сред сикхите — обръсна си брадата. Беше много по-практично, а и не изглеждаше чак такъв „варварин“ в Европа. Вече не трябваше да я навива в мрежичка като своите едновременци, нито да отделя часове, за да я реши и подрежда. Щеше да постъпва като всеки европеец — да се бръсне всяка сутрин. Сикхите приеха това като отричане от религията и идентичността им. Раджата ставаше „бял“. Едно от петте задължения на сикхската религия беше косата да не се подстригва, тъй като това се смяташе за знак на уважение към първоначалния вид, който Бог е дал на човека. Останалите четири задължения бяха: да носи винаги гребен, символ на чистота; къси долни гащи, за да му напомнят необходимостта от нравствено въздържание; метална гривна, символизираща колелото на живота, и кама като подсещане за задължението на всеки сикх да отблъсква всяко нападение. Джагатджит беше съхранил най-същественото от религията, защото външните белези му се струваха чиста формалност: всяка сутрин четеше няколко страници от „Гуру Грантх Сахиб“, свещената книга. Много по-късно щеше да заяви, че ако би могъл да предвиди последиците от обръсването на брадата си, ако предполагал,

че ще обиди толкова ревностните традиционалисти, не би позволил на когото и да било да посегне с ножиците към нея. В действителност той бе изпреварил времето си. След години много сикхи щяха да си обръснат брадата, без това да навреди на идентичността им.

Несъмнено беше екстравагантен, но и в това отношение той се чувстваше наследник на великите принцове и императори от миналото. За всички тях ексцентричността е била признак на изтънченост. След една тържествена церемония, която се състоя точно преди раджата да замине за втори път за Европа — през май 1900 г., жителите на Капуртхала станаха свидетели как година след година се издига нова сграда в напълно непознат за тях стил, с фасада, която накрая бе боядисана в розово, с бели барелефи, с големи френски прозорци, покриви от сиви плочи и градини, вдъхновени от Льо Нотър, в които се разхождаха бавачки и държанки с бебешки колички между алегоричните статуи и фонтани, напълно еднакви с фонтаните във Версай.

Начинът му на пътуване също беше екстравагантен. По време на едно пътуване до Бомбай с пощенския влак раджата, който пътуваше с частните си вагони, закачени в края на композицията, превозваща около хиляда пътници, нареди на частния си секретар да заповяда да забавят влака с десет минути на гарата в Нашик. Искаше да се обръсне. Началникът на гарата го уведоми, че няма разрешение за това, и незабавно телефонира на висшестоящия си началник, който му нареди влакът да потегли. Секретарят настоя, че ще плати всички разходи, които спирането би причинило, а телохранителите на раджата увещаваха машиниста да изчака няколко минути. Началникът на гарата бе принуден да се съгласи, хилядата пътници — също. После изпрати официален протест до най-висшите инстанции на ръководството на железницата, който бе препратен на Политическия департамент на Пенджаб. Раджата бе извършил поредната волност. „Ако влакът не беше изчакал няколко минути — отвърна раджата, — можех да се порежа, а това щеше да струва по-скъпо на железопътната компания поради застраховките, които съм сключил, отколкото разходите, причинени от едно малко закъснение“. Ето така се бе обосновал той.

Англичаните обаче, които познаваха добре индийските принцове и се отнасяха към тях снизходително, преценяваха екстравагантностите на раджата на Капуртхала в точното им

измерение. Бяха дреболии в сравнение с тези на неговите колеги. Принцът на една държава в южната част на страната, запален ловец на тигри, бе обвинен, че използва бебета като примамка, за което той се оправда с аргумента, че не е пропуснал нито един тигър в живота си, което беше вярно. Махараджата на Гвалиор бе наредил да докарат специален кран, който да качи на покрива на двореца му най-тежкия слон, в резултат на което покривът се срути и животното бе ранено. Той заяви, че решил да провери издръжливостта на покрива на двореца си, защото купил от Венеция огромен полилей, съпернически на полилеите, висящи от таваните на Бъкингамския дворец. Същият този махараджа беше толкова страстен любител на влаковете, че бе поръчал да му изработят влакче, което обикаляше по мрежа от релси от масивно сребро между кухните и огромната маса в трапезарията на двореца. Командното табло бе инсталирано на мястото, където той седяше. Боравейки с манивели, лостове, бутони и сирени, махараджата ръководеше движението на композициите, които превозваха напитки, храни, пури и сладкиши. Вагоните цистерни, пълни с уиски или вино, спираха пред сътрапезника, който бе поръчал напитка. Славата на този влак стигна до Англия, тъй като една вечер, по време на банкета в чест на кралица Мери, поради късо съединение в командното табло локомотивите се понесоха неудържимо из трапезарията, като пръскаха наоколо херес и вино и изстрелваха резени сирене със спанак и пиле с къри по тоалетите на дамите и униформите на господата. Беше най-нелепата железопътна катастрофа в историята.

Раджата на Капуртхала се бе възпротивил на решението железницата, свързваща Делхи с държавите в северната част, да мине през неговата държава, за да не се налага да ходи всеки път на гарата да поздравява висшите служители, които пътуваха по линията, докато раджата хиндуист на една от държавите в Катхиавар също се възпротиви, но по друга причина: беше оскърбление за религията му самото предположение, че пътниците, които прекосяваха територията му, биха могли да ядат телешко във вагон-ресторанта.

Екстравагантностите нямаха граница. Един махараджа от Раджастан ръководеше всичките си дела, включително заседанията на министерския съвет и съдебните дела, от банята си, защото било най-прохладното място в двореца му. Друг се възбуждаше от стенанията на родилките. Трети пък, за да намали разходите, обедини в едно

длъжността на държавен съдия с тази на главен инспектор на танцьорките, за което плащаше сто рупии месечно на назначения служител. Четвърти закупи двеста и седемдесет автомобила, а махараджа Джая Сингх от Алвар, който купуваше „Испано Суиза“ с дузини, заповядваше да ги заравят по хълмовете около двореца, когато му омръзнаха.

Последният набаб на Бхопал бе смъртен от британските власти заради колосалната сума, която бе изхарчил за изработването на преносима баня с котел за топла вода, вана, тоалетна чиния, умивалници и т.н., за да ходи на лов! Брат му пък, генерал Обайдулах Кхан, раздразнен от нетърпението на продавача в един магазин за часовници в Бомбай, реши да изкупи веднага цялата наличност в магазина.

Махараджата на Бхаратпур никога не пътуваше без своята статуя на бог Кришна. Винаги имаше запазено място за божеството. От високоговорителите на летищата в цял свят често можеше да се чуе едно и също: „Последно повикване, господин Кришна да се яви на изход...“

По време на банкетите, които даваше, набабът на Рампур, известен със своята начетеност, организираше състезания по ругатни на пенджаби, урду и персийски. Набабът обикновено винаги печелеше. Рекордът му беше два часа и половина непрекъснато изреждане на ругатни и обидни думи, докато най-обещаващият му съперник бе млъкнал на деветдесетата минута.

Махараджите си правеха шеги, достойни за ексцентричностите им. Постоянно си разменяха девственици, перли и слонове. Един млад и полуразорен принц, който бе успял да направи добра сделка, продавайки дванайсетина „танцьорки“ на един милионер парси, в последния момент пробутал в групата три старици и оставил за себе си трите най-млади и чаровни танцьорки.

Първенството по ексцентричност държеше набабът на Джунагадх, малка държава на север от Бомбай. Принцът беше страстен любител на кучетата и имаше около петстотин. Беше настанил любимците си в апартаменти с електричество, където ги обслужваха слуги на заплата. Един английски ветеринар, специализирал се в лечението на кучета, ръководеше болница, създадена единствено за да ги обслужва. Животните, които нямаха

късмет да излязат живи от клиниката, бяха удостоявани с погребение под звуците на Траурния марш на Шопен. Набабът се прочу, когато му хрумна да отпразнува брака на кучката си Рошанара с любимия му лабрадор Боби, като организира грандиозна церемония, на която покани принцове и сановници, включително вицекраля, който отклони поканата „с голямо съжаление“. Петдесет хиляди души се тълпяха край сватбеното шествие. Лабрадорът бе облечен в коприна и носеше златни гривни, докато младоженката, напарфюмирана като жена, носеше бижута със скъпоценни камъни. По време на банкета сложиха щастливата двойка да седне отдясно на набаба, а после двете кучета бяха отведени в един от апартаментите, за да консумират брака си.

Обикновено колкото по-богати и могъщи бяха, толкова по-ексцентрично се държаха. Безспорен авторитет по темата за плътските удоволствия и екстравагантностите беше един близък приятел на раджата и негов съсед. Махараджа Раджендар Сингх, роден в същата година като Джагатджит, царуваше над шестте хиляди квадратни километра на Патиала — държава, граничеща с Капуртхала, по-гъстонаселена от нея и следователно по-богата. Имаше право на официален салют от седемнайсет оръдейни изстрела. Наставниците му го бяха научили на урду и английски и от много малък бе проявил талант за полото и крикета, докато увлечението му по алкохола и жените, на което се отдаваше твърде невъздържано, не промени посоката на живота му. Живееше в дълъг половин километър дворец, чиято задна фасада гледаше към огромно изкуствено езеро. Афгански кучета, пауни и завързани с верига тигри населяваха градините.

Щом англичаните смятаха, че Джагатджит се превръща в женкар, какво ли говореха за Раджендар, който от единайсетгодишен проявяваше голяма склонност към жени и гуляи. Двамата с братовчед му, раджата на Дхолпур, имаха репутация на „дивашки екстравагантни“ развратници, както ги описа един английски офицер. Фактът обаче, че ги критикуваха в тайните доклади, не означаваше, че британското колониално общество странеше от тях. Напротив, в края на краищата имаха синя кръв. Както махараджата на Джайпур наричаше „Лизи“ кралица Елизабет, така тримата приятели — Капуртхала, Патиала и Дхолпур — по време на летата в Шимла общуваха с най-отбрано общество и дори се превърнаха в предпочитаната компания на новия вицекрал лорд Кързън и жена му,

докато един инцидент не сложи край на тази идилия. Тримата принцове толкова се бяха сблизили с лейди Кързън, че веднъж я поканиха на вечеря в Оуковър — разкошната резиденция на Раджендар в Шимла, от чийто балкон между върбите и цъфналите рододендрони се виждаха Хималаите. Дамата бе пожелала да види отблизо прочутите бижута на Патиала, известни в цяла Индия. Преди вечеря изпробва перлено колие, застраховано от „Лойд“ за един милион долара, и корона с хиляда и един сини и бели диаманта; двете бижута бяха смятани за съкровищата на Патиала. „Тези накити стоят по-добре на сари — каза ѝ тогава Раджендар. — Защо не облечеш това, което е било на баба ми?“

Малко жени биха устояли на изкушението да облекат подобна дреха било от кокетство, било от обикновено любопитство да се видят как изглеждат пременени като източна кралица. Така или иначе лейди Кързън накрая се накичи с бижутата на Патиала, включващи прочутия диамант „Йожен“, короната, перленото колие, при това облечена в червено сари с бродерия от златни нишки. Изглеждаше фантастично. За да има спомен от тази забавна вечер, младите раджи ѝ предложиха да се снима, тъй като между гостите беше прочутият пионер на фотографията в Индия, един сикх на име Дин Даял.

За нещастие на тримата принцове, снимката беше публикувана в британските таблоиди и предизвика огромен смут: вицекралицата на Британската империя, предрешена като индийска кралица! Какъв скандал! Лорд Кързън се разгневи и издаде заповед, с която забраняваше посещението на тримата принцове в Шимла завинаги, както и на останалите махараджи, ако не са получили изричното му разрешение. Раджендар, обиден от прекалено острата според него реакция на вицекраля, си построи собствена лятна столица близо до село Чайл, на шейсет километра от Шимла и на три хиляди метра надморска височина. Там направи най-високо разположеното игрище за крикет в света, където британски, австралийски и индийски отбори провеждаха големи турнири, наслаждавайки се на великолепните гледки към глетчерите на Кайлаш и хималайските върхове.

Джагатджит реши да издигне своята резиденция на сто километра от Шимла — в Масури, друга hill station, както англичаните наричаха този вид курорти, чиято атмосфера винаги беше непринудена и освободена. Архитектурата на къщата бе заимствана от един от

замъците по Лоара, които толкова го бяха впечатлили с коничните си кули, покрити с каменни плочи. Обзаведе я със старинни френски мебели, декорира я с картини, гоблени и севърски порцелан и я нарече с екзотичното име Шито Капуртхала. Резиденцията се прочу покрай баловете с маски, на които свиреха известни оркестри. Маските предоставяха нужната анонимност, чрез която индийските аристократи поддържаха връзки с европейките скришом от съпрузите им — последните отсъстваха, защото не можеха да си позволят лукса да прекарат четири месеца на почивка със семействата си. Когато настъпеше краят на бала, двойките си тръгнаха тайно с рикши, които криволичеха по Кемълс Бек — кръговия път зад хълма, откъдето се откриваше идилична гледка със снежни върхове, зелени терасовидни склонове и цъфнали ливади. Двойките прекарваха там дълго време, а после рикшите откарваха дамите до домовете им.

Джагатджит обаче не беше заклет гуляйджия и пияница. Беше джентълмен, който се наслаждаваше на общуването с висшето общество, за разлика от Раджендар и братовчед му, които предпочитаха да се заобикалят със сводници, играчи, алкохолици и европейски безделници със съмнителен произход. Англичаните обвиняваха раджата на Дхолпур, че влияе лошо на братовчед си, като го тласка още повече по пътя на разюздаността и лошия живот, и че получава пари срещу компанията си. В един официален доклад Раджендар бе определен като „алкохолик, равнодушен баща, неверен съпруг и ужасно лош администратор“. Когато вицекралят изпрати един свой висш служител да поговори сериозно с махараджата за безразличието му към административните въпроси и хаоса във финансите му, Раджендар се почувства обиден и го прекъсна: „Но аз отделям час и половина всеки ден за държавните дела!“. Раджендар предпочиташе компанията на конете си пред тази на хората. В конюшните си държеше седемстотин чистокръвни коня. Сред тях имаше трийсет жребеца за разплод, които бяха дали на Патиала и на Индия прочути шампиони в надбягванията. Обичаше също да играе крикет и поло. Беше спонсор на Ранджи, помощника му на игрището, който изведе отбора на Патиала на върха в крикета. И успя да превърне „Тигрите“ — своя отбор по поло, с униформи в оранжево и черно — в кошмара на Индия.

Известността на Раджендар обаче се дължеше най-вече на факта, че беше пионер. Предизвика истинско вълнение, когато внесе първия автомобил в Индия — един „Дьо Дион Бутон“, с регистрационен номер „Патиала 0“, който смая поданиците му: за тях беше истинско чудо, че може да се движи с петнайсет и двайсет километра в час без помощта на камила, кон или слон. Удивлението им беше още по-голямо, когато обяви бъдещата си сватба с една англичанка. За пръв път индийски принц се женеше за европейка. Казваше се Флори Брайън и беше сестра на началникът на конюшните на Негово височество. Когато вицекралят научи за намерението му да сключи брак, той изрази твърдото си неодобрение чрез пълномощника в Пенджаб: „Подобен брак, сключен с европейка с много по-нисък ранг от вашия, е обречен на плачевен резултат. Ще компрометира положението ви както сред европейците, така и сред индийците. В Пенджаб, както може да предположите, сватбата ще бъде приета зле“.

Въпреки това недвусмислено предупреждение, само два дни по-късно, в броя си от 13 април 1893 г., „Сивил енд Милитъри Газет“ съобщава на първа страница за тайната сикхска сватба на махараджата на Патиала с мис Флори Брайън. Пише също, че събитието не търпяло отлагане, защото булката била бременна в четвъртия месец.

Аристокрацията на Патиала, вицекралят и губернаторът пренебрегнаха събитието. Принцовете на Пенджаб — също. Джагатджит Сингх беше в Европа, иначе щеше непременно да присъства на сватбата на приятеля си. Всъщност му се възхищаваше, защото се бе осмелил да стори това, което той желаше от дъното на душата си: да се ожени за европейка. За събратята по гуляи, които бяха обходили планините в търсене на държанки и се считаха за експерти в любовното изкуство, бялата жена беше най-ценният трофей — навярно защото най-трудно се придобиваше.

[1] Меморандум за Капуртхала, 1 юни 1901 г. (Британска библиотека, Лондон, Колекция Кързън, с. 327). ↑

19.

В очите на принцовете европейката въплъщаваше цялата тайнственост, емоция и удоволствие, които предлагаше Западът — един нов свят, който те желаеха по някакъв начин да си присвоят. Освен това, предизвикателството да прелъстят бяла жена беше метафора на противоречивите им отношения с британската власт, които представляваха смесица от възхищение и отхвърляне. То също се вместише в индийската традиция за романтичната любов, в която влюбените преодоляват всички пречки, наложени от кастите и религиите. Вълнуващи любовни истории, които по-късно киното пресъздаде на екрана за радост на тълпите, населяват хиндуистката митология от незапомнени времена. Освен всичко, бялата жена има своето място в Кама Сутра. Според тази библия на любовта идеалната любовница е с много светла кожа и човек не трябва да я търси в собствената си страна, където живеят жените, за които се жени и чието минало е познато и одобрено от семействата. Любовницата трябва да идва отдалече, от друга държава или поне от друг град. Особеното схващане за любовта, което имаха индийците, отделяше жената майка, за която мъжът се женеше, от жената любовница, с която се забавляваше и се наслаждаваше на секса. Деление, чиито корени бяха в миналото на едно полигамно общество и на което дори Европа не беше чужда. В индийската митология обаче доставянето на наслада възвисяваше, докато раждането на деца, сами по себе си чисти и свещени, омърсяваше жената, която трябва да се подлага на постоянни пречиствания. За да създадат нов живот, индийските жени при всяко раждане се разделяха с част от тялото и от душата си. Оказваше се много трудно, да не кажем невъзможно, да предложат ведно с удоволствието и част от себе си, за да се превърнат в добри любовници.

Следователно не беше странно, че всички знатни индийци, закърмени с наставленията на Кама Сутра, мечтаеха да имат връзка с жени европейки. Да притежаваш бяла жена се смяташе за външен израз на изключителен разкош и екзотично великолепие.

* * *

Първият известен съюз между индийски принц и европейка, първият такъв брак, се оказа пълен провал. Флори Брайън, синеока и леко кокалеста блондинка — „жена-кобила“ с асцендент „жена-слон“ според Кама Сутра, — бе щастлива само докато продължи меденият ѝ месец. В наивността си бе решила, че може да промени мъжа си, но постепенно осъзна, че това е невъзможно. Животът на Раджендар все така се въртеше около пиенето, жените и спорта. Флори започна да се чувства все по-изолирана, все по-самотна. Сънародниците ѝ я отбягваха, тъй като беше със скромен произход и не им подходеше, а жените на махараджата ѝ обявиха война. Затова, когато новороденият ѝ син умря от треска, Флори реши, че е бил отровен. Нямаше доказателства, а англичанката познаваше твърде добре Индия, за да знае, че никога няма да се открият.

Две години по-късно Флори умираше, повалена от мистериозна болест. „Тялото ѝ наистина беше болно физически — щеше да заключи в доклада си един английски офицер, подполковник Ървин, — но всъщност страданието, което измъчваше душата ѝ, бе решаващата причина за смъртта ѝ“.

Хилядата бели гълъба, които Раджендар нареди да бъдат принесени в жертва, за да се почете паметта на Флори, бяха твърде малка компенсация за пренебрежението и забвението, които горката жена бе принудена да изтърпи приживе. Бижутата ѝ бяха дадени на раджата на Дхолпур. Пред британските власти Раджендар се оправда с аргумента, че такова е било желанието на Флори, но проучванията разкриха, че дължи много пари на споменатия раджа.

Пет години след смъртта на Флори първият министър на Патиала съобщи, че махараджа Раджендар Сингх е паднал от коня, вследствие на което е починал. Славен край за такъв страстен любител на тези животни. Официалното съобщение обаче беше лъжливо. В едно писмо вицекралят лорд Кързън обясни на крал Едуард VII, че махараджата получил пристъп на делириум тременс. Беше на двайсет и седем години.

* * *

Жаждата на принцовете за бели жени бе използвана от някои безскрупулни люде, които се заеха с брачно посредничество. Първите „агенти“ бяха холандската двойка Лизи и Парк ван Тасел. Тя беше икономка, а той правеше демонстрации на полети с балон. Успяха да омъжат дъщеря си Оливия за раджата на Джинд срещу сумата от петдесет хиляди рупии и пожизнена заплата от хиляда рупии на месец. След тази успешна операция двойката холандци реши да достави още европейки за други принцове.

Англичаните бяха объркани и вбесени. Внезапното увлечение по бели жени разстройваше социалния ред. Съюзът между европейки и принцове предполагаше признаването на физическо и духовно равенство, което поставяше под съмнение расовата и класовата йерархия в империята. А тази йерархия беше отражение на кастовата система в Индия, където всеки си знаеше мястото и не го оспорваше.

Проблемът беше в това, че не знаеха как да реагират на увлеченията на принцовете. Вицекралят лорд Кързън също се бе опитал да осуети сватбата, но раджата на Джинд му бе дал ясно да разбере, че не е негова работа. Кързън, който не търпеше да му противоречат, реагира, като забрани Оливия да носи титлата махарани и двойката да посещава Шимла. Освен това премести подполковник Ървин на друга длъжност заради неспособността му да попречи на сватбата. Това обаче беше като да постави врата в полето. В действителност колониалното правителство не знаеше как да се бори с тази армия от маникюристките, танцьорките, колежанките, европейките и американките със съмнително минало, които прелъстяваха принцовете в империята им.

20.

Ако екстравагантността на Раджендар Сингх бе достигнала големи висоти, то синът му Бхупиндер щеше да го задмине стократно, превръщайки се в легендарна личност. Със сто и трийсетте си килограма, с извитите като рога мустаци, с чувствените си устни и арогантния си поглед Бхупиндер беше прочут с огромния си апетит към храната — беше способен да изяде три пилета едно след друго, и към любовта — харемът му наброяваше триста и петдесет съпруги и държанки. Беше мъж, който гореше от животинска страст, абсолютен монарх с ненаситен сексуален апетит, по-голям от този на баща му. Мъж, който не се поколеба да извърши въоръжен набег в земите на братовчед си, раджата на Набха, за да отвлече една синеока и русокоса девойка, която бе зърнал, докато ловуваше.

Бхупиндер и Джагатджит Сингх станаха много известни в Европа, защото бяха сикхи, защото бяха владетели на две държави в Пенджаб и защото притежаваха ярка индивидуалност. Пресата намекваше за предполагаемо съперничество между двамата, но в действителност то не съществуваше. Въпреки приликите между тях, те бяха твърде различни. Бхупиндер имаше повече държанки, беше много по-богат, по-суетен и войнствен. Беше страстен любител на полото, Джагатджит предпочиташе тениса. Двамата признаваха британците за единствената власт, макар и неохотно; ако можеха да се самообявят за крале, щяха да го направят мигновено. Стилът на Бхупиндер беше на ориенталски владетел; Джагатджит искаше да прилича повече на кралете на Франция.

Двамата посвоему бяха добри бащи. Многобройната челяд на Бхупиндер живееше в един дворец, който се казваше Лал Багх. За нея се грижеше цяла армия от английски и шотландски бавачки; всички деца имаха право на еднакво обучение и учеха в най-добрите училища. Един гост, който прекара известно време в Патиала, веднъж преброи петдесет и три детски колички пред Лал Багх. Същото беше и в Капуртхала, но в по-малък мащаб.

Три хиляди и петстотин прислужници щъкаха из огромния дворец в Патиала. Бхупиндер нае един английски механик, обучен в компанията „Ролс-Ройс“, за да поддържа двайсет и седемте му „Силвър Гоуст“ плюс деветдесетте автомобила от други марки, които с времето закупи. Любител на полото като баща си, той запази и подобри конюшната, която бе наследил, и продължи да поддържа отбора на „Тигрите“ на върха в националния спорт.

Баща му бе имал славата на голям женкар, но склонността към секса, която Бхупиндер Сингх прояви още от дете, беше изключителна и смайваше боязливите английски чиновници. Колекционираше жени, както човек колекционира ловни трофеи, за разлика от Джагатджит, който, макар и влюбчив, можеше да бъде верен за известно време. Освен това раджата на Капуртхала се радваше на компанията на привлекателни и умни жени и се стараяше да запази приятелството си с тях дори и след края на сантименталната връзка.

Бхупиндер се интересуваше единствено от секса. По време на знойните лета канеше приятелите си да се къпят в огромния му басейн, където те биваха приятно изненадани от присъствието на красиви момичета с разголени гърди, облечени само с обикновено памучно парче плат през кръста. Големи парчета лед охлаждаха водата, а владетелят плуваше щастлив, като от време на време излизаше от басейна, за да отпие глътка уиски или да помилва нечия гърд. Веднъж покани един английски офицер с единственото намерение да го предизвика. Оказал се сред подобна обстановка, офицерът не знаеше как да реагира. От една страна, искаше му се да се гмурне в този толкова „обещаващ“ басейн; от друга страна, страхуваше се за репутацията си. Накрая реши да се разхлади във водата и именно така останалият свят научи „какво се върши“ в басейна на Патиала.

Жаждата за секс на Бхупиндер беше толкова голяма, че като много млад си измисли цял религиозен ритуал, с който да я прикрие. Направи го със съучастието на свещеник хиндуист — Пандит Пракаш Нанд, последовател на мрачен тантрически култ, наречен Коул — на името на една богиня, която трябваше да бъде умилюствявана чрез упражняването на някои сексуални практики. Два пъти седмично Бхупиндер организираше „религиозни събирания“ в една уединена зала на двореца, където свещеникът беше издигнал глинена статуя на богинята Коул и я бе украсил със скъпоценности, предоставени му от

махараджата. Разбира се, официалните махарани не бяха канени на тези церемонии, които винаги бяха обгърнати с голяма тайнственост. Свещеникът ръководеше церемонията, облечен с леопардова кожа, с изрисувано в червено лице и с бръсната глава, е изключение на една плитка на тила. „Изглеждаше свиреп, но спокоен и достолепен“, разказваше Джармани Дас, първи министър на Капуртхала. В началото се обръщаше към публиката, сред която го имаше многобройна група момичета от планините, в голямата си част девствени, и ги подканяше да пеят в чест на богинята. После поднасяше на всички присъстващи вино, смесено с афродизиаки, а махараджата нареждаше на девствениците да се приближат до олтара и да се съблекат, за да се поклонят на богинята. Объркани и стреснати от религиозното великолепие на церемонията, те се подчиняваха безропотно. С напредването на нощта, когато алкохолът и добавените към него отвари оказваха своето въздействие, великият жрец караше някои двойки да се съвкупят пред статуята на богинята, като ги молеше да го правят бавно, защото бил важен не толкова сексуалният акт, колкото начинът да се сдържат и да удължат удоволствието. „Едно след друго девствените момичета от харема, които бяха между дванайсет и шестнайсетгодишни, биваха отвеждани пред олтара в състояние на опиянение — разказваше Джармани Дас. — Девствениците бяха купени от планинските племена и ги държаха в едно крило на двореца, отредено за децата и подрастващите. Когато сметнеха, че са достатъчно зрели, караха ги да участват в церемониите на богинята и да се подчиняват на заповедите на господаря си. Виното, което великият жрец изливаше върху главите на момичетата, се стичаше между гърдите им към корема, а после към пубиса, където махараджата и други гости долепваха устни и изпиваха няколко капки от течността, смятана за свещена и пречистваща душата“. Джармани Дас така и не уточнява дали раджата на Капуртхала е присъствал на тези церемонии. Вероятно не би взел участие в този фарс, който би сметнал за проява на лош вкус. Беше твърде изискан за това. В поверително писмо до губернатора на Пенджаб един близък до раджата английски чиновник отрича възможността да е участвал в споменатите оргии: „Министрите му правят и невъзможното, за да възбудят интереса му към раджпутските момичета. Използват всички достъпни за тях средства, за да го откъснат от влечението, което

изпитва към жените европейки. Раджата обаче не харесва раджпутските момичета. Досегашното му поведение е показало, че неговото най-голямо желание е да задоволи сексуалния си апетит с жени с европейски произход. Раджата говори и чете френски. Абониран е за «Ла Ви Паризиен» — едно списание, чиито илюстрации понякога са достойни за порицание. Изглежда, на стената в стаята си е окачил една много непристойна илюстрация, макар че не съм могъл да се уверя в това със собствените си очи“.

* * *

Двамата принцове обаче си сътрудничеха в едно: да си доставят всякакъв вид афродизиаци, защото се нуждаеха от тях заради ритъма на живот, който водеха. Понеже и двамата бяха хипохондрици, винаги бяха заобиколени от традиционни индийски и европейски лекари. Изпращаха си ги един на друг, за да лекуват както тях самите, така и семействата им. Един сляп лечител на име Набина Сахиб посещаваше редовно дворците на пенджабските принцове. Умееше да определя диагнозата по пулса на пациента. Тъй като жените в двореца не можеха да бъдат преглеждани и още по-малко докосвани от лекар мъж, споменатият лечител им поръчваше да си вържат конец около китката и като си пъхаше другия край на конца в ухото, така, от разстояние, им мереше пулса. Точността, с която го правеше, смайваше европейските лекари.

Визитациите в дворците започваха рано сутринта. Лекарите се събираха в един салон и след като обсъждаха болестите на жените, се пръсваха из стаите. Лекарят, наблюдаван отблизо от доверени прислужници на принца, които в някои случаи за по-голяма сигурност бяха евнуси, разговаряше с болната през решетката или през завеса. Контактът лице в лице не беше позволен, макар че в спешни случаи на лекаря му беше разрешено да провре ръка през завесата, за да й премери пулса. „Някои жени се преструват на болни, за да могат да разговарят с лекаря и той да им хване китката — бе написал Николао Манучи, италиански лекар, който бе лекувал жените от харема на император Аурангзеб. — Лекарят протяга ръка под решетката или

завесата и тогава жената му милва дланта, целува я и нежно я захвапва. Някои дори си я слагат на гърдите...”

В началото на ХХ век индийските лекари все още съблюдаваха стриктните правила на *зенана*. В някои по-напредничави държави, като сикхските в Пенджаб, единствено европейските и американските лекари можеха да общуват с жените директно и без воал, но само в спешни случаи. Авторитетът им беше толкова голям, че принцовете им се доверяваха.

Обикновено след консултациите лекарите, държейки бележките си в ръка, осведомяваха за резултата принцовете, но винаги в присъствието на индийските лечители. В Патиала, където имаше над триста жени, беше невъзможно лекарите да напишат сведенията с името на всяка от тях. За да улеснят работата си, изброяваха ги по азбучен ред. Махарани се обозначаваха с буквите А, Б, В, Г, Д, Е, Ж и т.н., а вторите жени, или рани, с числа: 1, 2, 3, 4, 5... Останалите жени от харема на раджата бяха класифицирани в документацията на лекарите с букви и числа: А1, А2, Б1, Б2, В1, В2 и т.н. Именно по този ред раджата се ориентираше в списъка, който съдържаеше вида заболяване, от което страдаха, прогнозата и препоръчаното лечение.

Раджите посещаваха болните жени — независимо дали са „законни“ (дъщери на аристократични семейства) или държанки, произхождащи от планинските племена. След като бяха в *зенана*, всички бяха достойни за вниманието на владетеля и бяха сигурни, че колкото и болни да са, никога няма да бъдат изхвърлени на улицата. За да знае кои от жените му са с месечен цикъл, на Бхупиндер му хрумна идея, която скоро бе възприета от други раджи: бе заповядал тези, които са в цикъл, да си разпускат косата. Така знаеше кои да избягва, когато привечер го обземаше непреодолимо желание за интимна среща.

Бхупиндер бе така пристрастен към секса, че използваше лекарите си и за други цели, освен да лекуват и черят. Искаше да знае кои са най-ефикасните микстури и вещества за удължаване на ерекцията, освен това се интересуваше дали съществува начин да върне младостта на някоя вече попрезряла любовница, за да го привлича както в първия ден. Отново според Джармани Дас, той накарал лекарите да изобретят вагинални инжекции, в резултат на които от жените се излъчвали чувствени и предизвикателни ухания.

Благодарение на връзките, които му предостави раджата на Капуртхала, нае френски лекари, сред които доктор Жозеф Доре от Медицинския факултет в Париж. Той бе натоварен с по-сериозните операции, включително гинекологичните, на които Бхупиндер — любопитен факт — обичаше да присъства. Френските лекари извършваха и пластични операции, особено на гърдите. „Френските лекари бяха специалисти в това изкуство и го изпълняваха точно според желанията на раджата, който веднъж искаше да бъдат овални като манго, друг път — да имат крушовидна форма. Когато срещнеше трудност при осъществяването на полов акт с някоя от жените си, лекарите винаги бяха готови да извършат малка операция, за да улеснят проникването“. Махараджата превърна едно крило от двореца си в лаборатория, в чиито епруветки се произвеждаше екзотична колекция от парфюми, лосиони и еликсири. Индийските лекари се надпреварваха в опитите си да изработят стимулиращи смеси от злато и смлени перли, както и от подправки, сребро, желязо и лечебни треви. Успяха да постигнат добър резултат с отвара от моркови и мозък от врабче. Това обаче не беше достатъчно, за да повиши сексуалната мощ на махараджата до степен, че да отговаря на нуждите му. Накрая френските лекари донесоха в двореца апарат за облъчване. Подложиха принца на действието му, като му гарантираха, че това ще увеличи „жизнеността на сперматозоидите, твърдостта на тестикулите и ще стимулира центъра на ерекцията“. Всъщност това, което потискаше Бхупиндер Сингх, не беше страхът, че качеството на спермата му ще спадне; беше друго страдание, което мъчеше много от колегите му: отегчение и невероятен егоизъм. Когато години по-късно един журналист го попита: „Ваше Височество, защо не индустриализирате Патиала?“, Бхупиндер му отвърна така, сякаш му бяха задали безкрайно глупав въпрос:

— Защото тогава никой няма да иска да постъпи в армията, ще бъде невъзможно да се намерят готвачи и прислужници. Всички ще минат към индустрията. Би било ужасно.

ТРЕТА ЧАСТ
АЗ СЪМ ПРИНЦЕСАТА НА КАПУРТХАЛА

21.

— Госпожо, донесоха колет за вас.

— Сега слизам.

Анита се протегна лениво. Всичките ѝ движения бяха отмерени, забавени. Остави върху леглото ветрилото от щраусови пера и погледна през големия прозорец на стаята си във Вила Буона Виста. Небето беше белезникаво, линията на хоризонта едва се различаваше. Цветята в лехите бяха повехнали, моравата бе изгубила януарската си свежест, кучетата се бяха сгушили в сянката на верандата, а сърната по цял ден лежеше на брега на езерото. Горещините настъпиха ненадейно. Жегата беше вездесъща, знойна, суха и изпепеляваща, както в Малага през август. С тази разлика, че сега беше месец март, а казваха, че до дъждовете през юни ще става все по-горещо. Анита трудно понасяше топлината, защото беше бременна в осмия месец. Красотата ѝ беше вече на зряла жена. Заобленият ѝ корем под копринената рокля бе прогонил и последната следа от детството. Изглеждаше по-висока, а лицето ѝ имаше прасковен тен, който му придаваше блясък. Не беше изгубила привлекателността си, дори напротив, преждевременната зрелост я правеше още по-чаровна. Твърдеше, че не може да живее без пунка^[1] и „хората вентилатори“. Това бяха възрастни прислужници, които по цял ден лежаха на верандата и дърпаха едно въже, завързано за палеца на крака им. Въжето минаваше през прозореца на стаята и чрез една макара на тавана завърташе дълга дървена пръчка — на нея бе закачен напоен с ароматизирана вода плат, който раздвижваше въздуха. Носеше известно облекчение, но въпреки това човек трябваше да се бори съзнателно с жегата. Трябваше да дозира физическите усилия, да мери крачките и да пресмята енергията, необходима за каквато и да е дейност. Затова Анита се движеше бавно. Слезе по стълбата, подпирайки се с подпухналите си ръце на перилото. „Да не би да е нов подарък от принца?“ — питаше се тя. Беше учудена, защото нямаше повод за празнуване. На 8 февруари, когато беше рожденият ѝ ден, мъжът ѝ я изненада с прекрасно перлено колие. Понякога обаче пристигаха неочаквани подаръци, например двата

пауна, които един поданик изпрати, за да им благодари за някакво съдебно решение, или пък касата с уиски от един приятел владетел, с която ги известяваше за посещението си.

Колетът бе поставен в салона и приличаше на малък ковчег. Беше закована с гвоздеи и облепена с ленти дървена кутия, изпратена от Испания. Икономът се зае да я откове. Внезапно обаче захвърли инструмента и излезе тичешком, поставил ръка на устата си. От колета се разнасяше силно зловоние, миризма на гнило, която спираше дъха. Сред прислужниците настана вълнение. Свалиха си тюрбаните, като си запушиха с тях носа, и с помощта на други инструменти успяха да отворят капака. Анита събра смелост и започна да развива пакета, увит отгоре с хартия, а под нея — с плат. Внезапно ѝ се догади и не успя да довърши започнатото; видя лъскави зеленикави червеи и изпусна всичко с вик. Един стар слуга отнесе кутията в градината и започна да изважда неща, които не бе виждал през живота си, неща, които само Анита знаеше какво са: шунка от Хабуго, кървавици от Бургос и различни сирена от Ла Манча, пълни с червеи. Не беше странно, че се бяха разложили, като се има предвид, че бяха пътували пет месеца до Индия. В колета имаше едно мило писмо от семейство Делгадо, което ѝ пращаше тези деликатеси, за да ги яде, докато свикне с храната в Индия. „Къде мислят, че живея?“ — запита се Анита и реши веднага да им изпрати бърза телеграма, в която да ги помоли да не ѝ пращат повече нищо, защото се храни много добре, „по европейски“, и дори пие френска минерална вода.

В писмото имаше и обезпокоителни новини. Сестра ѝ — Виктория, ѝ съобщаваше за сватбата си с лекомисления Джордж Уинънс. Родителите ѝ не могли да я осуетят, макар че се опитали с всички средства да отдалечат дъщеря си от американеца, като я отвели в Малага. Уинънс обаче се явил един ден у тях и поискал ръката на момичето. Когато му отказали, той вдигнал скандал на вратата на жилището, извадил пистолет и заплашил, че ще се самоубие. И понеже Виктория била много влюбена, накрая станало неговото. Тъй като бил протестант, той се съгласил с изричното условие на родителите: да приеме католицизма, защото, както Анита написа в дневника си: „... на моите родители им стигаше фактът, че едната им дъщеря е омъжена за неверник, и нямаше да позволят и другата да изгуби вярата си.“

Виктория щеше да се омъжи през май и Анита съжаляваше, че няма да може да присъства. Нито те можаха да дойдат на нейната сватба, нито тя щеше да отиде в Малага на сватбата на сестра си. Разстоянията бяха твърде големи и отсъствието на любимите хора в най-важните моменти, които бележеха всяка семейна история, ѝ тежеше много. Как ѝ се искаше някой от семейството ѝ да бъде до нея в края на бременността ѝ! Компания ѝ правеше раджата, който винаги беше мил и внимателен, и мадам Дижон, която все така изпълняваше задълженията си и я учеше на френски. Прислужницата ѝ Лола обаче, родена в Малага като нея, с която би трябвало да се чувства най-близка, я изнервяше. Беше мекушава, винаги мърмореше и не правеше никакво усилие да се приспособи. По-скоро беше като камък на шията, отколкото някаква помощ. Анита би я изпратила с охота в Испания, но предпочиташе да изчака раждането на детето. Освен че ѝ помагаше да се облече, Лола не правеше нищо друго; непрестанно ѝ създаваше грижи, защото винаги се случваше нещо, най-често единствено във въображението ѝ.

Благодушният доктор Уорбъртън — с гъстите си бели мустаци и цилиндъра си — също я посещаваше. Наблюдаваше отблизо състоянието ѝ и се опитваше да пропъди страховете ѝ относно предстоящото раждане. Запозна се и с акушерката — индийка, която бе помагала при раждането на останалите деца на раджата и която ѝ приличаше на андалуска циганка. Не можеше обаче да разговаря с нея заради незнанието на езика. Анита беше заобиколена от хора, но всички ѝ бяха чужди.

Животът в „Буона Виста“ беше твърде спокоен, особено след настъпването на горещините. Нямаше го чистия и свеж въздух на утрините в Кашмир, където прекараха няколко дни от медения месец в един от дворците на махараджа Хари Сингх, на брега на покритото с лотоси езеро в Шринагар — истинска Венеция на Изтока, столица на толкова красива държава, че беше невъзможно „някой да се чувства нещастен там“. Анита каза това на махараджата като комплимент, а той ѝ отвърна, че може да смята двореца за свой дом. Махараджата, индиец с маниери на римски император, царуваше над четири милиона мюсюлмани в територия, голяма колкото Испания и красива като рай.

Това беше огромна смарагдовозелена долина, заобиколена от покритите с вечен сняг върхове на Хималаите и прорязана от

пълноводни реки, над които земеродни рибарчета пърхаха с криле, преди да се спуснат към плячката. Ливадите бяха покрити с виолетови цветя и яркочервени макове. Анита видя там повече плодове, отколкото във Франция: ягоди, черници, малини, круши, сливи и толкова зрели череша, че се пукаха само като ги допреш до устните. Никога не бе вдъхвала уханието на толкова различни цветя, както в градините на Шалимар, особено опияняващи привечер, когато се отпуснаше на шезлонга пред чаша чай. Бяха незабравими дни, през които играеха тенис, разхождаха се из полето, присъстваха на състезания по поло и съзерцаваха великолепните залези над проблясващите води на езерото на борда на шитра — корабчета с форма на гондола, които носеха имена като „Гнездо на влюбени“ или „Нежна пролетна птица“. За Анита това гостуване изигра роля на представяне в обществото. Поведението и личността ѝ бяха в центъра на вниманието на всички. Облечена с разкошни индийски рокли, тя бе ходила на вечери, на които присъстваха други принцове — като низама на Хайдерабад, който беше изключително внимателен и любезен с нея. Този дребен човек — висок метър и четирийсет — властваше над двама милиона хиנדюисти и четири милиона мюсюлмани в най-голямата държава в Индия. Беше най-богатият от всички принцове. Говореше се, че в чекмеджето на масата му в двореца в Хайдерабад държи увити в старо списание различни диаманти, принадлежащи към прочутата му колекция от бижута и скъпоценни камъни, с която би могъл да покрие цяла улица. Страхът му да не бъде отровен беше толкова голям, че по време на вечерята Анита забеляза как един негов слуга опитва преди него всички ястия от менюто. Беше очарован от Анита и ѝ обеща красив накит, когато тя и мъжът ѝ го посетят в Хайдерабад. Останалите принцове и роднини също изразиха възхищението си от младата испанка и похвалиха добрия вкус на раджата, а през това време жените зад решетъчните прегради правеха мрачни предположения за трудното бъдеще, което я очакваше заради факта, че е „петата съпруга“.

Пътуването бе белязано от едно неприятно събитие. Английският резидент^[2] отказа да приеме раджата, след като му съобщиха, че смята да го посети с Анита. Раджата се почувства оскърбен и не можа да прикрие раздражението си от англичаните, „които се месят, където не трябва“. Анита остана разочарована, защото много ѝ се искаше да

види градините на резиденцията, прочути в цяла Индия с колекцията си от рози с английски имена — като „Маршал Нийл“ или „Дороти Пъркинс“, чийто аромат се разнасяше из цялата околност.

Само два месеца бяха минали от престоя им в Кашмир, ала сякаш бе изминала цяла вечност. След като се прибраха в Капуртхала, животът им възвърна обичайния си ритъм, който със засилването на жегата ставаше все по-бавен. Никой не вършеше нищо през най-горещите часове на деня. Преди зазоряване Анита се присъединяваше към раджата за пуджа^[3] — утринна молитва. Той четеше откъси от „Грантх Сахиб“, докато Анита се молеше на Богородица и мислеше за светците, защото вярата ѝ оставаше непокътната. „Общувам директно с Бог“ — каза му тя веднъж и той я разбра, защото също нямаше склонност към ритуалите, така че всеки един от тях практикуваше религията посвоему. Бяха щастлива двойка, която сякаш плуваше над подводните камъни на реалността.

След молитвите раджата отиваше да язди и се връщаше преди осем сутринта, когато слънцето започваше да напича. Прекарваше останалото време в кабинета си, където се занимаваше с държавните дела заедно с министрите и съветниците си. Обсъждаха бюджета и разглеждаха молбите за строителство на електрически централи, училища, болници и пощенски сгради. Раджата се държеше като абсолютен монарх. Назначаваше и уволняваше министрите си; в неговите владения изборите бяха непознати. Когато привършеше с държавните дела, отиваше да обиколи другите си дворци.

Въпреки че новият живот ѝ беше интересен, Анита на моменти се чувстваше самотна. Прекалената церемониалност противоречеше на андалуското ѝ възпитание. Държаха се с нея с такова уважение и спазваха дистанцията толкова стриктно, че понякога ѝ беше невъзможно да разговаря естествено с другите. Освен това бременността ѝ пречеше да се движи и я обричаше на заседнал живот. Раджата я посъветва да научи урду, за да може да общува със съпругите и дъщерите на аристократите и висшите служители в Капуртхала. „Владеенето на един местен език ще внесе разнообразие в живота ти“ — каза той. Така че Анита стоеше в стаята си и упражняваше френски с мадам Дижон, учеше урду с един възрастен

поет, шиеше, нижеше перли и се отзоваваше тутакси, когато ѝ съобщаваха, че е дошъл някой амбулантен търговец, който би могъл да я заинтересува, например китаецът обуцар, който поставяше крака на клиента върху лист хартия, за да очертае точната форма, и след два дни се връщаше с направен по мярка чифт прекрасни обуца. Или продавачът от Кашмир, който покриваше верандата с огромни вързопи, пълни с копринено бельо, предмети от папиемаше и килими. През вилата минаваше също укротителят на змии, за да прочисти градината. Вършеше това с флейтата си и отнасяше змиите със себе си, като получаваше по една рупия за всяка. Или хиндуистът отшелник, който живееше сам в малък храм наблизо и ходеше гол, с изключение на една тънка връв около кръста, а тялото му бе покрито с бяла пепел — той идваше за вода, но не се осмеляваше да иска милостиня.

Привечер Анита обикновено придружаваше раджата до строежа на новия дворец, който щеше да бъде готов следващата година. Той вече имаше име: Елисейски дворец. Беше много по-голям от вилата — имаше сто и осем стаи. Анита обичаше да се разхожда из градините. Представяше си се седнала на терасата на огромната си спалня, откъдето съзерцава как една бавачка разхожда детето ѝ в количка. Раджата ѝ бе предоставил част от градината, за да я засади и да я подреди по свой вкус, защото тя искаше да си направи „кашмирска градина“. Градинари имаше предостатъчно, така че нямаше да се преумори от работа. Това щеше да бъде нейното място и убежище; нейното собствено райско кътче.

На връщане срещаша *бисти* — водоносци, които обикаляха из къщата с торба от козя кожа на рамо и пръскаха вода, за да не се вдига прах. Мокреха също едни дебели кърпи и с тях покриваха прозорците и вратите. Това беше войната срещу жегата. В салоните проникваше незабравимото ухание на свечеряването: мирис на трева и току-що полети градини, който се смесваше с дима на благовонията, много ефикасен срещу комарите. В някои дни по време на вечерята свиреше оркестър. Анита свикна с *рага* и *газелите* — поеми на урду, изпети като любовни балади. Бяха вълнуващи, защото разказваха за трагични съдби, които любовта накрая преобразяваше.

През нощта, когато горещината ставаше непоносима, Анита напускаше съпружеското легло и правеше това, на което я бяха научили: излизаше на терасата, увиваше тялото си с мокър чаршаф и

лягаше на едно легло от тънки дъски, опитвайки се да заспи. Прекарваше дълги часове, без да успее да склопи очи, но не от горещината, а от страх. Мислеше за раждането, за детето и за болестите, от които човек можеше да си отиде за един ден. В Европа никога не беше мислила за болести, още по-малко за смъртта. Тук обаче беше различно. Анита бе научила, че учителката ѝ по английски, с която се бе срещнала само веднъж, се разболяла при първите горещини и внезапно починала. Сутринта преподавала уроци, а вечерта я погребали. Просто така, изведнъж. Казваха, че при такава горещина телата не могат да се съхраняват. Бързината, с която смъртта настъпваше, бе изумителна. Беше толкова типично за Индия!... Откакто бе дошла тук, двама прислужници бяха умрели от малария. Как да не я е страх?

Внимаваше много какво яде, особено през този сезон на годината. Гледаше да избягва месото, откакто видя рояците мухи в мюсюлманските месарници в центъра на града. Преди да яде плодовете, тя ги миеше в купи с вода, към която прибавяше няколко капки калиев перманганат. Мадам Дижон я предупреди да го прави собственоръчно, защото готвачът можеше да забрави, а по въпросите на хигиената не трябваше да се доверява на прислугата. Това бе урок, който Анита възприе по неволя много скоро. Научи един от готвачите да приготвя „индийско гаспачо“ — местен вариант на андалуското гаспачо, приготвено със соево масло и щипка къри, за да се хареса на раджата. Една сутрин, когато влезе в кухнята, видя един от помощниците да прецежда гаспачото през чорап.

— Но какво правиш? — попита го тя ужасено. — Това е чорап на Негово височество!

— Не се сърдете, госпожо, взех мръсен — отвърна ѝ помощникът с доволен вид.

* * *

Когато една жена е бременна, обикновено я затрупват със съвети, които трудно могат да бъдат следвани едновременно. Акушерката ѝ бе казала да избягва пикантните храни и подправките, защото могат да навредят на бебето. Доктор Уорбъртън ѝ бе забранил да язди, да

танцува, да играе тенис и бадминтон. Прочете ѝ един пасаж от „Медицински наръчник за отглеждане на децата в Индия“, своего рода библия за англичаните, който съветваше „да се поддържа спокойно, равномерно, весело и добро разположение на духа“, докато се чака раждането на отрочето. Докторът обаче се въздържа да ѝ прочете друга глава от същата книга, която предлагаше ужасяващ списък от обичайните болести, от които страдаха децата в Индия: абсцеси, ужилвания от пчели и скорпиони, ухапвания от подивели кучета, от змии, холера, колики, стомашни неразположения и слънчасване. Да не говорим за маларията, тифусната треска и едрата шарка. За да предотвратят подобни нещастия, сикхите извършваха веднъж в месеца ритуал за честване на още нероденото дете, в който група духовници се събираха около Анита и се молеха.

На 25 април следобед започна да усеща първите силни контракции. В „Буона Виста“ закипя трескава дейност. Прислужници, болногледачки, акушерки и лечители търчаха нагоре-надолу, едновременно възбудени и разтревожени от стенанията на мемсахиб. Намесата на акушерката само превърна охканията във викове, които раздираха лепкавия от жегата въздух. Анита пищеше като мюсюлманка, оплакваща мъртвците си. Детето бе тръгнало със седалището напред и акушерката не успя да го обърне дори с помощта на медицинските сестри. Вечерта пристигна доктор Уорбъртън, придружен от други двама лекари. Анита продължаваше да страда, потънала в пот и сълзи, а тялото ѝ се разтърсваше от болки, които прорязваха вътрешностите ѝ. Лицето ѝ бе придобило сиво-зеленикав цвят, беше изтощена и не можеше да пророни дума. „Лекарите се уплашиха за живота и на двама ни — щеше да напише Анита в дневника си. — Не спирах да се моля на Дева Мария Победителка да ме избави от лош край“. Имаше чувството, че трябва да плати за щастиято, което животът ѝ бе подарил, сякаш трябваше да изкупи греха за необикновената си съдба.

Доктор Уорбъртън и колегите му предприеха манипулации, опитвайки се да променят положението на бебето. Не за пръв път се сблъскаха с трудно раждане, но случаят наистина беше сложен. Горещината не прощаваше. „Като видях, че с всяка изминала минута

нещата се влошават, поверих съдбата си на Богородица и ѝ обещах ритуална мантия, ако ме дари с милостта си и спаси моя живот и живота на детето ми“. Накрая доктор Уорбъртън успя да извади детето, покрито със слюз и кръв и с увита около врата пъпна връв. „След няколко ужасни часа, за които не искам да си спомням, полужива и измъчена, чух плача на детето и забързаните стъпки на *аите* и прислужниците, които съобщаваха добрата вест“.

Раджата, който никога досега не бе следил отблизо раждането на децата си, също се бе уплашил за живота на Анита. Но сляпото доверие, което хранеше в английските лекари, му бе помогнало да преживее тревогата по време на очакването. Беше толкова щастлив от развързката, че заповяда градските оръдия да изстрелят тринайсет салюта, с което да оповестят празничен ден в Капуртхала. Нареди на министрите си да организират безплатно раздаване на храна пред вратите на Гурдвара, пред главната джамия и храма на Лакшми, за да сподели с бедните щастието си в този важен ден. Няколко слуги, качени на слонове, щяха да раздадат сладкиши и бонбони на децата в града. Накрая, верен на традицията, заповяда да отворят вратите на затвора и да освободят малобройните му обитатели.

[1] На хинди — панкха. Голямо ветрило от палмови листа или плат, опънат върху рамка, висящо от тавана и задвижвано от прислужник. — Б.а. ↑

[2] Върховният представител на Британската корона в Индия. — Б.а. ↑

[3] Религиозен ритуал, изпълняван в дома или храмовете, включващ молитви, песни и обредни действия. — Б.р. ↑

22.

В прекрасния Камра Палас, предишния дворец на раджата, където живееха останалите му жени, зад вратите от резбовано дърво и прозорците с решетки, новината не бе посрещната със същата радост. Нейно височество Харбанс Каур бе много разтревожена. Наследствената линия не беше застрашена, защото синът ѝ Парамджит бе законен наследник на трона на Капуртхала, освен ако не успееше да го заеме поради някакво форсмажорно обстоятелство. Следваха го други трима сина, включително синът на Рани Канари, което гарантираше потомство с чиста индийска кръв. Една съпруга не се чувстваше непременно унижена или отблъсната, когато мъжът ѝ си вземаше друга жена. Фактът, че се женеше за друга, не предизвикваше антагонизъм, враждебност или ревност сред останалите съпруги. В този случай обаче, понеже Анита беше чужденка и освен това бе отказала да стане част от *зенана*, цареше недоверие. И то до такава степен, че Харбанс Каур отказа да признае испанката за законна съпруга.

Обстоятелството, че раджата се бе влюбил толкова силно, че бе напуснал двореца и бе отишъл да живее с „чужденката“ във Вила Буона Виста, се приемаше като оскърбление. Не съответстваше на това, което се очакваше от него. Вярно, че Джагатджит ги посещаваше редовно и се грижеше за благополучието им, както твърдяха лекарите и *аите*, които сновяха между дворците. Нищо не им липсваше, но не в това беше въпросът. От месеци не бе прекарвал нито една нощ с жените си, нито с любимите си държанки. Месеци, без да сподели една вечер с тях и без да отдели време на многобройното си семейство. Харемът линееше. Неговият господар, душата, която му вдъхваше живот, беше под влиянието на една чужденка, която му бе откраднала сърцето, бе го лишила от воля и дори не бе благоволила да ги посети поне веднъж. Последното всъщност ги бе наранило най-много, защото според традицията жените, които са най-старши в *зенана*, се грижеха за новите, за да направят живота им по-удобен. Всичко в името на едно по-добро съжителство, тъй като в големите домакинства не

съществуваха търкания и ревност, въпреки че Нейно височество винаги се ползваше с най-голям авторитет. С отказа си да стане част от харема Анита бе изгубила възможността да се сприятели с останалите жени на раджата, които се чувстваха пренебрегнати от едно момиче, което дори не можеше да се похвали с добро потекло. Смятаха, че щом не се интересува ни най-малко от тях, значи не изпитва интерес и към раджата. Те бяха неговият живот и истинското му семейство, а Анита бе само една натрапница.

Влюбването на принца беше толкова изненадващо, че в Камра Палас дори се питаха дали Анита не е вещица и дали раджата по време на някое от пътуванията си откъд „черното езеро“, както бе известен океанът в индийската митология, не е станал жертва на магия или урочасване. Само това би обяснило промененото му държане и отчуждаването му. Ако е така... кой им гарантираше, че няма да реши да определи за наследник сина на испанката? И макар жените да знаеха, че англичаните никога няма да позволят подобно нещо да се случи, страхът беше лош съветник и нарушаваше безметежното спокойствие в *зенана*.

Анита долови нещо от това, когато отидоха при ясновидците на княжеството, които от наблюдението си на звездите заключиха, че момчето ще има дълъг живот, изключително обаяние като личност и „всичко ще бъде наред, стига да не се отдалечава от орбитата на звездата на майка си“. Имаше обаче и други гадатели, които в продължение на часове пееха безкрайни мантри, отваряха и затваряха книги, хвърляха зарове върху една постелка и редяха молитви. Прекалено уморително за Анита, която още не се бе съвзела от раждането. Когато един от тях я подкани да изпие някаква отвара, която щяла да пропъди злите духове, Анита се противопостави категорично. „Уплаших се. Толкова много и толкова странни пророчества ме накараха да заподозра, че се крои заговор срещу сина ми, за да го лишат от наследствените му права, понеже съм чужденка“ — написа тя в дневника си. От доловените фрази по време на вечерите и градинските празненства бе узнала историята на Флори Брайън. Най-много обаче я бе разтревожило нежеланието на мадам Дижон да ѝ съобщи повече подробности за злочестата участ на принцесата англичанка въпреки настояванията на Анита. Независимо от обстоятелството, че Флори Брайън бе умряла преди повече от десет

години, нейната история витаеше като злокобна сянка над живота на испанската принцеса на Капуртхала.

Англичаните също не бяха доволни от раждането на сина на Анита, защото то влизаше в разрез с всичко, в което вярваха и което защитаваха. За първи път раджата не получи поздравления нито от вицекраля, нито, естествено, от императора. Пристигнало бе само едно писмо от губернатора на Пенджаб, в което той му честитеше твърде съдържано „щастливото събитие“. Всъщност англичаните още не се бяха примирили със сватбата. Мадмоазел Анита Делгадо, която е от почтено семейство, макар и със скромен произход — така започва един официален доклад от 1909 г., — не приема, като европейка, индийската система да живее в *зенана*, поради което раджата се чуди как да реши въпроса с положението на въпросната госпожица в обществото. Думата „мадмоазел“ показваше, че англичаните не я бяха признали за съпруга. С една дума, британските власти не възприемаха Анита нито като принцеса, нито като съпруга на раджата. Затова резидентът в Кашмир не я бе приел. Ако доня Канделария научеше за това!... Какъв провал! Испанката живееше извън закона, в ничия земя. Не подозираше, че е била обект на безброй разговори в кабинетите на висшите служители на колониалната власт, както и в канцеларията на вицекраля, по повод официалния ѝ статут. Раджата не ѝ бе казал за изтънчените прояви на пренебрежение, които бе забелязал в поведението на висшите сановници и които не отстъпваха по коварство на онези, които идваха от собственото му семейство. Не желаше да знае какво се подготвя зад кулисите на властта, защото се опасяваше, че зловонието ще отрови идилията му. Мразеше да се намесват в личните му дела и в живота му някакви чиновници, нямащи представа за хилядолетните обичаи в Индия. Колко далеч в историята беше епохата на Ранджит Сингх, Пенджабския лъв, махараджата на сикхите, свободен и силен, който не е трябвало да се огъва пред никого, защото той бе представлявал абсолютната власт! Сега британското присъствие се усещаше навсякъде, дори в местата, където не живееха англичани. Беше постоянно тегнещо присъствие, като оловносиво небе, чиито облаци все повече се снишаваха.

Раджата бе принуден да се възползва от първата предоставена му възможност, за да обсъди въпроса с властите в Делхи, и това го подразни дълбоко, защото все едно просеше нещо, което според него

му се падаше по право. „Новият вицекрал и генерал-губернаторът на Пенджаб изразиха благосклонността си към каузата на Негово височество и му заявиха, че те, във функцията си на преки представители на Негово величество краля на Англия, не могат да проявят никакъв жест на официално или неофициално признаване на испанската му жена. Провинциалните управители и останалите британски служители не са длъжни да следват тези ограничения“. Поне бе постигнал нещо: вече не я наричаха „мадмоазел“. Сега беше неговата „испанска жена“. Тайно се надяваше, че когато опознаят Анита и оценят чара и чувството ѝ за хумор, положението ще се промени. Може би и на англичаните накрая тя щеше да се стори толкова хубава, толкова обаятелна и различна от останалите, колкото му се струваше на него; раджата така и не разбираше защо не се чувстваха омаяни от маниерите ѝ на андалуска танцьорка, защо сърцето им не се разнежваше от движенията на ръцете ѝ и от звънкия ѝ смях, както се бе случило с останалите принцове по време на медения им месец в Кашмир. Оттогава непрекъснато получаваха покани от четирите посоки на субконтинента. Никой не искаше да пропусне да види „испанската жена“ на раджата на Капуртхала.

Трудното раждане и последвалото възстановяване, което се оказва по-бавно от обичайното заради смазващата и безмилостна жега, както и чувството за отговорност към новородения ѝ син, изостриха чувствителността на Анита. Разбираше, че животът му е крехък като пясъчен замък, и предусещайки омразата на жените от *зенана*, се страхуваше за бебето си. Затова настоя пред мъжа си детето да бъде кръстено възможно най-скоро. Не по католическия ритуал, защото това в момента беше невъзможно, а по сикхския ритуал. Знаеше, че като го приобщи към тази религия, ще го приобщи също така към света на раджата. Беше достатъчно умна, за да осъзнае, че религията е най-добрата закрила и гаранция за бъдещето му.

И така, четирийсет дни след раждането внушително шествие от слонове и четири ролс-ройса напусна Капуртхала и измина шейсеткилометровия път до Амритсар — свещения град на сикхите и втори по големина град в Пенджаб след Лахор. Слоновете едва минаха по тесните улички, заобикалящи Златния храм. Анита, облечена с пъстроцветно сари и с покрита глава, остана изумена при вида на

храма, който искреше под слънчевите лъчи и се отразяваше във водите на свещеното езеро.

Златният храм, построен сред блестящите свещени води, над които минаваше мост, беше сграда от бял мрамор, покрита с медна, сребърна и златна украса. Под купола, изцяло облицован със златен варак, се съхраняваше свещената книга на сикхите — „Гуру Грантх Сахиб“. Книгата беше увита в коприна и покрита със свежи цветя, като всеки ден страниците ѝ се проветряваха с помощта на ветрило от опашка на як. Единствено метличка от паунови пера беше достатъчно достойна, за да се почисти прахът от един толкова боготворен предмет.

Около езерото се виждаха поклонници, които се движеха винаги в посока на часовниковата стрелка; вървяха боси по бляскавия мрамор, носеха цветни тюрбани на главите и имаха дълги бради и гъсти мустаци. Понякога с тях вървяха жените и синовете им, чиито коси бяха прибрани в кок. Едни се къпеха в езерото и се кланяха на божеството с допрени една до друга длани, вдигнати към небето. Други премятаха зърната на броеницата си от благоуханно дърво, докато обикаляха около водата. Атмосферата на тишина и невъзмутим покой беше поразителна. Чистотата — също. „Тук бих могла да изям пържено яйце на земята“ — отбеляза Анита.

На това свещено място класите, кастите и различията между хората сякаш не съществуваха; сякаш все още беше жива мечтата на основателя на сикхизма — хиндуист на име Нанак, който на дванайсет години изненадал близките си, като отказал да облече традиционната бяла дреха на брахманите. „Нима заслугите и делата не са това, което ни отличава едни от други?“ — попитал ги той. Убеден, че носенето на бялата дреха създава фалшиви различия между хората, той отказал да я носи. Бунтът срещу религията на родителите му го накарал да обедини хиндуистката вяра в хилядите богове с монотеистичния ислям в една нова религия, изчистена от противоречията на останалите две. „Няма хиндуисти, няма мюсюлмани; има само един Бог: Върховната истина“ — възвестил Нанак, достоен наследник на мистиците, които винаги са били част от разнолика Индия. Любопитен факт беше, че на хиляди километри от родния му Пенджаб, в Европа, негови съвременници също бяха дали тласък на подобно религиозно възраждане. Подобно на Лутер и Калвин, Нанак осъждал идолопоклонничеството и вместо догмата и доктрината, защитавал вярата в Истината. „Религията не се

опира върху празни думи — казвал Нанак. — Религиозен е този, който смята всички хора и равни“. Неговите проповеди намирали все по-широк отзвук и страната, която страдала от своеволията на кастите, и той се обградил с *шишия* — санскритска дума, означаваща „ученик“, от която е произлязла думата сикх. Така Нанак се превърнал в първия гуру — друга санскритска дума, означаваща „учител“. Той и последователите му се борели срещу прекаленото придържане към ритуала, срещу неравенството, срещу потискането и малтретирането на жените. Преследвани от Моголите, които изповядвали исляма, гуру успели да извлекат от тяхната тирания фермента на своята жизненост. Деветият и последен приемник на гуру Нанак превърнал своята религия във войнстваща вяра, в борещо се братство, което нарекъл Кхалса — „Чистите“. За да се отличават и за да възнагради тяхната отдаденост, той дал на всички сикхи презимето Сингх, което означава „лъв“ — заслужена почит за една общност, която е трябвало да се бори геройски за своята идентичност и своите вярвания през вековете.

Първия път, когато Анита видя сикхските духовници — тези „брадати мъже с вид на дядовци“, както ги нарече прислужницата ѝ Лола, — изпита смесица от страх и боязън, но сега чувстваше обратното: те ѝ вдъхваха симпатия и доверие. С тях се чувстваше закриляна. Изпитваше чувството, че докато тези мъже, приличащи на библейски мъдреци, са наблизко, нищо лошо не може да се случи нито на нея, нито на бебето ѝ. В Златния храм, свещения дом на сикхите, духовниците дадоха на момчето името Аджит, а после презимето Сингх, което щеше да споделя с още шест милиона едновременци. Церемонията беше простичка — присъстващите пиеха от метална чаша вода и захар, смесени с помощта на двуостра сабя. Наричаха тази сладка смес със стоманен привкус *амрит* — „нектар на живота“. Изляха капка амрит върху устните на детето. През това време един свещеник напиваше стиховете на кръщението:

„Син си на Нанак, син на Създателя, избраник...
Обичай ближния без оглед на каста или вяра. Не се прекланяй пред камък, гроб и идол. Във времена на опасност и трудност винаги помни святото име на всички

гуру. Не се моли на никого поотделно, моли се за общността на Кхалса.“

От този момент Анита поема отговорността синът ѝ да спазва петте основни предписания на своята религия. За да не ги забрави, раджата ѝ ги написа на френски в една тетрадка със синя корица, върху която бе отпечатан гербът на Капуртхала.

23.

Решиха да прекарат първата година в Индия във Вила Буона Виста. Дори не се преместиха в прохладния Масури, защото се опасяваха, че пътуването ще навреди на здравето на детето и на Анита. А може би имаше друга причина, която раджата не се осмеляваше да признае: в „Шато Капуртхала“ в Масури се бе настанило индийското му семейство. При това положение бе предпочел да остане в знойните равнини на Пенджаб. Анита вече разбираше защо наказваха английските войници с четиринасет дни карцер, когато ги хващаха без прословутото топи, което покрива главата и шията — горещините в края на май и началото на юни представляваха смъртна опасност. Когато на обяд излизаше от къщи, слънцето беше толкова силно, че дъхът ѝ спираше. Температурата достигаше четирийсет и два градуса в единайсет сутринта. Това вече нямаше нищо общо с жегата в Малага през август. Дните бяха непоносимо горещи, а следобед въздухът беше толкова гъст, че можеше да се реже с нож. Дано дъждовете да настъпеха навреме! Полята бяха пожълтели, земята — напукана, а животните — изтощени. Дузина прислужници бяха заети да поливат алеите, да дърпат пунках и да мокрят щорите и рогозките. Анита обаче беше отпаднала и трудно се съвземаше. Още от началото бе настояла да кърми детето и прекараните в безсъние ноци я бяха изтощили до крайност: кърмеше бебето на всеки три часа, освен това виенето на чакалите, което наподобяваше отчаяни детски вопли, също ѝ пречеше да заспи. Лола ѝ помагаше, доколкото можеше, но жегата мъчеше и нея. Будеше се трудно посред нощ, за да подаде детето на майка му, така че Анита бе принудена да става. Горещината и усилията, които полагаше, толкова я омаломощиха, че се разболя и вдигна трийсет и девет градуса температура.

— Мастит — отсече доктор Уорбъртън, който дойде по спешност призори.

— Какво е това? — попита Анита.

— Възпаление на млечните жлези. Трябва незабавно да пресушете да кърмите детето, защото имате абсцес. И да следвате

лечението, което ще ви предпиша.

Диагнозата беше истински удар за Анита. Избухна в горчиви ридания и никой не можеше да я успокои — нито лекарят, който я утешаваше, че инфекцията е банална и лесно лечима, нито мъжът ѝ, който ѝ казваше, че не е нищо сериозно и че ще намерят добра дойка, нито мадам Дижон, която даде себе си за пример, за да повдигне духа на принцесата. Анита се чувстваше съкрушена до дъното на душата си. И опозорена, защото не беше способна да нахрани детето си. Страхуваше се и се тревожеше заради болестите, от които малкият Аджит можеше да се разболее, особено по време на горещините. Плака цял ден, обхваната от отчаяние, а в това време околните започнаха усилено да търсят дойка. В Индия този избор беше от голямо значение, защото съществуваше вярването, че чрез млякото дойката предава на детето някои от моралните си и душевни качества. Затова беше особено важно да се намери почтена жена с добър характер и безупречна репутация. Имаше случаи, в които дойките даваха опиум на бебето, за да го приспят, а други постепенно преставаха да кърмят новороденото, за да нахранят собственото си дете.

Всъщност плачът на Аджит върна силите на Анита. Плач, който развълнува душата ѝ на майка и съживи чувството ѝ за отговорност. „Да не би да го е страх, че ще бъде изоставен?“ — запита се наивно тя. Осъзна, че не може да изпада в униние заради една неочаквана спънка, когато става дума за живота на сина ѝ. Тази мисъл, както и обстоятелството, че вече се чувстваше по-добре след лечението, което ѝ предписа доктор Уорбъртън, я накара да се съвземе, да сподави мъката и страховете си и да поеме отговорността да бъде майка на осемнайсет години в една толкова далечна, древна и сложна страна като Индия.

Едва когато ѝ представиха Далима — тъмнокожа млада индийка с големи черни очи, крехка и нежна като газела и майка на момиченце, — Анита успя да преодолее напълно тревогата и отчаянието си. Далима излъчваше спокойствие, уравновесеност и здравомислие. Винаги се усмихваше, разкривайки низ от ослепителнобели зъби, и макар че беше от бедно семейство, имаше обноски на принцеса. Черната ѝ, бляскава от рапичното масло коса беше сплетена в плитка. Червената точка на челото ѝ — *тшиак* — беше знакът на „третото око“, чрез което човек вижда отвъд привидностите. Далима знаеше няколко

английски думи и за разлика от Лола, винаги бе налице, без да досажда. И най-важното — знаеше как да се грижи за едно бебе. Когато я видя как го поема в ръцете си, как го гледа ласкаво и му шепне на ухото, Анита веднага разбра, че тя е човекът, от когото се нуждае най-много в този момент. Далима беше благословия, още един дар от нейната покровителка — Дева Мария Победителка, която бе разрешила толкова тревожен за нея проблем. Веднага реши, че трябва да ѝ се отблагодари. Спомни си обещанието, което бе дала, когато раждаше, и се обърна за съдействие към мадам Дижон.

— Искам да изпратя писмо до Париж, до „Пакен“ — каза тя на французойката. — Смятам да направя специална поръчка.

— Нова вечерна рокля?

— Не, не е за мен.

— Може ли да попитам за кого е? — Мадам Дижон отвори широко очи, може би мислейки, че тя ще бъде щастливката.

— Искам да ми направят извезана със злато и скъпоценни камъни мантия за Дева Мария Победителка, покровителка на моя град. Казаха ми, че „Пакен“ изработва церемониалните наметала на шаха на Персия.

Мадам Дижон я изгледа изненадано. Не можеше да повярва на ушите си. Анита добави извинително, сякаш бе казала някаква нелепост:

— Нали знаете как е в Испания... и дори е малко за моята Богородица. Аз бих я облякла с диаманти!

* * *

Скоро Далима се превърна в нейна предпочитана приятелка, в нейна сянка. Тя наистина притежаваше всички качества, които испанката бе предусетила в нея. Сред множеството *ai* и прислужници единствено Далима заслужаваше пълно доверие, много повече от самата Лола, която бе минала на заден план. Девойката от Малага, която ревнуваше от новата любимка, ядеше непрекъснато, за да компенсира досадата от бездействието. Тъй като беше чужденка, получи висок ранг в йерархията на прислужниците, които се държаха с нея почтително, сякаш и тя беше мемсахиб. Тя се възползваше от

положението си и по цял ден искаше ядене. Беше станала толкова дебела, че когато се качваше по стълбите, пъхтеше като кучето на раджата.

Монотонният живот по време на горещините тежеше като олово върху всички, макар че понякога го нарушаваше някое неочаквано посещение. Индия с всичките свои крайности беше като кутия с изненади. Една сутрин глъчта в градината привлече вниманието на Анита и тя излезе да види какво става, придружена от Далима. Всички прислужници се бяха струпали при решетката на входа за прислугата. Едни се смееха, други се мръщеа, но всички изглеждаха нервни.

— Сестро, дай ни сина си, за да го благословим и да му пожелаем късмет!

Басовият глас на жената, която говореше на застаналата зад групата слуги Анита, беше в пълен контраст с вида ѝ. Носеше евтини огърлици, тъмночервено сари, очите ѝ бяха гримирани с каял, а в черната си коса, сплетена на плитка, бе втъкнала оранжев карамфил. Обграждаше я живописна и шумна група от екстравагантно гримирани жени, които подрънкваха с дайрета.

— Госпожо, не им обръщайте внимание. Те са *хиджра* — каза ѝ икономът.

— Моля?

Икономът изглеждаше притеснен.

— Нито мъже, нито жени... Разбирате ли?

Анита беше чувала за евнусите — тайната и загадъчна каста, остатък от Моголската империя, чиито общности бяха разпръснати из цяла Индия. Не бяха травестити, бяха кастрати.

— Какво искат?

— Да благословят сина ви.

— Дума да не става!

— За пети път идват, нали знаете, обичаят...

Над гласа на икономата се чуваше песента на евнусите: „Донеси ни сина си, сестро, искаме да споделим радостта ти!“.

Икономът се приближи до Анита.

— Госпожо, ще извикам охраната на раджата, за да ги прогони.

— Не — каза тихичко Далима, засрамена, че се е включила в разговора.

Икономът я изпепели с поглед, но не заради това, което бе казала, а заради самия факт, че изобщо бе проговорила.

— Няма нужда, кажи им да си вървят...

— Но те ни заплашват — отвърна икономът.

— Заплашват? — попита Анита учудено. — Как?

— Както винаги... — промърмори икономът, смутен, че трябва да обяснява нещо, от което се срамуваше. — Заплашват според обичая си, затова персоналът е толкова възбуден...

— И какъв е обичаят?

Той сниши глас от притеснение:

— Ужасен е, госпожо. Заплашват, че ще си вдигнат сарито и ще си покажат органите... е, каквото е останало от тях. Постъпват така винаги, когато им отказват да ги пуснат в някой дом или да им дадат пари. И за да си спестят толкова ужасна гледка, накрая всички отстъпват...

Анита се разсмя и едва сдържа сълзите си, толкова ѝ беше смешно. Далима се усмихна извинително и добави:

— Но те са добри, мемсахиб, всички деца в Индия са благословени от тях.

— Така ли?

— Носят късмет на децата — продължи Далима, — притежават силата да пречистват от греховете в предишния им живот.

Анита се замисли, после се обърна към иконома:

— И вашите деца ли са благословени от тях?

— Разбира се, мемсахиб. Никой не желае да настрои срещу себе си *хиджра*.

Анита се замисли. Ами ако бяха прави? За суеверен човек като нея колкото повече благословии получи синът ѝ, толкова по-добре. „Все някоя ще проработи“ — каза си тя. Всичко имаше смисъл, стига малкият Аджит да бъде защитен. Всички имаха нужда от закрила, особено той, синът на една чужденка. Освен това имаше доверие на Далима, която говореше от сърце.

— Тогава ще го доведем веднага — каза тя пред учудения поглед на иконома.

С детето в ръце, Анита си проправи път сред слугите, които я гледаха мълчаливо. После го подаде на евнуха, облечен в тъмночервени дрехи. Той го пое нежно и внезапно започна да танцува,

като се въртеше и извиваше тялото си в ритъма на звънчетата, зашита на полата му, и на дайретата на останалите. „Бебето е силно като Шива и се молим на Всемогъщия бог да ни предаде греховете от предишните му животи...“ — пееха всички заедно, а останалите също затанцуваха. В това време облеченият в тъмночервено евнух взе малко червена паста от една кутийка и с показалеца си изрисува точка на челото на бебето. С този символичен жест предишните грехове на сина на Анита преминаха в евнусите. И те бяха доволни, защото така изпълняваха дълга си, който им беше вменила Индия, страната с безброй касти, като им беше отредила ролята на изкупителни жертви. Накрая изтанцуваха танц в чест на майката, като хвърляха оризови зърна върху главата на Анита. Непоносимата жегга не успя да развали атмосферата. Беше спонтанно, импровизирано, весело и шумно празненство. Анита, на която допреди няколко минути тези хора ѝ се струваха странни, далечни и опасни, сега ги приемаше почти като приятели. След като взе детето, икономът се приближи до нея и каза стеснително:

— Мемсахиб, евнусите вземат пари за услугите си...

Анита обърна поглед към Далима, сякаш чакаше от нея да потвърди думите на иконома. Далима кимна утвърдително.

— Ще им дам пет рупии — каза Анита.

— Не, мемсахиб. Вземат скъпо и никой не смее да се пазари с тях от страх да не го прокълнат.

Анита се приближи до групата евнуси, които я поглъщаха с поглед. Обсъждаха дрехите, които носеше, бижутата, грима и красивите ѝ черти. Широките им усмивки разкриваха изобилие от златни зъби, които се открояваха върху червените им от бетела устни.

— Колко искаш? — обърна се Анита направо към облечения в тъмночервено евнух.

— Мемсахиб, позволявам си да ви отвърна с друг въпрос и ще приема на драго сърце каквото ни дадете, след като обмислите отговора си: Колко струва според вас пречистването от греховете в предишните животи?

Анита се замисли и после се обърна към иконома:

— Дай ми сто рупии. Сигурно синът ми, като достоен син на майка си, е имал много грехове.

В началото на юни стана още по-горещо, доколкото това изобщо бе възможно. Всички оглеждаха небето в очакване на първите облаци на мусона. Песните на селяните, които се молеха на богинята Лакшми да напои нивите, достигаха до Анита, морно изтегнала се на терасата. Чуваше също пъхтенето на Лола и шума от ветрилото ѝ, наподобяващ неистовото пърхане на огромна пеперуда около огъня. Най-добре беше човек да не се движи, за да не плувне в пот. Раджата бе изоставил сутрешните разходки с кон и се бе отдал на четене.

— Колко време още ще трае тази жега? — попита Анита мадам Дижон.

— Ако дъждовете настъпят навреме, някъде до десети юни. Проблемът е, че последните дни изглеждат безкрайни.

Понякога мадам Дижон се оказваше същинска пророчица. На десети юни, около четири часа следобед, внезапно се разнесе гръмотевичен шум; вихрушка от нажежен въздух вдигна облаци прах, като брулеше листата на дърветата и дори отнесе няколко керемиди, които се пръснаха на земята. Сякаш ураганният вятър щеше да помете цялата вила. Все още не бе заваляло, но слугите придобиха весело изражение. Сухата буря потвърждаваше скорошното настъпване на дъждовния сезон. Далима, младата прислужница на Анита, плачеше от вълнение. Родителите ѝ бяха бедни селяни и реколтата им зависеше от дъждовете. Всички индийци изпитваха постоянен страх, че мусонът няма да се появи — нещо, което понякога наистина се случваше и водеше до апокалиптичен глад и висока смъртност сред населението. Последният път беше през 1898 г. — тогава раджата нареди да спрат строежа на новия дворец и парите да се използват за изхранване на населението. Поради тази причина тези дни бяха съдбовни за субконтинента: загубата на реколтата от ориз можеше да доведе до смъртта на един милион души.

Часовете минаваха и гърлата пресъхнаха от сухия и палещ вятър. Очите смъдяха, сякаш бяха пълни с пясък. Градината и полетата бяха покрити със слой жълт пясък, който вятърът бе довял от пустинята Тар. На хоризонта се трупаха огромни черни облаци. Небето постепенно стана черно, а напрежението — непоносимо, но дъждът

все така не идваше. Тези дни бяха опасни за децата, защото имаше риск да се обезводнят. Анита беше изтощена, едва намираше сили да навлажнява една кърпа, с която увиваше бебето. Имаше чувството, че се намира в кораб сред бурно пясъчно море. Кошмарът продължи няколко дни. Внезапно вятърът утихна и живакът на термометъра скочи отново с четири-пет градуса, хвърляйки всички в отчаяние. Сякаш беше изтънчено мъчение, измислено от бога на мусоните, който не се решаваше да хвърли товара си.

След три дни напрегнато очакване Анита чу потракване на покрива, като че ли някой хвърляше камъни по керемидите, но радостните викове, които се разнесоха от стаите в къщата и дори от близкото село на отсрещния бряг на реката, ѝ върнаха надеждата, че адът свършва. Бяха първите капки дъжд, толкова едри, че се пръскаха с глух шум върху покрива. Внезапно гръмотевица разтърси вилата, детето се сепна и се събуди, а керемидите затракаха оглушително. „Мусонът дойде!“ — чу тя викове, които идваха отдолу. Първият дъжд приличаше на потоп. Трополенето по покрива беше оглушително. Скоро лек вятър премина през дъждовната завеса и донесе свеж полъх. Анита и Лола се втурнаха към градината. Раджата също беше излязъл и стоеше срещу фонтана при входа със скръстени ръце, гледаше нагоре и се радваше на дъжда. От тюрбана му струеше вода, а той се усмихваше на небето, което изливаше товара си. Зад къщата слугите също приветстваха дъжда, като скачаха и пееха подобно деца. Сякаш кастите внезапно бяха изчезнали, както и различията между господари и слуги, между богати и бедни, между сикхи и християни. Дори палмите сякаш трепереха от вълнение. Избликът на бурна радост се понесе по полята и градовете на Пенджаб. В казармите мъжете излизаха голи и танцуваха под дъжда, след като толкова време бяха принудени да бездействат, за да се предпазят от горещината.

Когато дъждът спря, от земята се издигна пара и застина на трийсетина сантиметра от повърхността, покривайки с белезникави валма градината. Толкова бе влажно, че Анита стана свидетел на изумително явление: градинарят мушна лопатата в едно от тях и загреба едно бяло облаче. Вдигна го и го отнесе в другия край на градината, където го изтръска от лопатата. Когато слънцето се показа, Анита и раджата решиха да отидат до новия дворец, за да установят щетите, причинени от бурята. По пътя наблюдаваха изключителна

гледка: стълбове от пара се издигаха над град Капуртхала, който приличаше на огромна вряща тенджера. По улиците мъжете си събличаха ризите, жените заставаха с дрехите под улуците на покривите, а рояци голи деца вървяха след тях и крещяха от радост. Когато се върнаха, след като бяха дали съответните указания на ръководителя на строежа и след като бяха установили, че щетите са минимални, откриха, че тревата на Вила Буона Виста се е раззеленила като по чудо. Жаби квакаха и подскачаха по наводнените алеи. А виковете на Лола отново огласяха просторната къща, защото дъждът бе възкресил какви ли не насекоми, включително огромните кафяви хлебарки, които испанката преследваше с метла из ъглите.

24.

След облекчението, почувствано при първите дъждове, Анита си даде сметка, че е все така горещо, с тази разлика, че сега беше и влажно. Валеше по няколко пъти на ден и трябваше да се преоблича често, защото дрехите подгизваха от потта. Дори душът и ваната не успяваха да спрат потенето. Имаше чувството, че дланите ѝ постоянно лепнат. С мусоните се появи и нова дума: flood — наводнение. Слугите постоянно я повтаряха, докато събираха в кофи водата от прокапалите тавани или попиваха с парцали локвите по пода. Когато една сутрин Анита излезе на терасата, видя, че къщата е заобиколена от вода. През нощта реката бе придошла и градинарите се придвижваха из градината с лодките, които обикновено стояха завързани на кейчето на реката. Преместиха сърната, фазаните, котките и кучетата в импровизирания Ноев ковчег. В града пороите бяха повредили малката електрическа централа, а наводнените пътища възпрепятстваха движението на волските каруци. Поради затрудненото снабдяване цените на някои продукти, като ориза и картофите, се повишиха. През тези дни Анита стана свидетелка на особената и близка връзка, която съществуваше между раджата и народа му. По време на обиколките с кола или на гърба на слон, пред портите на новия дворец или пред входа на вилата, поданиците чакаха своя владетел и се приближаваха без страх към него, като казваха: Дохай, което означаваше „Господарю, моля за вниманието ви“. Селяните се оплакваха от цената на лука и от трудностите, причинени от дъждовете. Наричаха го „татко“, защото за тях той беше олицетворение на закрила и доброжелателна справедливост, както подобава на един свършен баща. Бяха интересни взаимоотношения, основани на доверие, уважение и непринуденост. Имаше случаи, в които някой селяк го спираше само за да го попита за семейството му или да му разкаже за своето. Раджата се смееше и се шегуваше на пенджаби с него. Същото правеше с чифликчиите, с търговците и децата и тази негова непринуденост се различаваше доста от сдържаното му поведение в присъствието на англичаните и дори в двореца със собствените му деца, с които се

държеше дистанцирано, защото в Индия „един раджа е раджа дори за семейството си“.

Синовете му бяха връстници на Анита и учеха в Англия. Първородният син и наследник се наричаше Парамджит и скоро щеше да се върне в Капуртхала. Когато беше на десет години, баща му уреди женитбата му с дъщерята на едно знатно раджпутско семейство от княжество Джубал. Женеше синовете си, както бяха оженили него самия, като смесваше кръвта на Капуртхала с най-аристократичната и древна кръв на раджпутите, за да подобри кастата. Смяташе да направи сватбата веднага щом младежът се върнеше от Англия, защото се опасяваше, че под влияние на европейските нрави момчето може да реши само да си избере жена. Раджата, колкото и отворен да изглеждаше към западния свят, в дъното на душата си беше традиционалист. Знаеше, че синът му Парамджит е слабохарактерен и склонен към меланхолия, и беше сигурен, че няма да се противопостави на съпругата, която му бе избрал. В „Хароу“, престижния английски колеж, където учеха братята му и синовете на британския елит, Парамджит имаше един индийски състудент, който скоро щеше да влезе в историята. Името му беше Джавахарлал Неру. „Той не умее да се адаптира, винаги е нещастен и неспособен да общува с останалите колеги, които му се подиграват заради характера му“ — щеше да каже след време Неру за наследника на Капуртхала. В един поверителен доклад Политическият департамент в Пенджаб не остава назад и го описва така: „Наследникът е безотговорен, не се интересува от държавните дела, нито от благополучието на народа, и го е грижа единствено да иска пари от баща си и да ги харчи“. Вторият син на раджата — Махиджит, беше по-сериозен и по-добър студент. Третият — Амарджит, учеше в Оксфорд и от малък бе проявил силно влечение към военната кариера. Всички бяха единомдушни, че най-способен е най-младият — Каран, синът на Рани Канари, който бе учил в престижния лицей „Жансон дьо Сайи“ в Париж, преди да постъпи и той в „Хароу“. Беше общителен, дружелюбен, добър оратор, интересуваше се от всичко и обичаше селото, конете и политиката. Анита гореше от желание да се запознае с всички тях; в края на краищата те бяха... заварените ѝ синове! Тази мисъл я развеселяваше. В същото време се притесняваше, защото я беше страх, че майките им ще ги настройат срещу нея и те също няма да я приемат. Анита

започваше да осъзнава изолацията, на която я бяха обрекли британските власти и семейството на раджата.

Въпреки тежкия климат, животът ѝ през първите месеци в Индия беше изпълнен с щастие. След като се възстанови от раждането и се успокои благодарение на присъствието на вярната и внимателна Далима, тя отново откри удоволствието от физическите движения и най-вече от ездата. В сезона на мусоните двамата с мъжа ѝ излизаха в четири сутринта и яздеха в продължение на часове. Пресичаха оризища и ниви, засети с бакла и ечемик, и вдъхваха опияняващия аромат, който излъчваха цветовете на рапицата — яркожълто море, стигащо до хоризонта. Дългите разходки с кон я отведоха на места, които не би могла да опознае по друг начин. Посетиха села, в които пауните ги посрещаха с крясъци, а любезните и гостоприемни селяни им предлагаха чаша мляко или банан, докато разговаряха за семействата си и за състоянието на реколтата под клоните на някое мангово дърво. Когато горещината намаля, тя се увлече по друг спорт, който раджата бе въвел в държавата си — тениса. Между индийските принцове съществуваше изтънчено съревнование в областта на спорта: махараджата на Джайпур беше опитен играч на поло и привличаше в държавата си най-добрите отбори в света. Бхупиндер Сингх от Патиала се бе специализирал в крикета и беше на път да превърне своя отбор в един от най-добрите в света. Джагатджит от Капуртхала, несъмнено повлиян от играчите, които бе срещнал във Франция, бе избрал тениса — спорт, който той играеше с тюрбан, дълги панталони и стигаща до бедрата му индийска риза. Преди да започне, той сменяше *кирпана* си — камата на сикхите — с ракета, запретваше полите на ризата и ги завързваше на кръста. Смяташе да покани шампиона по тенис Жан Боротра да дава уроци в Капуртхала, където два пъти седмично идваха да играят дворцови сановници, членове на семейството и любители на този спорт. Когато играта приключеше, сядаха да пият чай под сянката на една шатра, опъната за тази цел, и ако имаше някой знатен гост, раджата го канеше на масата си. Тези следобедни срещи повдигнаха нивото на тениса в Пенджаб, откъдето излязоха спортисти от международен ранг. На Анита те ѝ помагаша да усъвършенства стила си, както и да се запознае с нови хора, защото

единственото изискване за участие беше да играеш тенис. По този начин тя срещна Раджкумари Амрит Каур, която беше отлична спортистка. Амрит Каур — или Биби, както я наричаше семейството ѝ — беше далечна племенница на раджата, дъщеря на онзи клон на рода, който се домогваше до трона на Капуртхала и бе поставил под съмнение легитимността на коронацията на малкия Джагатджит. Този клон на рода бе приел християнството благодарение на усърдните усилия на британски мисионери, но англичаните, уморени от претенциите им към трона, ги бяха изгонили от град Капуртхала и ги бяха настанили в Джаландхар, на петнайсет километра от там. Биби, дъщеря на детрониран раджа, идваше с рикшата си, теглена от четирима босоноги мъже, които носеха сини тюрбани и бяха облечени с униформата на Капуртхала. Обичаше също така да идва сама, на кон, като поставяше ракетите в дисагите. Винаги ходеше елегантно облечена и сресана, с големи букли отстриани на бузите, и се славеше с щедростта си. Бе се върнала от Европа със сандъци, пълни с великолепни подаръци за всичките си племенници и братовчедки — френски рокли, огърлици от обработен кристал, кожени пелеринки и т.н. Биби се радваше на завидна свобода в една среда, където това бе практически невъзможно. Затова жените от *зенана* я гледаха с недоверие, макар че дълбоко в себе си ѝ се възхищаваха. Не съблюдаваше никакви правила и си позволяваше да върши публично нещо скандално, невиждано, което беше истинско предизвикателство: пушеше цигари с дълго сребристо цигаре. Останалите жени я оправдаваха заради факта, че беше християнка. Смятаха я за полубяла, сякаш принадлежеше към друг свят.

Между Биби и Анита веднага пламна чувство на симпатия. Индийката беше с една година по-голяма от испанката и беше протестантка — презвитерианка. Говореше отлично френски и английски, играеше бридж и пееше и свиреше на пиано като професионалист. Анита ѝ се възхищаваше, защото Биби олицетворяваше всичко, което тя би искала да бъде: аристократка, свободна и богата. Баща ѝ имаше репутацията на „благочестив християнин“, защитник на идеята за независима Индия — позиция, която бе напълно противоположна на тази на раджата, поради което те не поддържаха никаква връзка. Биби обаче участваше в дворцовия живот, особено когато имаше някой интересен прием или спортни

състезания. Беше висока, с големи кафяви очи, леко кокалеста и запалена по спорта, който бе практикувала упорито, докато учеше в девическото училище „Шърборн“ в Дорсетшър. Освен че бе местната шампионка по тенис, тя беше образована, забавна и много дейна. Пътуваше непрекъснато и нейният открит и освободен от предразсъдъци начин на мислене допадна много на Анита.

Раджата одобряваше дружбата на жена си с Биби, защото това ѝ помагаше да излезе от изолацията, на която я бе обрекло неговото семейство.

— Имай предвид обаче, че този клон на рода е заразен с революционни и абсурдни идеи, които изобщо не споделям — предупреди я той.

Тя не отговори и се направи, че не го разбира, но всъщност знаеше много добре за какво намеква раджата. Биби използваше изрази като „Индия под игото на Англия“ и се възмущаваше от остарелите и позорни обичаи, от които страдаха жените, например от уредените бракове и затворническият живот, който бяха принудени да водят. Тъй като беше християнка, тя бе свободна от принудата да сключи уреден брак, но се оплакваше, че родителите ѝ въпреки това настояват да ѝ намерят кандидат-съпруг. Тя не искаше и да чуе за това. Беше се върнала от Англия борчески настроена и с желание да промени непроменения с хилядолетия начин на мислене в страната си. Мечтаеше да се върне в Лондон и да учи в университет. Анита бе най-добрият ѝ слушател и тя даваше воля на мечтите си. По време на продължителните разходки на кон, които двете предприемаха в следобедните часове, Биби показваше на приятелката си другото лице на Индия, което тя никога нямаше да види, докато бе затворена между четирите стени на Вила Буона Виста. Така Анита откри индийските села, осъзна в каква бедност живеят хората и почувства близка тази страна, чието сърце биеше с много по-различен ритъм от онзи, който можеше да се долови във висшите кръгове на обществото.

Един следобед Биби дойде облечена като амазонка в английски стил, с високи кожени ботуши и черно кадифено бомбе. Яздеше коня по мъжки. Носеше пола-панталон, която все още изглеждаше странна в Капуртхала, макар че в други части на Индия бе възприета, след като дъщерите на вицекраля я бяха наложили като мода, разхождайки се облечени с новата и скандална дреха по алеята за разходки в Шимла.

— Днес искам да ти представя принцеса Гобинд Каур — каза тя на Анита. — Ще ти бъде приятно да се запознаеш с нея. Защо не вземеш Негус и не дойдеш с мен? Ще те заведе в двореца ѝ.

Негус беше любимият кон на Анита, черен като въглен англо-арабски екземпляр със сребристи отблясъци по хълбоците. За испанката Негус олицетворяваше свободата. Двете приятелки яздиха около двацет километра през полето, докато стигнаха до село, което се казваше Калпян. Намираше се отвъд границата на Капуртхала. Насочиха се към една кирпичена колиба, върху чиито стени жена на средна възраст слагаше да се сушат питки от говежди тор. Жената зажестичулира бурно, когато видя Биби, и двете се прегърнаха. „Това не може да е принцесата“ — мислеше си Анита. Грешеше. Тази жена с почернели ръце, облечена с изцапано с пръст и сажди сари и без никакви бижута, беше принцеса Гобинд Каур, трета братовчедка на бащата на Биби. Мъжът, който се задаваше по пътя с плуг на рамо, беше съпругът ѝ — Варям Сингх, бивш полковник от армията на Капуртхала, получил благородническа титла заради големите заслуги на предците си.

— А дворецът? — попита Анита.

— Ето го — отвърна Биби, като се засмя и посочи кирпичената колиба.

„Индия е пълна с изненади“ — помисли си Анита. Преди няколко години Гобинд Каур живеела в шестетажен дворец в град Капуртхала, обградена от лукса и изтънчеността, съответстващи на знатното ѝ потекло. Била омъжена насила за много богат високопоставен благородник, който обаче бил извратен, безволев и алкохолик. Била се примирила със съдбата си, макар че се отегчавала до смърт. Един ден в двореца дошъл полковник Варям Сингх, за да инспектира охраната. Влюбили се от пръв поглед. Скоро станали любовници. Дълго време се срещали редовно. Той влизал в двореца през едно мазе с излаз на улицата и прекарвал част от нощта при принцесата. В един момент обаче ги разкрили и били принудени да бягат — без дрехи, без накити и без пари. Семейството на Варям Сингх публично го заклеймило и го лишило от наследство. Не се налагало да бягат много далече, само трябвало да напуснат юрисдикцията на правителството на Капуртхала. Установили се в Калпян, от другата страна на границата, на британска територия. Сега

живееха като селяни, макар и малко по-добре, защото знаеха, че няма да умрат от глад. Биби и други членове на семейството им помагаша с пари. Така бяха успели да купят земя. Биби се възхищаваше на Гобинд Каур. В Индия жена, която се бе отказала от всичко заради любовта на един мъж, бе изключително явление и се превръщаше в героиня.

В Капуртхала никой не говореше за Гобинд Каур, защото скандалът още не беше отшумял, но историята ѝ бе обиколила цяла Индия и бе възпята в песни и стихове.

— Не казвай на раджата, че съм те водила тук — помоли Биби. — Няма да те разбере.

Анита кимна утвърдително, докато отпиваше замислено от чая, който принцесата ѝ бе поднесла в пръстена чашка. Историята на Гобинд Каур я беше развълнувала. Пред нея стоеше жена, която бе платила висока цена за свободата си. А тя самата... щеше ли да се наложи някога да се откаже от всичко, за да бъде свободна? Идилията с раджата щеше ли да продължи вечно? Дали някога щяха да я приемат като своя, или все така щяха да я смятат за натрапница? Накрая винаги си задаваше същия въпрос, който приятелят ѝ, художникът Анселмо Нието, ѝ бе задал в Париж: „Наистина ли го обичаш?“. „Да, разбира се, че го обичам“, отговаряше си тя. Нима не се уплаши до смърт, когато няколко дни по-рано мъжът ѝ си закачи крака в стремето и падна? Размина се без наранявания, но тревогата, която изпита тогава, беше доказателство, че го обича. Докато съзерцаваше слънцето, което потъваше зад нивите с рапица, покрити със синкава мъгла, ѝ хрумна още един въпрос: „Ами ако някой ден се влюбя до полуда в друг мъж, както се е случило с Гобинд Каур?“. Предпочете да не си отговори и го пропъди от съзнанието си, като че ли водена от някакъв инстинкт за самосъхранение. Не искаше да мисли до какви крайности би я тласнала подобна възможност. Освен това отговорът щеше да я накара да си зададе нов въпрос: „Влюбвала ли съм се някога?“. Едно нещо беше да обича раджата, а друго — да се е влюбила в него. А знаеше, че в нейния случай не бе имало любов от пръв поглед. Не бе преживяла онова влюбване, способно да я разтърси из основи, онова умопомрачително чувство, което толкова добре се описваше в канте хондо^[1]... Нима щеше да прекара живота си, без поне веднъж да изпита терзанията на любовта? Без да се отдаде безразсъдно на страстта?

— Рам! Рам!

Неколцина селяни, които се връщаха в селото, я поздравиха, долепяйки длани. Това беше вълшебният миг в полята на Индия. Наричаха го „времето на праха подир кравите“ заради облаците прах, които вдигаха животните, когато се прибираха в оборите.

Небето се обагри в бледолилаво. От огницата, на които жените приготвяха вечерята, се носеше миризма на дим от горящи дърва, който изпълни улиците и се понесе над полето. Мъжете се връщаха, понесли сечивата сина рамо, с изцапани с кал тюрбани и лонгхи^[2]. Кучетата скимтяха и душеха, търсейки храна. Беше древна и сякаш вечна картина. „Няма по-красиво нещо от свечеряването в едно индийско село“ — помисли си Анита.

[1] Монотонно пеене, разновидност на фламенкото. — Б.пр. ↑

[2] Традиционна мъжка дреха в Южна и Югоизточна Индия. — Б.р. ↑

25.

Анита присъстваше на граждански и светски събития, в които тя и раджата бяха главните действащи лица. Религиозните празници се честваха в Амритсар, а повечето от приемите бяха в Лахор — столицата на Пенджаб, разположена на три часа път с кола от Капуртхала. Анита, свикнала със спокойния живот във Вила Буона Виста, беше смаяна от контраста, който предлагаше древната столица на империята от „Хиляда и една нощ“. Заради красотата на паметниците си и изяществото на дворците си, заради съкровищата, които приютяваше, и заради непринудената и оживена атмосфера Лахор беше известен като Париж на Изтока. По-космополитен от Делхи, той от години имаше репутацията на най-толерантния и открит град в Индия. Бюфетите на Джимкхана Кълб и Космополитън Кълб бяха пълни със сикхи, мюсюлмани, хиндуисти, християни и парси. Жените от висшето общество се обличаха като френски куртизанки от XVII век, а мъжете — като главни герои от нямото кино. На приемите, вечерите и баловете на висшето общество, които аристократите и едрите търговци даваха в разкошните си къщи в богаташките квартали, не съществуваше дискриминация, с изключение на Пенджаб Кълб — любимото място за срещи на англичаните, където една табела на входа гласеше: „Само за европейци“. За Анита Лахор беше пълната противоположност на провинциалната и задушаваща атмосфера на Капуртхала. Тук нямаше клюки, нито интриги, подклаждани от жените на раджата. „Все едно, че имам четири свекърви“ — казваше Анита през смях. В Лахор се усещаше атмосферата на големия град. Англичаните имаха военно поделение и ръководеха делата на Пенджаб от един бивш моголски дворец, седалище на канцеларията на британския губернатор.

Всяка седмица отиваха в Лахор и това се превърна в навик, който Анита спазваше с безукорна точност. Това пътуване, също както разходките с кон, за нея беше един вид отдушник. Обикновено раджата я откарваше с един от ролс-ройсите си, които шофираше сам, защото винаги имаше да свърши някаква работа или да направи някое

посещение в най-важния град в областта. Анита обаче предпочиташе да пазарува сама, без мъжа си, придружена само от Далима, Лола и от двама или трима слуги, които носеха покупките.

— Ела да ме вземеш от канцеларията на губернатора, когато приключиш — каза ѝ раджата един ден, оставяйки я в началото на улицата на бижутерите, откъдето тя възнамеряваше да купи подаръци за семейството си предвид предстоящото пътуване до Европа.

В отговор тя му изпрати въздушна целувка и раджата се усмихна на дръзкия ѝ и спонтанен жест. Жените слязоха от колата и навлязоха в уличките, озовавайки се в истински лабиринт от сергии и работилници. Испанката обожаваше да се потапя в грандиозното зрелище на ориенталския базар в сърцето на града и да го проучи от край до край, а часове по-късно, следвана от свитата си от слуги, да изплува и да мине победоносно по широкия булевард, покрай кафенетата, баровете, магазините, ресторантите и театрите, които се редяха от двете му страни по европейски маниер. Предстоящото пътуване, на което смяташе да вземе малкия Аджит, за да го видят родителите ѝ, още повече засилваше страстта ѝ да купува. Толкова силно мечтаеше да види семейството си, че искаше да им занесе всичко, което видеше, сякаш можеше да им подари късче от Индия, завързано с панделка като кутия бонбони. Затова обходи с наслада улицата на бижутерите с техните блестящи златни гривни, лакирани кутии и сандъчета от сандалово дърво; после улицата на парфюмерите със снопчетата от ароматни пръчици и пълните с екзотични есенции шишенца. Обходи с поглед сергиите с бродирани с блестящи мъниста чехли. Спря се пред един от многобройните магазини на улицата на оръжейниците, които продаваха пушки, копия и *кирпан* — ритуалната кама на сикхите, която синът ѝ — Аджит, щеше да носи един ден на пояса си. Продавачите на цветя едва се виждаха зад планините от карамфили и жасмин. Търговците на чай предлагаха около дузина различни вида, чийто цвят варираше от бледозелено до черно. Продавачите на платове, клекнали боси върху рогозки в малките си магазини, я канеха да избира измежду прекрасните оттенъци на тъканите. В някои магазини жените се движеха безшумно, скрити под бурките си, а очите им гледаха зорко през тесния процеп на булото, като „монахини на вечерня“, както твърдеше Анита. Те продаваха единствено воали: някои бяха квадратни и малки, други бяха като

кърпи, а трети — големи като шалове; имаше маски от Арабия, които покриваха само челото до носа, както и бурки със замрежен процеп като на афганистанките — цяла колекция от дрехи, които да скрият жените от похотливите мъжки погледи.

Губернаторският дворец беше бивша резиденция на принц Асаф Кхан, бащата на Мумтаз Махал — музата, вдъхновила построяването на Тадж Махал. Величествен, но едновременно с това изискан, с елегантни високи и тесни прозорци и големи вътрешни дворове, дворецът беше истински шедевър на индо-моголското изкуство.

Следвана от прислужниците си и от натоварените с пакети слуги, Анита застана пред английските стражи, облечени с униформи в цвят каки.

— Кабинетът на губернатора, please?

— Съжалявам, госпожице, не мога да ви пусна.

— Идвам при съпруга си, той е на среща с господин губернатора.

— Трябва да изчакате да приключат, госпожо.

— Аз съм принцесата на Капуртхала — добави испанката.

— Не се съмнявам, госпожо, но не мога да ви пусна. Такъв е правилникът, съжалявам.

Бурните протести на Анита бяха посрещнати невъзмутимо от стражите.

— Щом не ми позволявате да му съобщя, че съм тук, поне изпратете някой да го извести.

— Не ми е разрешено да прекъсвам среща на губернатора. Единствено мога да ви упътя към чакалнята...

Анита бе принудена да отстъпи и да замълчи. Озова се в една галерия, където имаше само жени, седнали на неудобни дървени пейки. Повечето от тях носеха бурка. Докато чакаше мъжа си, тя за първи път си даде сметка колко е труден животът на една обикновена жена.

Когато раджата приключи разговора и излезе от кабинета на губернатора, той завари Анита седнала на една пейка в чакалнята. Тя го погледна плахо. Раджата не беше в добро настроение. Бе принуден да изтърпи безочливото държане на губернатора, който, както винаги, го попита дали предстоящото му пътуване в Европа за толкова дълго време няма да навреди на държавните дела, на което раджата, както обичайно, отговори, че ги оставя в добри ръце. Най-много обаче го

подразни официалното съобщение, че Анита няма право да се нарича Височество, нито да използва титлата махарани извън Капуртхала. Нямаше право дори да се нарича Spanish Rani — испанската рани, както вече бе позната в обществото. „Правителството на Индия не е признало и няма да признае брака на Ваше Височество с испанската дама“ — казваше се в писмото от канцеларията на вицекраля, което самият губернатор прочете на глас в отговор на официалната молба на раджата, в която настояваше англичаните да преразгледат статута на жена му. Бележката в края на писмото особено подразни Джагатджит, защото заподозря, че първата му жена има пръст в това: „Трябва да се има предвид — гласеше документът, — че Нейно височество Харбанс Каур също е отказала да я признае“. Макар че в писмото се посочваше, че испанката е била приета в обществото от висши служители и съпругите им, препоръчваше се „нито един чиновник, подчинен или полицейски помощник-комисар да не посещава испанската съпруга на раджата“. Сякаш беше чумава.

— Ако знаех, че предстоят нови ограничения, щях да си помисля, преди да се ожения за нея — отвърна раджата на губернатора. — Не ми се струва справедливо да изолирате съпругата ми от европейското общество, с което обичаме да общуваме и което в Пенджаб се състои предимно от цивилни и военни служители.

— Разбирам ви, Ваше Височество. Знаем, че с чара и личността си вашата съпруга си е спечелила място в обществото, поради което тези ограничения влизат в конфликт със съществуващата практика — и аз посочих това на вицекраля.

— И какво каза той?

— Въпросът е в това, че не бива да се правят изключения. Бракът на раджата на Джинд с Оливия ван Тасел поставя същия проблем. Тя няма право да се нарича „махарани Оливия“. Правителството не е признало и брака на раджата на Пудокатай, който наскоро се ожени за австралийката Моли Финк. Не можем да признаем смесените бракове на принцовете на Индия, Ваше Височество, освен ако се изпълнят известни условия. Това е въпрос на благоразумие...

— На благоразумие? Благоразумие е да не се месите в личния живот на принцовете. Това действително би било благоразумие.

— Моля ви да разберете, Ваше Височество. Позицията ни е разумна и последователна. Правителството би признало брака на една

европейка с индийски принц, ако се изпълнят някои условия: първо, да бъде единствена съпруга. Второ, държавата, в която се омъжва, да я признае като рани или махарани, а във вашия случай това не е така, защото официалната рани на Капуртхала е вашата първа съпруга — Харбанс Каур. Третото условие е децата от тази съпруга да имат право на трона. Ако са изпълнени тези условия, можем да защитим правата на европейката. Обратното би означавало да признаем морганатични бракове, тоест бракове, които утвърждават статута ви на принц в ущърб на съпругата. А това ние, като европейци, не можем да приемем.

Логичното обяснение на губернатора не направи впечатление на раджата, който се оказа в неприятното положение да се опълчи срещу естествените си съюзници. Англичаните го бяха възпитали, бяха му осигурили трона в момент, когато собствените му родственици оспорваха неговата легитимност, и го бяха закриляли, гарантирайки границите на държавата и властта му. В сърцето си се чувстваше донякъде англичанин, макар че в моменти като този не можеше да ги понася. Гордата му природа не търпеше ограничения и не искаше да се примири, че някакъв чиновник може да определя неговите норми на живот — на него, който беше вечерял *tête-à-tête* с кралица Виктория в Балморъл.

— Опасявам се, че тези правила, които вие променяте според момента, накрая ще подкопаят добрите отношения, които винаги са съществували между вас и династията на Капуртхала — каза раджата със заплашителен тон.

— Би било жалко, Ваше Височество, и аз отбелязах това пред вицекраля, така че ние обмислихме тази възможност — отвърна губернаторът, сучейки с пръсти посивелите си мустаци. После продължи с помирителен тон, сякаш искаше да омаловажи въпроса: — Позволете да ви напомня, че тези ограничения в документа са просто препоръки, които на практика, както сам знаете от опит, не се прилагат задължително. Можете да продължите да живеете както досега, Ваше Височество, без това да се отрази на собствената ви репутация или на тази на съпругата ви.

— Ограниченията, които ми налагате, са недопустимо вмешателство в личния ми живот. Добре ви е известно, че затрудняват пътуванията ми и стесняват контактите ми в обществото.

— Ваше Височество, моля ви за малко търпение. Предлагам ви да изчакате пристигането на новия вицекрал, който ще преразгледа положението и може би ще се върне на предишния регламент, който не е толкова ограничаващ. Лично аз ще придвижа официалната молба, за да може съпругата ви да бъде приета, доколкото това е възможно. Смятам, че нарастващият брой смесени бракове е предизвикал новите ограничителни мерки.

Докато раджата шофираше на връщане към Капуртхала, Анита го подпитваше за разговора му с губернатора.

— Не се тревожи, *mon chéri*, ще ги спечеля всички на своя страна без чужда помощ, само с малко чар.

Раджата обаче беше притеснен. Не беше свикнал да влиза в открит сблъсък било със семейството си — почти всички се бяха настроили срещу него, — било с англичаните, неговите предполагаеми настойници. Ролята му беше не да се бори, а да царува, без да дава обяснения на никого. Това беше правил цял живот. И смяташе да продължи да го прави. Интуицията му подсказваше, че с времето неприятностите, които създаваше присъствието на Анита в живота му, щяха да отминат. Но той не искаше да се примири, че някой или нещо заплашва да наруши хармонията на брака му. Очарователната жена, седнала до него, беше негово творение и може би бе единственото нещо, за което се беше борил истински в живота си. Тя беше негова спътница, колкото и това да не се харесваше на останалите му жени и на англичаните.

— В понеделник е рожденият ми ден — каза раджата. — Бих искал да присъстваш на *пуджата* в семеен кръг. Събираме се около свещената книга, четем откъси от нея и произнасяме молитви.

— Веднъж ми каза, че предпочиташ да не присъствам, не помниш ли? За да не нараниш чувствата на другите рани...

— Права си, но промених решението си. Искам да дойдеш на *пуджата*, за да покажа, че няма да търпя да те пренебрегват. Ще бъдеш там, най-отпред. Като новата махарани на Капуртхала. Естествено, ако и ти искаш това.

— *Mais bien sûr, mon chéri*^[1].

[1] Разбира се, скъпи (фр.). — Б.пр. ↑

26.

Прислугата беше толкова многобройна, а сплетните се разпространяваха толкова бързо, че беше трудно човек да запази интимността и уединението си. Накрая всички научаваха всичко благодарение на гъстата мрежа от връзки, която поддържаха слугите от различните дворци. В Капуртхала се знаеше всичко — дори преди да е станало факт. До вярната Далима бяха стигнали слухове за яростната реакция на Харбанс Каур, когато бе научила, че Анита ще присъства на *пуджата* по случай рождения ден, една от церемониите, които се провеждаха в тесен семеен кръг. Това ново разпореждане на раджата водеше до открита война. Война между зачитането на традицията, за което настояваха жените му, и волята на владетеля. Какво щеше да надделее — трихилядолетните обичаи или любовта на принца към Анита?

Испанката предпочиташе да си спести неприятните мигове и да пропусне церемонията, ако присъствието ѝ щеше да предизвика нов пристъп на неприязън. Не обичаше да бъде обект на внимание и коментари, особено след като знаеше, че няма да бъдат добронамерени. Това беше война и мишената бе самата тя.

Все пак отиде със съпруга си в двореца, който се намиреше в центъра на града. Не беше стъпвала там от деня на сватбата. Вървеше с изправена глава и надменно изражение, облечена като източна принцеса със сари, което скриваше част от лицето ѝ, обсипана с бижутата, които раджата ѝ бе подарил. На челото си носеше великолепен изумруд във формата на полумесец. „Тъй като в съвместния живот човек споделя всичко, аз се заразих от увлечението на мъжа си към накитите и постепенно се сдобих с колекция от красиви бижута“ — щеше да напише тя в дневника си. Изумрудът беше последният подарък, една прищявка на Анита, която си даваше сметка, че единствено бижутата ѝ гарантират сигурност. Камъкът служеше за украса на най-стария слон в двореца, преди Анита да го забележи по време на едно шествие: „Беше жалко един слон да носи толкова красив изумруд, така че помолих раджата да ми го даде“.

— Вече можеш да се похвалиш, че Луната е твоя — каза мъжът ѝ, поднасяйки ѝ накита, увит в копринена хартия върху сребърна поставка, която един възрастен ковчезник носеше. — Не ми беше лесно да ти го дам.

И наистина не беше лесно. Да вземе накита на слона, за да го даде на Анита, означаваше да престъпи традицията. Беше жест, който сигурно бе предизвикал безброй слухове. Но той го бе направил нарочно, за да подкрепи жена си, със съзнанието, че всичко, което прави, се гледа под лупа и се коментира подробно в двора. „Раджата ѝ е подарил полумесеца на слона!“ Новината бързо се разпространи. С негласното послание, което отправяше с това свое решение, раджата искаше ясно да покаже, че е готов на всичко заради жена си. Това не беше обикновен подарък, а политически акт.

Дискретна, но винаги отзивчива, Анита следваше волята на раджата. За *пуджата* по случай рождения ден се бе облякла и гримирала с изключително старание. Искаше да бъде ослепителна, защото несъзнателно чувстваше, че това бе най-силният ѝ аргумент. Как да откажат на принца удоволствието да бъде с толкова хубава жена? Коя съпруга би била толкова жестока, за да стори подобно нещо? Анита постепенно разбираше начина на мислене в харема, който се въртеше около благополучието и удоволствието на господаря на дома.

Церемонията протече напълно нормално. Състоя се в една зала, чиито стени бяха украсени с огледални парченца, образуващи фигури на цветя. Светлината от свещите, поставени в малки олтарни ниши, се отразяваше в хилядите искрящи огледалца. Жените не я поздравиха, с изключение на Рани Канари — единствената, която се държеше любезно и сърдечно с нея. Попита я за малкия и Анита, която вече разбираше малко урду, ѝ отвърна, че ще го доведе някой ден на гости. Канари все още бе привлекателна жена въпреки торбичките под очите ѝ и подпухналото от многобройните мартинита лице. Седнали около свещенослужителя и раджата върху копринени постелки, покрити с възглавнички от брокат, облежани на големи възглавници от червено кадифе, жените четяха свещени текстове и отправяха към Бога молитви техният господар и повелител да се радва на дълъг живот и благоденствие. Сцената говореше за домашна хармония, достойна за един моголски император, но под повърхността на това привидно

спокойно море имаше силни течения, в които се усещаше огорчение и чувство за изоставеност. Погледите, които жените тайно ѝ отправяха в отраженията на малките огледала, бяха пълни с любопитство и неприязън. „Сега си толкова млада и свежа — сякаш казваха те, — но утре? Какво ще стане утре, когато този толкова гладък тен изгуби блясъка си, когато тази порцеланова кожа започне да повяхва, когато от огъня на любовта останат само въглени?...“ Харбанс Каур знаеше, че това е въпрос на време: Анита щеше да падне като презряло манго. Това беше законът на живота. Познаваше съпруга си и ѝ бяха известни капризите и сластолюбието му. Само се надяваше по време на идилията му с чужденката да не извърши прекалено големи глупости. „Какво ли ѝ е подарил, за което не знаем? — сякаш се питаше тя, докато гледаше полумесеца на слона върху мраморното чело на испанката. — Защо държи да я води навсякъде, да я показва, сякаш е животно от цирк? Не съзнава ли, че така уронва престижа на кастата си?“ Харбанс Каур мислеше постарому и не си даваше сметка, че мъжът ѝ „уронва престижа на кастата“ единствено сред най-традиционните среди, сред семействата от древно потекло, които живееха изолирани от света в хималайските долини, в планините на юг и в пустинята на Раджастан. Индия се бе променила, но жената на раджата не знаеше това, защото не можеше да го види със собствените си очи. Единственото пътуване в живота ѝ бе по случай сватбата ѝ: от дома на родителите ѝ — дълбоко в долината на Кангра, до *зенана* на раджата.

Харбанс Каур не знаеше, че Анита привлича вниманието където и да отиде, че принцовете се бият да седнат до нея на вечерите и да чуят смеха ѝ на млада гургулица и че чарът ѝ дори бе пленил някои от тях, както твърдяха злите езици, намеквайки за низама на Хайдерабад. Славата ѝ на красива, изискана и интересна жена я предшестваше в съседните княжества, които тя и раджата посетиха през първата си година в Капуртхала. Мнозина биха искали да имат жена като Анита: млада, забавна и пълна със свежест. Едновременно приятелка и любовница. Пълна противоположност на една индийка, възпитана постарому, на която законът пурда^[1] ѝ забраняваше да общува с други мъже, освен със съпруга си.

Анита се държеше доста свободно. Не се срамуваше да пита и нещо, което не разбираше, както постъпи с набаба на една съседна

държава. Набабът беше приел дошлите на протоколно посещение съпрузи на вечеря за седемдесет гости, където присъстващите се хранеха в златни съдове със златни прибори.

— Ваше Височество — осмели се тя да попита набаба, който я покани да седне от дясната му страна, далеч от мястото, където беше раджата, — защо си вземате от печения свински бут и шампанското, като вашата религия забранява и двете? Не сте ли мюсюлманин шиит?

Маниерите ѝ, акцентът, с който се опитваше да говори урду, и въпросът — наивен, но дързък — разсмяха изненадания набаб и той ѝ отговори тихо, със съучастнически тон:

— Да, Анита, но аз упражнявам властта си да кръщавам храните и променям имената им. Нарекох свинското фазан, а шампанското — лимонада, така че не върша грях, като ги консумирам.

И домакинът, смеейки се силно, нареди на слугите да напълнят неговите и на сътрапезничката му чинии и чаши. Както много други набаби, и този живееше над доброто и злото. Какво означаваха религиозните ограничения за владетели, които смятаха, че имат божествен произход? Ритуалите и забраните бяха за хората, не за боговете.

Махараджата на Патиала Бхупиндер Сингх — Великолепния, също не беше безразличен към прелестите на Анита и на празненството, което даде в чест на новите вицекале, се държа с нея като със стар познайник. Искаше да ѝ окаже най-високи почести и да я настани на масата до себе си, но англичаните, отговарящи за протокола, не му позволиха. Бхупиндер и Анита бяха връстници и си бяха навлекли гнева на англичаните: Анита — защото се бе омъжила за принц, а Бхупиндер — заради славата си на заклет женкар. Еротичните веселби в басейна му се бяха прочули дори в Англия, а слуховете за девствениците от планините и сексуалния култ към богинята Коул притесняваха твърде много англичаните. До такава степен, че бяха отложили коронацията му, „докато поправи поведението си“. Опасяваха се да не свърши като баща си, като се подаде на лошо влияние и на слабостта си към алкохола и жените. „Излязат ли от правия път, мъжете от това семейство вървят с бързи крачки към гибелта си“ — гласеше едно писмо от губернатора на Пенджаб до началникът на Политическия департамент. Англичаните бяха решили да отложат с една година коронацията, докато не докаже, че е способен

да управлява държавата си. В отговор Бхупиндер реши „да се направи на добър“ и покани новия вицекрал лорд Минто и съпругата му в Патиала, както и много приятели и принцове, сред които бяха Анита и раджата. За нея Патиала беше като Капуртхала, умножен по сто; размерите на двореца, „който няма край“, както го бе описал Киплинг, големината на парковете, езерото и басейна, стотината луксозни автомобили, дивите зверове, завързани с вериги под сянката на столетни мангови дървета, предизвикаха възхищението ѝ. Беше царството на разточителността и затова Бхупиндер Сингх — Великолепния, се вписваше в него. Беше напълно в тон с мястото, където живееше.

Семейство Минто бяха впечатлени от „това момче, което беше високо почти два метра, тежеше сто килограма и носеше дрехи от брокат и приказни бижута“. Бяха посрещнати с парад, в който участваха петстотин войници сикхи на коне, с разкошни униформи и оръжия; с партия поло, на която присъстваха десет хиляди души, с лов и вечери в двореца. Разхождайки се край езерото, лейди Минто забеляза статуята, която Бхупиндер бе наредил да поставят в парка. Представляваше кралица Виктория с надпис, който гласеше: „Виктория, кралица на Англия, императрица на Индия, майка на народа“.

— Какъв израз на лоялност — отбеляза жената на вицекраля, слагайки така началото на реабилитацията на непослушния махараджа.

Английските офицери, натоварени с протокола, правеха всичко възможно, за да скрият испанката и най-вече да я отдалечат от високопоставените английски дами. Заповедите си бяха заповеди. Подобно усърдие обаче имаше обратен ефект: изостряше любопитството. Дамите, които на думи презираха испанката, в дъното на душата си умираха от желание да се запознаят с нея или поне да я зърнат. „Какво ли притежава, за да се говори толкова за нея? Толкова ли е хубава, колкото твърдят принцовете? Какво толкова е намерил раджата в това момиче? Още една, която върви по стъпките на Флори Брайън!“ — коментираха те, докато я търсеха с поглед. Имаше толкова гости и европейци, че Анита изобщо не се засягаше от усилията, които едни или други полагаха, за да я изолират, наблюдават, проучват и анализират. Не им обръщаше внимание, защото дълбоко в себе си се чувстваше свободна. Ако този свят се разпаднеше, тя можеше да се

опре на друг — на света на семейството и приятелите си в Испания. Мисълта за тях беше единственото сигурно убежище, когато чувството за самота я издебваше подобно на тигър от клоните на бенгалска смокиня. Освен това обстоятелството, че предизвиква толкова силно любопитство, ласкаеше женската ѝ суета. Всъщност обичаше да е обект на внимание. Беше съхранила някои от качествата на някогашната сценична звезда от „Камелиите“.

И така, престори се, че не забелязва нищо, и започна да играе тенис със сестра Стийл, която отговаряше за бавачките в двореца. Беше снажна англо-индийка, общителна, с твърд характер. На нея бяха поверени отрочетата, които осемнайсетгодишният махараджа вече имаше от четирите си жени, без да се броят децата от прислужниците на съпругите му. В двореца живееше един англичанин — Туини, механик от „Ролс-Ройс“, който отговаряше за работилниците, където се преглеждаха колите от „сухоземната флота“ на принца. Беше известен с мощния си удар в тениса и пристрастеността си към чая: изпиваше над трийсет чаши чай на ден. Официален фотограф бе един немец на име Паули — мълчалив мъж с високо подстригана коса и с очила с метални рамки, който през целия ден се разхождаше сред тълпата с огромния си фотоапарат и триножника и снимаше семейството и гостите. Най-интересен от всички обаче беше един испанец — подполковник Франки Кампос, чието присъствие изненада Анита.

— Наричайте ме Пако — каза той веднага.

Пако беше брат на испански кардинал в Рим и заемаше важната длъжност *Назам Ласи Кхана* — началник на дворцовата кухня. Беше забавен и практичен човек, но избухливият му нрав го превръщаше в истински кошмар за кухненските работници. Кръвта му кипваше много бързо. И това бе напълно обяснимо, след като под негово разпореждане бяха деветдесет и петима готвачи, които ежедневно приготвяха храна за около хиляда души плюс гостите, както и за обедите по време на лов. Освен това ястията трябваше да подхождат на всички вкусове и религии: вегетариански за хиндуистите, месни за мюсюлманите, международна кухня за европейците и прочее. Важна част от задълженията му беше и организацията на готвачите, пътуващи с правоверните хиндуистки принцове, които държаха храните да се приготвят по точно определен начин, за да не се осквернят от допира с по-нисша каста. Тогава Кампос се превръщаше в истински

военачалник, измисляше стратегии, диктуваше планове за действие и даваше заповеди за атака. Разказвах, че ако случайно намерел и един-единствен косъм в някоя чиния, той го сравнявал внимателно с косите на всеки от помощниците в кухнята. Когато откриел виновника, нареждаше да му обръснат главата — дори помощникът да принадлежал към кухнята на друг княжески двор. За него дипломация не съществуваше.

Кампос беше дошъл в Патиала, след като бе работил като готвач в любимия на махараджите хотел „Савой“ в Лондон. Там се бе запознал с Бхупиндер и бе приел съблазнителния договор, който махараджата му бе предложил. Беше женен за англичанка, в която още бе влюбен. Най-голямото разочарование в живота му бе да научи, че жена му се е увлякла по един английски офицер на кораба, с който бе пътувала до Индия, за да дойде при него. Оттогава Кампос живееше с надеждата, че тя ще се появи един ден в бунгалото, за да му поиска прошка, и с мъчителното безпокойство от очакването. С времето ставаше все по-сприхав и гневните му изблици понякога преминаваха в ридания, които смайваха всички.

— Принцесо, утре ще направя индийска паеля във ваша чест...
— обяви той на испанката.

Срещата с Пако накара Анита да осъзнае, че забравя родния си език. Не можеше да говори гладко испански, без да вмъкне френски или английски думи и изрази. Затова още същата вечер написа на родителите си да донесат в Париж, където скоро щяха да се видят, екземпляр от „История на Испания“ и „Дон Киот“, „защото мисля, че ще забравя родния си испански език, като не го практикувам с никого тук“ — написа им тя дословно.

Раджата поиска среща с лорд Минто и му отговориха да отиде „сам“. На кратката протоколна среща вицекралят го уведоми за новите си идеи относно мерките, които смята да предприеме, за да могат индийците да участват по-активно в управлението. В края на разговора раджата постави въпроса за статута на жена си. Лорд Минто му обеща да направи каквото може, но заяви, че законът, приет от неговия предшественик лорд Кързън, с който се анулира правото на

наследяване на трона от децата, родени от брака на индийски принц и европейка, ще остане в сила.

— Този закон не ме притеснява, Ваше Превъзходителство. В моя случай няма неяснота относно наследяването, защото имам първороден син от първата си съпруга. Искам само да се признае бракът ми с испанската ми съпруга и да се анулират наложените ограничения.

Вицекралят му отговори уклончиво и раджата, раздразнен, му напомни думите на Уелския принц по време на посещението му през 1906 г., с които той публично бе заявил неодобрението си по отношение на снизходителното и високомерно поведение на английските чиновници към индийските принцове.

— Ваше Превъзходителство, позволявам си да ви напомня какво каза вашият бъдещ владетел: че с принцовете на Индия трябва да се отнасяте като с равни, а не като с колежани.

След като изрече това, той се сбогува с новия вицекрал, който започна да суче краищата на мустаците си, изненадан от тази разпаленост. Както винаги, раджата си тръгна от срещата разочарован и гневен. Тези студени като камък англичани бяха обладани от чувство за превъзходство, което все повече го дразнеше. Арогантността им сякаш нямаше граници. Докъде смятаха да стигнат по този път?

Жена му обаче, напук на всички пречки, печелеше неподозирани битки. Последното светско събитие, на което присъстваха преди отпътуването си за Европа, бе по покана на губернатора на Пенджаб в Лахор, който беше решил да организира *дурбар* за принцовете от областта. На Конрад Корфийлд, млад служител в Индийската гражданска служба — институцията, която подготвяше най-добрите администратори и висши чиновници, — бе възложено да организира срещата така, че „испанската рани да е далеч от погледите на присъстващите представители на правителството“, гласеше дословно заповедта. „В залата на дурбар имаше ложи, където трябваше да седнат дамите — разказва по-късно Корфийлд, — затова наредих да поставят огромни саксии с палмови дръвчета в ложата, предназначена за Анита, за да я скрия от останалите. Но когато тя дойде и видя палмовите дръвчета, влезе в друга ложа. Когато жената на губернатора

се появи, тя поздрави публично Анита с реверанс, защото бе слушала много за нея и беше любопитна да я види. Анита остана очарована. Мен ме смърриха, защото не съумях да овладеея положението“.

[1] Законът пурда („завеса“) се отнася до обичая с мюсюлмански корени жените да се отделят от мъжете. — Б.а. ↑

27.

Раджата знаеше, че невинаги е било така. Имало е време, когато англичаните не живеели като затворени в своите казарми, укрепления и квартали малцинство, ужасени от мисълта да се смесят с останалите или останалите да се смесят с тях. Имало е време, когато британските вицецаре не въвеждали мерки, които отдалечавали индийците от европейците, както сега. Имало е време, в началото на английската колонизация, когато било обратното: идеите и хората се смесвали свободно. Границата между културите започвала да се размива.

Англичаните, които се установили в Индия в началото, не били арогантни, нито преизпълнени с чувство за расово превъзходство — като тези вицецаре и губернатори с викториански манталитет, способни да вложат смайваща енергия и усилия, за да ограничат контактите на една осемнайсетгодишна испанка, омъжена за раджа. Бяха хора, произхождащи от общество, което беше по-пуританско, по-сурово и непреклонно от това в Индия. Не идваха в един девствен свят, населен с неграмотни, току-що излезли от неолита племена. Индия не беше Америка. Идваха в страна с хилядолетна цивилизация, плод на невъобразима смесица от култури, религии и етноси. Цивилизация, постигнала високо ниво на развитие и толерантност на нравите.

Онези англичани възприемали навиците на местната аристокрация — например си вземали другарка — *биби*, както я наричали. *Биби* произлизали от целия социален спектър: от куртизанки и жени от висшето общество до бивши робини и даже проститутки. В една огромна територия, пълна с кралства и княжества, не липсвали куртизанки. Някои били много изтънчени — като Аб Бегум, която през XVII век се появявала гола на празненствата в Делхи, но никой не забелязвал, защото се изрисувала от главата до петите, сякаш била облечена с шалвари, като дори и гривните били рисунки.

Връзката на раджата с англичаните бе изтъкана от любов и омраза. Възхищаваше им се и в същото време ги презираше. Смяташе, че са изгубили паметта си, че отказват да си спомнят колко груби и недодялани са били, защото не искаха да признаят на колко неща ги е

научила Индия, като се започне от хигиената. От *биби*, които те сега толкова презираха, бяха научили да се къпят — нещо, което никой не правел в Европа по онова време. Започнали с обливания като индийците — изливали вода върху тялото си, а по-късно се пристрастили към всекидневното къпане. Бяха забравили, че думата „шампоан“ произлиза от хинди и означава „масаж“. Бяха забравили колко влюбени са били в своите *биби*, които се грижели за дома им, поддържали реда сред прислугата и ги гледали, когато били болни. От тях научили дори да се любят благодарение на неизчерпаемия извор на любовни техники от Кама Сутра. Много пози, възприемани от тях като напълно естествени, били непознати на британците или смятани за извратени и нездравословни в Европа. *Биби* имали чувството, че англичаните не умеят да се любят, защото го правели грубо и бързо, а не като младите индийци, които знаели хиляди начини да удължат любовната игра и насладата от половия акт. Нима не сравнявали британските войници със „селски петлета“, неспособни да спечелят сърцето на една индийка заради сексуалната си недодяланост? Благодарение на индийките англичаните могли да дадат воля на най-изтънчените еротични фантазии.

Англичаните в Индия бяха забравили, че в онези времена сънародниците им заменяли кожените ботуши и стоманените каски с изискани коприни, научавали някой от езиците на Индия, слушали с наслада изпълнения на ситар в пустинята и се хранели с пръсти — само с дясната ръка, докато лявата била запазена за личната хигиена, по обичая на хиндуистите и мюсюлманите. Преставали да дъвчат рязан тютюн и устните им постоянно били червени от навика да дъвчат бетел^[1]. От онази епоха датираше изразът „ставам местен“.

Най-фрапираща е историята на ирландеца Томас Лег. Когато жена му умряла, той се откъснал от света и станал факир. Накрая заживял от милостиня като хиндуистките отшелници и спял в един гроб в пустинята на Раджастан. Напълно гол и с тризъбеца на Шива в ръка, той практикувал духовни техники, като спирал дишането си.

Популярна е и историята на Джордж Томас, типичен европейски авантюрист. След като служил на раджите в Северна Индия, той успял да създаде собствено кралство в Западен Пенджаб и се превърнал в раджа на Харияна^[2]. В Англия го наричали „раджата на Типърехри“. Построил дворец, сякъл собствени пари и се обзавел с доста приличен

харем. Толкова се индизирал, че забравил майчиния си език и в края на живота си говорел само урду. Синът му, чиято майка била индийка, се превърнал в известен поет, който рецитирал стихове на Омар Хаям на мушайрите^[3] в стария Делхи. Забавното било, че се наричал Джан Томас.

Знатните представители на империята също се променяли. С какво удоволствие раджата би напомнил на вицекраля, че сър Дейвид Очтърлони — най-високопоставеният британски представител в Делхи през последните години на Моголската империя, приемал посетителите, излегнал се на диван и пушейки наргиле, облечен в широка копринена дреха, с моголска шапка на главата, а слугите му веели с паунови пера! Вечер жените му го следвали в шествие из града, всяка покачена на отделен, разкошно украсен слон. В онези времена това, което било добре за Англия, било добре и за Индия, и обратно.

В един момент обаче англичаните си дали сметка, че смесването на културите и расите било в ущърб на укрепването на империята и заплашвало да създаде колониална класа от англо-индийци, способни да се опълчат срещу британската власт, както за тяхно най-голямо унижение се случило в Северна Америка. Оцеляването на Британска Индия не можело да допусне наличието на „индийски креоли“. Така че начинът им на мислене започнал малко по малко да се променя и британското общество постепенно придобило чувство за морално и лично превъзходство. Расовото съзнание, националната гордост, арогантността и пуританството изместили любопитството и търпимостта. Обстановката ставала все по-тягостна за мъжете, които проявявали прекалена привързаност към индийските си жени, към децата си от тях и към местните обичаи. Появила се поредица от закони, забраняваща на синовете от бракове между европейци и индийки да работят в Източноиндийската компания. По-късно друг закон забранил синове от смесен брак да постъпват на военна служба, с изключение на „музиканти, гайдари и ковачи“. Забранявало им се също да учат в Англия. Малко по-късно друг закон постановил служителите да ходят на работа стриктно облечени по европейски: сбогом на удобните чехли, на пижамата, която се превърнала в дреха само за спане, на широката курта, идеално пригодена към тежкия климат на Индия. Британската армия издала ред заповеди, с които се

забранявало европейски военни да участват във фестивала на цветовете Холи^[4], най-големия празник в хиндуисткия календар. Когато основателят на Хиндуисткия колеж в Калкута — шотландски часовникар, умрял от холера, отказали да го погребат по християнски с аргумента, че бил повече хиндуист, отколкото християнин.

Броят на индийските биби, включени в завещанията, постепенно намалявал и накрая изчезнал напълно. А новите представители на компанията започнали да осмиват англичаните, които били възприели индийски обичаи. Дори навикът на белите да пушат наргиле постепенно изчезнал. Европейците престанали да се интересуват от индийската култура, сякаш били убедени, че вече нищо не можела да им даде. Индия се превърнала в ново Елдорадо, в територия, която трябвало да бъде завладяна, но не и да се оставят да бъдат завладени от нея. Уилям Палмър — английски banker, който бил женен за една *бегум* и живеел като моголски принц, очевидно е предчувствал бъдещето, когато в началото на XIX век написал следното: „Нашето високомерие и нашата жестокост ще предизвикат отмъщението на една обединена Индия. Вече бяхме свидетели на няколко бунта...“ Петдесет години след като написал тези думи, въстанието от 1857 г. сложило край на взаимното доверие между двата народа, между двата свята.

Оттогава Изтокът и Западът продължаваха да се отдалечават един от друг и сега раджата и Анита бяха жертви на пропастта, зейнала между тях. Желанието на един индиец да живее в Европа и да носи костюм и вратовръзка не изненадваше никого, но се смяташе за скандално една европейка да се омъжи за индиец, да отиде да живее в Индия, да се облича като източна принцеса и да живее, както тя реши за добре. Не беше осъдително французите да пренасят в Париж храмовете в Ангкор, но желанието на раджата да внесе френски статуи за парка си се смяташе за ексцентричност. Нима е бил прав Киплинг, когато е казал, че „Изтокът си е Изток, Западът — Запад, и те никога няма да се срещнат“? На раджата му се искаше да мисли обратното. Ехото на едно по-либерално минало криеше надеждата, че двата свята ще се помирят. Чувстваше това като свое съкровено призвание, откакто се бе върнал очарован от първото си дълго пътуване из Европа и Америка. И смяташе, в рамките на своите скромни възможности, да посвети живота си на това дело.

[1] Нарязани на ивици листа от бетелов пипер, които се намазват с рядък разтвор на негасена вар и с тях се завиват яркочервените семена на бетеловата палма (т.нар. бетелови орехи). — Б.р. ↑

[2] Историята му е вдъхновила Киплинг за образа на главния герой в „Човекът, който някога беше крал“. — Б.а. ↑

[3] Мушайра — поетически рецитал на открито. — Б.а. ↑

[4] Празник, посветен на Кришна, с който се отбелязва пролетното възраждане; всички се пръскат с оцветена вода и така символично отстраняват кастовата йерархия. — Б.пр. ↑

28.

Най-после настъпи денят на заминаването, на първото пътуване до дома, до Европа. Лола, прислужницата на Анита, от няколко дни беше в състояние на силна възбуда и се щуреше насам-натам безцелно. В дадени моменти така се вълнуваше, че сякаш щеше да хвъркне — нещо твърде трудно, като се има предвид фигурата и теглото ѝ. Връщаше се в Малага и не възнамеряваше повече да я напусне до края на живота си — поне така твърдеше. Беше забравила какво означава да си прислужница в Испания: зле платена, презирана и без бъдеще. Но отдалече виждаше всичко в розово. Мразеше Индия, лютивата храна, горещината, самотата и гадините. Що се отнасяше до останалото, живееше като царица. Ами да, къде в Европа прислужниците си имаха слуги, които да им готвят и да им перат дрехите? Анита отдавна се бе отказала от Лола и само чакаше да се отърве от нея. Мадам Дижон също щеше да пътува с тях като част от свитата. Щеше да остане във Франция, докато раджата не я повика отново. Анита щеше да понесе трудно раздялата с французойката, която я бе научила на толкова неща и чието присъствие ѝ бе вдъхвало спокойствие и увереност. Без нея животът в Капуртхала щеше да бъде много по-самотен и безкрайно потезък.

Мъжът на Далима — дойката, се бе противопоставил жена му да замине с Анита в Европа. Останалите слуги твърдяха, че дойката си има семейни неприятности, но тя беше толкова дискретна, че не искаше да ги сподели. Или пък не можеше. Изглежда, мъжът ѝ я бе заплашил, че ще я изгони, ако замине. Анита обаче се нуждаеше от нея, както и малкият Аджит, за когото Далима беше като втора майка. Испанката реши въпроса, като им предложи сума, която едно бедно хиндуистко семейство не можеше да си позволи да откаже. И понеже Далима не желаше да се раздели с дъщеричката си, тя също щеше да бъде част от свитата, състояща се от общо трийсет и пет души.

Два дни преди да потеглят на път, Биби дойде, за да се сбогува с нея. От занемарения ѝ вид и мрачното ѝ настроение Анита заключи, че

се е случило нещо. В погледа ѝ се четеше безнадеждност, сякаш бе корабкрушенец.

— Какво ти е, Биби? — попита Анита, подреждайки купчините дрехи, разпръснати върху мебелите в стаята ѝ. Трябваше да стегне не само багажа за пътуването, но и да подготви всичко за преместването им в новия дворец. След завръщането си от Европа нямаше да живеят във Вила Буона Виста. Щяха да се пренесат най-после в Елисейския дворец.

Седнала на ръба на леглото, Биби понечи да ѝ отговори, но внезапно гърлото ѝ се сви и се разрида.

— Биби, нещо лошо ли се е случило? — Анита си помисли най-лошото: че някой е болен или е умрял.

— Не би трябвало да плача за такова нещо — отвърна ѝ Биби. — Мислех, че родителите ми ще ме изпратят отново в Англия, за да постъпя в университет, но ми отказаха. С една дума, не желаят.

Биби плачеше неутешимо. Анита се чувстваше объркана и не знаеше как да реагира. Не беше присъщо за толкова силно и жизнено момиче като Биби да плаче за нещо, което на Анита ѝ се струваше толкова маловажно.

— Не може ли да учиш в Лахор?

— В колежите не приемат момичета, а и там няма университети. Баща ми твърди, че едно момиче няма нужда от висше образование. Искат да се омъжи и да престана да им създавам главоболия.

Тя млъкна и Анита не посмя да наруши тишината.

— Но аз не искам да живея така, Анита. Искам да направя нещо за себе си. Какво лошо има в това?

— Но баща ти не иска.

— Да.

Биби замълча и опита да се овладее. Анита ѝ подаде кърпичка.

— Живях десет години в пансион в Англия, Анита. Чувствам се индийка, но също и англичанка. Какво ще правя в тази дупка? Обичам Пенджаб, привилегирована съм, но тук се задушavam.

— Искаш ли да кажа на раджата да се застъпи за теб пред семейството ти?

— О, не! Ще стане по-лошо, а и няма смисъл. Нищо не може да се направи. Родителите ми няма да отстъпят. Смятат, че повече няма защо да уча. Умея да свиря на пиано, играя тенис и говоря английски

добре. За тях това е достатъчно. Но за мен не е. Не вярват, че знанията, които съм придобила, ще послужат за нещо. Това, което е полезно за другите, на тях им се струва вулгарно!

— В моя край казват, че всяко зло е за добро — промълви Анита, без да знае, че в случая с Биби тази поговорка щеше да придобие смисъл, какъвто двете изобщо не подозираха. — Не се ядосвай толкова, скъпа, нещата ще се оправят...

— На добър път, Анита. Ще ми липсваш — каза ѝ Биби, като я прегърна.

Биби беше противоречива личност — едновременно индийка и европейка, аристократка и обикновена жена, господарка и самарянка. „Горката! Колко е самотна!“ — каза си Анита, когато я видя да излиза с коня си от вилата. Испанката я разбираше напълно, защото самата тя живееше между два свята, без да принадлежи изцяло на нито един от тях. Нищо не свързва така силно двама души, както чувството, че са отхвърлени, различни от останалите, без корени; нищо не укрепва по-силно дружбата от увереността, че другият разбира самотата ти.

* * *

Колко различен ѝ се стори Бомбай, когато го видя за втори път! По време на престоя си тук, когато пристигна в Индия, шумът и суматохата в града я бяха изплашили. Сега той ѝ се струваше внушителен със солидните сгради по крайбрежния булевард, с големите къщи в колониален стил, с кипящото от живот пристанище и оживените пазари, чиито миризми вече ѝ бяха близки. Разпозна уханието на индийския нард, когато минаваше покрай един малък олтар, миризмата на лютивите чушки, пържени в сос от къри, сладникавия мирис на *гхи* — маслото, което използват сладкарите, както и неповторимата миризма на *биди* — ръчно свитите цигари на бедните. Сега можеше да различи индиец от Юга от индиец от Севера, брахман от марвари^[1], джайнист от парси и мюсюлманин бохра^[2] от мюсюлманин шиит. Знаеше какво е джамия, гурдвара или хиндуистки храм. Знаеше кой е истински просяк и кой се преструва на недъгав, за да умилостиви сърцата на хората. Знаеше как да се пазари на сергиите до хотел „Тадж“, откъдето купи последните подаръци, които щеше да

занесе в Европа. Ако случайно кажеше някоя фраза на урду или хинди, продавачът разперваше ръце, сякаш се е озовал пред някоя богиня от хиндуисткия пантеон, тъй като беше рядкост бяла жена да знае някой от езиците, които се говореха в страната.

Бомбай беше истинската врата на Индия, само на двацет дни с кораб от Европа. За да се предпазят от слънцето, раджата бе резервирал най-хубавите каюти — тези, които гледаха към десния борд — на лайнера „Америка“, принадлежащ на английската корабна компания „Пининсюлър енд Ориентъл“. Плаването беше спокойно, нямаше морско вълнение, както по време на първото ѝ пътуване. Концертите привечер, партиите бинго и разговорите с останалите пътници, които се радваха, че се завръщат у дома, помогнаха двацетте дни да изминат неусетно.

Когато пристигнаха в Марсилия, с изненада установиха, че в Европа са се превърнали в прочута двойка — в подножието на стълбата на кораба ги очакваха фотографи и журналисти. Раджата се подразни от безочливите въпроси, отправени към тях, докато Анита се опитваше да им отговори, макар че невинаги успяваше. „Принцесо, вярно ли е, че ядете змийско месо всеки ден? Синът ви ще стане ли някой ден крал на Индия? Вярно ли е, че живеете затворена в харем? Разбирате ли се с другите жени на съпруга ви?“ Спокойните отговори на Анита, от които се виждаше, че води напълно нормален живот, явно ги разочароваха. Щяха да се зарадват, ако им бе казала, че яде всеки ден ястия от змии, че синът ѝ ще бъде император и че тя е кралицата на харема. Въпреки това, историята ѝ на андалуска, превърната в принцеса от „Хиляда и една нощ“, събуждаше страстите.

При пристигането им в Париж перонът на гара Аустерлиц също беше изпълнен с журналисти, които ги обсипаха с порой от недискретни въпроси, но сред тълпата, сред носачите, натоварени с вързопи, и количките, пълни с багажа на внушителната свита, Анита съзря леко прегърбената фигура на баща си, добрия дон Анхел Делгадо. С него бяха доня Канделария и сестра ѝ — Виктория, която живееше в Париж с американския си съпруг. Бяха пристигнали от Мадрид за семейната среща, защото Анита и раджата не можеха да отидат в Испания поради липса на време. „Сякаш са се свили“ —

помисли си Анита с изненада. Струваха ѝ се някак съсухрени и крехки, макар че бяха добре облечени. Баща ѝ беше със сив филцов цилиндър, а майка ѝ носеше астраганено палто и шапка с щраусово перо. Зад тях стоеше сестра ѝ с издут корем. „Родителите ми не преставаха да прегръщат и целуват малкия Аджит, когото наричаха «нашето индийче». Виктория само го гледаше и го притискаше към себе си, сякаш беше играчка — може би си мислеше, че скоро ще държи друго в ръцете си, което щеше да бъде нейна плът и кръв...“

Сега, когато семейството ѝ беше в Париж, светският живот я изпълваше с досада. Вечерите в домовете на приятелите аристократи на мъжа ѝ я отегчаваха. Предпочиташе да вечеря с родителите си, след като изкъпеше и приспеше сина си с помощта на Далима. Дребните удоволствия на майчинството донякъде компенсираха суетата на оживения светски живот, който водеше. Това обаче бе цената, която трябваше да плати, за да бъде част от най-търсената двойка в цял Париж. Раджата беше доволен, защото се чувстваше център на внимание и защото на вечерите с маркизи и херцози общуваше със знаменитостите на деня: писателите Марсел Пруст, Емил Зола и Пол Бурже, великия руски хореограф Сергей Дягилев... Чувството, че е част от този свят, го изпълваше с дълбоко вътрешно удовлетворение. Колцина от индийските принцове можеха да се похвалят с това, още по-малко с факта, че благодарение на тях Индия беше на мода в Европа? Нима Дягилев не му съобщи наскоро за предстоящата премиера на „Синият бог“, чийто сюжет, вдъхновен от Индия, му бе хрумнал след запознанството с него?

Светският живот се бе превърнал в център на съществуването му. Освен че му харесваше, той кроеше големи планове за близкото бъдеще: сватбата на сина му Парамджит, наследника на Капуртхала, с принцеса Бринда, която завършваше учението си в Париж. Принцесата беше дъщеря на стар негов приятел, който се бе разорил — махараджата на Джубал. В магазина на Картие купи на сина си модния часовник „Сантос-Дюмон“, наречен така в чест на бразилския конструктор, прочул се с полета, който бе извършил с по-тежка от въздуха машина; освен това бе имал удоволствието да се запознае с него по време на едно предишно пътуване. На снаха си купи един шестоъгълен, инкрустиран с брилянти ръчен часовник. И още шест за колекцията си.

Раджата искаше сватбата да бъде светско събитие от най-висока класа. Щеше да бъде също повод да открие новия дворец, където щеше да живее с Анита. Така че една от първите му задачи беше да наеме пътнически кораб, който да превози от Марсилия до Бомбай поканените петстотин англичани и триста французи, които възнамеряваше да посрещне като крале. Искаше празненството да бъде блестящо, оригинално и пищно, каквито обикновено бяха сватбите на наследниците в индийските княжества.

— Ще те запозная с Бринда, годеницата на сина ми — каза той на жена си. — След време тя ще е първата махарани на Капуртхала. Искам да се сприятелите.

Бъдещата снаха беше на годините на Анита. По жестовете и начина на говорене приличаше на францужойка, но всъщност беше индийка раджпут от висша каста. Имаше светлокестенява коса, прибрана в букли, големи черни очи, малка и добре оформена уста, тен с цвят на пшеница и непринудени маниери. Учеше в престижния манастир „Асенсион“, където се бяха обучили поколения момичета от висшето парижко общество. Раджата бе настоял снаха му да получи френско възпитание — разходите бе поел той — и освен това бе наел една компаньонка, мадмоазел Мейон. Тримата вечеряха в „Максим“ и когато раджата заговори за грандиозните си планове за сватбата, Бринда отвори широко очи. Изненада, радост или страх? Анита не знаеше как да изтълкува този поглед. Бринда заяви, че е много щастлива в Париж и че би искала този период от живота ѝ никога да не свършва. Не изглеждаше изпълнена с желание да се върне в Индия — дори и за да стане принцеса. Нещо в нея ѝ напомни за Биби. Може би лекотата, с която се движеше в двата свята. Бринда обаче беше по-голяма традиционалистка и по-суетна, а и не притежаваше бунтарската жилка, която отличаваше Биби. Затова беше трудно да разбере какво мисли и да отгатне чувствата ѝ. Индийките бяха свикнали още от детството си да следват пътя, начертан от родителите им, без да се противопоставят или да го оспорват. Когато двете останаха сами, Бринда разказа на Анита, че е видяла бъдещия си съпруг един-единствен път, когато тя била на десет, а той — на дванайсет години, по случай официалното представяне, защото вече били сгодени от съвсем ранно детство. Сторил ѝ се сериозно момче, с вгълбен и мрачен вид. Не си казали нищо и оттогава не се били виждали.

Раджата и Анита обаче не подозираха, че Бринда изживява истинска любовна голгота и може би нямаше да се появи в Капуртхала в деня на сватбата. Мисълта да се върне в Индия, за да се омъжи за мъж, когото нито познаваше, нито разбираше, сега ѝ се струваше непоносима. В този случай злите езици биха казали, че „Бринда се е заразила от Запада“. Влюбена беше до полуда в един офицер от френската армия, висок рус мъж на име Ги дьо Праконтал, с когото поддържаше тайна и страстна връзка. Срещата ѝ със свекър ѝ и с Анита я накара да осъзнае, че моментът да тръгне на най-дългото пътешествие в живота си приближава неумолимо. А тя не желаше да предприеме това пътешествие. Страдаше, защото не се чувстваше достатъчно европейка, за да жертва всичко от любов, нито достатъчно индийка, за да приеме съдбата, която ѝ бяха предначертали. Обмисляше сериозно мисълта да избяга и да се скрие в прегръдките на любимия си. Щеше ли да има смелостта да го стори?

Времето минаваше неусетно в посещения при известни бижутери, на които Анита поръчваше да изработят накити е донесените скъпоценни камъни от Индия, във вечери в най-добрите ресторанти и в разходки на кон в Булонския лес, в чийто конен клуб раджата продължаваше да поддържа конюшня. Въпреки че Анита с удоволствие яздеше Лунарес, единственото ѝ желание беше да е със семейството си. Искаше да се възползва максимално от времето, с което разполагаше. От Мадрид пристигаха трогателни новини: членовете на приятелската компания, която сега се събираше в кафене „Канделас“, настояваха да бъдат наградени от Негово височество, особено Вале-Инклан, който не искаше да умре, без да види Капуртхала. Известният автор на сарсуели Фелипе Перес-и-Гонсалес бе посветил на видната двойка едно стихотворение, което се появи напечатано из улиците на Мадрид през януари 1908 година:

„Един раджа от Индия пристигна
и срещна тук една танцьорка дивна.
Родена в Андапуския край,
тя е по-красива от девица в мохамедански рай.“

Анита се смееше весело на тези новини от Мадрид, по чиито улици копнееше отново да се разходи. Стараеше се да отговори на въпросите, които родителите ѝ задаваха. Опитваше се да им обясни какъв е животът ѝ като принцеса, но ѝ беше трудно да разкаже каква е Индия. Как да им опише преклонението на народа на Капуртхала, когато влезе след сватбата в града, покачена на слон? Или горещините преди настъпването на сезона на мусоните, кръщаването на сина им в Амритсар, градинските празненства, празниците в Патиала, вечерите в полето, бедността и разкоша? Трудно можеха да си представят един толкова далечен и толкова различен свят. Освен това Анита не искаше да навлиза в подробности, за да не ги тревожи. Не желаше да им разказва за отношението на англичаните, нито за неприязънта, която проявяваха жените на раджата към нея.

— Но момчето кръстено ли е или не?

Доня Канделария беше загрижена за духовното здраве на внука си. Беше като фикс идея, загнездил се в ума ѝ.

— Вече ти казах, че е кръстено в религията на баща си.

— Никога не съм чувала за тази сикхска религия. Искам да знам дали наистина е кръстено.

— Какво имаш предвид? Дали някой свещеник го е кръстил в черква? Не, мамо... Там няма нито свещеници, нито черкви, а ако има, те са за англичаните.

— Но това е много сериозно, Анита. Момчето трябва да бъде кръстено, както си му е редът. Ако му се случи нещо, като езичник ще бъде осъдено да гори вечно в ада. Трябва да бъде спасено.

Една сутрин, възползвайки се от отсъствието на Анита и раджата, които бяха заминали за Биариц и бяха оставили детето на нейните грижи, доня Канделария грабна детето и без да каже нищо на Далима и на дон Анхел, излезе с него. Без да му мисли много-много, влезе в катедралата „Нотр Дам“. „За един миг, без предисловия и молитви, покръстила внука си в купела със светена вода при входа“ — щеше да напише по-късно Анита в дневника си.

Когато след завръщането им от Биариц доня Канделария съобщи на дъщеря си, че вече може да спи спокойно, защото Аджит е спасен като християнин, и ѝ разказа подробно какво бе направила, Анита се изплаши.

— Мамо... За бога! Ами ако раджата научи?

— Не съм сторила нищо лошо.

— Ако научи, ще се ядоса много.

— Моля те, едва ли малко светена вода ще навреди на един сикх.

— Обещай ми, че няма да казваш нищо. Дори на баща ми и Виктория.

— Никой няма да научи, дъще... Обещавам ти.

Анита замълча, гледайки майка си втренчено, сякаш искаше да я попита нещо, но не смееше.

— Слушай... Как го кръсти? — попита тя накрая, разяждана от любопитство.

— Анхел, като дядо му. За всеки случай, защото знае ли човек...

В Биариц се разигра друг неприятен инцидент с англичаните. Бяха се настанили в „Отел дю Пале“ и се оказа, че поради протоколна грешка апартаментът на краля на Англия — Едуард VII, е в съседство с техния. Изглежда, монархът, който не се придържаше особено строго към правилата, не бе направил никаква забележка, но неговите камердинери бяха протестирали енергично пред управата на хотела. Какъв скандал, да имат за съсед раджа, живеещ незаконно с една испанска танцьорка! Историята се превърна в любима тема на знатните дами и на членовете на свитата. От друга страна обаче, същите тези, които бълваха змии и гущери, занемяха от възхищение, когато въпросната двойка се появи на тържествената вечеря: той имаше три хиляди диаманта и перли на тюрбана си, а тя изглеждаше великолепно с изумрудения полумесец на челото. Двамата се държаха толкова непринудено в обществото, сякаш бяха родени за това. Анита общуваше с такава лекота с непознати, че смая всички, освен това притежаваше някаква мистериозна дарба да се разбира на всеки език с всекиго и навсякъде. Затова не беше странно, че фотографите и репортерите, подобно на ловджийски кучета, дебнеха всяко нейно движение.

Преди да заминат за Лондон и да се качат на кораба за Бомбай, Анита даде на майка си един голям и тежък пакет, увит в подаръчна хартия.

— Майко, искам да занесеш това в Малага. Това е обет, който дадох на Дева Мария Победителка, задето ме спаси по време на

раждането.

Когато го разгъна, доня Канделария възкликна учудено. Богородичната мантия, обшита със скъпоценни камъни, беше истинско произведение на изкуството.

— На майсторите от ателието на Рю дьо ла Пе им отне повече от година, за да я изработят. Кажи на епископа, че е дарение от мен за съгражданите ми. Нека Богородица да бъде най-красивата в Испания по време на празника ѝ.

Сбогуването беше тъжно, както винаги. Анита не беше сигурна, че ще може да дойде отново следващата година. Взе със себе си книгите — „История на Испания“ и „Дон Кихот“, които бе заръчала на родителите си, за да не забрави испанския език. Изпитваше силна носталгия по Малага и приятелите си, както и по миризмите, цветовете и шумовете на Испания. По своите корени. Майка ѝ сякаш отгатна какви мисли минаваха през главата на дъщеря ѝ и каза:

— Между другото, знаеш ли, че Анселмо Нието се ожени?

Новината я жегна леко. Анселмо, художникът с вид на тореадор, вечният влюбен, се бе уморил да я чака. Беше логично, но дълбоко в душата си на Анита ѝ харесваше да си мисли, че някъде далече един мъж чезне от любов по нея. Беше женска суета и навярно, ако се замислеше, щеше да прогони това чувство, обвинявайки се в егоизъм.

— Жена му се казва Кармен — продължи доня Канделария — и наскоро им се роди дъщеричка. Той се върна в Париж, след като ти замина за Индия. Справя се добре, участва в много изложби с група млади художници, които са се нарекли „Независими“.

— Радвам се, че му е провървяло — отвърна Анита с лека тъга в гласа, която бе по-скоро плод на ранено самолюбие, отколкото на съжаление, че е изгубила мъж, който за нея бе само една илюзия. Никоя жена не обича да губи поклонниците си.

[1] Каста на търговците. — Б.а. ↑

[2] Клон на исмаилитите — мусталити, емигрирали от Йемен в Индия. — Б.р. ↑

ЧЕТВЪРТА ЧАСТ
КОЛЕЛОТО НА КАРМАТА СЕ ВЪРТИ ЗА
ВСИЧКИ

29.

Страстта на раджата към разкоша се засилваше с времето, сякаш искаше да компенсира незначителността на държавата си с все по-голяма пищност. Към небесносиния тюрбан, който носеха войниците от гвардията му и който беше в тон с морскосинята куртка със сребристи ревери, той прибави червен помпон в чест на френския морски флот. И така, с подскачащия на тюрбаните им пискюл, достолепните воители сикхи ескортираха каляската, с която блестящата двойка, вече завърнала се от Европа, минаваше по улиците на Капуртхала. При преминаването им тълпата ги приветстваше непрестанно, а в центъра на града имаше такова стълпотворение от хора, които искаха да ги поздравят с добре дошли, че шествието бе принудено да спре няколко пъти. Раджата бе въвел един вид ритуал след всяко свое пътуване в чужбина: обикаляше главните сикхски, хиндуистки и мюсюлмански храмове, за да благодари на боговете за щастливото завръщане и да поднови връзката с поданиците си.

След това шествието излезе от града и се отправи към най-високата част, докато стигна до оградата на новия дворец, който от сега нататък щеше да бъде тяхната резиденция. От двете страни на алеята, водеща към колонадата пред входа, бяха строени в изряден ред слонове, за да ги поздравят с добре дошли. При вида на градината с кипарисите, с моравата, с грижливо подрязаните храсти и цветните масиви, поддържани от петстотин градинари, с големите фенери от ковано желязо, с балюстрадите в ренесансов стил и алегоричните статуи, сред които изпъкваше фигурата на готов да нападне тигър, дело на френския скулптор Льо Куртие, Анита за миг се обърка и си помисли, че още е във Франция. Извисила се на фона на заснежените планини на хоризонта, боядисаната в розово сграда с бели барелефи беше сбъднатата мечта на раджата. „Успях да пренеса част от Франция в подножието на Хималаите“ — казваше гордо той. С мансардния си покрив, покрит с плочи, с двойките колони на портика и сто и осемте си стаи дворецът беше огромен за размерите на Капуртхала. Съразмерен бе единствено с тщеславието на принца и с желанието му

да се мери с великите личности в този свят. Въпреки това, царедворците одобряваха решението на раджата да се премести в тази сграда в околностите на града, тъй като бяха убедени, че така ще засили аурата си на божество пред народа. Неговите хулители обаче мислеха обратното: за тях тя беше неопровержим знак за разширяващата се пропаст между принцовете на Индия и техните поданици.

Шестстотин работници бяха работили девет години, за да изпият всичко в двореца до най-малката подробност. Стените на Дурбар Хол (залата за аудиенции) бяха декорирани в автентичен индийски стил, с дървени барелефи, съчетаващи френски и източни мотиви. Изящно изваяният таван с остъклен купол беше осветен от лампички във формата на звезди. Гореще имаше галерия с колони, издигащи се на равни разстояния една от друга. Беше предназначена за дамите от двора по време на официални церемонии. Върху паркета от дървесина в различни цветове бе изобразен гербът на Капуртхала: фигури на слон и кон, разположени от двете страни на щит, поддържащ рицарска броня с гравирани девиз: Pro Rege et Patria^[1]. Подът бе така излъскан, че слугите се оглеждаха в него, за да си оправят тюрбаните. Огромни изделия от севърски порцелан, копия на гоблени, старинни мебели и килими от Обюсон^[2], направени по поръчка според размера на стаите, свидетелстваха за възхищението, което раджата изпитваше към френския стил от XVIII век. С изключение на две помещения, чието обзавеждане бе вдъхновено от други страни — японската стая и пушалнята в турски стил, — всяка от сто и осемте стаи, отредени за гостите, носеше името на френски град или на някоя френска знаменитост. Масата в главната трапезария побираше осемдесет души. Котелът, подгряван с въглища, осигуряваше топла вода денонощно за удобство на обитателите — гости и служители, защото дворецът беше и седалище на правителството. Канцелариите на различните администрации заемаха приземните помещения. Кабинетът и покоите на Негово височество бяха на първия етаж, откъдето се разкриваше великолепна гледка към парка и града зад него. Спалнята му беше отделена от спалнята на Анита с голям дрешник. Покоите на испанката, които включваха стаята на детето и тези на прислужниците ѝ, гледаха към огромна тераса. Мястото не притежаваше задушевното и идиличното очарование на

Вила Буона Виста, но беше просторно, удобно и величествено. През първите дни Анита се чувстваше леко объркана, защото, освен всичко, бе изгубила последните връзки с миналото — мадам Дижон и Лола. Не че прислужницата ѝ липсваше, напротив, но испанката тъгуваше за своята среда. При следващото пътуване щеше да доведе друго момиче, по възможност андалуска, дори само за да ѝ напомня откъде идва. Нуждаеше се от ориентир в този илюзорен свят.

Жените на раджата се противопоставиха на желанието на мъжа си да премести *зенана* в едно от крилата на Елисейския дворец.

— Ще останем в стария дворец, Ваше Височество — каза му Харбанс Каур, първата му съпруга, с решителния тон на човек, който е обмислил добре думите си.

— И може ли да знам причината за упорития ви отказ? Предлагам ви най-модерния и разкошен дворец в Индия, а вие го пренебрегвате.

— Причината ви е известна. Бихме се преместили на драго сърце, ако испанката се присъедини към *зенана*.

— Знаете, че това е невъзможно. Тя не е свикнала да живее по този начин. Ще остане в собствените си покои.

— Ваше Височество, смятаме за нередно да спазваме пурда в новия дворец, докато вие съжителствате с чужденка, чието държание обижда традицията именно защото пренебрегва самите норми на пурда... Моля ви да разберете положението ни.

Пред тази твърда решимост раджата се отказа да продължи спора. Първата му съпруга току-що му бе напомнила принципа, който винаги бе ръководил индийското общество: всеки на мястото си.

— Светът ни ще се разпадне, ако традициите не се зачитат — завърши Харбанс Каур със сериозен тон.

Или казано с други думи: или всички, или никоя. Може би бяха помислили, че като притиснат раджата, той ще отстъпи и ще постави Анита на мястото ѝ. „Колко са наивни — помисли си той, — никой не може да упражнява натиск върху раджата“. А може би наивният бе той? В тази особена война на нерви времето беше на страната на жените му. Междувременно те се противопоставяха на каквото

можеха, тайно саботираха плановете на раджата и бойкотираха опитите му за приемането на Анита от обществото.

Реши да не казва на жена си за този разговор. Дори не му хрумна мисълта да я помоли да се присъедини към *зенана*. Знаеше, че е безсмислено, а и на него самия нямаше да му се понрави. Щеше да означава, че Анита „е станала местна“, а него го привличаше именно обстоятелството, че е различна, че има индивидуалност, собствено мнение и глас — стига да не объркаше прекалено живота му.

Раджата реагира по обичайния си начин — използва властта си, за да отговори с жест, който бе далеч по-оскърбителен от неуважението, което бяха проявили към него жените му. Не искате да живеете под един и същи покрив с испанката? Не желаете да я приемете? Тогава тя ще организира сватбата на наследника на трона. „Не щеш супа, на ти пълна купа“ — мислеше си Анита, сериозно разтревожена от посоката, която вземаха нещата.

— Ще ме намразят още повече, *mon chéri*. Не е ли по-логично Харбанс Каур да се заеме със сватбата? В края на краищата синът ѝ се жени.

— Искам ти да организираш всичко. Жените ми ще забавляват съпругите на индийските ни гости и нищо повече. Само за това ги бива.

— Вече ми се иска синовете ти да са тук — заяви тя с въздишка.

Анита се беше запознала с тях на една вечеря в Лондон. Парамджит, наследникът, ѝ се бе сторил затворено и прекалено сериозно момче, изпълнено със страхопочитание към баща си. Беше пълна противоположност на общителната и жизнерадостна Бринда. Махиджит беше по-забавен, макар и леко дистанциран и твърде повърхностен. Най-малкият — Амарджит, военният, беше истински кавалер, човек, който вдъхваше доверие. Не можа да се запознае с Каран, за когото всички твърдяха, че е най-симпатичният и общителен от синовете, защото беше в Швейцария. „Ако живееш в Капуртхала — мислеше си тя, — щях да имам приятели, среда и животът ми щеше да е по-нормален и не така самотен“. Необяснимо защо се надяваше, че заварените ѝ синове ще успеят да разсеят враждебната атмосфера, която се бе създала около нея. Бяха почти нейни връстници, бяха живели в Европа дълго време и само те можеха да въздействат върху майките си и да сложат край на изолацията ѝ. Сватбата на Парамджит

можеше да означава началото на една промяна. Щеше да престане да бъде натрапницата и „мразената“.

Раджата беше решил да похарчи половината от годишните приходи в държавата за сватбата на сина си. Една колосална сума за транспорт, обслужване и забавление на гостите. Подобно на средновековните монарси, той покани всички. И също като тях искаше народът му да участва в празненствата: „За да остане незабравим спомен от това щастливо събитие, имам честта да съобщя на всички мои поданици, че от сега нататък началното образование ще бъде безплатно“. Последната фраза от речта му обаче доведе до бурни коментари: „Безплатно не само за момчетата, но и за момичетата“. През 1911 г. самата идея момичетата да учат беше революционна; тя предизвика незабавната реакция на представителите на мюсюлманската общност пред висшите държавни служители, които поискаха незабавната отмяна на мярката. Раджата обаче държеше твърдо на своето и не отстъпи.

Джагатджит беше решен да превърне държавата си във фар на цивилизацията и прогреса и искаше да влезе в историята като просветен монарх. Въпреки ексцентричностите, с които се бяха прочули, много принцове бяха осигурили на поданиците си условия на живот и социални придобивки, непознати в онази част на Индия, която бе пряко управлявана от англичаните. Като махараджата на Барода, известен не само с армията си от дресирани папагали, които можеха да вървят по тел и да карат миниатюрни сребърни велосипеди, но и защото през 1900 г. въведе безплатно и задължително образование. Или Ганга Сингх — махараджата на Биканер, който бе превърнал някои зони в пустинята на Раджастан в оазиси с насаждения, изкуствени езера и процъфтяващи градове. Или раджата на Майсур, който бе финансирал създаването на технически университет, прочул се в цяла Азия. Или раджата на малката държава Гондал — скромен човек, който премахна данъците на селяните и увеличи митата, за да компенсира намаляването на приходите в хазната. Раджата на Капуртхала мечтаеше да стигне още по-далече, искаше да се съревновава със западните държави. Сватбата на наследника му беше идеална възможност да запознае света с успехите на Капуртхала. „Раджата много се надяваше да направи благоприятно впечатление на европейските си гости. Искаше да си спомнят за държавата му като за

едно екзотично и едновременно с това модерно място“ — написа Анита в дневника си.

Следващите няколко месеца изминаха в трескава дейност. Всичко трябваше да е идеално планирано, проучено и измерено до секундата. По време на едно от посещенията си в Патиала Анита се обърна за помощ към Франки Кампос, началникът на кухните, който ѝ помогна да състави менютата, да поръча продуктите, да наеме готвачи и да планира всичко. От Бомбай щеше да пристигне специален влак, поръчан от раджата, натоварен с бутилки минерална вода „Евиан“, с уиски, порто, херес и шампанско. С това разделът с напитките бе осигурен.

Най-трудните решения бяха свързаните с протокола. При толкова раджи, набаби, аристократи и служители беше истинска главоблъсканица да планира къде да спят, какво да ядат, каква програма да им предложи и кой до кого трябва да бъде настанен. Трябваше да се съобрази с ранга, религията, възрастта, титлите и сходните вкусове.

— Жените — особено англичанките, са много педантични по отношение на протокола — каза ѝ Пако. — Ако стане грешка, мъжът може да се примири, че не са му отредили полагащото му се място, но ви уверявам, че жена му ще вдигне шум до бога. Държат много на тези неща... Може би защото няма за какво друго да мислят.

Пако знаеше какво говори. Беше донесъл една малка книга от около десетина страници, известна като Червената книга, където всички граждански и военни длъжности бяха подредени по старшинство.

— Ако искате да разберете дали един инспектор по вредни пушечи стои по-долу в йерархията от един нотариус, трябва само да погледнете в книжката.

Помощта на Пако беше неоценима за Анита, която вложи цялото си усърдие в подготовката на сватбата. Репутацията ѝ бе заложена на карта, особено като се има предвид, че жените на раджата не я изпускаха от поглед. Не можеше да се провали.

Пако я посъветва да отиде в Калкута, за да се снабди с каквото ѝ бе нужно. Само там можеше да се намерят толкова метри плат, необходими за ушиването на стотиците покривки, салфетки, комплекти чаршафи и кърпи, както и на петдесетте шатри, които щяха да бъдат

разпънати в парка на двореца, за да поберат всички гости. Трябваше да се купят допълнително прибори и чаши и безброй още дреболии: от солници и препарати против насекоми до тоалетната хартия, от която Анита предвидливо смяташе да докара цял вагон.

Раджата реши да се възползва от периода преди Коледа и да замине с нея. Беше сезонът на полото и конните надбягвания, на които елитът на Азия неизменно присъстваше. През 1911 г. Калкута беше на път да изгуби статута си на столица на Британска Индия в полза на Делхи, но все още беше най-важният град на субконтинента, неговият търговски, артистичен и интелектуален център. Въпреки че разрушителното действие на мусоните в продължение на десетилетия бе помрачило блясъка им, обществените здания, търговският център, паметниците и жилищните сгради с балюстради и колони все още пазеха старинното си великолепие.

Анита и раджата прекараха няколко незабравими дни в Калкута: сутрешни разходки с каляска в огромния парк Майдан под сянката на смокините, магнолиите и палмите; обеда с изтъкнати търговски магнати — като мистър Мълик, чийто дворец в центъра на града хвърли във възторг раджата, защото беше истински музей на европейското изкуство; театрални представления на класически пиеси в Олд Емпайър Тиътър; оперен рецитал в къщата на г-жа Бристоу — изтъкнатата английска дама, в чийто дом бяха канени да пеят най-добрите примадони и тенори от Европа; през следобедите — дегустация на сладоледи в ресторант „Фирпо“, „по-хубави и от италианските“, както гласеше рекламата; вечери в Толигандж Клъб, последвани от танци под звуците на известни оркестри... В Калкута човек все едно се намираше в Лондон, но извън Англия. Дамите се обличаха по последна мода — с тоалети от брокат и тъкани от Бенарес и Мадрас, от които индийските шивачи правеха копия на най-новите парижки и лондонски модели. След като „разграбваше“ с часове големите магазини — като „Арми“ и „Нейви Стор“, „Хол“ и „Андърсънс и Нюман“, които предлагаха всичко, което се произвеждаше в Европа и Америка, в следобедните часове Анита отиваше във фризьорския салон на французите Малве и Сирет, които изпадаха в екстаз от лъскавата коса на нашата испанска рани. Прочутата двойка от Капуртхала едва смогваше да присъства на всички вечери, концерти и приеми, на които я канеха. Калкута беше

голям град и ограниченията не бяха така строги, както в останалата част на Индия. Веднъж, докато наблюдаваха конните надбягвания, за огромно удоволствие на Анита и раджата, губернаторът на Бенгалия лорд Кармайкъл представи Анита на съпругата си и я покани на вечеря в резиденцията си. За първи път отиваха заедно на официален прием. Само в космополитен град като Калкута човек можеше да срещне личност като този лорд: скромен, с деликатни обноски, старец се винаги да се хареса, любител на изкуството, пчелар в свободните си часове и автор на една монография за стоножката. „Не прилича на останалите англичани“ — мислеше си Анита. Наистина Калкута беше рай на свободата^[3].

Една новина обаче прекъсна трескавото оживление на тези дни на покупки, подготовки и празненства. Младата Бринда, годеницата, не се бе качила на кораба, с който трябваше да се върне в Индия.

— Трябва ли да отложим сватбата? — попита ужасено Анита.

— Не. Нека да проверя какво се е случило.

[1] За краля и родината (лат.). — Б.пр. ↑

[2] Гладък, с кадифена мекота килим, произвеждан в град Обюсон, Франция. — Б.а. ↑

[3] След години раджата научи, че лорд Кармайкъл получил официално „строго мъмрене“, задето е нарушил ограниченията, наложени на Анита. — Б.а. ↑

30.

На шест хиляди километра от Калкута, принцеса Бринда чезнеше от любов. Разкъсвана между чувството и дълга, тя се намираше пред най-трудния избор в живота си. Когато научи, че родителите на любимия ѝ, офицера Ги дьо Праконтал, които бяха католици, са категорично против намерението на сина им да се ожени за хиндуистка, Бринда поиска да скъса с него.

— Забравяш различията между нас — каза тя на Ги.

— Няма различия между двама души, които се обичат — отвърна ѝ той.

— В семейството ти сте католици, аз съм хиндуистка. Едно е да ме приемат в обществото, а друго — да позволят синът им да се ожени за мен. Трябва да се върна в Индия и да изпълня дълга си.

— Няма да те пусна да заминеш. Искаш прекалено много от мен.

Бринда се опитваше да угаси пламъка на страстта, който я изгаряше отвътре и не ѝ даваше покой. Искаше да си възвърне душевния мир и да бъде отново самата себе си. Но не можеше. „Как да го оставя, като го обичам толкова? — питаше се тя непрестанно. — Как бих могла да живея на място, където ще трябва да крия и тялото, и чувствата си?“

— Хайде да отидем в кметството и да се оженим. Направим ли го, семействата ни ще бъдат принудени да го приемат.

В дните след този разговор Бринда живееше, измъчвана от колебания. Обзета от внезапен порив, тя реши да спечели време, като не замине на определената дата. Щеше да прекара още няколко седмици във Франция, а може би и да остане завинаги тук. Конфликтът, който изживяваше обаче, направо я поболя. Не можеше да спи, нито да се храни, и се стряскаше всеки път, когато чуеше звънеца на вратата.

Раджата успя да се свърже от Калкута с мадроазел Мейон — компаньонката, която бе наел за снаха си. Въпреки че беше в течение на нещата, тя не му каза нищо от страх да не стане скандал и най-вече защото се опасяваше, че ще я обвинят за създаването на положението. В

края на краищата Бринда беше само на шестнайсет години. Мадмоазел Мейон му съобщи, че нервите на девойката са много „деликатни“, че е изтощена заради изпитите и че не е могла да се качи на кораба, защото е болна. Увери го обаче, че ще пристигне навреме за сватбата, защото тя лично ще я качи на следващия кораб за Бомбай.

— За да те защитя, рискувах да изгубя мястото си и уважението на принца, но не смятам да крия истината още дълго — каза мадмоазел Мейон на Бринда.

Бринда ѝ призна, че не може да вземе решение. „Разплаках се — щеше да разкаже тя след време — и дадох воля на чувствата си, които бях сдържала до момента и които бликнаха като фонтан“.

— История като вашата няма бъдеще — отсече мадмоазел Мейон със сух, но искрен тон. — Остави го и го забрави веднъж завинаги. Не може да сте щастливи, след като причинявате нещастие на хората около вас.

Бринда си помисли, че в думите на компаньонката ѝ има много истина. Реши да последва съвета ѝ и на следващия ден се опита да скъса с Ги. „Не успях, защото бяхме твърде влюбени, за да бъдем силни. Онази нощ в стаята си направих нещо, което не бях правила дотогава. Помолих се, но не на хиндуистките богове, а на християнската Богородица. Трябваше да взема решение: или да се кача на следващия кораб за Бомбай, или да избягам и да се омъжа тайно за Ги“.

Накрая, с натежало от мъка сърце, Бринда послуша мъдрите съвети на мадмоазел Мейон и се качи на кораба в Марсилия заедно с една францужойка, приятелка на раджата — мадам Дьо Паладия, и двете ѝ дъщери, които бяха поканени на сватбата. Двама от синовете на раджата — Махиджит и Амарджит, също пътуваха с тях.

Мадмоазел Мейон придружи Бринда до каютата ѝ, може би за да се увери, че няма да се откаже в последния момент.

— Една жена раджпут винаги изпълнява дълга си — каза ѝ Бринда на сбогуване. — Връщам се в страната си, за да се омъжа за човек, когото дори не познавам. Преди години това ми се струваше нормално, но сега го смятам за абсурдно.

— Така е по-добре. Ако се беше омъжила за Ги, щеше да станеш жена без родина, без раса, без култура и цялото ти семейство щеше да се срамува заради теб.

— Права сте — отвърна тъжно Бринда. — Но не мога да престана да го обичам.

Струваше ѝ се странно да се завърне в Индия. В Бомбай се почувства като чужденка. Шумовете и миризмите бяха толкова различни от тези във Франция... Сънародниците ѝ сега ѝ се струваха хора от друга планета. Пътуването до Капуртхала ѝ се стори безкрайно, защото дълбоко в себе си не ѝ се щеше да пристигне. Композицията вече не спираше в Джаландхар, както преди. Раджата бе финансирал построяването на теснолинейка до самия град Капуртхала, за да може да пристига с вагона си близо до новия дворец. На гарата тълпа от прислужници с ливреи и шофьори откараха мадам Дьо Паладин и дъщерите ѝ в една от къщите, приготвени за гостите; синовете на раджата се отправиха към новия дворец, а Бринда бе настанена в закрыта карета с перденца на прозорците, която щеше да я откара в двореца на жените. За пръв път от толкова години тя отново щеше да живее според нормите на пурда.

Първоначалната загриженост за здравето на годеницата бе изместена от раздразнение, а след това от облекчение, когато най-сетне се появи, слаба като клечка, с изпито лице, сивкав тен и зачервени от плач очи. Оправда се за закъснението с преживяното напрежение около последния изпит — и в думите ѝ имаше истина. Беше изпитът на живота ѝ. Само дете може би никога нямаше да разбере дали го е взела. „Какво значение има един изпит, когато ще се омъжи за наследника на кралство!“ — отбеляза майката на Парамджит. „Имах нужда от човек, който да ми каже няколко утешителни думи, да ме успокои, че всичко ще бъде наред, че като изпълня дълга си, отчаянието и тревогата ще ме напуснат. Но нямаше никой, който да ми го каже“ — щеше да признае по-късно Бринда.

Анита отсъстваше, когато Бринда пристигна. Подготовката на сватбата така я бе изтощила, че реши да отиде за една седмица в Масури и да си почине сред прохладата на планината, както и да избяга от нетърпимата атмосфера в Елисейския дворец, където нервите на всички бяха опънати до крайност заради закъснението на младоженката. Когато се върна, кръглите бели шатри с форма на ориенталски кубета вече бяха разпънати в огромния парк на двореца, подобно на град от палатки. Анита се зае да довърши последните подробности, а в това време започнаха да пристигат гости от цял свят.

Деветима принцове бяха известили за пристигането си, сред които и махараджата на Кашмир, който ги бе приел в Шринагар по време на медения им месец. Ага Кхан беше мюсюлманският гост с най-висок ранг. Останалите пращаха първородните си синове, които да ги представляват. Жените от *зена* не се отделяха денем и нощем от Бринда, подлагайки я на усилен „реиндизация“. „Трябваше отново да уча родния си език и да си припомня старите обичаи, които след толкова години, прекарани в чужбина, се бяха заличили от ума ми. Бях толкова заета, че се намирах в състояние, в което не се чувствах нито щастлива, нито нещастна“.

В Индия празненство от такъв мащаб привличаше безброй любопитни. Просяци, отшелници, лечители с безпогрешни рецепти за плодовитост и продавачи на чудеса се стекоха в Капуртхала с влака, пеша и с волски каруци. Според традицията те бяха не по-малко важни гости от принцовете и трябваше да бъдат посрещнати сърдечно. Раджата щедро и великодушно нареди на готвачите си да им се раздаде храна в изобилие — същата, която получаваха работещите в двореца. Цялото това население се настани под открито небе отвъд белите шатри, за да се наслади и то на празненствата, които, отбелязвайки сватбата на принца наследник, бележеха неизменния ред, съществуващ в света.

Невиждани дотогава в Пенджаб фойерверки оповестиха началото на Великия Дурбар — публична аудиенция, на която раджата поздрави с добре дошли гостите, представяни от глашатаи и от звуци на тръба. Царедворците и висшите държавни служители поднесоха подаръците и благопожеланията си под колоните на входа на двореца. Сред европейските гости беше принц Антоан д'Орлеан, както и принц Амадео дьо Броли. Раджата бе поискал Анита да не се отделя от него. Испанката играеше ролята на домакиня с всички полагащи ѝ се почести и губернаторът на Пенджаб — най-висшият представител на британската власт на сватбата, придружен от съпругата си, бе принуден да я поздрави. Това беше малкото отмъщение на раджата заради ограниченията, наложени от англичаните. Въпреки че бяха затворени в двореца си, останалите му съпруги научаваха всичко и естествено, почетното положение на Анита ги изпълваше с униние. Бринда живееше с тях и полагаше големи усилия да приеме новия си

живот, макар че я обхвана желание да се разбунтува, когато през стените до нея достигна ехото от празненството.

Вечерята за осемстотин гости бе сервирана в парка. След десерта прозвуча салют от тринайсет топовни гърмежа, а веднага след това засвири оркестър от петдесет музиканти. Раджата се приближи до отсрещната страна на почетната маса, където седеше съпругата на губернатора, пое ръката ѝ и я отведе в центъра на ротондата в парка, превърната в дансинг. Под звуците на валс от Щраус раджата и съпругата на представителя на Британския Радж откриха танците. Останалите гости и синовете на раджата ги последваха на дансинга, осветен от факлите, които снажни сикхски гвардейци държаха в ръка, от лунната светлина и от блясъка на звездите.

Внезапно прозвуча музика, която накара Анита да се надигне от стола си. Бяха я чули за пръв път по време на последното им пътуване до Европа и от нея цялата изтръпваше. Притежаваше нещо, което дълбоко я вълнуваше, омайваше я и докосваше най-съкровените струни на душата ѝ. Беше появилият се през 1910 г. в Южна Америка ритъм, който будеше страстите — тангото.

— Ще танцуваш ли с мен?

Анита се стресна, когато чу топлия глас, който я попита на изискан английски дали иска да танцува. Беше висок млад индиец с тъмнорозов тюрбан, закрепен с изумрудена брошка, от която излизаше елегантно перо. Усмивката му разкриваше редица ослепителнобели и равни зъби. Беше вперил в нея очи в очакване на реакцията ѝ. Погледът му беше толкова настойчив, че тя сведе очи.

— Не умея да танцувам танго.

— Нито пък аз, но можем да се научим заедно.

Внезапно тя се озова в обятията му, следвайки стъпките му на дансинга.

— Но ти танцуваш великолепно!

— Научих се в Лондон — отвърна ѝ той. — Говорили са ми много за теб.

— Нима?

— Аз съм Карамджит, синът на Рани Канари. Наричат ме Каран.

Сега вече тя се досети. Тези толкова бели зъби, овалната форма на лицето, прямият поглед, високомерната осанка... Всички тези черти, на които не бе съумяла да даде име, бяха на раджата.

— Само с теб не се бях запознала! Най-после пристигна!

Каран никак не приличаше на братята си. Държеше се с Анита така, сякаш бяха стари познайници. Без предразсъдъци, без табута, с непринуденост, която изненада испанката, защото вече бе отвикнала от нея. Беше очарована от запознанството си с този симпатичен, сърдечен и забавен заварен син. Най-сетне някаква светлина в дъното на тунела, какъвто беше за нея семейството на раджата. С копринената си курта и тройната огърлица от перли, с грижливо оформената брада, бадемовидните си очи с цвят на мед и обноските си на принц, Каран сякаш бе излязъл от някоя от картините на предците си, които украсяваха стените на „Шато Капуртхала“ в Масури.

— Майка ми ти праща сърдечни поздравии.

— Предполагам, че ще я видя на утрешното празненство.

— Поръча ми да ти кажа, че те подкрепя напълно и съжалява, че не може да общува с теб. Знае, че нямаш вина за нищо.

Горката Рани Канари! Беше толкова добра и едновременно с това толкова безпомощна. Все по-малко зачитаха мнението ѝ, може би защото раджпутското ѝ потекло не беше тъй чисто, както на останалите, или защото бе изгубила уважението на другите жени заради влечението си към алкохола. Колко жалко. Вместо да я утешат, думите на съпричастност, предадени чрез сина ѝ, я разтревожиха, защото ѝ напомниха собственото ѝ положение на отхвърлена. Положение, което самият раджа беше неспособен да реши, защото не зависеше от него, а от безпристрастните закони на традицията.

В деня на традиционното тържество дойдоха над две хиляди гости. Анита не видя Рани Канари, защото индийките празнуваха отделно, спазвайки нормите на пурда, в едно от крилата на Елисейския дворец. Видя ги в деня на сватбата, защото беше традиция жените да приготвят младоженеца за церемонията. Стотици от тях изпълниха главния двор, където можеха да присъстват само двама мъже: младоженецът и свещенослужителят. Наследникът бе облечен в *дхоти* — парче плат, увито около кръста, прокарано между краката и закрепено на ханша. След церемонията на огъня, по време на която младежът обикаляше около една клада, докато свещенослужителят изричаше молитви, започна ритуалът, с който жените приготвяха бъдещия младоженец. Майка му — Харбанс Каур, и две негови лели започнаха да обтриват тялото му със сапуни и парфюмирана вода.

Индийките участваха с удоволствие в този спектакъл, може би защото това беше единственият момент в живота им, когато имаха право на мнение. Когато Парамджит започна да се моли да го пощадят и да престанат да го търкат, те избухнаха в смях. След като тялото му стана лъскаво като на бебе, той влезе отново в двореца, за да се облече, а жените останаха на двора в очакване на младоженката.

Бринда пристигна на гърба на слон, в закрыта куличка, за да не я види никой, както повеляваше пурда. Шествието напредваше бавно под виковете и песните на хилядното множество. Щом стигнаха до колоните пред входа на двореца, слонът коленичи и Бринда разтвори копринените перденца. Слънчевата светлина бе толкова ослепителна, че тя за миг затвори очи. Когато ги отвори, видя баща си и свещенослужителя, облечен в безупречно бяла дреха. Двамата ѝ помогнаха да слезе. Две години бе отнело ушиването на дрехата ѝ от муселин, бродиран с червена коприна и нишки от чисто злато. На главата ѝ имаше копринен воал, а на шията — огърлица от два преплетени низа кремави перли, които бяха част от държавното съкровище на Капуртхала.

Раджата сияеше от щастие. Беше облечен в дреха от златист брокат, гърдите и китките му искряха от блясъка на диамантите и перлите. Джагатджит изглеждаше величествен на сватбата на сина си. Под увенчания с тиара от изумруди тюрбан черните му очи блестяха със задоволството на суверен и баща, изпълнил своя дълг и осигурил продължение на рода. Бе решил сватбата на сина му да влезе в историята и за тази цел бе наел услугите на единствения кинооператор индиец, за да заснеме за бъдещите поколения събитието с камера, купена от братята Люмиер.

Сватбата на сина му наистина влезе в историята на Индия, но по друга причина. Отново реши да наруши традицията, според която младоженците напускаха церемонията поотделно — жената, забулена с воала, трябваше да се качи в паланкин^[1] с перденца. Този път двойката потегли с каляска, на която беше изобразен държавният герб. Ескортираха я униформени гвардейци на коне. Преминаха по улиците на Капуртхала, поздравявайки възторжената тълпа, и стигнаха до двореца на жените, където приеха благопожеланията на стотиците индийски гостенки. За Харбанс Каур този пореден пренебрежителен жест към традицията представляваше тежка обида. „Свекър ми нанесе

дързък удар срещу пурда и предизвика многобройни коментари в държавата — заяви Бринда след време. — Винаги се опълчваше срещу условностите. Никога не поиска от мен да спазвам пурда, с изключение на случаите, в които присъстваха най-праволинейните жени от семейството“.

В края на деня Бринда беше останала без сили. Мечтаеше да се оттегли в покоите си и да влезе в топлата вана, приготвена от прислужницата ѝ. Беше мечта на неомъжена жена и вече принадлежеше на миналото. Действителността беше друга: тя и мъжът ѝ бяха отведени отново в двореца, където прислужниците ги придружиха до вратата на спалнята. След като ги обслужиха, те се поклониха и си отидоха. В този момент Бринда се изправи лице в лице със съдбата, която ѝ бяха предназначили и която в крайна сметка тя бе приела. „За пръв път осъзнах, че ще бъдем само двамата до края на живота ни. Потискаше ме мисълта, че съпругът ми бе напълно непознат за мен мъж“.

[1] Покрита носилка. — Б.р. ↑

31.

Празненствата по случай сватбата на наследника на Капуртхала едва бяха отшумели, когато на хоризонта се зададе събитие с изключителна важност: Великият Дурбар в Делхи, коронацията на крал Джордж и кралица Мери като императори на Индия. В чест на първото посещение на британски владетели на субконтинента англичаните бяха издигнали триумфална арка от жълт базалт върху едно възвишение, което се издигаше над залива на Бомбай. Внушителният силует на арката, наречена „Вратата на Индия“, бе първото нещо, което кралете императори видяха в Индия. Техни величества бяха посрещнати на 2 декември 1911 година. Бомбай беше първата спирка от пътуването им за Делхи, където щяха да бъдат главните действащи лица в най-голямото събитие в историята на Радж, ознаменуващо апогея на Британската империя.

Само за това се говореше в дворците в Индия, които трескаво се готвеха да афишират целия си блясък на церемонията на своя крал император. Най-богатият принц, низамът на Хайдерабад, откри надпреварата по пищност и разточителство, като поръча на бижутера Фаберже миниатюрно копие от злато и скъпоценни камъни на фасадата на двореца си, с което украси павилиона на княжеството си в Дурбар в Делхи. Махараджа Бхупиндер от Патиала успя да доведе Жак Картие в Индия, за да изработи голяма церемониална огърлица със скъпоценни камъни от хазната на княжеството, сред които беше прочутият диамант „Де Беерс“, тежащ 428 карата. Тази огърлица щеше да влезе в историята на бижутерството.

Великият Дурбар придобиваше особено значение за Капуртхала, защото лично императорът щеше да удостои Негово височество с ордена „Велик командор на Звездата на Индия“, както и с наследствената титла махараджа — велик раджа. И всичко това заради лоялността му към Радж и приноса му за стабилността и благоденствието на Капуртхала. Въпреки разногласията му с британските власти, едва ли друга новина би го зарадвала повече от тази.

Това обаче не се отнасяше за жените му, в това число и Анита. Как щеше да се отнесе към тях протоколът? Харбанс Каур беше сигурна, че англичаните, които бяха организатори на това важно събитие, ще зачетат мястото ѝ на първа съпруга. Беше нова възможност да наложи традицията и едновременно с това да премери сили с испанката. Анита се страхуваше да не я унижат, а освен това бе уморена от битки, които не желаше да води. Бе спечелила няколко благодарение на подкрепата на съпруга си, но сега имаше сериозен повод да се опасява, че накрая може да изгуби войната. Сватбата на наследника не бе допринесла с нищо за подобряването на връзките ѝ със семейството, дори бе станало обратното. С изключение на Каран, който се бе върнал в Англия след сватбата, за да продължи следването си по агрономство, останалите синове се бяха държали студено и дистанцирано с нея. Каран и Рани Канари бяха единствените ѝ съюзници, но бяха твърде слаби, за да могат да наложат мнението си.

В своята наивност Анита си бе въобразила, че понеже са млади и са учили в Англия, синовете ще повлияят на майките си. Бе се случило точно обратното — майките бяха повлияли на синовете си. Сега и те страняха от нея. Това я нараняваше, защото живееха под един и същи покрив. Имаше и оскърбителни подробности. Например няколко пъти по време на семейния обяд липсваше една чиния на масата — нейната. Анита беше принудена да си поиска. На градинските празненства, на които гостуваха живеещите в Капуртхала англичани — като лекаря и строителния инженер със съпругите си, синовете на раджата предлагаха напитки на всички, освен на нея. Не я представяха и никога не се обръщаха към нея по време на разговорите, все едно не съществуваха. Използваха всяка възможност, за да поставят в неловко положение натрапницата.

А Бринда? Кастовите и расовите ѝ предразсъдъци, заровени дълбоко в съзнанието ѝ през годините, прекарани във Франция, сега се възродиха с още по-голяма сила, като дърво, на което са подкастрили клоните. Вече не гледаше на света през погледа на европейка. За нея свекър ѝ беше сладострастен старец, допуснал да бъде съблазнен от една вулгарна „испанска танцьорка“. Налагайки я на семейството, раджата действаше в ущърб на ранга — кастата — на всички останали. Затова тя не желаше да се сприятели с Анита и по същата причина реши да не живее в Елисейския дворец. „Вече не сме деца — каза тя на

Парамджит. — Имаме нужда от самостоятелност“. Успя да убеди мъжа си да говори с махараджата. „Свекър ми винаги се отнасяше с него като с малко момче, дори и след сватбата“. Махараджата прие молбата им без никакви възражения и им предложи да живеят в неговото любовно гнездо от последните години — Вила Буона Виста. „Учудих се, че толкова бързо изпълни желанието ни — разказа Бринда, — защото беше властен мъж, свикнал винаги да налага волята си. Покъсно си дадох сметка, че го бе направил, за да спечели симпатията ми. Нуждаеше се от възможно най-много приятели и съюзници, за да смекчи неприязънта, с която семейството и обкръжението му се отнасяха към връзката му с испанката“.

Тази тактика на махараджата се оказа безрезултатна. Също както останалите жени, и Бринда се дразнеше от ролята на „господарка на дома“, която играеше Анита.

— Държи се така, сякаш е официалната махарани — осмели се да каже тя на махараджата.

— Изпратих те във Франция, за да станеш модерна жена, а виждам, че съм хвърлил парите си на вятъра — отвърна ѝ махараджата, ядосан и разочарован от поведението на снаха си. — Престоят ти във Франция не те е променил. За нищо не е послужил.

„Не му отвърнах, но с удоволствие бих му казала, че съм шокирана от студеното му и равнодушно отношение към жените му. Няколко пъти бях виждала Харбанс Каур да плаче по повод подготовката на сватбата. Щом аз бях длъжна да направя огромна жертва, за да поема отговорностите на брака и на положението си, той — в качеството си на суверен на държавата — би трябвало да е способен да стори същото“.

Сред всички тези дворцови интриги Анита се опитваше да запази спокойствие и хладнокръвие. Искаше ѝ се да бъде незабележима, дори невидима, стига да бе възможно, но мъжът ѝ не ѝ позволяваше. Нуждаеше се от нея, както стана ясно по време на сватбата. Анита се опасяваше, че яростта на жените ще се стовари и върху сина ѝ, затова се тревожеше за сигурността на момчето. Отново я обхвана безпокойство. Сънуваше кошмари, в които бягаше с детето на ръце от някаква смътна опасност, накрая започваше да се задушаваше и внезапно се събуждаше, обляна в пот и сълзи. Единствено присъствието на нежната и спокойна Далима ѝ помагаше да заспи.

Вълшебната приказка на танцърката от „Курсаал“ започваше да се помрачава. Не знаеше какво да направи, за да промени хода на събитията. Оръжията, с които разполагаше — откритостта и непринудеността, — бяха безсилни в тази война.

За пръв път в живота си Парамджит, дотогава послушен и комплексиран от бащината фигура син, реши да се противопостави на баща си.

— Майка ми ме помоли да се застъпя за нея пред теб, за да възстановиш статута ѝ.

— Никой не ѝ е отнемал статута.

— Знаеш за какво говоря. Испанката се държи, сякаш е махарани на Капуртхала. Майка ми се чувства огорчена и отхвърлена. Моля те да се съобразяваш с традицията, както всички нас.

— Жената, която ти презрително наричаш „испанката“, е моя съпруга. Женен съм за нея, както ти си женен за Бринда.

— Тя е петата ти съпруга.

— И какво? С нея споделям живота си. Предоставих ѝ титлата махарани. Майка ти съблюдава пурда и аз не я упреквам за това, но двамата сме се развили по различен начин. Хиляди пъти ти обясних това, но ти не искаш да го разбереш. Нима мислиш, че майка ти щеше да съумее да организира сватбата ти? Да посрещне всичките ни европейски гости? Нуждая се от жена до себе си, която да е свободна от ограниченията на пурда. Мислех, че синът ми ще е достатъчно разумен да проумее това, но виждам, че не е така, че е способен само да се меси в личния живот на баща си, за да го критикува.

„С мъжа ми обсъдихме проблема много пъти — заяви по-късно Бринда. — Като принцеса, възпитана в хиндуистката традиция, аз не можех да приема поведението на свекър ми. Като жена, съчувствах на майката на съпруга ми, която страдаше дълбоко заради равнодушието на махараджата. Накрая взехме решение: не можехме да приемем брака му с испанката. Уведомихме свекър ми, че занапред отказваме да общуваме с Анита и че няма да присъстваме на тържествата и приемите, ако научим, че тя също ще присъства“.

Това толкова драстично решение беше унизителен удар за махараджата. Синът му бе взел страната на майка си. В известна степен бе логично, но не беше нужно да го прави. Махараджата нямаше нищо против първата си съпруга. Обстоятелството, че не

споделяше живота си с нея и с останалите жени, не означаваше, че ще ги изостави. Никога не би го направил и затова се дразнеше, че отправят подобно обвинение към него. Познаваше добре сина си и знаеше, че той е неспособен да му се противопостави по такъв начин, затова отдаде дръзкото му държане на влиянието на снаха си. Хиндуистките принцеси от висша каста бяха обсебени от чувство за превъзходство и приемаха на сериозно божествения си произход. Нищо не бяха научили от сикхизма и от неговите предписания за равенството между хората.

Животът обаче поднасяше изненади. По същия начин, по който бе съумял да превърне Бринда в бъдещата махарани на Капуртхала, Джагатджит се надяваше, че някой ден ще му се удаде възможност да си отмъсти за тази неблагодарност.

* * *

По време на празненствата в чест на Дурбар, които продължиха две седмици, принцове, старейшини на родове, представители на провинциалните правителства, индийски аристократи, британската общност и чуждестранните гости плюс осемдесет хиляди войници заляха Делхи, чието население от двеста и петдесет хиляди нарасна на половин милион. Организацията беше свършена. Англичаните бяха опънали четирийсет хиляди шатри, бяха построили седемдесет километра нови пътища, четирийсет километра железопътни линии, осемдесет километра канализация и огромен амфитеатър за сто хиляди души. Павилионът на императора наброяваше двеста трийсет и три шатри, снабдени с мраморни камини, стени от резбован махагон, златни съдове и кристални лампи. Останалите павилиони, също толкова разкошни, бяха на различни владетелски дворове, дошли със собствени свити от царедворци, адютанти, гости, слуги, коняри и прочее. Всеки павилион беше различен. Шатрата на раджата на Джамнагар беше покрита с мидени черупки — символ на държавата му на брега на Арабско море. Пред павилиона на раджата на Рева стояха на стража два дресирани тигъра. Същият раджа бе поискал разрешение да ги подари на императора по време на церемонията, но молбата му бе благоразумно отхвърлена.

Около шатрите се простираха градините, в които бяха засадени рози с различен цвят, маркиращи територията на отделите княжества, морави с грижливо поддържани алеи, басейни, паркове, игрища за поло, конюшни и обори за слонове, места за паркиране на екипажи, карети и автомобили и трийсет и шестте железопътни гари за частните влакове на принцовете. Анита беше впечатлена: „Никога не бях виждала толкова златни тронове, толкова слонове, накичени със скъпоценни камъни, толкова каляски от масивно сребро. Ами ролс-ройсовете!... На нито едно друго събитие не е имало толкова много ролс-ройсове наведнъж. Един бог знае колко пари е струвала подобна показност с толкова владетели, загрижени да изглеждат по-богати и могъщи от останалите“.

Празненствата следваха едно след друго с шеметно темпо: градински увеселения, забавления за дамите в пурда, партии поло и най-разнообразни публични и частни забави. На приема, организиран от кралица Мери, отиде Харбанс Каур, придружена от снаха си Бринда — тя ѝ преведе въпросите, които кралицата ѝ зададе от учтивост. Анита естествено не я канеха на официалните събития. Това не беше Калкута и макар да ѝ се искаше да поздрави губернатора на Бенгалия и съпругата му, тя нямаше достъп до тях. Нейният случай отново предизвика оживена кореспонденция между различни ведомства. Накрая едно писмо от вицекраля до държавния секретар за Индия в Лондон реши въпроса по следния начин: „На Прем Каур от Капуртхала няма да се изпраща покана за градинското празненство, което Нейно Величество кралицата ще организира за съпругите на принцовете, но на всяко друго събитие, където не съществува вероятност да срещне Техни Величества или да им бъде представена, ще ѝ бъде осигурено място. По време на Дурбар ще бъде настанена в дъното на амфитеатъра и ще може да присъства на церемонията по коронацията като всеки друг неофициален зрител“^[1].

Самият Дурбар се състоя на 12 декември 1911 година. Зрелището остана завинаги запечатано в паметта на всички присъстващи: на селянина, който бе вървял дни наред, за да види своя император; на момчетата, препасани с парче бял плат и покачени по клоните на дърветата; на дванайсетгодишните момичета с бебетата си в ръце,

както и на самите императори, които се озоваха пред море от зелени, жълти, лилави, сини и оранжеви тюрбани, простиращо се до хоризонта. „Това е най-прекрасното нещо, което съм виждал някога“ — заяви Джордж V, седнал до жена си на трон от масивно злато върху подиум, издигащ се високо над тълпата. Раменете на императора бяха покрити с хермелинова мантия; навес в червено и златно го предпазваше от палещото слънце. Така изглеждаше човекът, който знаеше, че без Индия Великобритания нямаше да е най-голямата империя, съществувала някога, нито първата световна сила.

Почетните места бяха заети от принцовете, следвани от техните роднини и от членове на аристокрацията, облечени с празнични дрехи от брокат и злато. Всеки махараджа бе извадил на показ най-прочутите накити от съкровищницата си: Джагатджит Сингх носеше меч си, украсен с емайл и със скъпоценни камъни, и едър като слива изумруд на тюрбана; Бхупиндер от Патиала бе с нагръдник от диаманти; махараджата на Гвалиор — с колан от перли, и т.н. Джордж V се появи с новата императорска корона на Индия, искряща от сапфири, рубини, изумруди и диаманти — дело на бижутера Гарард, който бе получил шейсет хиляди лири за изработката на този подарък, поднесен от индийците на техния крал император. Понеже церемонията по поставянето на короната можеше да бъде възприета като втора коронация, което щеше да наложи и второ църковно освещаване, нежелателно поради присъствието на толкова хиндуисти и мюсюлмани, кралският двор бе решил кралят да се появи с вече поставена на главата си корона и да приеме почитанията на принцовете, седнали срещу трона му.

Един по един раджите и набабите се приближаваха до подиума, качваха се по стълбите, покланяха се пред императора и се извършваше кратка размяна на подаръци и „почести“. Първи бяха най-могъщите суверени: на Хайдерабад, Кашмир, Майсур, Гвалиор и Барода, чиито държави имаха право на най-голям брой почетни салюти — двайсет и един. После идваше редът на държавите с деветнайсет, петнайсет, тринайсет, единайсет и девет топовни гърмежа. Единствената жена сред толкова принцове беше владетелката бегум на Бхопал — малка мюсюлманска държава в центъра на Индия. Въпреки че беше покрита от главата до петите с бурка от бяла коприна, тя

имаше репутация на справедлива и напредничава и бе превърнала Бхопал в една от най-развитите държави в Индия.

Спектакълът беше пищен и преминаваше бавно, като шествие на слонове. Този път Анита не беше до мъжа си. По-добре така, отколкото да бъде до Харбанс Каур и останалите жени. За неудоволствие на английските офицери, отговарящи за протокола, махараджата на Кашмир я бе поканил да наблюдава церемонията от мястото, отредено за семейството му. Нито един британец не посмя да обезпокои владетеля на една от най-могъщите държави в Индия заради възникналия проблем с мястото, което заемаше испанката, тъй като тя беше негова гостенка. Така че Анита се оказа в парадоксалното положение да е по-близо до императорите и в по-добра позиция от делегацията на Капуртхала.

Британците бяха замислили да отбележат коронацията с нещо повече от грандиозно зрелище. Бяха решили да превърнат първото посещение на английски крал в Индия в паметно събитие, способно да плени въображението на народа, да открие нов етап в историята на страната. Бяха държали намерението си в тайна до последния момент. Само дванайсет души в Индия бяха в течение. Дори кралицата научи едва след като пристигна в Бомбай. При закриването на Дурбар кралят император съобщи изненадата: столицата на империята щеше да се премести от Калкута в Делхи, както е било по времето на великите моголски императори. Добави, че е възложил на архитекта урбанист Едуин Лътиънс да проектира имперския град извън пределите на старата част. Столицата, наречена Ню Делхи, щеше да бъде гордостта на Индия, новата звезда, чийто блясък щеше да осветява и последното кътче на субконтинента.

Авторите на Рах Britannica закриха честването на апогея на империята, като обявиха война на животните и се заеха с най-престижния и изключителен спорт, който беше привилегия на принцовете — лова на тигри. Императорът, който щеше да отпразнува Нова година в Непал, уби дващест и четири екземпляра и като доказателство за чудесната си физическа форма извърши подвига да стреля едновременно по тигър и по мечка с пушка във всяка ръка. И ги уцели. За финал остави след себе си осемнайсет повалени носорога.

Новият махараджа на Капуртхала изпрати цялото си семейство и голяма част от свитата обратно вкъщи и замина с Анита за Кота, в

Раджастан, по покана на махараджа Умед Сингх, прочут с ловните експедиции, които организираше. Каква приятна изненада беше за испанката да се качи с асансьор до петия етаж на средновековния дворец в града, където принцът ги настани! „Махараджата на Кота е много умен мъж с доста либерални възгледи — похвали Анита този владетел, способен да инсталира в двореца си модерен електрически асансьор, макар че като го опозна по-отблизо, добави: — Но все още е твърде ортодоксален, за да седне на масата в компания на хора, които не принадлежат към кастата му“. Кота беше прочут с уникалното зрелище, което предлагаше — бой между глиган и пантера, на който благородниците залагаха големи суми пари. Анита и мъжът ѝ наблюдаваха зрелището от ръба на един ров, но тя се извини преди края, защото ѝ прилоша от ужасяващата кървава гледка. Истински ѝ хареса обаче ловът на пантери, на който присъства призори от палубата на параход, плаващ бавно по една река сред див и скалист пейзаж. Мъжът ѝ стреля по една пантера и успя да я убие. „Вълнението му бе неописуемо, а гончиите така се зарадваха, че се приближиха, за да му целунат краката“. За принцовете убийството на тигър беше момент на върховна радост. Беше обичай, останал от древни времена, когато принцовете са практикували този спорт, смятан за по-важен от всички останали, защото изграждал у тях умения да се бранят и да бъдат подготвени за война. Сега за младите аристократи убийството на първия тигър беше ритуал на посвещаване в зрелостта. Махараджата на Кота бе убил първия си тигър на тринайсетгодишна възраст от прозореца на стаята си, което даваше някаква представа за многобройната фауна, населяваща горите на Индия. Беше се прочул с уменията си да кара автомобил с едната ръка и да стреля с другата, като винаги улучваше.

За Анита *шикар*^[2] — дейност, в която участваха и жените — беше истинско откровение. Най-приятното преживяване обаче беше не толкова вълнението, което човек изпитва, когато усеща как плячката се приближава, нито страхът, че може само да рани животното, колкото атмосферата по време на лова. Лагеруването на открито, разговорите вечер около огъня, безметежният покой на полето и джунглата бяха образът на другата Индия, в която мъжете и жените общуваха непосредствено, сякаш природата беше противоотрова срещу социалните прегради.

[1] Бюлетин на Министерството на външните работи № 46 (Британска библиотека, Лондон). — Б.а. ↑

[2] Изразът „отивам на шикар“ означава „отивам на лов“. — Б.а.

↑

32.

След наситените със събития дни в Делхи Анита с радост се върна към спокойния живот в Капуртхала. След като Парамджит и Бринда се преместиха във Вила Буона Виста, а останалите синове заминаха за Англия, в двореца останаха само Джагатджит, когото след Великия Дурбар всички наричаха махараджа, Анита и малкият Аджит. Ездата, пазаруването в Лахор и партиите тенис отново отмерваха ритъма на един спокоен и охолоен живот. Въпреки размерите си, дворецът не изглеждаше неприветлив, нито потискащ, защото в него кипеше оживена дейност. Министрите идваха всеки ден, за да представят докладите и да изложат проблемите си пред махараджата, който ги приемаше в кабинета си. Провеждаха се срещи, вземаха се решения и се организираха съвещания и конференции. Приземието гъмжеше от счетоводители, финансисти, ковчежници и чиновници.

Анита се грижеше ревностно за своето кътче от градината. Бе засадила ароматни растения, цветя и домати за гаспачото. Под сянката на розовите храсти пишеше всеки ден дневника си в подвързани с кожа тетрадки. Правеше това по молба на мъжа си и пишеше на френски, за да може той да го прочете. Беше привикнала към бащинската обич, която махараджата проявяваше към нея, и макар че понякога се изкушаваше да го упрекне за спазаряването на брака им, сега разбираше, че той бе свикнал да заповядва и да купува всичко, което пожелаеше: дворци, апартаменти, коли, коне, министри, жени... Обичаше го донякъде така, както човек обича банкера, който му е отворил вратите на трезора си. Беше ѝ подарил великолепни бижута, за да бъде още по-хубава и блестяща. За да оправдае пред семейството си и пред света внезапната си любовна прищявка, той бе поискал тя да бъде красива, ослепителна, привлекателна и неустоима. Двамата създаваха новия образ на Капуртхала. Но Анита не превъзнасяше сантименталната стойност на подаръците: мъжът ѝ бе толкова богат, че това не беше кой знае каква жертва от негова страна. Освен това бе изгубила донякъде представа за парите. Смяташе, че висулките, обещите, брошките и пръстените са нейната застраховка и може би

един ден нейната свобода, макар да живееше в свят, където тази дума не означаваше почти нищо за една жена.

Освен че водеше дневника си, в който не записваше нито една интимна мисъл, Анита поддържаше кореспонденция с Нарсисо Диас, бившия си преподавател по декламация в Малага. Той ѝ пращаше дълги писма, пълни с въпроси за живота в Индия. Веднъж, когато му разказваше за хиндуистките обичаи, тя му писа следното: „Някои принцове, след като са ти стиснали ръката, отиват тичешком да си я измият — от страх да не се заразят, понеже са докоснали човек от понисша каста“. Избягваше да отговаря на въпроси за останалите жени на махараджата и вече не се подписваше както в началото „Анита Делгадо, понастоящем принцеса на Капуртхала“. Сега вече беше „Прем Каур на Капуртхала“.

Новините, които получаваше от семейството си, не бяха добри. Сестра ѝ Виктория, майка на две деца, живееше в Париж с мъжа си, който ѝ изневеряваше и я малтретираше. Анита не се изненада, но въпреки това се разтревожи и обстоятелството, че е далече от сестра си, засилваше тревогата ѝ. Горедолу по същото време получи и новини за мантията на Богородица, която бе подарила на сънародниците си. Оказа се, че скъпият на сърцето ѝ подарък бе прибран в сандък в една черква в Малага и никога нямаше да краси статуята на Дева Мария Победителка. Епископът едва не я изхвърлил в морето с довода, че може да е била използвана от някой неверник по време на езическа церемония. Дори направил оскърбителен намек: „Като се знае откъде идва...“ Добре че свещеникът бе наредил да приберат мантията на сигурно място. Думите, изречени от епископа на нейния град, нараниха дълбоко Анита. Заболя я повече, отколкото от всичките обидни жестове от страна на семейството на махараджата и англичаните. Беше неочакван удар, още по-тежък заради факта, че идваше от дома, от мястото, което ѝ вдъхваше най-голяма сигурност. Очевидно лицемерието, предразсъдъците и нетърпимостта не бяха присъщи единствено на индийските аристократи и на англичаните.

Независимо от всичко, бяха щастливи времена. Поне така Анита щеше да си ги спомня след години. Беше щастлива, защото въпреки огорчението от изолацията, в която бе поставена единствено поради факта, че се бе родила бедна, тя се радваше на подкрепата и любовта на съпруга си. Беше щастлива, защото се чувстваше оценена от

достатъчно хора, които я приемаха в своя приятелски кръг. Изпитваше вътрешно задоволство, че с обаянието си можеше да събори изкуствените прегради, издигнати от цензорите на викторианския морал. Наистина тъгуваше за близките си и самотата и отегчението започваха да ѝ тежат, но честите пътувания компенсираха тягостното спокойствие на Капуртхала. Всъщност дворецовият живот скоро се превърна в непрекъснато стягане и разопаковане на багажа и както тя написа в дневника си, „заминаване и пристигане“. Детето оставаше на грижите на Далима и неговите бавачки и слуги, докато родителите му обикаляха Индия, канени от различни махараджи. По време на тези пътувания Анита откриваше една винаги екзотична и понякога сюрреалистична страна.

На забележителната вечеря в двореца на Биканер, където беше по покана на махараджа Ганга Сингх, Анита попита домакина за рецептата на едно необикновено вкусно ястие. Той ѝ отговори съвсем сериозно: „Вземете една цяла камила, предварително одрана и изчистена, сложете в нея коза, в козата — пуйка, а в пуйката — пиле. Напълнете пилето с глухар, глухара — с пъдпъдък, а пъдпъдъка — с врабче. После подправете, сложете камилата в една дупка в земята и я опечете“.

В Гвалиор, докато вечеряха в трапезарията, прочута с влакчето от сребро, пренасящо храна и напитки до гостите, разговорът се завъртя около обиколката, предприета от Джордж V и кралица Мери по случай Дурбар. Горката кралица не могла да се изкъпе в новата мраморна вана, иззидана специално за нея в двореца на Гвалиор, защото в мига, в който стъпила в нея, тя се срутила. По време на същата обиколка в друга държава в Централна Индия работниците не успели да инсталират докрай казанчето на модерната тоалетна чиния, която била внесена от Лондон за високопоставените гости. За да решат проблема, поставили двама sweepers^[1] на тавана — единият държал кофа с вода, а другият наблюдавал движенията в банята през малка цепнатина. Когато моментът настъпил и кралицата дръпнела синджира, наблюдаващият sweeper давал знак и другият изливал водата в казанчето. Англичаните така и не разкрили хитрината.

Анита се наслаждаваше на тези пътувания с пълното съзнание, че е привилегирована, тъй като ѝ се предоставяше възможност да надзърне в този изключителен и затворен свят. Махараджите я

приемаха и тя започна да се чувства почти като нормална жена. По време на пътуванията постоянно си водеше записки. Възнамеряваше да напише книга за живота си в Индия, пък било и само за да я прочетат приятелите ѝ в Испания. Колко би се радвала да сподели преживяванията си със семейството си! Когато се връщаше в двореца, винаги се чувстваше изтощена, но съзнанието ѝ бе изпълнено с пейзажи, истории и усещания, които бързаше да предаде на лист хартия, за да не изчезнат като светлината на свечеряване.

[1] Означава буквално „метач“. Най-нисшата каста сред прислугата в един дом. — Б.а. ↑

33.

Когато се върна в Капуртхала след едно такова пътуване, Далима я нямаше. Имаше толкова прислужници, че отсъствието на един от тях не се отразяваше на ежедневието в двореца. Бавачките и слугините бяха достатъчно опитни, за да се грижат за малкия Аджит, но Далима заемаше особено място в сърцето на испанката. Казаха й, че младата индийка получила съобщение, че мъжът ѝ се разболял, и се върнала у дома си, за да се грижи за него. Оттогава не я бяха виждали. Нито един слуга нямаше новини от нея. Дори и икономът.

Всяка сутрин, като се събудеше, Анита питаше за Далима. И винаги получаваше все същия отрицателен отговор. Дългото мълчание и продължителното отсъствие я разтревожиха. Знаеше, че Далима обожава Аджит. Не беше присъщо за нея да изчезне така внезапно. Още по-малко за толкова дълго време. Никога нямаше да го направи по собствена воля. Нещо се бе случило.

В такива случаи Анита се обръщаше към единствената си истинска приятелка в Капуртхала — Биби Амрит Каур. Анита смяташе, че докато Бринда при завръщането си в родината бе останала вярна на класата си, то Биби все така беше вярна на самата себе си. Беше единствената свободна жена без предразсъдъци, която познаваше. Жена, която имаше нещастieto да живее в един твърде тесен за широкото ѝ сърце свят. Биби бе станала член на партията Индийски национален конгрес и присъстваше на събранията ѝ. Това беше обединение на групи от цялата страна, които се бореха за правата на индийците в Радж. Там Биби бе срещнала хора като нея, по-голямата част възпитани в английски колежи и измъчвани от едни и същи въпроси: Как да бъдат британски индийци, без да имат същите права като англичаните? Как да живеят цял живот между разкоша и бедността? Те бяха зародишът на една нова Индия, много различна от тази на Великия Дурбар в Делхи. Все още обаче бяха много малко.

Анита и Биби се отправиха към селото на Далима, което се намираще на три часа път от града. Потеглиха на коне в една слънчева утрин. Когато пристигнаха, ги наобиколи група плахи и любопитни

деца, учудени, че някой идва в това забравено от бога място. Къщата на Далима беше малка тухлена сграда, която се открояваше сред кирпичените колиби. Явно не бяха толкова бедни, колкото смяташе Анита.

— Далима е в болницата — каза плахо една млада селянка.

— В коя болница?

— В Джаландхар.

В къщата ги посрещна семейството на съпруга ѝ. Свекървата със сълзи на очи им обясни, че синът ѝ умрял преди месец от червена треска^[1], след като бил в агония няколко дни.

— А Далима?

— Кобрата винаги хапе два пъти — продължи жената, намеквайки, че едно зло никога не идва само. — Случи се голяма беда — добави тя и погледна към стената в дъното на стаята. Беше почерняла, сякаш бе имало пожар. На пода се виждаше пепел. — Далима приготвяше вечерята и внезапно чухме, че вика. Впуснахме се да ѝ помогнем, но беше цялата в пламъци.

— Къде е момиченцето? — попита Анита.

— При нас. Ние ще се грижим за него — въздъхна жената.

Анита потърси с поглед детето и го откри в един ъгъл да си играе с късчета дърво и парче плат. Като видя Анита, то ѝ се усмихна. Сърцето на испанката се сви.

Двете приятелки се отправиха обратно за Капуртхала. Яздеха по прашния път покрай една река. Срещаха облечени в пъстри сарита жени, които носеха на главите си медни съдове, пълни с вода. Биби беше замислена, със смръщено чело.

— За какво мислиш, Биби?

— Пожарът е бил умишлен. Искали са да я убият.

— Далима? Кой би искал да я убие? Та тя е истински ангел.

Анита беше видяла само едната страна на Индия — тази на разкоша, властта и елита. От индийското село познаваше само идиличните пейзажи.

— Животът на една жена много лесно може да се превърне и ад — каза ѝ Биби, — особено когато мъжът ѝ умре. Чувала ли си за сати?

Всички чужденци бяха чували за древния хиндуистки обичай вдовиците да се хвърлят на погребалната клада на съпрузите си с вярата, че саможертвата ще им донесе вечен живот. Освен това се

смяташе, че жената, която извършва сати, свързва душата си е душата на богинята Сати Мата, което ще донесе благополучие на семейството ѝ и на селото ѝ в продължение на седем поколения.

— Понякога жените, които извършват сати, го правят доброволно и хората ги почитат като светици — продължи Биби, — но в повечето случаи ги принуждават към това... И знаеш ли кой ги принуждава?

Анита поклати глава в знак на отрицание.

— Семейството на мъжа. Така имуществото на вдовицата остава за тях — земите, къщата, бижутата, ако има такива... Има и по-лесен начин да се отърват от една вдовица, която не желае да извърши сати — предизвикват пожар. Представят го за нещастен случай, макар че си е чисто убийство.

— Сигурна ли си?

— Почти съм сигурна. По време на посещенията ми в болниците лекарите, с които съм говорила, са учудени от големия брой жени хиндуистки, загинали по време на пожар. Винаги го казват. Двайсет пъти повече в сравнение е мюсюлманките. Не ти ли се струва странно?... Само че този род престъпления трудно се доказват и виновните почти винаги остават ненаказани.

На следващия ден отидоха с колата на Биби в обществената болница — малка порутена сграда в околностите на Джаландхар. До входа имаше две колички, опрени на земята. Бяха боядисани в бяло, с червен кръст върху тях. Това бяха линейките. Двете жени влязоха в малък кабинет, където една милосърдна сестра пиеше чай сред пакети с книжа, завързани с канап. Някои от документите сигурно бяха там от доста години, защото се бяха полуразпаднали. Сестрата ги отведе в друга, малко по-голяма зала с дващест легла. Минаха покрай един старец, който беше в гипс от главата до петите. Някои болни се опитваха да сграбчат сарито на сестрата. Миришеше на етер и на хлороформ. Далима лежеше на желязно легло в дъното на помещението, а до нея стърчеше банката със серум. Главата, лицето и голяма част от тялото ѝ бяха в бинтове. Спеше, а може би беше в безсъзнание.

— Има изгаряния по цялото тяло — каза сестрата. — Мислехме, че няма да оживее, но постепенно започва да се съвзема. Изпитва силни болки.

— Искам да я отведа в болницата в Лахор — каза Анита.

— Няма да я приемат. Индийка е.

— Ние ще се погрижим да я приемат — заяви Биби.

Английската болница в Лахор се помещаваше в бяла сграда с вид на голяма колониална вила. Беше най-близкото място за лечение на тежките случаи. Енергичната и решителна Биби убеди монахините да приемат Далима. Не беше европейка, но пациентката работеше за махараджата на Капуртхала — това беше доста убедителен аргумент.

В продължение на няколко седмици Анита и Биби посещаваха Далима почти всеки ден, докато жената дойде в съзнание. Първата дума, която произнесе, беше името на дъщеря ѝ.

— Не се тревожи. Когато се оправиш, ще отидем да я вземем.

Далима обаче плачеше неутешимо. Сълзите бликаха изпод коричките на обезобразеното ѝ завинаги лице. Никога нямаше да си върне предишния вид, защото изгарянията бяха засегнали шейсет процента от тялото. Но най-важното беше, че е жива.

От разговорите с Далима предположението на Биби постепенно се потвърди. Пожарът беше умишлен, а не случаен. И историята имаше далечни корени, още от предварителните разговори преди сватбата, когато бащата на Далима — много беден селянин, обещал зестра, която след това не могъл да даде. На няколко пъти свекърът и деверите на Далима го заплашили, за да изплати зестрата. Кога щели да получат обещаните две крави и две кози? А месинговите чинии и медните съдове? Подтикван от семейството си, мъжът на Далима постоянно я тормозел за това — всъщност винаги, когато желяел да наложи волята си над жена си. Дори я заплашил, че ще я изгони и ще ѝ отнеме детето. Горката Далима бе живяла в истински ад в дома си, затова толкова обичаше да остава в двореца. А Анита не знаеше нищо.

— Защо не ми каза? Щях да купя двете крави и двете кози, за да те оставят на мира...

— Не, мадам. Мъжът ми имаше достатъчно пари. Семейството му щеше да измисли друго, за да се отърве от мен... Искаха да го оженят за дъщерята на един марвари — търговец, затова ме тормозеха непрекъснато, искаха да се махна.

Далима беше пречка за семейството на съпруга ѝ, което искаше да забогатее. Заплатата, която Анита ѝ плащаше, не можеше да компенсира онова, което щяха да спечелят, ако оженеха отново сина си. Далима бе имала злочастния късмет да попадне в безскрупулно

семејство. Решена да изправи виновните пред съда, Анита за пръв път влезе в спор с мъжа си.

— Няма доказателства — каза ѝ махараджата. — Освен това е по-добре да не се намесваме в личния живот на хората от общността. Хиндуистите уреждат въпросите помежду си, също както мюсюлманите. Всяка общност си има свои закони.

— Тогава за какво служи съдът в Капуртхала?

Махараджата бе въвел съдебна система, сходна със съществуващата в Британска Индия, с двама съдии, подготвени в Индийската гражданска служба, където се обучаваше елитът на администрацията. Съдът решаваше конфликти за неплатени дългове, за граници на поземлени имоти, за наследства, кражби и т.н. Случаите на убийства бяха практически непознати и махараджата никога не бе упражнявал изключителното право да налага смъртно наказание, което англичаните му бяха предоставили през 1902 г.

— Случаи като този на Далима се решават от *панчаяти* — старейшините на селото. И така е по-добре.

— Там никой няма да ги съди, защото семејството на мъжа ѝ е най-богатото в селото и всички се страхуват от тях.

— За да може въпросът да се отнесе до съда, случаят трябва да е ясен, да има жалба в полицията, доказателства... А няма нищо такова!

— Както в случая със съдията Фалстаф... Пет пари не давам за тези доказателства!

Махараджата се засегна от думите на Анита. Ставаше дума за предишния съдия на Капуртхала — англичанин на име Фалстаф, строг и педантичен мъж, който се бе прочул покрай делото на един мюсюлманин. Мъжът твърдеше, че се е оженил за сикхка и има няколко деца от нея. Аргументът на мюсюлманина беше, че тя е приела исляма и в знак на своето обръщане е обезкосмила цялото си тяло — нещо, което сикхизмът забранява. Адвокатът на мъжа предостави едно необоримо според него доказателство, поставено в плик, който той сложи на масата пред съдията. Пликът съдържаеше космите от пубиса на жената. „Махнете това от тук!“ — извика, потресен, съдията. Благодарение на тази история съдът на Капуртхала стана известен в цяла Индия, но сега на махараджата не му беше до смях.

— Възмутително е да осмиваш правосъдието в държавата ни. Така се подиграваш и на мен.

— Извинявай, mon chéri, но тази история направо ме отчайва.

— Успокой се и забрави за случая. Това е най-доброто, което можеш да направиш.

Анита замълча, после отново премина в атака:

— Мога да накарам Далима да подаде жалба.

— Не го прави — каза мъжът ѝ с тон, който не допускаше възражения. — Държавата нищо няма да спечели от това. Нито пък ти.

— Ще се въздаде справедливост!

— Анита, живеем в държава, в която има три общности. Ние, сикхите, сме малцинство и управляваме мюсюлманите, които са половината от населението, и хиндуистите, които са една пета. В наш интерес е да не създаваме търкания и хората да живеят в разбирателство. Ясно ли ти е? В противен случай ще настъпи хаос, а от хаоса губим всички. Много по-важно е да поддържаме равновесието, отколкото да търсим справедливост в един толкова неясен случай като този на Далима. Затова последвай съвета ми: погрижи се за прислужницата и забрави всичко останало.

Беше безполезно да настоява. Урокът, който Анита получи в спора с мъжа си, бе твърде суров: правосъдието е лукс, достъпен за малцина. Въпросът сега беше да се погрижи за Далима. Анита знаеше кое най-много измъчва прислужницата ѝ. Не беше непоносимата болка от раните, нито белезите и оголените нерви, нито самотата в болницата и отчаянието, че е обезобразена — беше мисълта за съдбата, която можеше да сполети дъщеричката ѝ, с една година по-голяма от Аджит. Нямахше нужда дори да я пита. Неподвижна и с поглед, втренчен в перките на вентилатора на тавана, Далима мислеше единствено за малката. Щяха ли да я хранят добре? Щяха ли да се отнасят с нея нежно? И най-вече кога щеше да я види отново? Кога щеше да я притисне до себе си? Душевното ѝ страдание беше по-силно от физическите болки.

Анита се досещаше за мъката ѝ и беше готова да ѝ помогне докрай. Знаеше, че без подкрепата на съпруга си никога няма да успее да изправи виновниците пред съда, но искаше поне да вземе от тях момиченцето и да го върне на майка му. Трябваше обаче да го направи

без много шум, без знанието на махараджата, за да не го раздразни още повече.

Биби отново прояви готовност да помогне. Но какво да направят? Да отидат отново в селото, да се скарат със семейството и да отведат момиченцето насила? Това беше невъзможно.

— Имам една идея — каза Анита. — Ще им дам пари, за да ми дадат детето. Нали това искат?

— Не стига това, което са сторили, а отгоре на всичко ще им плащаш?

Биби беше права. Би било върхът. Накрая стигнаха до заключението, че не могат да действат сами, както последния път. Трябваше да отидат с някого, който можеше да ги стресне.

— Трябва да ги уплашим. Само така ще ги накараме да дадат детето.

Анита се замисли. Имаше един човек, който винаги се бе показвал услужлив и отзивчив към нея и без чието посредничество навярно днес тя нямаше да бъде жена на махараджата. Може би Индер Сингх, капитанът на ескорта, представителният офицер сикх, който преди време я бе посетил в апартамента в Мадрид, щеше да им направи тази услуга.

Индер Сингх работеше в двореца, но живееше на село в просторна едноетажна къща заедно с жена си, двете си деца и родителите си. Биби и Анита излязоха една привечер да пояздят и се възползваха от случая, за да го посетят. Завариха го в преддверието на дома му да пие чай. Беше по чехли, облечен в лонгхи и долна риза, но въпреки това имаше изискан и елегантен вид. Жените му обясниха случая с най-големи подробности и той ги изслуша внимателно. Познаваше проблема с неплатените зестри сред хиндуистките семейства. Беше в течение на „домашните пожари“, защото бе чел за тях в „Сивил енд Милитъри Газет“, за който беше абониран. Прояви готовност да се намеси. Нима сикхизмът не призоваваше за борба срещу дискриминацията на жената? Той беше практикуващ сикх и извършваше обиколката на Златния храм веднъж в месеца заедно със семейството си. Не пишеше ли в священата книга, че ако на човек му се предостави възможност да извърши добро, трябва да се възползва от нея? Имаше обаче един въпрос:

— Махараджата знае ли?

Анита се почуди какво да му отговори. Поколеба се за миг, но побърза да каже:

— Да, разбира се.

На следващия ден Анита и Биби, ескортирани от четирима униформени войници с копия, чийто връх бе увенчан с триъгълното знаме на Капуртхала, и от самия Индер Сингх, който яздеше на чело с присъщата си достолепна осанка, отидоха в селото на Далима. Този път изненадата на децата беше още по-голяма. Да дойдат две непознати жени да ги посетят — това беше странно, но да пристигнат войници от личния ескорт на махараджата си беше истинско събитие. В дома на бившия мъж на Далима цареше паника. „Дали са дошли да ни арестуват?“ — сякаш се питаха близките му. Уплашените им погледи потвърждаваха, че театралната постановка бе дала резултат. Връчиха им момиченцето без възражения, без съпротива и без спор, с учудваща готовност, сякаш бяха чакали този момент. Двете приятелки бяха смаяни от спокойствието и равнодушието им.

— Вместо да се борят да задържат момичето, те се държат така, сякаш се отърват от някакъв товар — забеляза Анита.

— Една по-малко, която ще трябва да омъжат! — отвърна Биби. — Такава е логиката им.

Когато след два дни Далима видя дъщеря си на прага на болничната стая, следвана от Анита, лицето ѝ за пръв път грейна в усмивка след всичко, което бе преживяла. Беше усмивката на човек, който знае, че ще живее и че след като е стигнал дъното, отново ще изплува бавно на повърхността, защото това беше нейният дълг на майка. Колелото на кармата се въртеше бавно и неумоливо за всички.

[1] Туберкулоза. — Б.а. ↑

34.

Анита изобщо не предполагаше, че скоро и тя ще има нужда от грижи, и то многократно повече от Далима.

Когато почувства първите болки, Анита помисли, че отново е бременна. Бяха остри пробуждания, които се появяваха внезапно и я изтощаваха до крайност. Най-лесно беше да ги припише на започналите горещини. В Индия лекарите наричаха лятото, включително и периода на мусоните, „нездравословен сезон“. Тогава започваха инфекциите, пробуждаха се болестите, възраждаха се болезнките. Сякаш топлината беше катализатор на всички врагове на човешкото тяло.

Доктор Уорбъртън се бе пенсионира и се бе върнал в Англия. Грижата за здравето на владетелската фамилия на Капуртхала бе поел доктор Доре, който беше французин. Диагнозата на лекаря бе категорична: Анита имаше кисти на яйчниците. Не беше опасно, но не я съветваше да се оперира. Щяха да се абсорбират с времето.

Спазмите в корема, понякога придружени от треска привечер, я изтощиха. Нямахше желание и сили нито да язди, нито да играе тенис. Най-лошото обаче беше, че любовта престана да бъде извор на наслада и се превърна в източник на болка, а това ѝ причиняваше силно вътрешно напрежение. Не понасяше дори една ласка в „дома на Кама“. В началото се насилваше да се преструва. Издаваше стонове, но те бяха от болка, а не от любовен екстаз. Търсеше с поглед джобния часовник, чийто циферблат блестеше сред разхвърляните по пода дрехи на мъжа ѝ, сякаш ако знаеше часа и продължителността на любовния акт, това щеше да облекчи страданията ѝ. Цялата плуваше в пот и се задъхваше от изгарящата вътрешностите ѝ болка, като едва съдржаше сълзите си. „Позата на лотоса“ или „фазите на луната“, които мъжът ѝ толкова обичаше, се превърнаха в истинско мъчение за нея. Не смееше да признае за страданието си от страх да не изгуби привилегированото място в орбитата на мъжа си, от страх да не се провали. Затова започна тактически да избягва интимните срещи, да измисля оправдания или да му доставя наслада предварително.

Внезапно той престана да я търси. „Сигурно е забелязал нещо странно в мен — помисли си тя. — Дали вече не ме харесва?“ Страхът ѝ беше познат, бе го изпитала в Париж, когато махараджата бавеше завръщането си, след като я бе оставил сама цяла година. Страх, породен от хилядолетната женска мъдрост, че звездата може да угасне, когато тялото повехне. Страх, че ще се превърне в едnodневно цвете. „Доктор Доре ми каза, че не е препоръчително да се любиш“. С тази толкова проста фраза, която и тя би могла спокойно да изрече, мъжът ѝ я беше освободил от бремето на болката.

— Само за известно време — добави Анита.

Анита броеше дните до обичайното за всяка година преместване в Масури, в планините, където прекарваха четирите летни месеца във великолепия „Шато Капуртхала“. Надяваше се, че смяната на обстановката ще я съживи. Пътуването представляваше истинска логистична операция, тъй като там се местеше и седалището на правителството. Напомняше преместването на правителството на Радж веднъж годишно от Делхи в Шимла, но в умален вид. Началникът на икономите следеше всичко да е в ред, защото обикновено се налагаше да наемат допълнително къщи, за да настанят толкова хора. Тази година за пръв път Анита щеше да бъде в „Шато Капуртхала“ заедно с другите жени. Сградата беше достатъчно просторна, но въпреки това Анита изпитваше ужас. Очакваха се толкова големи горещини, че никой не искаше да остане в Капуртхала. Багажът заемаше няколко вагона, защото вземаха със себе си най-добрите коне, кучетата и някои по-деликатни птици, които не издържаха на горещините в равнината, като японските фазани на махараджата — превозваха ги в отделни клетки, за всяка от които се грижеше специален човек.

В Масури нямаше автомобили — трафикът включваше коне, рикши и пешеходци. Анита и махараджата седнаха в своето *данди* (стол, носен от носачи) и четирима слуги в униформи ги понесоха по пътя, който изкачваше планината. Постепенно пред тях се разкри великолепната гледка на кулите, които блестяха под слънчевите лъчи, и на типичния за френските замъци покрив. „Шато Капуртхала“ беше най-забележителната сграда в Масури. Кристалният въздух и цъфналите рододендрони напомняха за вечна пролет.

Анита обаче беше меланхолична и тъжна. Постоянното ѝ неразположение ѝ пречеше да се наслади на непринудената атмосфера

на курорта. Нямахте настроение да присъства на баловете с маски и придружаваше мъжа си на някоя вечеря или прием единствено за да изпълни ролята си на съпруга. Беше посърнала, нямаше апетит, нито каквото и да било желание. Той, както винаги, проявяваше търпение и разбиране. Дори не я упрекна, че е организирала отвличането на дъщеричката на Далима, че е замесила Индер Сингх и го е излъгала, че има одобрението му. Веднага щом научи за случилото се, понечи да я смъмри, раздразнен от дързостта ѝ, но тъй като злото вече бе сторено, реши да премълчи. Свойствено за характера му бе да избягва директния сблъсък винаги, когато това бе възможно.

Друга черта на характера му беше неутолимият глад за светски живот, а Масури през лятото беше безкраен празник, сравним единствено с Шимла. Летният турнир по тенис беше важно спортно събитие, а разходките с кон бяха незабравими. Пищните вечери му позволяваха да се запознае с нови хора, а баловете с маски бяха идеалното място, за да съблазнява или да бъде съблазнен. Арлекин и фея с качулка, призрак и вещица с метла, денди и амазонка... Под маските се криеха британски офицери, висши служители, английски дами, индийци от висшето общество, включително махараджи и махарани, които с удоволствие флиртуваха. В тази толкова лекомислена и възбуждаща обстановка един красив и сладострастен мъж като махараджата се поддаваше много лесно на съблазънта. „Запозна се с нея на една вечеря в къщата на Бхупиндер Сингх от Патиала, на която махараджата отиде сам, защото Прем Каур, съпругата му, се възстановяваше от болестта си — разказа по-късно Джармани Дас, който по онова време беше негов адютант, но по-късно щеше да стане пръв министър на Капуртхала. — Веднага я хареса, не откъсваше поглед от нея, а щом му се удаде възможност, я заговори. Англичанката беше дошла с годеника или мъжа си, но тъй като обожаваше ездата, махараджата съумя да задържи вниманието ѝ през цялата вечер“. Накрая ѝ заел два коня — единия за нея, другия за мъжа ѝ, и тя ги приела възторжено. След две седмици обаче наредил да му върнат конете и както предположил, английчанката го помолила да ѝ ги вземе отново. Махараджата се съгласил, но при едно условие: да го придружи на бала с маски, който щял да дава един негов приятел, раджата на Пипла. Тя приела. „Цялата вечер танцуваха, после махараджата прекара една забележителна нощ с нея“ — бе продължил

разказа си Джармани Дас. По-късно станало известно, че махараджата ѝ подарил два от най-добрите си коня и бижута. Оттогава двамата били любовници в продължение на много лета.

Анита се чувстваше твърде уморена, за да заподозре увлечението на мъжа си. Чрез мрежата от слуги новината достигна до ушите на Далима, но тя не каза нищо. Беше се отдала изцяло на грижите за господарката си, която линееше и почти не играеше със сина си, както през миналите лета. Петгодишният Аджит беше щастливо дете, обградено от приятелчета и братовчеди. Обикаляше свободно из двореца и винаги беше добре приет в *зенана*, когато жените на махараджата организираха лека почерпка или празнуваха рождения ден на някое от децата. Харбанс Каур мразеше Анита, но това не означаваше, че изпитва същото към сина ѝ. Напротив, винаги се държеше мило с него, защото в края на краищата той беше син на нейния господар и повелител.

От същото това лято на 1913 г. в Масури Анита започна да забелязва промяна в държането на махараджата. Обвиняваше себе си и го приписваше на окаяното си физическо и емоционално състояние, на умората от петте години брак и на непрестанния натиск, на който бе подложена от страна на семейството и англичаните. Макар винаги да твърдеше, че това не я засяга лично, все пак си мислеше, че не може да не се отрази на мъжа ѝ. „Сигурно му е омръзнало да ме защитава — казваше си тя, — да се кара заради мен“. С това си и обясни молбата, която мъжът ѝ отправи към нея преди рождения си ден. „Бих предпочел да не идваш на пуджа — каза ѝ той, — за да избегна конфликтите със семейството. Освен Парамджит и Бринда, тази година ще присъстват Махиджит и годеницата му“. Цялото семейство се бе събрало и този път махараджата предпочете да отстъпи, за да не предизвика напрежение.

— Скоро ще се отървеш от мен, все едно че съм поредната ти наложница — каза Анита.

— Не говори глупости.

Докато семейството празнуваше заедно с духовниците, Анита прекара рождения ден в градината на двореца и написа в дневника си: „Случилото се вчера ме наскърби много“.

Идиличната красота на двореца, сърната, разхождаща се в парка, абисинските овце, пасящи малко по-встрани, смехът на сина ѝ, който си играеше с други деца в градината, и бликащата от фонтаните вода не можеха да прогонят обхваналата я тъга, сякаш усещаше колко крехък е светът около нея и предугаждаше, че скоро ще се срути. Това чувство я обхващаше винаги, когато забелязваше някаква промяна в мъжа си. Намираще го все по-уклончив, по-отчужден и нетърпелив. Когато бяха заедно, той вече не беше предишният спокоен мъж, а по-скоро приличаше на затворен в клетка лъв. Започнаха да я измъчват подозрения. Какво правеше толкова време извън двореца? При кого отиваше? Дълбоко в себе си беше убедена, че мъжът ѝ отново ходи при държанките си.

Тези мисли я потискаха и понеже не можеше да се движи, да спортува и да се разхожда, животът в Капуртхала започна да ѝ се струва скучен. Синът ѝ вече не се нуждаеше от непрестанни грижи, както в ранното му детство, и макар че тя му преподаваше испански, той си имаше собствени наставници и една английска бавачка. В двореца винаги имаше деца — синове на бивши държанки и служители, така че Аджит никога не беше сам. Събираха се и си играеха с кучетата или със сърната, или пък се забавляваха с папагалите от волиерата, защото паркът беше неизчерпаем извор на забавления. Познаваха двореца до последното кътче и когато им омръзнеше да стоят навън, слизаха в приземието и търсеха ту молив, ту хартия, ту нещо друго, а служителите изпълняваха всичките им капризи. Обичаха да изследват дълбините на сградата, да стигат до котелното помещение, винаги изпълнено с тайнственост, да влизат в складовете с бутилки шампанско, водка и джин, в избите с най-отбраните френски вина и в топлите и благоухаещи помещения, където слугините подреждаха спалното бельо според номерата на стаите, а после го поставяха в различни шкафове. Когато имаше приеми и балове, те се измъкваха от стаите си, за да гледат иззад балюстрадата на залата как чичовците и роднините им танцуват под звуците на оркестъра. Имаше опасност да станат ужасно разглезени, също като четиримата синове на махараджата. Едно лято, когато бяха дванайсетгодишни, баща им ги остави сами в един дворец в Аудх, а те излязоха на лов и започнаха да стрелят по всичко, което им се изпречи пред очите. Една вечер заповядаха на слугите да им занесат храна и

алкохолни напитки в стая, чийто под беше покрит с постелки, както бяха видели да прави баща им. Когато научи за това, една от английските бавачки им нареди да върнат храната и напитките, като ги заплаши, че ще каже на махараджата. Вбесени, момчетата казаха, че ще я уволнят.

— Не, darling, не можете да я изгоните — каза им другата бавачка, която беше индийка. — Бащите ви са я наели и не можете да я уволните.

— Тогава ще я застрелям — отсече едното от момчетата.

— С това няма да постигнеш нищо, darling — отвърна бавачката, за да го успокои.

Синовеите на махараджите наистина бяха твърде разглезени.

Анита не желаше синът ѝ да стане като тях, но трудно можеше да го предотврати поради честите си пътувания. Всеки път, когато се връщаше у дома, тя го заварваше по-див, отколкото го бе оставила. Индийките, включително Далима, бяха твърде кротки и отстъпчиви със синовете на господарите. Може би се дължеше на някакъв атавистичен страх, наследен от закона на кармата, че един ден тези момчета ще станат техни господари и ще властват над тях и семействата им.

Сватбата на Махиджит с една индийка от знатно потекло не беше толкова пищна като сватбата на по-големия му брат Парамджит, но въпреки това бяха поканени две хиляди гости. Анита отново бе натоварена с подготовката. Здравето ѝ постепенно се бе възстановило, както бе предвидил доктор Доре, и сега тя отново имаше сили да се справи, предвиждайки и най-дребните подробности. Но вече не изпитваше ентузиазма от предишната сватба, когато си мислеше, че статутът ѝ в семейството ще се промени. Сега не хранеше никакви илюзии. Индия беше страна, разделена на общности и прослойки, в които всеки заемаше определено място. Освен нея, която живееше в социална изолация. Не очакваше нищо от жената на Махиджит. Беше девойка раджпут от планините, която махараджата бе избрал заради благородното ѝ потекло. Изглеждаше твърде свенлива и плаха, не говореше и дума английски и сигурно с радост щеше да се затвори

между четирите стени на *зена* и да се присъедини към нападките срещу испанката. Анита вещаеше кратко бъдеще на младоженците.

Боговете явно също мислеха така, ако се съди по знака, който пратиха в първия ден от честванията. Фойерверките, изстреляни твърде близко до слоновете, подплашиха животните и те скъсаха веригите, с които бяха завързани. В суматохата бяха смазани трима гледачи. Макар че в двореца не отдадоха голямо внимание на случката, хората на улицата се бояха, защото няколко животни бяха избягали. Началникът на държавните конюшни организира хайка и ги залови едно по едно, вече успокоени. Но хората говореха, че това е лошо предзнаменование за младоженците.

Анита предизвика друг инцидент, който остана без особени последици, но се разчу из цяла Индия. Мъжът ѝ я помоли да направи всичко възможно, за да задоволи вкусовете на най-важните гости, в случая новия губернатор на Пенджаб — Майкъл О'Дуайър и съпругата му. Въпросната дама беше известна с пристрастеността си към виолетовия цвят и самият махараджа смяташе в нейна чест да носи тюрбан в същия цвят. Анита нареди да декорират апартамента на губернаторите със завивки и завеси в лилава гама и дори изнамери английски тапети — последен вик на модата, с флорални мотиви в синьо и виолетово. Напълни вазите с виолетки и като връх на изискаността ѝ хрумна да смени бялата тоалетна хартия с лилава. След обстояйни проучвания се оказа, че такава тоалетна хартия не съществува в цяла Индия. Тъй като нямаше време да я поръчат от Англия, реши да се възползва от услугите на железопътната компания, чието модерно оборудване в Джаландхар можеше да върши чудеса. И наистина успяха да боядисат няколко ролки бяла тоалетна хартия в лилаво. Анита беше безкрайно щастлива, че е успяла да задоволи малкия каприз на съпругата на губернатора.

Когато в деня на сватбата махараджата покани лейди Конмеър на танц след сватбения банкет, англичанката нямаше думи да изрази благодарностите и похвалите си. „Апартаментът, който сте ни предоставили, е великолепен, Ваше Височество — каза му тя, — но става нещо странно с тоалетната хартия, защото цялото ми тяло е в лилаво“.

Махараджата не можеше да сдържи смеха си, когато след сватбата разказа на Анита за разговора си с дамата. „Човек не трябва да

е такъв перфекционист“ — укори я той нежно.

35.

В началото на 1914 Г. Анита и съпругът ѝ приеха най-последно поканата на низама на Хайдерабад, нисичкия слаб мъж, който беше владетел на най-голямото княжество в Индия. Анита го заплени още щом я видя по време на медения ѝ месец в Кашмир. Беше може би най-странният и екзотичен от всички принцове. Ерудиран и набожен мюсюлманин, потомък на Мохамед и наследник на легендарното царство Голконда, той бе смятан за най-богатия човек на света. Разполагаше с единайсет хиляди слуги, от които трийсет и осем имаха изключителното задължение да бършат праха от свещниците. Сечеше собствени монети, а пословичното му богатство можеше да се сравни единствено с не по-малко пословичното му скъперничество. Притежаваше фантастична колекция от бижута, с която, както се говореше, можеха да се покрият тротоарите на Пикадили. Пазеше куфари, пълни с рупии, долари и английски лири, увити във вестник. Армия от плъхове, за които тези банкноти бяха истинско лакомство, унищожаваше няколко милиона всяка година. Говореше се, че когато нямал гости, низамът се обличал с евтина пижама и сандали, купени от местния базар, и че носел един и същи фес, втвърден от пот и мръсотия. Ако на чорапите му се появяла дупка, заповядвал на слугите да я закърпят.

Любимите му занимания бяха да пуши опиум, да пише стихове на урду и също като махараджата на Патиала — да наблюдава хирургически операции, сякаш присъства на партия крикет. Беше страстен привърженик и на една по-умерена терапия, вдъхновена от Древна Гърция, позната под името *унани* — на болните се предписваха отвари от билки, смесени със смлени скъпоценни камъни. Според низама, една лъжичка от смлени перли, смесени с мед, беше най-добрият лек срещу високо кръвно налягане. В резултат на това Хайдерабад се бе превърнал в единственото място на света, където имаше безплатна болница, специализирана в *унани*.

Низамът обаче беше успял да превърне страната си във важен културен център. Университетът „Османия“ пръв бе въвел изучаването

на местен език и образованието в княжеството беше на много по-добро равнище в сравнение с останалата част на Индия. В Хайдерабад се печатаха най-много книги на урду, а жителите му се отличаваха с изискан вкус по отношение на облеклото, езика, музиката и храната.

Когато Анита и махараджата се появиха точно в осем на вечерята в тяхна чест, низамът ги чакаше горе на стълбата с всичките си офицери, застанали в шпалир, както повеляваше протоколът. За голямо задоволство на махараджата, сред многобройните гости бяха английският резидент Фрейзър и съпругата му. Низамът им представи Анита, сякаш беше махарани, и англичанката направи лек реверанс. Какъв момент на върховно щастие! Дори англичаните се прекланяха пред този владетел, най-могъщия от всички. Може би само низамът нямаше нужда от британския чадър, за да управлява. В действителност той искаше страната му да е независима.

След представянето личният секретар на низама се приближи с тайнствен вид до Анита и я помоли да го последва. „Какво беше учудването ми, когато той ми връчи великолепна кутия за бижута от името на низама като подарък с молба да я приема и да не се съмнявам в добронамереността на господаря му“ — написа по-късно Анита в дневника си. Вътре имаше разкошна старинна огърлица от перли, изумруди и диаманти. За момент тя се поколеба. Този жест ѝ напомни петте хиляди песети, които преди време махараджата ѝ бе предложил. Първата ѝ реакция бе да върне подаръка. Секунда след това промени мнението си. Нямаше ли да е грехота да отхвърли нещо толкова прекрасно? Знаеше, че не е обичайно мюсюлмански владетел да прави публично подарък на съпругата на друг владетел, и то в присъствието на мъжа ѝ. Вдигна очи и срещна погледа на махараджата, който я гледаше със смръщено чело, сякаш искаше да ѝ каже да не приема подаръка. Анита обаче си припомни тревогите, които бе преживяла напоследък в Капуртхала, подозренията, че мъжът ѝ, ѝ изневерява, огорчението, което ѝ причиняваха необяснимите промени в настроението му, и неяснотата на собственото си положение, така че не се подвоуми и си сложи огърлицата. Вкопчваше се в бижутата, за да преодолее постоянното чувство на несигурност, което изпитваше.

„Когато се върнах в салона, низамът ме посрещна с усмивка на задоволство“. В трапезарията на Анита бе оказана високата чест да седне от дясната страна на владетеля. „Искам да се насладите на

празненството, затова поканих само неколцина приятели“ — каза ѝ той. Анита хвърли поглед към масата, където седяха около стотина души.

Низамът демонстрираше същото възхищение, както първия ден, когато се запозна с Анита в Кашмир. Беше заплепен от нейната независимост, от разказите ѝ за Испания, от мнението ѝ за Индия и от прелестта ѝ.

— Сигурна съм, че Испания ще ви хареса — отбеляза испанката.

— С удоволствие бих отишъл, но казват, че е много скъпо — отвърна лаконично той.

Анита отвори широко очи. Огледа трапезарията, украсена с кристални полилеи от Бохемия и пълна с обсипани с бижута хора, които се хранеха от златни съдове. Низамът забеляза учудването ѝ и ѝ обясни:

— Казват, че като владетел на Хайдерабад, трябва да пътувам със свитата си.

— Но сигурно може да си позволите да обиколите няколко пъти света.

— Да, мога да си го позволя — въздъхна той, — но е скъпо. Според съветниците ми ще струва около десет милиона лири.

Като забеляза съкрушеното изражение на лицето на Анита, низамът се разсмя:

— Доста пари са, не мислите ли?

След вечерята низамът обяви на гостите си, че желае да покаже двореца на испанката. Напуснаха трапезарията под смръщения поглед на махараджката, който се зае да прави кльбца от дим с пурата си. Анита и низамът вървяха мълчаливо по безкрайните коридори. Изкачваха стълби, слизаха по стълби, минаваха под сводове и през врати от резбовано дърво. „Беше полутъмно и влажно. Побиха ме тръпки. Къде ме водеше? Зададох си този въпрос с известна тревога. Представях си колко ядосан с мъжа ми, задето съм тръгнала сама с низама“.

Най-после стигнаха до един портик, който гледаше към огромен двор — там бяха паркирани автомобилите на низама. Имаше редици след редици ролс-ройсове и разкошни лимузини със спуснати венециански щори съгласно изискванията на пурда. Преди да се осмели да попита какво правят толкова коли там, вече се бяха озовали

в отсрещния край на двора, на прага на огромна зала с размерите на железопътна гара. Въпросът замря на устните ѝ пред гледката, която се разкри пред очите ѝ. Стоеше, вкаменена от изумление, на прага на вратата.

Пред нея стояха двеста жени и я гледаха. Всички бяха привлекателни, с големи черни очи, красиви тела и златиста и гладка като сатен кожа. Бяха изящно облечени с дрехи от бродирани и лъскава коприна. Носеха златни гривни на ръцете и китките и пръстени на краката. На Анита ѝ се стори, че това са най-красивите жени, които някога е виждала. „Господи, какъв харем!“ — каза си тя и се отдръпна от вратата. Предпочиташе да не влиза, за да не бъде принудена да се изправи пред двестата жени на един и същи мъж. Първата ѝ реакция бе да се махне от този позлатен затвор. Низамът обаче я хвана за ръката. „Влезте — каза ѝ той. — Искам жените ми да ви видят“. Придружи я покрай редиците ослепителни жени до мястото, където стоеше бегум Сахиба, Нейно първо височество, която беше малко по-възрастна от останалите. „Посрещна ме с усмивка и отговори много любезно на няколкото думи, които ѝ отпратих на хинди. Беше очарована, че нося индийски дрехи, каквито понякога обличам на официалните вечери“.

Щом напуснаха залата, тя въздъхна с облекчение. На връщане попита низама:

— Колко жени имате?

— Към двеста и петдесет, но не съм сигурен в точния брой.

Като видя учудването на Анита, той добави:

— Дядо ми имаше три хиляди жени. Баща ми — осемстотин. В сравнение с тях съм скромнен.

Върнаха се в салона, където гостите гледаха танцов спектакъл. Низамът и Анита се приближиха до махараджата, който изглеждаше изнервен и нетърпелив.

— Исках да направя подарък на жените си, като им представя Анита — обясни му низамът. — Скучаят. Понякога им се иска да зърнат някое непознато лице.

Махараджата прие обяснението на низама, макар да знаеше, че краткото отсъствие на съпругата му щеше да предизвика предположения от всякакъв род. Докато заемаше мястото си, Анита забеляза, че останалите крадешком хвърлят погледи към нея. Но тя беше свикнала да е обект на какви ли не приказки, затова не им обърна

особено внимание. Предпочиташе да се наслаждава на спектакъла. Един възрастен сикх, член на свитата от Капуртхала, беше очарован от прелестната усмивка и грациозността на танцьорката. Накрая обаче, за негово голямо разочарование, се оказа, че жената, която извиваше тяло на сцената, не е момиче, а евнух. Разкритието го изненада неприятно, докато останалите се разсмяха гръмогласно. Анита извади кърпичка, за да избърше бликналите от смеха сълзи.

Безгрижието, веселото настроение, приятната атмосфера и музиката бяха като метафора на една епоха, чийто край бе приближил. Нито един от присъстващите не можеше да си представи, че новината, която тази вечер щяха да научат, щеше да промени не само техния живот, но и целия свят. Към десет часа оркестърът замлъкна, танцьорките се оттеглиха от сцената и погледите се насочиха към английския резидент — господин Фрейзър, който се бе изправил със сериозно изражение на лицето. Той помоли за тишина, като почука с нож по кристалната чаша. Евнусите гледаха с изненада и раздражение този сахиб, който им беше развалил празненството.

— Току-що пристигна пратеник от Резидентството с една много неприятна новина — обяви Фрейзър с тревога в гласа. — Англия е обявила война на Германия заедно със съюзниците си Франция и Русия. В този изключителен момент аз ви моля да съдействате с всички сили на империята, за да защитим цивилизацията от варварството. Ваши Височества, госпожи и господа, да вдигнем наздравица за Негово величество. Бог да благослови краля император! Да живее Англия!

Низамът заповяда на оркестъра да изсвири британския химн. Благородниците от Хайдерабад и сикхите с тюрбани на главите от свитата на Капуртхала запяха в хор „Бог да пази краля“. През следващите дни вълна от солидарност премина през останалите дворци на Индия. Да защитят Радж — означаваше да защитят себе си, мислеха принцовете. Ако империята, която ги закриляше, рухнеше, какво щеше да стане с тях?

Низамът настоя махараджата да остане още един ден в Хайдерабад. Бе организиран лов — една от легендарните атракции, с които се бе прочуло княжеството му: пускаха на свобода гепард, който се хвърляше в трескаво преследване на няколко антилопи, а гостите се наслаждаваха на вълнуващо, красиво и жестоко зрелище. Когато се

върнаха в двореца за обяд, очакваше ги специалитетът на Хайдерабад — ориз с подправки, покрит с фини листове златен и сребърен варак, които обикновено се ядяха. Този път Анита намери сред гънките на салфетката си рубинени обеци. „За малко да не ги приема“ — написа тя в дневника си. Все пак ги прибра в чантата си, без да подозира, че е само началото. Това, което щеше да се случи същия следобед, когато специалният влак трябваше да потегли за Капуртхала, тя щеше да пази в тайна в продължение на много години.

„Низамът ми изпрати великолепен тоалет на мюсюлманска дама от името на Нейно първо височество, която ме молеше да посетя харема за последен път“. Няколко прислужници я заведоха в двореца на жените. На входа я очакваше низамът.

— Искам да ви помоля за една услуга — обърна се той към нея. — Бих желал да позирате пред дворцовия фотограф с тези дрехи на мюсюлманка. Това е молба на бегум Сахиба. Тя ви хареса много облечена в сари и сега би искала да ви види с *шервани*. Ще възнаградя услугата ви щедро.

„Каква суетня и какво тъкмене беше, за да изглежда реално за толкова кратко време! — написа в дневника си Анита. — А на мен ми оставаха само няколко минути, за да отида на гарата, където ме чакаше махараджата!“ След като фотографът я снима и Анита вече мислеше, че може да отиде при мъжа си, една слугиня се приближи до нея.

— Низамът иска да се сбогува с вас...

Този път жената я поведе по други безкрайни, мрачни и влажни коридори към вътрешността на двореца. Анита беше неспокойна, играта вече ѝ се струваше твърде дълга, а низамът — твърде капризен. Сега какво искаше? Мъжът ѝ сигурно беше страшно сърдит, докато я чакаше на гарата.

— Вече стигнахме — каза ѝ прислужницата, която сякаш отгатна нетърпението на испанката.

Внезапно се озоваха в малък двор, на отсрещната страна на който имаше блиндирани врати. Низамът погледна втренчено Анита и се усмихна.

— Казах, че ще ви възнаградя богато... — рече той и ѝ връчи празна дървена кутия за бижута. После нареди да отворят блиндираните врати и поведе Анита към един слабо осветен склад. Когато очите на Анита свикнаха с тъмнината, тя откри, че се намира в

някакво подобие на пещерата на Али Баба. Скъпоценните камъни, струпани в кофи и малки бъчви, искряха като звезди в небето. Имаше сандъци, пълни с бижута, със златни и сребърни слитъци, с необработени и обработени скъпоценни камъни. Това беше най-невероятната гледка, която бе виждала в живота си. — Напълнете кутията догоре. Това е моят подарък за най-очарователната ми гостенка.

На Анита дори не ѝ мина през ум да отхвърли предложението. Като хипнотизирана започна да слага скъпоценни камъни в кутийката, докато тя се препълни. После низамът я придружи до един от автомобилите си с венециански щори.

— Тук ще се сбогуваме — каза ѝ той, като вдигна ръка до челото си, както правеха мюсюлманите.

— *Селям алейкум* — отвърна му Анита, като направи същия жест, и влезе в колата. — И благодаря.

В същото време махараджата губеше търпение в частния си вагон. Не беше свикнал да чака, още по-малко да бъде унижаван по този начин. Когато Анита най-последно пристигна и му разказа как я бяха снимали облечена като мюсюлманка по молба на жените от *зенана*, махараджата се разгневи. Низамът вече го беше обидил, като публично бе направил подаръци на съпругата му, но да праща фотограф да я снима облечена като мюсюлманка, докато той и свитата чакаха на гарата за официалното сбогуване, вече беше прекалено^[1]. Добре че Анита не му каза за кутийката, пълна с бижута.

— Успокой се. Низамът имаше най-добри намерения.

— Не е трябвало да се съгласяваш.

— Но, *mon chéri*... — Анита не пожела да спори.

Небето беше облачно и предвещаваше буря. Тръгваше си със съжаление за щастливите часове, които бе прекарала тук, и с поласкано женско самолюбие. Най-богатият човек на земята се беше държал с нея като с кралица и между другото я беше направил богата. Бе успяла да събуди ревността на съпруга си. Знаеше, че е ядосан, но беше доволна, защото низамът я бе възвеличал в момент, в който се нуждаеше от това. Беше сигурна, че в Капуртхала ще узнаят за успеха ѝ пред най-могъщия владетел и Индия.

— Няма смисъл да спорим — каза тя на мъжа си. — Какво значение има това в сравнение с трагедията, която е надвиснала над света?

Влакът бавно отмина красивите мавзолеи на Малакпет, където бе погребан един френски генерал, който се бе опитал да спечели благоволенieto на предшественика на низама. Ако беше успял, цяла Индия щеше да говори френски за най-голяма радост на мъжа ѝ. В далечината съзря четирите минарета на Чарминар с фонтана и часовника, сградата на Резиденцията — великолепна постройка в английско-моголски стил, построена от английския дипломат Къркпатрик, който се влюбил до полуда в една мюсюлманка, племенница на първия министър на низама — и всички древни дворци сред притихнали градини, в които се разхождаха старци с фесове, все още оплакващи загубата на Гранада. Дворци, които се ронеха като нотите на газелите — балади на урду, които възпяваха невъзможната любов.

[1] Няколко месеца по-късно низамът изпрати телеграма до махараджата, с която му съобщаваше за намерението си да им върне гостуването, но махараджата отвърна, че заминава за Европа и че не може да го приеме. От този момент всякакви връзки между двамата владетели бяха прекратени. — Б.а. ↑

36.

Индия никога не е била толкова единна, както през лятото на 1914 година. Сякаш старите дразги и вражди внезапно бяха изчезнали. Представители от всички раси, религии и касти заявяваха публично лоялността си към краля император и волята си да се борят срещу Германия — световната сила, която застрашаваше Рах Britannica, а следователно и господстващия ред в Индия. Махараджата пръв предложи на вицекраля императорския полк на Капуртхала, който включваше над хиляда и шестстотин души. Към това прибави дарение от сто хиляди лири. Принцовете — богати и бедни, благочестиви и развратни, консервативни и напредничави — даваха своя принос, без да пестят нито парите си, нито кръвта на народа си. Малкото княжество Сангли предостави дарение от седемдесет и пет хиляди рупии и вложи около половин милион във военни бонове. Наванагар внесе сума, равностойна на данъците за едно полугодие, а Рева предложи целия си запас от накити. Бхупиндер Сингх от Патиала се впусна да обикаля шестте хиляди квадратни километра на държавата си и успя да събере войска от шестнайсет хиляди войници сикхи, ценени високо от англичаните заради славата им на отлични бойци. Ганга Сингх от Биканер, който се гордееше със званието генерал от британската армия, изпрати своите камили да атакуват немските окопи. Приносът на низама на Хайдерабад беше от изключително значение. Вицекралят го помоли — в качеството му на водач на сунитската мюсюлманска общност в Индия, да убеди едновременците си да пренебрегнат *фетва* — призива за свещена война, — отправена от турския султан, който се бе съюзил с Германия. Низамът веднага прикани своите да се бият на страната на Съюзниците. Благодарение на тази навременна намеса уланите на Джодхпур извоюваха Хайфа от турците през септември 1917 година. Суетата му на суверен бе възнаградена в края на войната, когато англичаните отстъпиха пред едно негово отдавнашно искане и го отличиха пред всички останали принцове.

Присъдиха му единствената в света титла Негово Величайшо Височество. Само за два месеца Индия успя да мобилизира един милион войници.

В Капуртхала дворцовите интриги също се подхранваха от Голямата война. Когато научи, че Анита е започнала да събира дарения, Бринда, подтиквана от жените на махараджата, обяви намерението си да направи същото. Не беше ли дълг на една бъдеща махарани да служи на страната си? Така се стигна до парадоксалната ситуация в един и същ ден и в един и същ град, но в различни дворци, да бъдат организирани две благотворителни събития. Анита, вбесена от тази намеса, нахълта в кабинета на мъжа си.

— Заминавам за Европа.

— Добре ли си?

— Не.

— Какво ти е?

— Бринда и жените ти организират същите благотворителни дейности като мен... Дори подбират същите дати за провеждането им. Правят всичко възможно, за да се откажа. Е, добре, отказвам се. Връщам се в Европа, сестра ми се нуждае от мен.

— Момент. Аз също се нуждая от теб, Капуртхала се нуждае от теб.

Настъпи мълчание. Анита направи опит да се успокои.

— Не се нуждаеш от мен, *mon chéri*. Напротив, аз съм като камъче в обувката ти. Английските служители ме унижават, а в семейството ти няма да има спокойствие, докато аз съм тук.

— След всички тези години... нищо ли не изпитваш към тази страна? Ще си заминеш просто така?

— Разбира се, че изпитвам. Част от сърцето ми е тук. Ти си тук, синът ми е тук. Но щом ръцете ми са вързани и не мога да направя нищо в Капуртхала, предпочитам да се върна в Европа. Знаеш, че Виктория, сестра ми, има три малки деца и има проблеми с мъжа си. Щом не мога да бъда полезна тук, позволи ми поне да помогна на семейството си.

— Успокой се, *ma chérie*. Обещавам ти, че повече никой няма да ти създава неприятности. Ще заминем за Европа заедно след няколко

месеца, както сме го планирали. Ще отидем в Испания, ще посетим семейството ти, а в Гибралтар ще вземем кораб за Америка. Сега обаче те моля да продължиш благотворителната си дейност, с която се справяш чудесно.

Неумолимият закон на кармата. Всичко се връща. Колко скоро на махараджата се удаде случай да постави Бринда на мястото ѝ, да ѝ даде заслужен урок! Когато я бе помолил да му съдейства за приемането на Анита в семейството, Бринда бе реагирала като закостеняла и изпълнена с предразсъдъци хиндуистка. Сега обаче искаше да бъде свободна като европейка и да участва в събирането на помощи за войната, поемайки ролята на махарани. Снаха му обичаше да играе с две колоди карти.

Искаше да се отнасят с нея като към европейка или като към индийка — в зависимост от случая. Искаше най-доброто от двата свята. Махараджата веднага нареди снаха му да не упражнява никаква дейност, свързана с държавните дела. Забрани ѝ също да се занимава с благотворителност. Бринда трябваше да се грижи единствено за двете си дъщерички. Щеше да мине доста време, докато стане пълноправна господарка. След гневната реакция на свекър си Бринда убеди мъжа си да напуснат Капуртхала. Всъщност ѝ се искаше да се завърне във Франция, но докато войната продължаваше, това бе невъзможно. Затова избраха да се установят в Кашмир, където климатът беше по-благоприятен, а и хората бяха по-гостоприемни. Поне докато махараджата и Анита отпътуват за Европа. Тогава щяха да се върнат и Парамджит за първи път щеше да поеме ролята на регент в отсъствието на баща си.

След като теренът беше разчистен, Анита се впусна в трескава дейност — организираше благотворителни градински празненства, лотарии и вечери. Правеше го толкова успешно, че успя да събере значителни суми. Докато присъстваше на прегледа на експедиционния корпус, тя забеляза, че униформите на войниците са напълно неподходящи. Зимният студ в Европа нямаше нищо общо с приятната хладина в Пенджаб.

— Войниците имат нужда от шинели — каза тя на мъжа си. — Тези униформи са шити за Индия.

— Съгласен съм, но сега не можем да променим униформата.

— Позволи ми поне да се погрижа да им ушият шинели.

— Ако можеш да се заемеш с това, аз ще поема разходите.

Може би нямаше да се съгласи толкова лесно, ако знаеше, че Анита ще превърне покритите колони пред входовете и верандите на двореца в шивашки ателиета и че навсякъде ще има натрупани платове и кройки, тъкачни станове и шевни машини. Благодарение на обиколките си из страната тя успя да наеме шивачи и скоро дейността в двореца даде своите плодове: ръкавици, чорапи, шалове, шапки и шинели за войниците, които щяха да заминат за френския фронт.

По време на пътуванията си из селата и разходките си с кон, заедно с Биби, тя бе срещнала много от тези войници и сърцето ѝ се късаше при мисълта, че ще се превърнат в пушечно месо. Струваха ѝ се толкова наивни със средновековната си представа за чест, момчешкото си перчене и непригодното си оръжие...

— Ако загина, ще отида в рая — каза ѝ войник мюсюлманин.

— Дълг на кшатриите^[1] е да убиват врага и да се превърнат в герои — обяви един хиндуист.

Като ги гледаше — слаби като вейки, напъхани в твърде широки за тях униформи, Анита се питаше как ще съумеят да се предпазят от немските оръдия, като за капак на всичко, вместо каски, носеха тюрбани.

За жалост, времето потвърди опасенията ѝ. Тонът на първите писма, които войниците изпратиха от фронта, беше твърде различен от наперените им приказки преди заминаването. В тези писма личеше учудване от интензивността на битките и от големия брой жертви, причинени от немската артилерия. В селата и в центъра на Капуртхала писмата се четяха публично, тъй като семействата на войниците бяха неграмотни и писарите или някой образован човек им ги четеше. Това беше и начин да споделят получените вести. Лицата на близките — в по-голямата част бедни селяни — изразяваха изумление, като слушаха какво им пишат синовете, внуците или племенниците. „Целият свят върви към унищожение — пишеше в едно писмо. — Ще бъде късметлия този, който успее да се върне в Индия“. „Това не е война — пишеше в друго, — а краят на света“. В началото на 1915 г. пристигна новината, че в битката при Ипър 571 батальон на гхарвалите бе дал 314 жертви, в това число и всички офицери, което представляваше повече

от половината състав. За горките пенджабци, които бяха отвърнали като един човек на призива на своя крал император, тези новини бяха тежък удар, който ги хвърляше в недоумение и скръб.

В тази ситуация махараджата реши да направи поредния ефектен жест и да посети бойното поле. Искаше да бъде първият индийски принц, изцапал ботушите си в калта на окопите. Трябваше да бъде с народа си, а сърцето на народа беше с войниците. Освен това, в Европа живееха трима от синовете му, с които искаше да съгласува военните си начинания. От друга страна, най-малкият му син — Аджит, вече бе навършил необходимата възраст, за да постъпи в колеж в Англия. Индийските аристократи бяха възприели английския обичай да пращат синовете си в интернат, когато навършат седем години. Анита знаеше, че раздялата ще бъде тежка, но искаше да отдалечи сина си от затворената и потискаща атмосфера на Капуртхала. Докато малкият учеше през първата си година в колежа, родителите му щяха да пътуват из Америка и на връщане щяха да го отведат в Индия за ваканцията. Анита щеше да тъгува, но предпочиташе синът ѝ да бъде в някой добър английски колеж, където душата му на индийче щеше да възприеме малко от духа на Европа. Имаше и друга причина, която Анита не желаше да сподели с мъжа си. Беше убедена, че някой се бе опитал да отрови сина ѝ. Веднага щом се върнаха от Хайдерабад, той се разболя сериозно и нито един лекар не успя да му постави ясна диагноза. Страдаше от силни стомашни болки, които изцедиха силите му. Отведоха го в болницата в Лахор, където прекара няколко дни в тежко състояние, но накрая се възстанови също тъй бързо, както се бе разболял. И сякаш това не беше достатъчно, случи се и друг инцидент, който я уплаши много. Не искаше да му придава голямо значение, но щом помислеше за него, косите ѝ настръхваха. Една сутрин, докато се обличаше, намери скорпион в обувката си. Нададе вик, който отекна в целия дворец. Възможно беше да се е озовал там случайно и понякога Анита вярваше в това. Друг път обаче се съмняваше. Да не би да полудяваше? Може би, но истината беше, че изпитваше страх. Този страх не я бе напускал от момента, в който бе стъпила на индийска земя. Страх от непознатото, страх, че много хора я мразят, страх да не я накарат да си плати за дързостта, че е фактическата махарани на Капуртхала. Мъжът ѝ я бе подкрепил пред Бринда, но тя знаеше, че го бе направил по-скоро за да даде урок на снаха си, отколкото за да

помогне на нея. В дъното на душата си чувстваше, че макар да печелеше битка след битка, жените на махараджата печелеха войната.

Въпреки че беше изключително трудно да се намерят места и пътуване поради ограничения им брой, махараджата успя да се снабди със специални билети за семейството и многобройната си свита от камериерки, ескорт, прислужници и носачи за лайнера „Каледония“, който щеше да отплава от Бомбай на 2 март 1915 година. Далима естествено също щеше да пътува с тях, както и капитан Индер Сингх, който играеше ролята на неофициален посланик на махараджата, когато владетелят пътуваше в чужбина. Войната се усещаше и в открито море. Корабът плаваше със загасени светлини, а пътниците бяха приканени да държат спасителните пояси винаги под ръка. „Дори времето беше лошо и всички коментираха, че морето сякаш е в унисон с трагедията в Европа“ — написа в дневника си Анита. Когато навлязоха в Средиземно море, един германски цепелин прелетя над кораба. Пасажерите се опасяваха от най-лошото, но машината се отдалечи.

Марсилия вече не беше същата. Градът изглеждаше сив, помръкнал, призрачен... Беше окупиран от армията град, по чиито пусти улици се разхождаха войници и преминаваха военни от други европейски страни под звуците на бойни маршове. Магазините бяха зле снабдени, кафенетата — полупразни, по улиците не играеха деца. Шумът от камионите, които превозваха войници за фронта, се смесваше с тропота на войнишките обувки по уличната настилка и със звука на корабните сирени. „Колко различна е от веселата Марсилия, която познавах и помнех!“ — написа Анита.

Махараджата — известен франкофил, който бе смятан за въплъщение на Индия — бе приет на Западния фронт от големия държавник и председател на Министерския съвет Жорж Клемансо и от маршал Петен. Клемансо, който си бе спечелил прозвището Тигъра заради таланта си на стратег, показа на махараджата и на Анита как ръководи военните действия от окопите. През първите месеци на конфликта общото мнение беше, че войната ще продължи кратко и победата е сигурна. За пръв път обаче индийските бойци участваха в такава война — с неуспешни офанзиви, с войници, хванати като в капан в телените мрежи или давещи се в калта, почервеняла от кръвта на убитите, с тежка артилерия, с въздушни бомбардировки, с отровни

газове, плъхове, въшки и болести. Сякаш всичко беше позволено и не съществуваха никакъв кодекс на честта. Сикхската армия беше особено ефикасна в битките на коне и със сабя и хората ѝ бяха непобедими в ръкопашния бой, но тук, на само няколко метра от вражеските окопи, те дори не виждаха немските войници, а само усещаха тяхното присъствие. Бойното поле беше осяено с трупове на коне, разкъсани от снаряди, студът проникваше до мозъка на костите, а несекващият ситен дъжд премрежваше хоризонта. Те обаче понасяха всичко със стоицизъм — може би заради религията си, която поставя човешката участ в ръцете на провидението.

Срещата с войниците в една полева болница на Червения кръст беше изключително вълнуваща. Мъжете се хвърлиха в краката на махараджата и Анита, благодарейки им, че боговете от плът и кръв са благоволили да слязат в ада и да прекарат няколко минути с тях. Някои дори се заплакаха. Английският капитан Ивлин Хауъл, завеждащ Отдела за цензура, ги развеждаше по време на посещението.

— Забелязах, че все повече войници започват да пишат поезия — обясни им той, сериозно загрижен. — Същата тенденция се наблюдава в някои английски полкове на огневата линия. Склонен съм да приема това като обезпокоителен признак за душевно разстройство.

— Душевно разстройство? Може би е така в случая с англичаните, в нашия е просто носталгия — отвърна махараджата лукаво.

— Стиховете на урду ли са? — попита Анита.

— На урду, на пенджаби, на хинди... Вижте това... — каза той, показвайки им лист хартия, написан на урду.

Анита прочете: *Смъртта се появява като безшумно водно конче, като роса в планината, като пяна в реката, като мехурче в извора...*

Тези стихове напомнях за Пенджаб, за полята и реките на една далечна страна, която сега съществуваха само в паметта им. Това, което измъчваше индийските войници, беше не толкова страхът от смъртта, нито фактът, че не са подготвени да водят съвременна война, а тъгата по родината, затова намираха утеха единствено в поезията.

— Махарани, ако ми позволите... — Един ранен в крака възрастен воин с бяла брада и тюрбан се приближи до Анита.

За войниците тя беше тяхната истинска принцеса, защото бе дошла да ги види и да ги изслуша, а не жените, останали зад стените

на *зенана*. За тях духовните връзки бяха по-важни от кръвните връзки.

— Не искам да умра тук — каза ѝ възрастният индиец. — Не ме мислете за страхливец, не. Не се плаша от врага, нито се боя от смъртта. Но ме е страх, че преражданията ми няма да бъдат толкова добри, колкото би трябвало. Аз съм добър сикх, мемсахиб, през целия си живот съм изпълнявал задълженията си на добър сикх. Какво ще стане с бъдещия ми живот, ако не изгорят тялото ми след смъртта и не разпилеят праха ми? Не искам да ме погребват, мемсахиб. Нито един сикх от полка не иска това.

— Знам, знам... тук няма погребални клади.

— Махарани — обърна се към нея друг, — казвам се Мохамед Кхан и съм от Джаландхар. И ние искаме да умрем според нашите ритуали: да ни увият в плат и да ни положат направо в земята, с глава към Мека.

Анита беше дълбоко развълнувана. Тези мъже, които може би някога бе срещала по време на разходките си на кон, се бяха примирили, че ще умрат. Те не мислеха за смъртта, а за вечния живот.

Анита заговори на урду и мъжете я наобиколиха. Всички искаха да чуят, макар и за малко, езика на кралете, който в устата на Анита звучеше като поезия и им напомняше за техните поля и села, обградени от далечните хималайски върхове.

— Преди всичко искам да ви кажа, че Негово височество се разпореди помощта за семействата ви в Пенджаб да бъде увеличена... — Въздишка на задоволство премина през войската. — Освен това искаме да ви съобщим, че насам пътува товар с къри, пападум^[2] и всякакви пенджабски подправки, за да не се налага да използвате барута от патроните за тази цел... — Думите ѝ бяха посрещнати със задружен смях. — И ви обещавам от името на Негово височество и от мое име, че ще дадем необходимите разпореждания да изпратят при вас един пандит^[3] и един мюфтия, които да се погрижат за умиращите. Не се страхувайте за вашия вечен живот. Вече сте го заслужили.

Залп от ръкопляскания избухна след думите на испанката. „Тази война е истинска касапница — написа тя в дневника си. — Искан ми се нашите мъже да се завърнат по домовете си“. Анита се отъждествяваше със „своите“ войници и страдаше заради тях, защото се бе научила да ги разбира. Тя бе виждала как живеят, как се грижат за нивите си, как празнуват края на сезона на мусоните и началото на

пролетта. Знаеше колко са простодушни и колко силно е религиозното им чувство, колко държат на семейството. Те бяха нейният народ.

Анита копнееше да пристигне в Париж, за да види сестра си Виктория. И Париж не беше същият. Беше все така красив, но изглеждаше тъжен и самотен. Широките булеварди бяха пусти, като се изключат опашките от хора, които се биеха, за да получат храна срещу купони. Сестра ѝ приличаше на града — беше изтощена и унила, с тъжни очи. И бременна за четвърти път. Видът ѝ беше плачевен. Анита не бе очаквала да я завари толкова състарена. Въпреки малката разлика във възрастта, Виктория изглеждаше с десет години по-голяма от сестра си. А беше само на двайсет и пет. Анита бе облечена като знатна дама; Виктория — с мръсна пола. Трите ѝ деца тичаха из бедния апартамент, докато Кармен — младата испанска прислужница с плитки и престилка, подлагаше кофи на местата, където таванът беше прокапал. От салона вестибюл, който напомняше вестибюла в апартамента на улица „Арко де Санта Мария“, се виждаха покривите на Париж, но жилището беше студено и неуютно.

— Не живеем добре — довери ѝ Виктория, след като ѝ разказа всичко, което се бе случило след последната им среща. — Връща се в полунощ и винаги пиян.

— Бие ли те?

— Веднъж... Беше пил.

— А как се отнася с децата?

— Добре. Предупредих го, че ако удари някое от тях, ще го напусна. Но той ги обича.

— Защо не се върнеш в Мадрид при родителите ни? Там ще бъдете по-добре. Ще заведе децата за известно време при тях, а ти можеш да дойдеш с нас.

За да помогне на сестра си, която скоро щеше да ражда, Анита ѝ предложи да заведе големите деца в Испания при баба им и дядо им.

— Не мога, Анита. Не мога да изоставя мъжа си току-така. Нека изчакаме да свърши тази проклетата война. Казват, че ще бъде скоро. После, ако нещата не се променят, ще видим...

— Защо мислиш, че ще се променят? Нима вярваш, че ще стане чудо и той за една вечер ще се превърне в добър съпруг?

Виктория не издържа погледа на Анита и сведе очи.

— Виж... аз го обичам. Въпреки всичко, въпреки че живеем зле. Не знам как да ти го обясня, но съм убедена, че един ден ще се промени... — Анита не настоя повече. Виктория най-после се осмели и я попита: — А ти? Приличаш на истинска принцеса, като в приказките, които четяхме като малки. Сигурно си много щастлива...

— Понякога, но се чувствам много самотна. Толкова съм далече, Виктория! А сега, когато Аджит ще постъпи в интерната, ще бъда още по-самотна.

— Но ти винаги си заобиколена с хора!

— Както виждаш, едното не пречи на другото.

Анита извади от джоба си малък пакет, увит в плат, и го даде на сестра си, като внимаваше слугинята да не забележи.

— Прибери това, в случай че имаш спешна нужда от пари — каза ѝ тя тихичко. — Скрый го и не казвай на никого, че съм ти го дала.

Виктория извади колието от диаманти, изумруди и перли, което низамът бе подарил на сестра ѝ.

— Колко е красиво! — възкликна тя, взирайки се в искрящите скъпоценни камъни в дланта си. — Когато войната свърши, ще си го сложа и ще излезем заедно.

— Да, когато войната свърши! Може би, като се върнем от Америка, вече всичко ще е приключило.

— Чул те Господ!...

На сбогуване Анита целуна сестра си и я притисна към себе си. Сърцето ѝ се късаше, че я оставя в това състояние на произвола на мъжа ѝ. Престори се на весела и спокойна, но когато излезе на улицата, не издържа и се разплака.

[1] Кастата на воините. — Б.а. ↑

[2] Плосък хляб, типичен за Северна Индия, направен от леща, нахут или ориз. — Б.пр. ↑

[3] Почетно звание на учен брахман. — Б.пр. ↑

37.

Докато войниците от Капуртхала измираха като мухи на Близкоизточния фронт, в Париж техният главнокомандващ, махараджата, получи от френската държава най-високото отличие за приноса си във войната. Церемонията се състоя в седалището на правителството — Елисейския дворец, на чието име бе наречен и дворецът в Капуртхала. Присъстваха Анита и тримата синове на махараджата в парадни униформи: Амарджит, който беше капитан в Трета дивизия на Лахор на Западния фронт; Махиджит, който работеше като военен кореспондент за няколко индийски вестника, и Каран, който още учеше в Лондон. Церемонията беше скромна и не продължи дълго. Лично Жорж Клемансо закачи на ревера на Джагатджит Сингх ордена Кавалер на Почетния легион. Анита получи диплом за „Сътрудник на Червения кръст“. Не беше кой знае какво, но тя се чувстваше щастлива, защото за пръв път в живота си получаваше признание за усилията си. В Индия, да не говорим за Англия, това никога нямаше да се случи.

За да отпразнуват събитието, махараджата покани близките си в клуба на един приятел на семейството. Беше богат аржентинец на име Бенигно Масиас, представителен мъж с намазана с брилянтин коса и слава на донжуан, собственик на няколко аржентински вариететни трупи. Докато за бедните Париж беше тъжен град, за богатите той беше все така сладострастен и пълен с развлечения. Кабаретата, ресторантите и балните зали бяха препълнени от хора, забогатели през войната. Анита прекара една незабравима вечер, защото в клуба на Масиас се танцуваше предимно танго. Щом прозвучаха първите акорди на бандонеона, Каран я покани на танц, като преди това поиска разрешение от махараджата, който уморено кимна в знак на съгласие.

— Вече знам къде си се научил да танцуваш танго толкова добре!

— А ти? Да не би в Капуртхала? — попита я шеговито Каран.

— Аз? На мен ми е в кръвта. Не забравяй, че съм била танцьорка.

— Вярно! The Spanish Dancer! — каза закачливо той. — Толкова пъти са го натяквали на баща ми!

— За мнозина завинаги ще си остана Spanish Dancer, а това е все едно да ме нарекат лека жена.

— За други си махарани...

— Да, за бедните и за войниците, които умират на фронта. Скоро няма да остане никой, който да ме нарича махарани.

— Аз също те смятам за махарани, защото поемаш отговорност и се грижиш за всичко. Моите уважения към майка ми, но тя не би могла да прави това, което правиш ти.

Анита се усмихна, искрено благодарна за думите му, които придобиваха особено значение, тъй като бяха изречени от един от синовете на раджата. Харесваше ѝ, че Каран се държи непринудено и сърдечно, както в деня, когато се запознаха на сватбата на Парамджит. Единствено той от синовете на раджата винаги се държеше по един и същ начин навсякъде. Останалите, както и мъжът ѝ, бяха европейци в Европа и индийци, когато се връщаха в страната си, сякаш не успяваха да обединят двата свята. Изтокът и Западът бяха като вода и масло в съзнанието им. В Париж, без бремето на кастовите и религиозните предразсъдъци и без влиянието на майките им и на средата, те се държаха като приятели, каквито Анита преди време си бе въобразила, че могат да бъдат. Танцуваше с всички тях, смееше се и се веселеше. За няколко часа успя да забрави Виктория, предстоящата раздяла с Аджит и войната. Но тя осъзнаваше, че когато отново ги види там, в Капуртхала, пак щяха да се държат с нея като с непозната, щяха да се превърнат във врагове, кроящи интриги, които целяха да я изгонят от двореца. Всички, с изключение на Каран. На него можеше да се довери.

В Лондон махараджата получи „Големия кръст на Индийската империя“ от ръцете на Джордж V — отличие за поредния му принос към каузата на войната: бе отказал да приеме сумата около един милион лири, която Короната му дължеше. Забраниха на Анита да присъства на церемонията и тя остана в апартамента в „Савой“, за да довърши заедно с Далима приготовленията за постъпването на Аджит в колежа. В последния момент махараджата изпрати съобщение, че не

може да придружи нея и момчето до интерната. Няма време; бил уговорил важни срещи с английски военни. На Анита това ѝ прозвуча като лъжа. Познаваше го твърде добре, за да повярва на подобно оправдание. През следващите три дни, които прекараха в Лондон, махараджата почти не се мярна в „Савой“. Аджит не се вълнуваше особено от факта, че баща му няма да се сбогува с него, но Анита се чувстваше измамена и смъртно наранена. През нощта се събуди внезапно, отиде до стаята на мъжа си и се спря пред вратата. Страхуваше се, че ако я отвори, животът ѝ ще се преобърне безвъзвратно. В този късен час и в полусънното състояние, в което се намираще, не знаеше къде свършва реалността и къде започват бълнуванията. Отново я връхлетя неприятното усещане, което бе имала в Капуртхала: че няма контрол върху живота си, че не стъпва върху твърда почва и че може би полудява. Когато най-после придоби смелост и отвори вратата, намери стаята празна. Почти би предпочела да завари жена в леглото на мъжа си, за да има потвърждение на подозренията си. Истината я плашеше, но съмнението беше по-болезнено.

— Далима — събуди тя прислужницата, — ти винаги знаеш всичко, кажи ми какво прави мъжът ми по това време.

— Не знам, мадам.

— Не се преструвай. Вие, прислужниците, сте осведомени за всичко. Далима, кажи ми какво знаеш...

— Мадам, аз...

Далима сведе очи. От изгарянията гладката ѝ като кадифе кожа бе станала груба и грапава. Косата ѝ отново бе пораснала, макар вече да не беше копнено мека и бляскава. Погледът ѝ обаче си оставаше все така нежен и топъл.

— Помисли за това, което направих за теб, Далима. Нима не заслужавам истината? Сигурна съм, че знаеш нещо.

Далима прошепна няколко несвързани думи. После вдигна очи, сякаш се молеше това мъчение да свърши. Знаеше колко много дължи на Анита, но как да предаде махараджата? Това не беше добре за кармата. Но желанието на Анита да узнае истината беше почти толкова силно, колкото и страхът ѝ от онова, което щеше да научи, затова не изпускате жертвата си.

— Добре, Далима. Когато се върнем в Капуртхала, няма да имам нужда от теб. Можеш да се прибереш в стаята си.

Далима я поздрави, като долепи длани пред гърдите си. Преди да излезе обаче, се обърна към Анита. Може би през тези няколко секунди бе помислила за дъщеричката си, за неспособността си да се издържа сама в селото, за тъжното си положение на обезобразена жена и вдовица. Кармата можеше да бъде и жестока. Щом я бе сполетяло това нещастие, значи бе сторила нещо в някой предишен живот, за да го заслужи. Така мислеха едноверците ѝ. Може би затова Далима се обърна към Анита, но с все така сведен към земята поглед, сякаш се срамуваше от себе си.

— Чух слугите от Масури да говорят, че там се запознал с една английска мемсахиб...

Това беше достатъчно за Анита. Просна се на леглото с въздишка.

— Благодаря, Далима, можеш да си легнеш.

Анита не бе предполагала, че човек може да страда толкова от нещо, което изглежда противоположно на любовта. Лежеше върху ленените чаршафи, измъчвана от ревност, и усещаше как светът около нея се разпада.

На следващия ден Анита, Далима и Аджит отидоха в „Хароу“ — престижното учебно заведение, където бяха учили тримата по-големи синове на раджата. Намираше се в околностите на града. Момчето щеше да бъде в своята среда, защото в колежа беше пълно със синове на английски чиновници, които работеха в Калкута, Делхи и Бомбай. Много от тези деца още не можеха да преодолеят травмата от раздялата със семействата си, настъпила в твърде крехка възраст. Промяната беше жестока: от един свят, богат на цветове и чувства, преминаваха в друг — студен и мрачен. В Индия ги глезеха. В имперска Англия бяха подложени на сурово обучение, за да забравят всичко индийско. Внезапно бяха попаднали в общество, в което не позволяваха на децата да вдигат шум. Анита имаше късмет, защото можеше да пътува, когато пожелае, но по-голямата част от майките виждаха децата си веднъж на четири години. И не беше никак странно, че много от тях се чувстваха изоставени и реагираха, като намразваха

родителите си и Индия. Анита бе срещала вече зрели мъже и жени, които обвиняваха Индия, че ги е откъснала от семействата им.

Въпреки че се разделяха само за няколко месеца — докато се върнат от Съединените щати и заминат за Капуртхала, където Аджит щеше да прекара ваканцията, — моментът беше мъчителен. Основите, върху които бе изградила живота си, се рушаха една по една: щастието на сестра ѝ и на родителите ѝ, близостта на сина ѝ, безусловната любов на съпруга ѝ.

Никой обаче не би предположил това, ако ги видеше заедно. Пристигането в Мадрид бе триумфално. Пътуваха със свита от трийсет души и двеста и трийсет сандъка, в които, освен всичко, имаше зеленчуци и подправки от Индия за ястията на махараджата. На Северната гара ги посрещна рояк журналисти и фотографи. Сред тях Анита съзря един стар познат — Смелия рицар, който ги интервюира за „Есфера“.

„Принцесата е изключително красива — така започваше статията. — Зъбите ѝ са като перлените огърлици, които се спускат върху изящните извивки на снежнобялата ѝ, с дълбоко изрязано деколте гръд. Обсипаните ѝ с пръстени ръце приличат на две хермелинови змии, създадени, за да милват“. Когато попитах принца дали все така е силно влюбен в жена си, той отвърна:

— Да, много. Тя изпълва живота ми с щастие. Народът в Капуртхала много я обича и уважава.

— Ваше Височество, вие имате няколко жени, нали?

— Да! Много жени. Но тя е принцесата.

„Анита не успя да прикрие израза на огорчение, който се появи на лицето ѝ — продължаваше статията, — и в изблик на ревност добави: Да, много жени. Такива са обичаите там... Чакаат го от осем години да се раздели с мен.“

„Защо съм толкова ревнива?“ — запита се тя вечерта в апартамента в „Риц“, откъдето се виждаха булевард „Прадо“ и статуята на Нептун, осветена от лунната светлина. Малко по-нататък, в дъното на плетеницата от улици, започна всичко. Каква случайност, че точно сега се намираха в Мадрид! Дори не бяха минали десет години, откакто раджата я бе видял за пръв път... Сега тя чуваше

равномерните му и отмерени похърквания. Спеше като стар индийски слон, без да подозира, че две изпълнени с озлобление очи го гледат в тъмнината. Както винаги, когато нещо я измъчваше, Анита не можеше да заспи. Сякаш в стаята присъстваше и призракът на англичанката от Масури, чието име дори не знаеше. В душата ѝ бушуваха противоречиви чувства. Наистина ли имаше право да ревнува? Защо ревнуваше от една непозната, а не от жените или от наложниците му? Бе се омъжила за човек, който вече се бе женил много пъти, и сега, след като познаваше еротичната култура на Индия и култа към полигамията, защо я учудваше разкритието на Далима? Нима не го очакваше? Нима беше толкова влюбена, че не можеше да понесе мисълта за новата му любовница? Не, не това я разстройваше. Всъщност друго изпълваше душата ѝ с тревога — бе изгубила положението си на любимка. Не бе успяла да стане официалната махарани на Капуртхала, но царуваше в сърцето на махараджата. На този трон тя се чувстваше защитена от злобата на останалите, чувстваше се силна като Британския Радж и беше способна да понесе всичко с усмивка. Без този трон... какъв беше смисълът да стои неотклонно до съпруга си? Какъв беше смисълът да остане в Индия? Предчувстваше, че е единствено въпрос на време да я изостави като останалите си жени. Тогава какво щеше да стане с нея? Щеше ли да свикне да живее като „нормална“ жена, която следобед ходи на кафе с приятелките си? Повече нямаше да пуши сандаловите цигари, които произвеждаха в Кайро специално за нея, около нея нямаше да има рояк слуги и народът на Индия нямаше да се прекланя пред нея като пред жива богиня. Трябваше да се откаже от разкоша и парите. Нямаше обаче да се откаже за нищо на света от настойничеството над сина си — Аджит. „Търпение, трябва да имаш търпение“ — каза си тя. В Индия всичко се основаваше на търпението и толерантността. С непокорство не се постигаше нищо.

Търпението обаче не беше свойствено за младата и пламенна андалуска. Все едно да искаш от буен бик да бъде кротък и послушен. По време на безкрайното пътуване с влака за Малага, където щяха да посетят родителите ѝ и да оставят децата на Виктория, Анита не можа да се сдържи, остави иглите за плетене и попита мъжа си:

— Коя е англичанката, с която си се запознал в Масури и която ти е станала любовница?

Махараджата, който четеше вгълбено нашумелия в Европа роман „Доктор Джекил и мистър Хайд“, я погледна над очилата и срещна пламналите очи на Анита.

— За кого говориш?

— Знаеш много добре.

Той се опита да прецени мислено как би реагирала на изневярата му темпераментна жена като неговата, с толкова силно чувство за достойнство и с толкова силен характер. Издържа на погледа ѝ, после сведе очи, за да скрие безпокойството си. Не беше свикнал да се оправдава, нито харесваше открития сблъсък. Чувстваше се притиснат до стената, защото знаеше, че жена му няма да го остави на мира, докато не получи някакво обяснение.

— Известно ти е, че имам много приятелки, но това не означава нищо. Тази англичанка е съпруга на един актьор, който си печели хляба, като прожектира филми с кинематограф. Запознах се с двамата, заех им коне и нищо повече.

Анита погледна през прозореца. Отминали бяха сухата равнина на Кастилия и бяха навлезли в засадените с маслинови дръвчета поля на Андалусия. Почувства бодване в сърцето. Махараджата продължи:

— Едва ли ще поискаш да се откажа от приятелките си само защото съм женен за теб.

— Не, няма. Но се говори, че продължаваш да се виждаш с англичанката.

— И ти вярваш на злите езици, а не на мъжа си?

— Мъжът ми изчезва и отсъства. Вече не е както преди.

— Не трябва да вярваш на всичко, което ти казват. Целта на хората, които разпространяват тези клевети, е да ни навредят. Не им обръщай внимание. Войната напоследък обсебва твърде много от времето ми, но аз все още те обичам както в първия ден.

При тези думи, изречени със спокоен, сериозен и убедителен тон, сякаш някакъв товар падна от плещите на Анита и тя си помисли, че може би разпалилото ѝ въображение ѝ е изиграло лош номер. Всъщност той бе направил това, което тя очакваше от него със свито сърце. Бе постъпил, както би постъпил всеки друг мъж: бе отрекъл всичко — въпреки фактите. Бе казал това, което тя искаше да чуе. Полошо щеше да бъде, ако си беше признал с разкаян вид. От истината понякога болеше.

Малага ги посрещна с всички почести. Местният печат бе следил отблизо историята на тяхната съгражданка, станала принцеса в източно княжество. Бяха приготвили за махараджата програма по вкуса му, с много фламенко. Вестниците увековечиха една от вечерите, състояла се в странноприемница, украсена с глава на бик и декорирана в андалуски стил. Владетелят, седнал пред огромна кана със сангрия^[1], заобиколен от своите внушителни сикхи с тюрбани на главите, слушаше с израз на задоволство андалуски песни.

Анита прекарваше с родителите си колкото е възможно повече време. Макар че с радост посрещнаха дъщеря си и внуците, те изглеждаха разтревожени от положението на Виктория.

— Не успя ли да я убедиш да дойде с вас? — попита я доня Канделария със загрижено лице.

— Не, смята, че войната е въпрос на седмици. И не иска да остави мъжа си.

— Винаги си казвала, че е нехранимайко, но това е слаба дума. Той е негодник. А най-лошото е, че тя не си дава сметка.

— Любовта е сляпа, мамо.

— Ти обаче имаше късмет. Твоят принц е истинско съкровище. Макар че се виждаме много рядко, поне сме спокойни за теб. Защо заминавате толкова скоро за Америка? Не може ли да останете още малко?

— Не можем, мамо. Но следващата година с Аджит ще прекараме ваканцията тук.

Анита почти не слушаше какво говори майка ѝ. Мислите ѝ бяха другаде и един въпрос изгаряше устните ѝ.

— Мамо — прекъсна я тя, — искам да отговориш искрено на въпроса, който ще ти задам. Когато обсъждаше сватбата ми с махараджата, той каза ли ти, че е женен и че вече има четири жени?

Доня Канделария се почувства неудобно. Стисна с пръсти дръжката на чантата си. Въпросът я бе притеснил.

— Каза ми. И настоя да ти го съобщя. Но аз не го сторих. Обясни, че никога няма да изостави жените си, защото е длъжен да се грижи за тях, но че ще се отнася с теб като с европейска съпруга, че няма да ти липсва нищо и че ще направи всичко, за да бъдеш щастлива.

— Защо не ми каза?

— За да не те уплаша, дъще.

Пред изпълнения с неописуемо разочарование поглед на Анита доня Канделария побърза да допълни:

— С баща ти бяхме в отчаяно положение и...

— Недей, мамо. По-добре замълчи.

Анита не желаше да чуе нищо повече. Гледаше майка си, сякаш бе непозната, сякаш я виждаше за пръв път. Дори не изпитваше озлобление, чувстваше само безкрайна умора. Вечерта, когато си легна, избърса сълзите си с калъфката на възглавницата. Усещаше горчив привкус в устата си — беше чувството на самота. До този ден бе смятала, че може да го изпита само в Индия, но току-що си бе дала сметка, че го носи в себе си като неизлечима болест.

[1] Слабоалкохолен коктейл на основата на червено вино с късчета плодове, мляко и количества бренди и ликьор. — Б.р. ↑

ПЕТА ЧАСТ
СЛАДКИЯТ ВКУС НА ГРЕХА

38.

Войната се проточи. Не със седмици и не с месеци, както мислеше сестрата на Анита и дори самият Клемансо, а с години. Онези, които вещаеха светкавична победа на Съюзниците, бяха принудени да обуздаят въодушевлението си пред яростната офанзива на германците. Докато беше в Америка, Анита получи тревожни новини от Париж: съпругът на сестра ѝ я бе изоставил. Американецът я бе зарязал в най-тежкия момент — над Франция бе надвиснала заплахата от глад, а Виктория всеки момент щеше да роди четвъртото си дете. Отгоре на всичко бе избягал с Кармен — момичето, което ѝ помагаше в домакинството, непълнолетна андалуска, протеже на семейство Делгадо. И за да е трагедията пълна, девойката беше бременна. Няма що, мистър Уинънс беше истински джентълмен.

Новините пристигаха с голямо закъснение в Холивуд, където Анита и махараджата бяха приети от големите имена в киното. Чарли Чаплин ги покани на снимките на „Скитникът“, а един кинорежисьор на име Грифит им показа декорите на Древния Вавилон за филма, който снимаше в момента и който трябваше да разобличи „твърде нетолерантното поведение на човечеството“. Преди това бяха прекарвали известно време в Ню Йорк, където Анита намери издател за книгата, описваща пътуванията ѝ из Индия^[1], а после в Чикаго, където махараджата разказа на Анита за Световното изложение през 1893 година. Прекараха няколко приятни седмици, далече от кошмарната обстановка в Европа.

Анита обаче беше неспокойна. Как да помогне на сестра си в този тежък момент? Родителите ѝ не можеха да сторят почти нищо от Испания. Дори мадам Дижон, единствената, която би могла да ѝ подаде ръка, не беше в Париж. Французойката се бе върнала в Индия, където се бе омъжила отново за един англичанин, директор на училище като първия ѝ съпруг. Поради липсата на други възможности Анита се замисли дали да не прекъсне пътуването и да замине за Париж при сестра си. Не се осмеляваше да повдигне въпроса пред махараджата, но накрая тревогата ѝ за Виктория надделя.

— Mon chéri, мисля, че трябва да се върна в Париж... Виктория сигурно е в окаяно положение.

— Не можем да прекъснем пътуването си сега. Освен това е много рисковано да пътуваш сама.

— Ако нещо се случи със сестра ми, никога няма да си го простя.

— Нищо няма да ѝ се случи. Ще се опитаме да ѝ помогнем от тук.

— Има нужда от някого, който да се погрижи за нея, да я изпрати в Испания, след като роди.

— Напиши писмо на Каран. Сигурно още е в Париж. Той може да ѝ помогне.

— Да, но докато получи писмото, войната вече ще е свършила...
— отвърна Анита.

— Няма, ще използваме дипломатически път. Ще изпратя писмото с пощата на Форин Офис.

Намираха се в Буенос Айрес, когато получиха отговор от Каран, който незабавно беше поел нещата в свои ръце. Пишеше, че се е свързал с Бенигно Масиас, богатия аржентински приятел на семейството, който на драго сърце се съгласил да помогне на Виктория. „Задвижил е връзките си и се опитва да изведе семейството извън страната. Положението в Париж е много тежко. Утре заминавам за Лондон...“ Отговорът на Каран ѝ донесе истинско облекчение. Масиас беше добър човек и нямаше да остави сестра ѝ сама.

Сега вече Анита се чувстваше по-спокойна и можеше да се наслади на това, което най-много харесваше в Аржентина — тангото. Всички говореха за един млад певец, който бе пожънал такъв успех, че го бяха носили на рамене из улиците на квартала след първия му рецитал в „Арменонвил“, най-люксозното кабаре в града, сякаш беше тореадор. Казваше се Карлос Гардел и имаше глас, който караше сърцето на Анита да се свива.

„Трескаво стрелкаци се лястовици,
странници, опиянени от любов...
Вечно копнее за нови друмища
лудият компас на твоето сърце...“

Ставаше все по-опасно да се пътува, било по суша или по вода. Когато се завърнаха в Европа, войната вече се бе превърнала в световна. В Лондон кралят отпрати призив към индийските принцове да разширят участието си. Офанзивата на Съюзниците в района на Елзас и Лотарингия се бе провалила. Френската войска отстъпи към Сена. Липсата на продоволствие в големите градове наложи въвеждането на строга купонна система. Съюзниците се намираха в трудно положение.

Махараджата незабавно реагира на призива, като обеща да мобилизира още четири хиляди войници и да ги изпрати на френската фронтова линия, дълга около 750 километра. Ганга Сингх, махараджата на Биканер, се възползва от случая, за да поиска по-голяма автономия за индийските държави и дори постави въпроса за тяхното самоуправление. Противно на очакванията, отговорът беше положителен. Исканията на принца бяха приети и англичаните се ангажираха да ги разработят. Оставаше само махараджите да се споразумеят за начина, по който да се постигне това самоуправление — нещо, което, за съжаление, те никога нямаше да постигнат.

След като взеха Аджит, който по думите на майка му се бе превърнал в „истински млад английски джентълмен“, те заминаха за Франция, откъдето смятаха да се качат на лайнера „Персия“ и да отплават за Бомбай. Преди това обаче минаха през Париж. Градът на светлината се бе превърнал в град на мрака. Вече дори и богатите не се забавляваха. Всичко бе затворено, включително кабарето на Бенигно Масиас. Германците бяха на по-малко от сто километра. В града, изтощен от глада и недоимъка, царяха бедност и страх. Анита, със свито от отчайващата гледка сърце, се отпрати към дома на Виктория. Сградата изглеждаше изоставена. Бутна вратата и тя се отвори със скърцане. Чуваше се пърхането на птици, които, изглежда, бяха намерили убежище във входния вестибюл. Едва изкачи първите стъпала и един глас я спря:

— Къде отивате?

— Аз съм сестрата на госпожа Уинънс...

— Госпожа Уинънс не е тук — каза ѝ една леко прегърбена възрастна жена с разрошена бяла коса. — Аз съм мадам Дийо, портиерката... Никой не остана в сградата. Всички семейства заминаха

за провинцията заради настъплението на швабите. Един аржентинец дойде да вземе сестра ви и децата...

— Знаете ли къде заминаха? — попита Анита.

— Близо до Орлеан, но не оставиха адрес. Мисля, че и те самите не го знаеха.

— Благодаря — отвърна Анита, бутна вратата и излезе, а портиерката продължи да си говори сама, преди да се прибере в жилището си: „Скоро май само аз ще остана в Париж, за да посрещна швабите!...“

„Добре че беше Бенигно Масиас — каза си Анита. — Но трябваше да накарам сестра ми да се върне в Испания“ — добави тя веднага, измъчвана от угризения.

По улиците минаваха катафалки, линейки и военни камиони и внезапно я обхвана предчувствието, че войната накрая ще я накаже за нехайството ѝ. „Защо я изоставих в една воюваща страна, в ръцете на онзи негодник — мъжа ѝ?“ — питаше се тя на връщане към хотела, където махараджата и свитата му я чакаха, за да продължат пътуването.

В Марсилия цареше хаос. Неотдавнашните набези на немски подводници в Средиземно море бяха нарушили морския трафик. Много кораби бяха забавили отплаването си. Други го бяха отложили. Силуетът на лайнера „Персия“ на английската корабна компания „Пининсюлър енд Ориентъл“ с тъмния си корпус и двата високи комина беше добре познат на махараджата. Бе пътувал няколко пъти с този елегантен седем хиляди и петстотинтонен параход, разполагащ с луксозна първа класа. При последното му пътуване сред пасажерите беше екип от пилоти и механици, превозващи двата биплана, с които бе осъществен първият демонстрационен полет в Индия. Състоя се на брега на Ганг по време на многолюден религиозен празник, който се чества на всеки дванайсет години. Повече от един милион вярващи, които поднасяха даровете си на свещената река, видяха за пръв път в небето да лети предмет, по-тежък от въздуха. Беше истинско чудо. Новината достигна до най-отдалечените кътчета на субконтинента.

В деня на заминаването махараджата заедно с Индер Сингх надзираше товаренето на 240-те сандъка в трюма на кораба, когато към него се приближи цивилно облечен мъж. Непознатият се представи като британски агент и каза:

— Ваше Височество, позволете да ви уведомя, че тайните служби засякоха шифровано съобщение на германската армия, според което лайнерът „Персия“ може да бъде военна цел. Съветваме пътниците с британски паспорт да не пътуват с този кораб.

— Но той всеки момент ще отплава...

— Да, корабът ще отплава, но ще промени маршрута си от съображения за сигурност. Разбира се, съществува вероятност да е фалшива тревога. Мой дълг е да ви уведомя. Свободен сте да вземете каквото решение сметнете за добре.

Тази новина в последния момент обърка всички планове и хвърли в смут многобройната свита на владетеля. Какво да правят? В същия кораб щеше да пътува и една приятелска английска двойка. Мъжът, лорд Монтагю, беше военен и щеше да поеме командването на британска военна част в Индия. Той беше страстен почитател на колите и редактор на списание „Кар“. Въпреки че бе женен, той пътуваше със секретарката си — Елинор Веласко Торнтън, която имаше испански произход и бе негова любовница. Само тесен кръг от приятели, сред които махараджата и Анита, знаеха за връзката им. Дватамата се опитваха да я запазят в тайна, особено от висшето лондонско общество. Елинор беше умна и невероятно красива жена. Притежаваше всичко, освен подходящо социално положение, за да се омъжи за човека, в когото се бе влюбила. Така беше във викторианска Англия. Същата Англия, която изключваше от обществото си Анита. Може би затова двете жени се сприятелиха.

Фигурата на Елинор стана популярна, откакто украси радиаторните решетки на „Ролс-Ройс“. Никой обаче не знаеше, че става дума за нея. Идеята беше на любовника ѝ, който възложи на своя приятел Чарлс Сайкс, прочут скулптор, да създаде отличителен знак за неговия „Силвър Гоуст“. Сайкс използва Елинор като модел за статуетка, представляваща млада жена с развяващи се прозрачни дрехи, поставила пръст върху устните си — символ на тайната им любов. Нарече я Дух на екстаза и тя имаше такъв успех, че компанията „Ролс-Ройс“ реши да я използва във всичките си модели.

След като в продължение на два часа обсъждаха възможните решения, Индер Сингх, капитан на ескорта, предложи соломоновско решение, което не налагаше разтоварването на багажа и в същото време не излагаше на опасност сигурността на Негово височество.

Сингх и по-голямата част от свитата щяха да се качат на кораба, за да надзирават товара, а махараджата и семейството му щяха да вземат холандския кораб „Принц Дие Недерланд“, който след два дни щеше да отплава от Марсилия за Египет. От там можеха да се прехвърлят на лайнера „Медина“, който пътуваше по линията Кайро — Бомбай. Пътуването щеше да бъде по-неудобно и продължително, но затова пък по-сигурно. Лорд Монтагю предпочете да не се отделя от британските офицери, които пътуваха с кораба, така че той и Елинор решиха да потеглят с „Персия“.

Махараджата, синът им, Далима и малка част от свитата от камериерки и от ескорта потеглиха два дни по-късно. „Пътуването беше опасно и уморително — написа в дневника си Анита. — Вечерите на борда бяха тъжни и неспокойни, постоянно се слушвахме за шума на самолетите, които можеха да ни бомбардират. Най-ужасният момент беше, когато ни съобщиха за потопяването на лайнера «Персия».“

На 30 декември 1915 г., в един и десет следобед, докато корабът плавал на седемдесет мили от брега на Крит, бил ударен от торпедо, изстреляно от германска подводница U-38. Торпедото пробило носа от лявата страна. Пет минути по-късно котелът избухнал и корабът потънал с петстотин пътници на борда. Световният печат разпространи новината за трагедията и в Ауджла, селото на Индер Сингх в сърцето на Пенджаб, всички скърбяха. В последните бюлетини се изказваше съжаление за загубата на двама и един британски офицери, сред които и лорд Монтагю, консула на Съединените щати в Аден, госпожа Рос, съпруга на директора на шотландския колеж в Бомбай, и четири шотландски монахини, които пътуваха за Карачи. За останалите се казваше само, че са пътували във втора и трета класа.

Анита, която напускаше каютата си само в часовете за хранене, написа в дневника си: „След тревогата за Виктория, чието местонахождение все още ни е неизвестно, сега губим Индер Сингх, който винаги се е държал като истински благородник и ни служи вярно. Оставаме и без Монтагю. Горката Елинор! Изгубихме осемнайсет близки наши приятели, както и по-голямата част от

сандъците с багажа ни и някои бижута с незначителна стойност. Спомням си за писмата на първите индийски войници, които отидоха на фронта. Те пишеха, че това не е война, а краят на света. Започвам да мисля, че са имали право“.

С появата на повече подробности около корабокрушението пристигнаха обнадеждаващи новини. Десет часа след потъването един китайски товарен кораб — „Нунг Хо“, бе спасил около стотина оцелели. Сред тях беше лорд Монтагю, който изглеждаше напълно съкрушен. Макар това да бе естествено за човек, който е бил на косъм от смъртта, неговата скръб се дължеше на факта, че не бе успял да спаси Елинор. Във фаталния момент те се намираха на различни места — той я чакаше в трапезарията на палубата, докато тя се обличаше в каютата си.

Лорд Монтагю пристигна в Лондон в същия ден, в който некрологът му бе публикуван във вестниците. Друг оцелял беше капитанът на Трети батальон на гуркхите Е. Р. Бериман, който по-късно получи орден за проявена смелост: бе помогнал на една францужойка да се задържи на повърхността на водата, докато пристигне товарният кораб. Махараджата и Анита обаче се зарадваха най-много на новината, че Индер Сингх е оцелял. Три дни бе престоял във водата, държейки се за парче дърво, и след като го бяха спасили, бе отведен в болница в Крит, където се възстановяваше. „Благодарих на Богородица за двойното чудо: че бе спасила нас и скъпия ни Индер Сингх“ — написа Анита.

Когато дни по-късно жителите на Ауджла видяха в ролс-ройса на махараджата снажния Индер Сингх, мнозина се уплашиха, мислейки, че това е призрак, завърнал се от отвъдното. Други бяха убедени, че свръхчовешките способности на махараджата са му върнали живота. Индер Сингх, седнал пред вратата на дома си, разказа на смаяните си съседи за случилото се, а те го слушаха с отворени уста. Когато свърши разказа си, всички поискаха да му стиснат ръката и да го прегърнат, сякаш да се уверят, че не са жертва на халюцинация. После отпразнуваха събитието по невидан дотогава начин. „Изпих първото си уиски на единайсет години — разказваше по-късно внукът на Индер Сингх, — в деня, когато дядо ми се върна в селото, след като всички го смятаха за мъртъв“. Оттогава махараджата всяка година отиваше на

тази дата в Ауджла на лов за пъдпъдъци, за да отбележи паметното събитие.

[1] Книгата е издадена на френски език със заглавие „Впечатления от пътуванията ми из Индия“ („Стърджис & Уолтън“, Ню Йорк, 1915). — Б.а. ↑

39.

След ваканцията в Капуртхала Аджит отново замина за Англия. Анита се тревожеше за сина си, който за пръв път пътуваше сам, и се почувства още по-самотна. За да не изпадне в пълно униние, тя се зае да шие дрехи за войската и да повдига духа на войниците. Мразеше войната, която отнемаше живота на най-младите синове на Индия в един чужд конфликт. След онова, което бе видяла на френския фронт, тя осъзнаваше колко е жестоко да се мобилизират селяни, които отиваха на война с представата, че са герои в митологична епопея. Всички индийски лидери обаче бяха на мнение, че трябва да продължат да помагат на Англия, включително един адвокат, който току-що бе пристигнал от Южна Африка. Беше дребен, смел и пряк мъж, който живееше като бедняк и защитаваше бедните от богатите. За пръв път Анита бе чула за него от Биби, която се бе запознала с него в Шимла. Наричаше се Мохандас Ганди. Въпреки че беше пламенен борец за независимост, бе заявил, че Индия не би била нищо без англичаните, че да се помогне на империята е равносилно да се помогне на Индия и че индийците могат да се стремят към независимост или поне към самоуправление само в случай на победа на Съюзниците.

Анита и махараджата видяха Ганди през 1916 година на откриването на Хиндуисткия университет в Бенарес, свещения град на брега на Ганг. Какво разочарование! Вицекралят ги беше поканил заедно с каймака на аристокрацията да присъстват на церемониите, които щяха да продължат три дни. В залата на университета Ганди произнесе думи, които никой дотогава не бе чувал в Индия. Пред множеството студенти и пищно пременени велможи, махараджи и махарани Ганди се появи облечен с бяла памучна дреха. Беше нисък, с несъразмерно дълги за тялото му ръце и крака, с щръкнали уши, сплескан нос, тънки сиви мустаци и очила с метална рамка. На Анита ѝ заприлича на дългокрака птица. „Изобилието от накити, които днес ни предлагате, е разкошен пир за очите — започна словото си поддръжникът на ненасилието. — Но когато го сравнявам с лицата на

милионите бедни, заключавам, че няма спасение за Индия, докато не свалите тези бижута и не ги поставите в ръцете на бедните...”

Анита неволно вдигна ръка към гърдите си, сякаш за да се увери, че изумруденото колие — един от сватбените ѝ подаръци — все още е на мястото си. Част от публиката беше възмутена. Над надигналия се ропот на недоволство се извиси гласът на един студент:

— Чуйте го! Чуйте го!

Няколко принцове обаче решиха, че са чули достатъчно, и напуснаха залата. Анита и махараджата бяха на един и същ ред с вицекраля и не посмяха да ги последват. Въпреки недоволството си, те запазиха присъствие на духа.

— Когато науча, че някъде в Индия се строи дворец, знам, че това се прави с парите на селяните. Не може да има дух на самоуправление и независимост, ако отнемаме от селяните плода на техния труд. Що за страна ще изградим така?

— Млъкнете! — извика някой.

— Нашето спасение ще дойде от селянина. Няма да дойде нито от адвокатите, нито от лекарите, нито от богатите земевладелци.

— Моля ви, престанете — призова го организаторката на събитието Ани Безънт, англичанка, известна с прогресивните си идеи и основателка на този първи хиндуистки университет в Индия.

— Продължавай! — извикаха други.

— Сядай, Ганди! — опонираха им.

Суматохата беше всеобща. Принцовете и велможите сметнаха, че е безсмислено да продължават да търпят обидите на този човек. Всички, начело с вицекраля, напуснаха залата, а студентите ги изпратиха с освиркване, което се чу в целия град.

До този момент никой не се бе осмелил да каже на индийските принцове истината в лицето. Ганди все още не беше национален лидер. Стотиците милиони индийци все още не го познаваха. Славата му обаче започваше да се разнася из страната. Древна Индия, която винаги се бе прекланяла пред властта и богатството, също така боготвореше скромните застъпници на бедните. Материалните притежания, слоновете, накитите, армията бяха успели да я подчинят; саможертвата и себеотрицанието щяха да спечелят сърцето ѝ.

* * *

След случилото се в Бенарес Анита наричаше Ганди „онзи смахнатия“. Биби обаче виждаше в него спасител на страната, човек, който с прости жестове можеше да докосне душата на Индия. Беше станала негова последователка. „Тези, които искат да ме следват — казваше Ганди, — трябва да са готови да спят на земята, да се обличат с прости дрехи, да стават преди съмване, да се хранят скромно и да чистят сами нужниците си“. Така Биби се раздели с буклите на бузите, отреза косата си и смени красивите си копринени сарита с други от кхади — суров памук, преден ръчно на хурка. Раздели се завинаги и с партиите бридж, с швейцарския фризьор, който идваше всеки следобед да я среща, с привечерите, в които пиеше херес и вермут, докато глезеше кучето си — териер на име Тофа — с шоколади, швейцарски естествено. Сега се бе превърнала в дисциплинирана вегетарианка и бе поела по пътищата на Индия, следвайки босия си лидер. Разказваха, че докато си почивала следобед, предяла памук — символ на нова Индия, решена да се освободи от ярема на англичаните и елита на хиндуистките брахмани.

Докато случилото се с Биби бе хвърлило в смут семейството ѝ, то за Анита присъединяването на приятелката ѝ към националното движение бе тежък удар. Бе изгубила единствената си приятелка и се чувстваше още по-самотна. Мислеше за Биби всяка сутрин, когато излизаше да язди, защото именно тя ѝ бе показала пътищата, селата и преките пътеки, по които минаваше. Благодарение на нея можеше да познае кастата и религията на даден човек по начина, по който бе увил тюрбана си. Не разбираше причините, които бяха накарали приятелката ѝ да вземе толкова крайно решение, но винаги си бе мислила, че от един толкова неспокоен, чувствителен и ексцентричен човек като нея може да се очаква всичко, но не и да стои кротко в двореца си в очакване да се появи някой кандидат да я ухажда. Родителите ѝ, които не пожелаха да я пратят да учи в Англия, защото всъщност искаха да я задомаят, бяха покрусени: Биби се бе омъжила за каузата на независимостта.

А какво бъдеще очакваше Анита в морето от самота, в каквото се бе превърнала Капуртхала? Войната все някога щеше да свърши и

нямаше да има нужда да облича и да вдъхва смелост на войската.

Щеше ли да стои безучастно в двореца? Откъде щеше да черпи сила, за да става всяка сутрин от леглото, когато синът ѝ и Биби вече не бяха до нея, мъжът ѝ все по-често отсъстваше, а семейството и англичаните бяха настроени против нея? Нима можеше да живее в такава самота? Да живее на място, където единствената надежда беше да го напусне? Поне да можеше да има друго дете... Но мисълта за раждането я ужасяваше, а и мъжът ѝ вече не проявяваше предишния любовен плам. „Какъв е изходът?“ — питаше се тя, затворена в златната си клетка, за която някои ѝ завиждаха, мнозина я пренебрегваха, а трети я мразеха.

Една сутрин в края на 1917 г. Анита се събуди от звуците на позната мелодия. Звучеше малко шумно и нестройно — вероятно я изпълняваше някой музикант от държавния оркестър. „Кой може да свири по това време?“ — помисли си тя, докато се протягаше. Когато слезе по стълбите, осъзна, че музиката идва от един от салоните. Каран, седнал на дивана, се опитваше да свири танго на един стар бандонеон.

— Не можеше да е друг! — каза му Анита.

— Аз съм като укротител на змии... Свирия танго и ти излизаш от леговището си.

Каран се бе върнал в Капуртхала по молба на баща си, който имаше нужда от помощ в държавните дела и управлението на земите на Аудх. За Анита това беше голяма новина. Присъствието на винаги любезния Каран беше като балсам против самотата. Най-сетне един човек, с когото можеше да разговаря нормално! При това имаха много неща да си кажат, защото Каран последен бе видял Виктория.

— Проявих малодушие — призна му Анита. — Останах в Аржентина да слушам Карлос Гардел...

— Невероятен е.

— Да, но трябваше да отида да помогна на сестра си, макар че баща ти не беше съгласен.

— Не се обвинявай за случилото се с Виктория. Дори да беше останала в Париж, едва ли щеше да промениш нещата.

— Може би... Но не съм сигурна.

— Масиас никога не би я изоставил.

— Дано да е така...

Присъствието на Каран промени живота в двореца и в Капуртхала. Той кипеше от енергия и жизнеността му контрастираше с тромавостта и мудността, с която традиционно се решаваха нещата в Индия. Много често от канцелариите в приземието се разнасяха виковете му на негодувание. Също както се бе случило с Биби и с мнозина други, приспособяването към живота в Индия не беше лесно след толкова време, прекарано в Англия. Тук въпросите се придвижваха с обичайния забавен ритъм и човек не биваше да губи търпение. Така само пилееше енергия, но накрая отново се озоваваше на изходна позиция, при това разочарован и огорчен.

Индия през 1917 г. беше още по-бедна от преди. Недостигът на храна и инфлацията, предизвикана от войната, пораждаха недоволство и брожение сред населението.

— Струва ми се, че народът ни е изгубил доверие в белите хора, на които толкова се възхищаваше — каза Каран на баща си. — Войната показва, че европейците могат да бъдат диви и безразсъдни като останалите. А щом народът вече не вярва в Радж, няма да вярва и в установения ред. Индийските княжества ще бъдат застрашени.

— Преувеличаваш. Принцовете ще поемат цялата власт, ако някой ден англичаните решат да си отидат, но това никога няма да се случи.

— Аз не мисля така, Ваше Височество.

— Когато войната свърши, всичко ще се върне в руслото си — отсече махараджата.

Дълбоко в душата си Джагатджит Сингх също смяташе, че нещо ще се промени, но нямаше предвид народа, а владетелите. Всичките му усилия бяха съсредоточени върху подготовката на срещата на махараджите в Патиала, предвидена за края на 1917 г., на която трябваше да се даде отговор на предложението, обявено от държавния секретар пред Камарата на общините: Лондон беше готов да предприеме мерки — веднага щом това бе възможно, — за да подготви прехода на Индия към самоуправление. Принцовете бяха видели в това възможност да бъдат възмездени за приноса си във войната. Смятаха се за „естествени водачи“, притежаващи способността, дадена им от Бога, да предусещат „най-дълбоките мисли и чувства на индийския народ“. Ето защо настояваха да бъдат възприемани „много по-сериозно“ като политици и изискваха „определено участие в

управлението на страната“. Лондон беше съгласен, но как да се постигне единодушие на членовете на тази необикновена аристокрация относно формата на самоуправление? Как да се постигне единодушието на над петстотин принцове: едни бедни, други богати, едни с напредничави възгледи, други с феодални — и всички до един убедени, че властта им произтича от един божествен ред? Беше нещо невъзможно. Каран, който отиде на конференцията в Патиала, си даде сметка, че е изключено принцовете да успеят да се организират. Съществуваха твърде много омраза, завист, вражди и съперничества. Най-либералните — Барода, Майсур и Гвалиор — настояваха да участват в правителството заедно с вицекраля, а княжествата да създадат федерална камара на представителство. Голяма част от делегатите обаче отхвърлиха това решение като неприемливо, изтъквайки какви ли не доводи. Каран познаваше добре манталитета на раджите и знаеше, че причината за този толкова категоричен отказ е всъщност нежеланието на голяма част от принцовете да делят една и съща банка с членовете на Камарата — с други думи, с плебеи. На тези хартиени тигри им оставаше само една безмерна гордост, а това не беше достатъчно, за да управляват Индия.

40.

Ноември 1918 година, краят на войната. Капуртхала го отпразнува тържествено, с фойерверки и голям прием в Елисейския дворец, на който присъстваха британски офицери и чиновници, както и синовете на махараджата. Всички се бяха върнали в Индия, след като бяха свършили „огромна работа след победата“, по думите на махараджата.

За Анита краят на войната не беше краят на един кошмар, напротив. Бе научила, че Виктория се е върнала в Париж с бебето. И нищо повече. Тревогата ѝ не се дължеше на факта, че съпругът ѝ — Джордж Уинънс, не дава признаци на живот, защото Масиас сигурно се бе погрижил да не ѝ липсва нищо. Това, което наистина я плашеше, беше една друга война, избухнала в Европа, много по-опустошителна и пагубна от първата. Беше коварна война, започнала сред испанските войници, биещи се в Африка. Врагът беше свиреп, наброяваше милиарди и освен това беше безкрайно малък. Вирусът на испанския грип, наречен така, защото за пръв път бе открит в Испания, щеше да предизвика едно от най-големите бедствия в историята на човечеството. Най-бързият убиец, непознат дотогава, щеше да причини смъртта на четирийсет милиона души, почти тройно повече от жертвите на войната.

Анита броеше дните до пътуването за Европа. Щеше да придружава мъжа си, който бе поканен лично от Клемансо за подписването на мирния договор във Версайския дворец. Чакането ѝ се струваше безкрайно. Вече нямаше какво да прави в Капуртхала, освен да утешава семействата на войниците, които не се бяха завърнали по домовете си. Чувстваше, че сега мястото ѝ е в Париж, при сестра ѝ. Не знаеше нищо за нея, освен че се е върнала с децата в апартамента. Нито за Бенигно Масиас. Сякаш бе потънал вдън земя.

Дните в двореца на Капуртхала преди заминаването бяха твърде бурни. За пръв път от много време синовете отново бяха заедно. Стълкновенията и свадите бяха неизбежни, защото всеки един от тях се бе развил по различен начин. Може би защото не беше прекият

наследник на трона, може би защото беше с по-модерно мислене от братята си, по-отворен към света и с по-добро образование, Каран беше на мнение, че дните на принцовете, както и на англичаните, са преброени. Темата беше повод за остри семейни спорове. Парамджит, първороден син и наследник, смяташе, че Каран е заразен с националистически идеи. Започна да гледа на брат си като на потенциален враг, като на съперник, който би могъл да се превърне в заплаха, когато заеме трона. Махараджата, който бе отгатнал стремежа на Парамджит да завоюва собствени властови територии, накрая го отстрани от държавните дела. Предпочиташе наследникът му да не се занимава с тях, докато не настъпи моментът, а дотогава да се забавлява, да харчи пари и да се погрижи да има син, за да подсигури бъдещето на династията, и най-вече да не му досажда. На останалите даде задачи според способностите им. На Амарджит възложи да реорганизира армията, на Махиджит — надзора на строежа на градската канализация и водопровода, а на Каран, който беше инженер-агроном — стопанисването на земите на Аудх, както и подобряването на земеделието в Капуртхала.

Каран обичаше страстно ездата и излизаше на разходка всяка сутрин. Посещаваше селата, говореше със старите хора, със селяните, интересуваше се от мнението им и се връщаше с нови предложения за подобряване на производителността. Успя да убеди баща си да създаде първата земеделска кооперация в Капуртхала и система от дългосрочни кредити с ниски лихви за селяните. Въпреки изтощителната война, Капуртхала процъфтяваше. Бавно, но непрестанно, за двайсет години доходът на глава от населението се бе удвоил. Градът беше чист, спретнат и постепенно заприличваше на своя господар и повелител, чиято страст да строи сгради, вдъхновени от различни култури, се засилваше с времето. Планираше да издигне джамия по подобие на джамията във Фес, Мароко, и киносалон с дорийски колони в изчистен гръцки стил. С френския си дворец и парка Шалимар, наречен така в чест на градините в Лахор, Капуртхала се превръщаше постепенно в колекция от образци в различни стилове, нещо като тематичен парк, където можеха да се видят сгради от цял свят, свидетелство за космополитизма на неговия владетел.

И все пак войната бе оставила своите следи по пътищата на Пенджаб. Веднъж по време на сутрешната езда, която бе любимият ѝ

момент от деня, Анита прекоси една рекичка и се озова пред дрипави бивши войници, които се хвърлиха към коня и уловиха юздите му.

— Слезте, мемсахиб, слезте! — извикаха ѝ те.

Анита запази хладнокръвие и не слезе.

— Пуснете коня ми! — извика тя на пенджаби, размахвайки камшика. За нищо на света нямаше да допусне да ѝ отнемат Негус!

Нападателите се уплашиха, като чуха тази буйна мемсахиб, която смятаха за англичанка, да говори толкова добре езика им. А когато ги заплаши, че ще каже лично на махараджата за случилото се, мъжете, облечени в дрипави военни униформи на Капуртхала, я оставиха да си тръгне. Смятаха да откраднат коня на една европейка, но не и на една от жените на господаря си.

Анита не каза на никого за случката, защото знаеше, че мъжът ѝ ще нареди да я охраняват, а тя не желаше да ограничат свободата ѝ. Във всеки случай беше нащрек, защото „Газет“ непрекъснато съобщаваше за кражби и обири и публикуваше статистики, според които престъпността в Пенджаб се бе удесеторила от края на войната. Броят на престъпленията обаче беше толкова незначителен, че дори удесеторен, продължаваше да е смешно нисък. Вярно беше обаче, че затворът бе отеснял и правосъдната система заплашваше да блокира поради големия брой войници, които се бяха върнали от фронта и нападаха хората, защото нямаша какво да ядат.

Въпреки инцидента, Анита продължаваше да язди всеки ден. Не го правеше, за да се усамоти, както ѝ се бе случвало в миналото, нито от желание да намери себе си, нито от любов към спорта. Не съзнаваше причината, която я тласкаше да го прави, а дори да я осъзнаеше, нямаше да се осмели да я признае. Истината беше, че излизаше да язди, защото често срещаше в полето Каран и тогава денят придобиваше друго измерение. Когато беше с този толкова жизнен млад човек, забравяше за себе си, сякаш нейният единствен проблем — самотата ѝ, изчезваше напълно. Каран ѝ показваше една страна, населена с хора, които пламенно желаеха да се измъкнат от бедността.

— Твърдят, че ние, индийците, сме фаталисти, но не е вярно... — каза веднъж Каран. — Ако ни се удаде възможност за нещо по-добро, ние веднага се възползваме от нея.

Единствено Каран от цялото семейство изпитваше удоволствие да общува с хората от народа. Понякога оставаше да спи в селата, в колибата на някой беден селянин, и тази негова ексцентричност бе остро критикувана от братята му и придворните. Казваше, че се отнасят към него като към крал и че това е най-бързият начин да стигне надалече, без да изминава излишни километри. Обичаше да разговаря с тях за сеитбата и реколтата, за торовете и болестите по растенията, с една дума — за земята, която беше неговата стихия. Може би затова беше по-прямо, по-отзивчив и искрен от братята си, които можеха да изпитват влечение към нещо само ако то бе свързано с разкоша и блясъка. Самата мисъл да общуват с хора, които не са от техния ранг, ги отблъскваше. Каран беше чужд сред свои. Откровеността и желанието да прокара новаторски идеи, които бе обсъждал по време на разговорите с английските си състуденти в „Хароу“ и Кеймбридж, все още не намираха място в ограниченото общество на Капуртхала. Той обаче притежаваше решителност, непринуденост, дълги мигли на мечтател и звънък смях, които караха Анита да въздиша. Когато беше с него, тя се смееше, трептеше от живот и се чувстваше така, както би трябвало да се чувства една жена, ненавършила трийсет години. В Индия почти не бе имала приятели. Познатото до болка чувство на самота и досада изчезваше, когато знаеше, че ще види Каран. Колко прекрасно бе да се разбира с някого, без да има нужда да се обяснява, да се чувства добре само защото е с него... През месеците преди отпътуването ѝ за Европа те се виждаха всеки ден. За пръв път след много години, и то само защото Каран я бе помолил, Анита стъпи в двореца на жените, за да посети Рани Канари. Изглежда, единствено той беше загрижен за благополучието на останалите и единствено той сякаш се досещаше за самотата, на която майка му и Анита бяха обречени. Както винаги след посещенията си при Рани Канари, Анита излезе с колебливи стъпки и помръкнал поглед. Отдавна Рани Канари бе избрала алкохола като противоотрова срещу самотата в *зенана*.

През май 1919 г. махараджата, Анита и свитата му пристигнаха в Париж. Градът, който все още имаше призрачен вид, сега се бореше с вируса, който нападаше ожесточено жителите му. От файтона, с който

отиваше в дома на сестра си, Анита видя как служители на министерството на здравеопазването влизат и излизат от къщите. Мъжете носеха маски от бял плат на лицата си. На входа на сградата, където живееше Виктория, бяха поставили надпис с предупреждение, че е заразена. Анита обаче не му обърна внимание и се втурна нагоре по стълбата. Когато стигна до етажа на сестра си, откри друго предупреждение на вратата. Нямаше никой. Тишината беше ужасяваща. Птиците вече не пърхаха с криле над стълбището, сякаш и те бяха избягали.

Стори ѝ се, че мина цяла вечност, докато стигна до портиерната. Тогава я връхлетя предчувствието, че никога повече няма да види сестра си, че няма да има утехата на писмата ѝ, нито ще се радва на веселия ѝ смях. Със свито сърце почука на вратата на мадам Дийо. Не се осмеляваше да попита, но едновременно с това гореше от желание да узнае какво е станало с Виктория.

— Аз съм сестрата на...

— Помня ви — прекъсна я портиерката. — Влезте.

Жилището беше малко, бедно, тъмно. Мадам Дийо, която още повече се бе прегърбила, я покани да седне на един диван, на който спеше котка. И тогава Анита научи най-страшната новина в живота си.

— Първо умря третото от децата — каза бавно портиерката. — После бебето. Виктория почина петнайсет дни по-късно. Казват, че е умряла от грип, но според мен си отиде от скръб.

Анита стоеше като онемяла, с невиждащи очи.

— Откакто мъжът ѝ я напусна, никак не се пазеше. Когато се върна от провинцията след края на войната, приличаше на скелет. И точно тогава се появи грипът.

Настъпи продължителна тишина, нарушавана само от тиктакането на часовника.

— Този грип е по-лош от швабите — продължи жената. — Аз изгубих дъщеря си и една етърва. А властите не бият тревога, за да не всяват паника. Възмутително е.

— Къде са погребани?

— Мадам, заравят мъртвците много бързо, за да избегнат разпространението на болестта. Сестра ви я погребяха за по-малко от денонощие... Тя и децата са в „Пер Лашез“.

— Никой ли не ги изпрати? — попита Анита с поглед, замъглен от едрите сълзи, които се стичаха по бузите ѝ.

— Не позволяват на никого да отиде, мадам.

— Нямаше ли поне свещеник?

— Имаше свещеник, госпожо. Но толкова хора умират, че свещениците само хвърлят набързо светена вода върху труповете. Разбираемо е, и те не искат да се разболеят.

— Естествено... — Анита полагаше отчаяни усилия да сподави риданията си.

— Поплачете на воля, нищо не облекчава мъката както сълзите — каза жената и се надигна, за да донесе кърпичка. Анита заплака мълчаливо. — Но нека ви дам един съвет, мадам... Напуснете Париж колкото е възможно по-скоро. Тук всички сме обречени.

Анита имаше поне слабата утеха, че „аржентинският господин“, както портиерката наричаше Бенигно Масиас, бе посещавал сестра ѝ редовно до края. Винаги се появявал с пакети с дрехи и храна и с новини за пътуването, което организираше, за да премести Виктория и децата в Испания. Няколко дни преди Виктория да се разболе, аржентинският господин престанал да идва.

Изправена лице в лице с ужаса от смъртта, в ума ѝ упорито се въртеше една и съща мисъл. Защо не бе намерила сили да се противопостави на махараджата, да прекъсне пътуването и да се притече на помощ на сестра си? Измъчваше я чувство за вина и в душата ѝ се надигна ярост към самата нея, задето не бе съумяла да се наложи в толкова съдбовен момент, както и към мъжа ѝ, задето не бе осъзнал сериозността на положението. Мислено го обвиняваше за егоизма му на капризен старец, за претенциозността му, за суетата му на принц марионетка, който поставяше своите желания пред всичко останало. Вместо да се качи на файтона, който я чакаше пред жилището на Виктория, тя отпрати кочияша и тръгна по улиците, надявайки се яростта ѝ да отмине и да остане само мъката. За пръв път осъзна истинското измерение на драмата, която самата тя бе предизвикала, едва седемнайсетгодишна, и която щеше да я преследва цял живот. Предпочиташе да не се прибира в луксозния си хотел в това състояние. Имаше нужда да се успокои, да дойде на себе си, но не можеше, защото липсваше една толкова съществена част от живота ѝ, че без нея вече не беше същата. Спомни си за един разговор, който бе

имала с доктор Уорбъртън в Капуртхала; лекарят ѝ бе казал, че ампутираният усещат болки в липсващите крайници. Така се чувстваше и Анита без сестра си — продължаваше да я усеща, въпреки че нея вече я нямаше.

Минаващите камиони на министерството на здравеопазването я върнаха към реалността. Знаеше, че болката ѝ няма скоро да утихне, но съзнаваше, че трябва да напусне града възможно най-бързо. Портиерката беше права. Колкото и да ѝ беше тежко, трябваше да замине заради живите, които ѝ оставаха. Не бе могла да помогне на Виктория, но поне щеше да помогне на родителите си да понесат мъката.

Докато Анита пътуваше за Испания, махараджата и свитата му пристигнаха във Версай през юни 1919 г. като част от делегацията на британското правителство, за да присъстват на подписването на мирния договор между Германия и Съюзниците. Идването му на това място, от което толкова се възхищаваше, но този път не като обикновен посетител, а като действащо лице, го изпълваше със задоволство и гордост. Споделяше тази чест с Ганга Сингх, махараджата на Биканер, и с ограничен брой индийски принцове, до един по-значими от него. Умението му се състоеше именно в това — да се отнасят с него като с един от големите, без да е такъв в действителност. Негова бе заслугата, че за Капуртхала се говореше наравно с много по-големи и могъщи индийски княжества.

Мизансценът на церемонията беше впечатляващ. Клемансо, героят на Франция, седеше между президента на Съединените американски щати Удроу Уилсън и Лойд Джордж, министър-председателя на Англия, на маса с формата на конска подкова, поставена в Галерията с огледалата — огромна зала, дълга седемдесет и три метра и широка десет, в която Кралят — слънце Луи XIV, от когото махараджата толкова се възхищаваше, някога бе приемал посланиците. Гостите седяха на табуретки.

— Въведете германците — произнесе тържествено Клемансо.

Настана пълна тишина. Двама офицери от германската армия, със закопчани яки и очила с дебели стъкла и метални рамки, влязоха, ескортирани от двама служители. Никой не стана, за да ги посрещне.

На една маса под емблемата с девиза на Луи XIV, който гласеше „Не равен на мнозина (на много слънца)“, германците подписаха мира в дебели книги, следвани от представителите на съюзническите сили. Церемонията продължи кратко. Когато свърши, грохотът на топовните гърмежи и на нисколетящите самолети оглуши всичко. Клемансо, Уилсън и Лойд Джордж излязоха заедно на терасата, където бяха посрещнати с овации от весело и шумно множество. За пръв път от началото на войната през 1914 г. фонтаните в парка отново бликнаха.

41.

Махараджата беше щастлив — по време на празненствата по случай мирния договор първо в Париж, а после в Лондон, той се бе срещнал с президенти и държавници. „Ориенталско великолепие и американски комфорт съжителстват в «Савой», където махараджата заема десетия етаж — написа един английски вестник. — Когато го питам за разгръщането на националното движение в Индия, той ми отговаря, че не обича да говори за политика“. Джагатджит Сингх предпочиташе да изброява ордени, получени от неговите офицери, да коментира повишението на сина си Амарджит в чин капитан и най-вече да наблегне на изключителното признание от страна на Негово величество императора, който бе увеличил с два официалните салюти на Капуртхала — от тринайсет на петнайсет, — с което княжеството бе минало в по-висока категория. Каква чест! Чест, която го изпълваше с повече задоволство, отколкото ако си беше възвърнал парите, вложени във войната. Тези топовни гърмежи бяха красноречив знак за високото му положение сред индийската аристокрация.

През това време Анита беше в Малага и тъгуваше заедно с родителите си. Но вече не беше същата. Дотогава смъртта за нея беше нещастие, случващо се на другите, на сестрите на другите, на родителите и децата на другите, но не и на нейните. Мъката от загубата и липсата на човек, който да облекчи угризенията на съвестта ѝ, я потопиха в дълбока меланхолия. Може би животът беше именно това — една непрекъсната раздяла с любимите хора, докато стигнеш до собствената си смърт. Едно непрекъснато терзание. Войната с нейните жертви и разрушения я бе накарала да осъзнае за пръв път хрежкостта и краткостта на живота. Не успя да благодари на Бенигно Масиас за помощта, която бе оказал на Виктория, защото и той вече не бе между живите — бе починал от инфекция на крака, след като го бе блъснал военен камион. Инцидентът — нелеп като всички инциденти — се бе случил съвсем близо до дома на Виктория, вероятно когато я

бе посетил за последен път. Махараджата ѝ съобщи новината от Лондон. Отчаяна, Анита потърси утеха в религията. Пред малкия олтар в стаята си, където бе поставила статуетка на Дева Мария Победителка, снимка на сестра си и племенниците си, ликовете на сикхските гуру и сноп благовонни пръчици, тя се молеше и се опитваше да намери смисъл в живота. Неподвижна, с броеница между пръстите и със затворени очи, тя се унасяше, търсейки думи на утеха сред всичко, което беше чула от толкова свещеници, пандити, имами и монаси през живота си.

Анита остана в Испания колкото време беше необходимо, за да се погрижи за двамата си племенници. Искаше ѝ се да ги отведе в Индия, но знаеше, че е невъзможно. Положението ѝ там беше достатъчно трудно, за да го усложнява още повече. Затова ги повери на грижите на родителите си, макар че се ангажира да поеме всички разходи. Не остана дълго при близките си, защото се измъчваше от чувство на безпомощност и вина, че не бе могла да направи повече за сестра си. Колкото и да се опитваше да прогони тази мисъл от съзнанието си, смяташе се отчасти отговорна за смъртта на Виктория, а в присъствието на родителите и на племенниците ѝ това чувство се засилваше още повече. Освен това махараджата я викаше при себе си в Лондон.

Веднага щом пристигна в Англия, Анита отиде да види сина си в „Хароу“. Момчето предпочиташе да свири на саксофон и да слуша джаз, вместо да учи. Вземаше с мъка изпитите си и махараджата го бе заплашил, че ще го премести в друг колеж. Аджит се противопостави яростно, защото знаеше, че в друг колеж ще бъде още по-трудно. Тъгуваше за удобния и безгрижен живот в Индия и зимите в Англия му се струаха безкрайни. Майка му с часове го успокояваше и утешаваше, но когато си тръгна, сърцето ѝ се късаше и едва сдържаше сълзите си. „Що за живот е това — питаше се тя, — в който нито един член на семейството не е щастлив, защото всички са разделени и се чувстват самотни?“ Както и друг път ѝ се бе случвало, изпита копнеж по простичкия живот на едно нормално семейство, какъвто бе имала като малка. Обичаше да си представя какъв щеше да бъде животът ѝ с мъж като Анселмо Нието например... Може би не толкова интересен, но в крайна сметка по-щастлив. Всеки си носеше кармата както казваше Далима. „Къде ще ме отведе моята?“ питаше се Анита,

предусещайки черните облаци, които се струпваха на хоризонта на живота ѝ.

В момента мислеше единствено за завръщането си в Капуртхала. Това никога не ѝ се бе случвало преди. И никога не бе предполагала, че би могло да се случи. Винаги бе имала чувството, че живее живот, който ѝ бе даден назаем от мъжа ѝ, сякаш бе владетел на огромна империя от щастие, която обаче беше създадена от него и само за него. Така и не бе намерила истинското си място. Но сега копнееше да се върне.

По време на престоя си в Англия Анита започна да се плаши от силата на огъня, който сама бе запалила в сърцето си. Не можеше да изхвърли Каран от мислите си. Желаше да бъде с него не за удоволствие и забавление, а просто защото се нуждаеше от него. Беше се превърнал в наркотик за нея. Прекалено бащинското отношение на съпруга ѝ бе попречило на любовта, която с времето бе започнала да изпитва към него, да разцъфне напълно и бе установило непреодолима дистанция между двамата. Каран беше непосредствен и тя го чувстваше до болка близък въпреки разстоянието, което ги делеше. „Може би не умея да бъда щастлива — каза си тя. — Отхвърлям това, което имам, и предпочитам това, което нямам. Нима е само прищявка?“

Не беше прищявка, беше любов, призна най-сетне пред себе си, уплашена от откритието. Не искаше да мисли за последствията. Винаги бе мечтала да изпита тази всепомитаща сила и ето че сега тя бушуваше в нея и я подлудяваше. „Това е безумие! — казваше си тя в моменти на просветление. — Не трябва да се поддавам. Нима съм си изгубила ума?“ После обаче се отдаваше на мечтание и си спомняше за капитан Варям Сингх, чиято смелост и любов бяха спасили принцеса Гобинд Каур от тягостния живот със съпруга ѝ. Колко щастливи изглеждаха в онази колиба, освободени от светските условности, отдадени един на друг! Фантазираше си, че Каран може да направи същото за нея, че винаги съществува изход за хората, които се обичат. Невъзможна любов, която възтържествува въпреки всички пречки... Нима книгите и песните не са пълни с подобни истории?

Да, но в този случай беше различно. Каран не беше чужд човек, беше син на махараджата. Когато се замисляше за това, започваше да се убеждава, че това е обида към Бог, който ѝ е дал живот, и в същото

време предателство към съпруга ѝ. Още по-лошо, предателство към малкия Аджит. Тогава пропъждаше от съзнанието си спомена за Каран, защото това бе кръвосмесителна, невъзможна и обречена любов. Извор на нещастия, срам и безчестие.

Трудно ѝ беше обаче да обуздае туптенето на сърцето си, когато на връщане от Европа влакът се приближаваше към Капуртхала. Не искаше да мисли за него, но въпреки това го съзираше в чертите на баща му, седнал срещу нея. Нямаше начин да избяга. Когато зърна Каран на перона на гарата, облечен в парадна униформа, редом с гвардейците, членовете на правителството и държавния оркестър, Анита се опита да скрие вълнението си, но очите ѝ не се откъсваха от него, сякаш това, което виждаше, беше нереално. Когато я поздрави, Каран мина толкова близо до нея, че тя усети мириса му и отвърна на поздрава му с усмивка.

Още един човек в Капуртхала бе пострадал от войната, но изживяваше мъката си мълчаливо. Тайната любов на Бринда — офицер Ги дьо Праконтал, бе загинал на фронта в Източна Франция. Бринда научи за смъртта му от едно писмо, в което имаше индийска монета — Бринда му я бе подарила за спомен в Париж. „Намерихме я в джоба на ризата му. Той загина на бойното поле в средата на 1917 година“ — пишеше братът на Ги. Въпреки тъгата, която изпитваше, тя вече знаеше, че бе взела правилното решение, като се бе върнала в Индия и се бе омъжила за Парамджит. Ако беше послушала зова на сърцето си, сега щеше да е нещастна вдовица, при това чужденка в една опустошена страна.

* * *

Конят. Да препуска в галоп из полята. Да се изпълни с опияняващото усещане за свобода. Да мечтае да срещне Каран в някое село, на някой път, на събрание със селяни, в конюшните на двореца. Да почувства как гореща тръпка преминава през тялото ѝ. Мечтата се превръщаше в действителност и животът преставаше да бъде взел от въпроси без отговори. Сякаш всичко бе намерило естественото си място. Нямаше нужда от думи. Достатъчно беше да изпитва сладостното чувство, че е с него. Така дните се изпълваха с кратки

моменти, тайни съкровища, които за Анита бяха по-ценни от накитите на махараджата и на низама. Но тя навлизаше в един безкраен тунел, от който може би нямаше изход.

* * *

— Имам хубава новина за теб. Виж това — каза ѝ един ден махараджата и ѝ подаде официално писмо от Департамента на външните работи на правителството на Индия. Анита отвори плика и прочете написаното с удебелени черни букви: „Признаване на испанската съпруга на Негово Височество махараджата на Капуртхала“. Беше официална нота, която гласеше: „Негово Превъзходителство вицекралят реши да смекчи ограниченията, наложени на тази particular lady...“^[1]

— Видя ли как ме наричат... particular lady!

Анита се засмя и продължи да чете: „... вследствие на което може да бъде приемана от всички правителствени служители във всички случаи, когато те пожелаят това“.

— Не мога да повярвам! Какво се е случило?

— Чети нататък — каза махараджата.

— „С изключение на вицекраля, губернаторите и заместник-губернаторите“. Така си и знаех! — каза Анита, видимо разочарована. — Допускат ме, но само донякъде, да не би да ги заразя...

— Все пак е напредък.

— Преди години щях да подскачам от радост. Днес, да ти призная, ми е почти безразлично. Кога пристига вицекралят?

— На четиринайсети.

— Не се тревожи, mon chéri. Ще се погрижа всичко да бъде както трябва.

„Които ви познават, почитат в лицето на Ваше Височество не само умелия и напредничав управник, но и добрия спортист, образования човек, щедрия домакин и скъпия приятел.“ Така вицекралят завърши речта си след тържествената вечеря в двореца в Капуртхала. Вечеря, която Анита бе изпипала до най-малката

подробност, но на която не присъстваше. Мъжът ѝ я помоли изрично за това, за да не помрачи прекрасните отношения между него и англичаните. Освен това вицекралят дойде сам, без съпругата си, вероятно за да не създава проблеми от протоколен характер. Дванайсет години след сватбата си Анита остана да вечеря сама в стаята си, сякаш беше чужденка в собствения си дом.

Скоро след това посещението на Клемансо компенсира до известна степен неприятното чувство, което остави у нея гостуването на вицекраля. „Имахме огромното удоволствие да посрещнем този необикновен човек и жена му в двореца и да прекараме няколко прекрасни седмици в тяхната компания, като ходехме на лов за диви зверове и птици“ — написа Анита в дневника си. На банкета по случай пристигането му героят на Франция се разсипа да хвали Капуртхала, „люлка на източната цивилизация, както Атина за западната“. Сановниците и самият махараджа щяха да се пръснат от гордост.

* * *

Гостуванията, важните особи, светският живот... Анита постепенно престана да се интересува от един свят, който знаеше, че никога няма да ѝ принадлежи. Все така изпълняваше задълженията си на вярна европейска съпруга, която организира всичко, придружава мъжа си в пътуванията му, но обаянието и вълшебството бяха изчезнали. Вече не влагаше душа в това. Отношенията ѝ с махараджата бяха сърдечни, но все по-малко интимни. Отдавна бяха престанали да се вдъхновяват от Кама Сутра за любовните ноци. Анита подозираше, че той има връзка с други жени или с бивши държанки, а тя... Тя мечтаеше да бъде свободна като птица и прекарваше следобедите, загледана през прозорците в моголски стил към покритите със сняг предпланини на Хималаите. Бе принудена да живее мълчаливо, в самота, защото не можеше да сподели с никого това, което изпълваше душата ѝ — своята забранена любов. Подозираше, че вярната ѝ прислужница се досеща, но не се тревожеше, защото Далима беше въплъщение на дискретността и лоялността. Мислеше също за Аджит. Беше решила, че няма да напусне Капуртхала, докато синът ѝ не навърши пълнолетие.

Страхуваше се останалите съпруги да не скроят заговор, за да го лишат от наследство, или още по-лошо — да го убият. Интригите и коварните машинации бяха нещо обикновено в княжеските двореци в Индия. Анита нямаше доверие на никого и винаги беше нащрек. Даваше си сметка, че колкото по-хладни ставаха отношенията между нея и махараджата, толкова по-големи преимущества печелеше Харбанс Каур. Всичко това, както и все по-честите свадни церемонии между синовете правеше обстановката в двореца непоносима. Пререканията между Парамджит и Каран бяха толкова бурни, че двама често се сбиваха и тогава във въздуха полетяваха японски порцеланови съдове, швейцарски часовници и някой и друг стол в стил Луи XVI. Махараджата се гневеше и не знаеше как да запази семейния мир. Синовете му, особено тези двамата, бяха толкова различни. Или по-скоро толкова различни, колкото бяха майките им.

Каран на няколко пъти изрази желанието си да замине. Като го чуваше, Анита пребледняваше, очите ѝ се замъгляваха и гърлото ѝ се свиваше. Тя също имаше желание да замине, но с него.

[1] Специална, особена дама (англ.). — Б.пр. ↑

42.

Първите няколко — от двайсетте — години на ХХ век бяха най-наситените в живота на Анита, макар и не най-щастливите, ако под щастие се разбира продължително състояние на удоволствие и спокойствие. Напротив, бяха години, в които страстта все така я разяждаше, съпътствана от присъщите за това чувства като страх, срам, несигурност и дори отчаяние. Изпита обаче и кратки мигове на върховно щастие, които до известна степен компенсираха всичко останало. Въпреки че не знаеше как да се измъкне от лабиринта, в който се бе озовала, тя не беше в състояние да контролира чувствата си. Знаеше, че плува в опасни води, но не се приближаваше към брега. Навярно не можеше или не желаше да го направи.

Боеше се да не се издаде, защото всеки път, когато се разминаваше с Каран или го срещнеше в трапезарията на обяд, се смущаваше, мислеше, че се изчервява, изгубваше дар слово и ръцете ѝ затреперваха.

— Добре ли си? — попита я един ден махараджата.

— Просто съм малко уморена... Слязох да ви кажа, че днес няма да обядвам с вас.

Предпочиташе да се скрие в стаята си, вместо да се страхува, че ще отгатнат чувствата ѝ по лицето. Всяка дума, всеки случаен поглед и дори най-баналните жестове ѝ се струваха изпълнени с издайнически знаци. Наскоро бе научила, че махараджата урежда сватбата на Каран с дъщерята на един сикхски принц. Каран се противопоставяше бурно и казваше, че ще се ожени по европейски, за жена, която той си избере, в противен случай предпочита да си остане ерген. Анита се страхуваше, че младежът ще изгуби битката с баща си и че това ще доведе до окончателното му отдалечаване.

В стаята си Анита застава пред пълния си с богове олтар и направи опит да се успокои и да възвърне самообладанието си. Как е възможно да зависи толкова от един мъж, който дори не подозираше за чувствата ѝ? Осъзна, че целият ѝ живот се върти около Каран. Анита следеше внимателно движенията му, кога излиза и кога се прибира, за

да го срещне, пък било само за минута, да го поздрави в коридора или да посрещне гости в часа за чай, или просто да го зърне как минава. Какъв беше смисълът да живее по този начин, мислейки за него така, както никога не бе предполагала, че може да се мисли за друг човек? Никъде не намираще покой, защото дори когато беше с махараджата, разпознаваше Каран в жестовете на мъжа си. Имаха едни и същи маниери, един и същ начин на говорене и същите тъмни очи, в които Анита четеше собствената си гибел. Понякога мечтаеше да избяга, но не беше господарка на волята си. Друг път се бунтуваше срещу себе си, решаваше да обяви война на този натрапник, когото нямаше право да боготвори, да го прогони от мислите си и да излекува тайната рана на сърцето си. Съзнаваше, че е болна от любов, и не знаеше как да облекчи болката, която я разяждаше отвътре. Бореше се срещу нея, бореше се и срещу себе си, но така само се изтощаваше. Когато Каран беше там, тя бягаше, а когато отсъстваше, образът му беше непрестанно пред нея. Представяше си, че ѝ казва: „Обичам те“, но се ужасяваше от това. Беше пагубна любов, която можеше да ѝ донесе само нещастие. Какъв позор за мъжа ѝ и — още по-лошо — за сина му! В моменти на крайно отчаяние дори мислеше за самоубийство като единствен начин да се освободи от тиранията на чувствата си. „Наистина ли е толкова голямо нещастие да престанеш да живееш? — питаше се тя. — Клетниците като мен не се боят от смъртта“. После се укоряваше, че се е изкушила да мисли така. Какво ужасно наследство щеше да остави на Аджит! През целия си живот щеше да носи бремето на майчиния си грях. Нищо не унижаваше така човек, както вътрешното чувство на срам от постъпките на родителите му...

Най-ужасното беше, че го казваше на себе си. Не можеше да сподели с никого угризенията на съвестта си и това я хвърляше в отчаяние. Беше като препълнен язовир, чиято стена всеки момент щеше да рухне. „Господи, не знам къде отивам, не знам коя съм!“

Въпреки това, в сърцето ѝ се промъкваше слаба надежда, когато си спомняше как Каран я бе погледнал право в очите, как ѝ бе помогнал да слезе от коня, как бе докоснал шията ѝ с ръка, когато ѝ подаваше шала, топлия глас, с който ѝ бе пожелал лека нощ... Тогава отново се съвземаше, забравяше бушувания в мислите ѝ ад и се унасяше в мечти, сякаш бяха криле, с които можеше да избяга от капана, в който се намираще.

Удаде ѝ се възможност да се сближи с Каран по време на едно семейно пътуване до Европа, чиято единствена цел бе да избягат от горещините по време на мусона. Махараджата бе купил „Павийон Капуртхала“ — къща на „Рут дю Шан д'Антренман“ номер единайсет, близо до Булонския лес, в един от най-люксовите квартали на френската столица, и бе поканил семейството си в нея. Парамджит остана в Индия да ръководи държавните дела, подготвяйки се да поеме властта, когато настъпи моментът за това. Жена му — Бринда, беше бременна за трети път. След двете дъщери всички се надяваха да роди момче, което да осигури продължението на династията на Капуртхала.

По време на пътуването между Каран и Анита възникнаха моменти на близост, които укрепиха приятелството им. Тя му разказа за отношенията си с махараджата, за чувството на изоставеност, за самотата, отегчението, огорчението, че вече не е така обичана и желана... Каран я успокояваше и съветваше. През дългите вечери на палубата на кораба двамата изпитваха неясна меланхолия, нужда да споделят трудни за изричане неща. Вълнуваха се като деца, които си говорят шепнешком за забранени неща. Влечението към греха, съществуващо между двама млади хора, макар и само на думи, ги тласкаше към донякъде неприлични теми. Излегнали се на шезлонгите, те се наслаждаваха на момента — като приятели, които си припомнят своите първи авантюри. Анита му разказа за училището в Малага, за Анселмо Нието, първия ѝ и единствен кандидат, за това как махараджата се бе влюбил в нея, за първата любовна нощ след вечерята в „Максим“... Каран ѝ говореше за държанките, които отиваха в двореца, за да го посветят в изкуството на любовта, че в резултат на това бе загубил интерес към индийските жени; освен това ѝ довери, че е имал любовна история с една англичанка, докато учел в Лондон.

— Да ти призная, харесвам само европейки — каза той.

— Крушата не пада по-далеч от дървото — засмя се тя.

Споделените тайни и дружеските им разговори плениха въображението на Каран, който започна да я наблюдава по-настойчиво, сякаш отгатваше чувствата ѝ по лицето. Тя усещаше погледа му, но не извърщаше глава, а се усмихваше и продължаваше да говори бавно, с унесен поглед.

И неизбежното се случи в Париж, когато за пръв път останаха насаме. Както всяка вечер, махараджата излезе да вечеря, този път в дома на приятелката си принцеса Дьо Шиме. Анита отказа да го придружи, оправдавайки се със силна мигрена. Имаше нужда да остане сама, чувстваше се изтощена от оживения светски живот. Каран бе поканен на лов във Фонтенбло и два дни щеше да отсъства от Париж.

Беше късно и прислугата се бе оттеглила, чуваха се само шумът от преминаването на някой файтон, лаят на куче в далечината и шумоленето на вятъра в листата на дърветата. Излегнала се на дивана и завита с одеяло, Анита гледаше като хипнотизирана огъня в камината. Въпреки че беше юни, времето беше хладно, сякаш есента внезапно се бе промъкнала през дверите на лятото. Отблясъците от огъня осветяваха огромния салон, който тя самата бе декорирала най-грижливо. Огледа доволно делото си: подобните на гербове медальони от златен варак на стените, розетките на тавана, оградени от позлатени гирлянди, които проблясваха меко; пурпурните цветя на килима от Обюсон върху паркета, придаващи нотка на уют и сладост. Шкафът, покрит с червена дамска коприна в тон със завесите, огромният стенов часовник, китайските порцеланови съдове върху малките масички, украсените с „флорентинска мозайка“ крака на двете маси и дори жардиниерите, поставени в нишите на прозорците, напомняха за разкоша и естетиката на епохата. От тавана висяха три кристални полилея, които хвърляха сини и розови отражения от огъня в камината към четирите ъгъла на салона. Анита се унесе в дрямка сред тази обстановка на приказен разкош, която бе нейно творение.

Събуди я някакъв шум; помисли, че мъжът ѝ се връща, въпреки че бе странно да си идва толкова рано. После чу стъпки, уплаши се и се надигна; косата ѝ бе разрошена, а в очите ѝ се четеше тревога. В тъмнината се очерта силуетът на Каран, осветен от пламъците в камината и от бледата светлина на луната, проникваща през прозорците.

— Реших да се върна един ден по-рано... какво лошо време!

— Бях задрямала.

— Извинявай, ако съм те уплашил.

Повече нищо не си казаха. Когато Анита мина покрай Каран, за да се отправи към стълбата и да се качи в стаята си, той я хвана за

ръката нежно, но твърдо. Тя направи плах опит да се освободи. Двамата се гледаха, сякаш не се познаваха. На лицата им бе изписана пресилена и малко неловка усмивка. Тогава Каран я хвана през кръста и я прегърна. Анита понечи да се изплъзне.

— Остави ме... — прошепна тя.

Повече нищо не каза. В настъпилата тишина усети как подът потреперва при преминаването на конския омнибус по булевард „Фош“, докато устните ѝ се сляха с устните на Каран в първата ѝ целувка от любов.

Когато се отдръпнаха един от друг, настъпи неловко мълчание, сякаш двамата осъзнаваха чудовищността на безразсъдството, което току-що бяха извършили.

— Това, което вършим, е позорно... — промълви Анита с тих и сериозен глас. Лицето ѝ сякаш се беше състарило.

— Рано или късно трябваше да се случи — отвърна Каран.

Тогава Анита откри, че той също бе изживял своята голгота. Каран също се бе борил срещу това фатално привличане, но безуспешно — то го бе повличало отново и всеки път по-силно, докато се бе предал напълно. Той също се бе чувствал като сред вулкан, който накрая го бе погълнал. Любовта, която изпитваха, беше като отрова, проникваща в телата им. Тази вечер Анита осъзна, че няма връщане назад и че съдбата, която я преследваше така неумолимо, все така ще я тласка в посока, от която вече не можеше да се отклони. Нима изборът не беше неин? Нима не бе искала да стане така? Нима не го бе желала повече от всичко на света? Крачката вече бе направена и нямаше връщане назад. Любовта побеждаваше за сметка на човешката слабост. Анита предчувстваше, че е въпрос на време всичко това да избухне като гигантски фойерверк. Или като бомба.

43.

Когато се върнаха в Индия, Каран продължи да живее в двореца в Капуртхала единствено за да бъде близо до Анита. Ако не беше тя, щеше да замине далече, много далече. Все така се противопоставяше на баща си и отказваше да се ожени, а в едно индийско семейство това се смяташе за недопустима обида от страна на сина. „Не може да ни възпитавате в Англия като европейци, а после да ни карате да се подчиняваме на архаичните традиции на народа ни“ — каза веднъж Каран по време на един спор. За махараджата традицията имаше много по-голяма тежест от западния начин на мислене. Може би се дължеше на възрастта, но Джагатджит Сингх все повече се обръщаше към своята култура. Не пропускаше всекидневното четене на „Гуру Грантх Сахиб“ заедно с офицерите и министрите си и публично се бе разкажал, че си е обръснал брадата преди няколко години. Или пък беше заради неясното бъдеще, което предвещаваше нарастващото влияние на Ганди и на Индийския национален конгрес. Ганди продължаваше да сочи нищетата, в която живее народът, и бе издигнал лозунга *Несътрудничество*, който може би бележеше края на една епоха. Призивите му да се бойкотира всичко британско — училища, съдилища, почести — намираха все по-широк отзвук сред населението. Той искаше да премахне наложения от британците ред, включително махараджите. Най-големите тревоги на махараджата обаче не бяха свързани с възхода на националистите, нито с отказа на Каран да се ожени. Знаеше, че с времето и най-непокорните духове се укротяват и че синът му накрая ще надене хомота. Най-голямата му грижа беше, че династията на Капуртхала е все още без наследник. В Индия жените не наследяваха трона, с изключение на мюсюлманския султанат Бхопал. Махараджата горещо се надяваше този път Бринда да го дари с внук, но тя отново роди момиче, трето поред. Новината му бе съобщена от новия гинеколог от Гоа — мис Перейра — със сълзи в очите. Това, което би трябвало да бъде щастливо събитие, се превърна в кошмар. Дори самата Бринда извика на акушерката, която ѝ донесе новороденото: „Махнете я от очите ми“. После плака през целия ден.

За нея драмата беше още по-голяма, защото мис Перейра ѝ бе казала, че вследствие на трудното раждане не може да има повече деца. Склонният към меланхолия Парамджит изпадна в още по-дълбока депресия. Когато махараджата научи, че държавният астролог е прибрал парите, които му бе давал, за да се моли за момче, нареди да го затворят без съд, с минимална присъда от три години.

— Бринда — обърна се към нея махараджата, след като я бе повикал в кабинета си заедно със съпруга ѝ, — сигурно си даваш сметка какво голямо разочарование причини на сина ми и мен самия с неспособността си да ни дариш с наследник.

Бринда кимна, но не отговори нищо. Махараджата едва прикриваше презрението, което изпитваше към снаха си.

— Трябва да родиш момче.

— И аз желая това, но явно е невъзможно.

Махараджата прочисти гърлото си, подготвяйки се за следващата фраза. В паметта си на слон пазеше ясен спомена за коварството на снаха си, когато я бе помолил да му съдейства Анита да бъде приета в семейството. Не бе забравил, че тя му бе отказала. Затова не възнамеряваше да я щадя. Освен това въпросът не търпеше отлагане, нито увъртания. Имаше ли нещо по-сериозно и по-важно от оцеляването на рода и династията на Капуртхала?

— Трябва да ти кажа нещо, Бринда. Ако в разумен срок не можеш да ни дариш с наследник, Парамджит ще трябва да си вземе друга жена.

Бринда остана като вцепенена. Затвори за миг очи. „Как може да ме унижава по този начин?“ — запита се тя. Сетне отвърна:

— Никога няма да приема това.

— Нямах избор — настоя махараджата с леден тон. — Ти си индийка и знаеш, че тук е напълно нормално синът ми да има друга жена, стига да пожелае.

— Той не би ми причинил това — отвърна Бринда с насълзени очи.

От начина обаче, по който мъжът ѝ отклони поглед, Бринда разбра, че Парамджит ще постъпи така, както баща му нареди. „В този момент изгубих уважението, което изпитвах към мъжа си. Съжалих го за слабостта и за малодушието му.“ Когато излезе от кабинета, тя се

хвана здраво за перилата на стълбите, защото имаше чувството, че всичко около нея се люлее.

Бринда нямаше друг избор, освен да понесе удара. „Тези индийски владетели, свикнали да налагат волята си от хиляди години, особено на жените си, са си все същите средновековни деспоти, покрити с тънко лустро на европейци“ — мислеше си тя. Вече си даваше сметка за грешката, която бе допуснала, като се бе опълчила срещу свекър си. Беше твърде могъщ и отмъстителен, за да го превърне в свой враг.

Когато след няколко дни успя да се успокои и да подреди мислите си, Бринда съзря един-единствен изход от ситуацията. Щеше да изиграе последния си коз, за да спаси брака, семейството и положението си. Реши да отиде във Франция и да се подложи на поредица от операции, които да ѝ позволят да зачене отново. Операциите бяха рисковани, имаше дори опасност за живота ѝ. Тя обаче беше отчаяна и въпреки слабата светлина на хоризонта, чувстваше, че намесата на свекър ѝ е нанесла непоправим удар върху брака ѝ.

Анита също усещаше, че бракът ѝ агонизира, но по други причини. Махараджата отдавна не упражняваше съпружеските си права. Беше се отдалечил постепенно, преди още Каран да завладее сърцето на испанката. Няколко салона разделяха покоите на Анита от тези на махараджата. Тя никога не влизаше в стаята на съпруга си, без да предупреди за идването си. Правеше го не само от уважение, но и от страх да не го завари с друга жена. Той също не отиваше в стаята ѝ, както през първите години, когато неочаквано се появяваше нощем на вратата, преди да е заспала, като прелюдия към една бурна любовна нощ.

Сега Анита се послушваше за други стъпки, за други движения и други шумове. В Париж, след първата любовна среща, с Каран бяха имали броени случаи да се видят отново насаме, и то за няколко минути. Връзката им се градеше върху бегли погледи, докосвания, думи, прошепнати на ухото, и разменени скришом целувки. Имаше и периоди, в които Каран я бе избягвал, сякаш внезапно си бе спомнил, че това е жената на баща му.

Когато обаче се върнаха в ограничения свят на Капуртхала, където имаха всекидневен контакт, беше невъзможно да избягат от

властния зов на желанието. Тази толкова опасна близост установи между тях особена връзка, сякаш бяха престъпници, споделящи тайната на едно прегрешение, което ги влечеше неудържимо надолу. За Анита тази гибелна връзка беше необходимост, предизвикана от скуката; странно и рисковано удоволствие, способно да пробуди закърнелите ѝ сетива, нараненото ѝ сърце и забравената младост. Обичаше Каран с целия плам на душата си, но в същото време се презираше, защото знаеше, че това, което вършеха, е подло и недостойно. Разкъсваше се между омерзението, което изпитваше към себе си, и неописуемото удоволствие от една любов, която ѝ приличаше на престъпление.

Едно доставящо наслада престъпление, което започна в Париж и продължи в двореца на Капуртхала, в градините, в оранжерии и в изоставените укрепления и гробници в полята на Пенджаб. Първата им любовна среща бе в стаята на Каран след един прием, на който пиха и танцуваха, докато си отиде и последният гост. „Ела, ще те чакам“ — прошепна ѝ той на ухото. И Анита отиде нетърпеливо, като че ли копнееше да извърши прегрешението, което щеше да запълни празното ѝ съществуване и което щеше да я тласне към ада, от който винаги се бе страхувала. Направи го най-безсрамно, почти без да се крие, забравяйки най-елементарните предпазни мерки, които вземат прелюбодейците. Каран за пръв път я разсъблече. Правеше го умело, сръчните му пръсти докосваха тялото ѝ с вродена вещина. Разпусна косата ѝ, свали бижутата, разкъса копринения корсаж и развърза фустите ѝ една след друга. Когато я съблече, той я взе на ръце и я положи на леглото си, сякаш беше творение на изкуството — толкова бяла, толкова пламенна, толкова отдадена и толкова забранена...

Любовниците откриха по-сигурно място в руините на един хиндуистки храм, посветен на Кали — богинята на разрушението. Беше изоставено от хората и завладяно от растителността светилище сред полето, на няколко километра от Капуртхала. Корените на гигантските дървета, подобно на огромни змии, държаха в плен полуразрушените каменни стени. Скрити във вътрешността, потопени в странния свят на растенията около тях, двамата имаха чувството, че лианите прегръщат нежно дърветата, че клоните на храстите са безкрайно дългите ръце на влюбени, които се търсят и се вплитат едни в други, тръпнейки от наслада. Сякаш целият свят около тях беше

влюбен. Анита и Каран, изпълнени със сладострастие, имаха чувството, че са част от могъщите оплождащи сили на земята. Привечер дърветата придобиваха неясни и причудливи очертания, храстите шепнеха, цветята въздишаха в екстаз, а *ансарите*^[1] — небесните нимфи, изваяни в камъните на храма — им се усмихваха от вечността. И те се любеха с порива на диви животни, макар да съзнаваха, че вършат прегрешение, че любовта им е прокълната. Сред хилядолетните камъни на изоставения храм те се любеха отново и отново, вкусвайки греховния плод на една гореща земя, със смътния страх от последиците на чудовищната си постъпка.

Въпреки нестихващото напрежение, в което живееше, Анита изглеждаше по-млада, в разцвета на красотата си. Очите ѝ искряха, а смехът ѝ звучеше по-топло. Махараджата забеляза възродения блясък на лицето на своята испанска рани.

— По-красива си от всякога — каза ѝ той един ден, като я целуна по шията.

Тя се отдръпна с лек вик. Трепереше и опитваше да се усмихне, но в същото време неизбежно мислеше за целувките на сина, за срещата им предната вечер, сред *ансарите* със загадъчни усмивки.

Колко време можеше да продължи тази игра на криеница? Най-разтревожена беше Далима, вярната прислужница, свидетелка на всички хитрини, до които господарката ѝ прибегваше, за да се види тайно с любовника си. С надеждата, че тази опасна игра най-сетне ще приключи, тя не пропускаше случай да предупреди Анита:

— Госпожо, чух, че са ви видели да яздите с господаря Каран близо до храма на Кали.

— Кой ти каза това?

— Конярите. Но чух да говорят и в кухните. Госпожо, внимавайте много.

— Благодаря, Далима.

Сърцето на Анита се сви от страх. За момент разсъдъкът ѝ се върна и тя си каза, че играта трябва да свърши, че това е безсмислена и безнадеждна връзка, която само ще ги опозори. Зарази и Каран със страха си и двамата не се виждаха няколко дни. Дълбока меланхолия завладя душата ѝ, сякаш животът изтичаше от тялото ѝ и я напускаше. Стоеше пред прозорците, чиито спуснати наполовина щори хвърляха сянка на черти върху стените и мебелите, а погледът ѝ, празен и тъжен,

блуждаеше навън като лодка, носена без посока в океана. „Колко е трудно да се бориш срещу любовта!“ — помисли си тя. Неспособна да обуздае силното чувство, което бушуваше в гърдите ѝ, тя осъзна, че нищо не може да направи, освен да се остави на течението. Нека животът реши сам, нека ходът на събитията ѝ покаже — като бог, появил се в буреносното небе — пътя, който трябваше да следва.

Тогава започна тайно да се надява, че Каран ще събере смелост, че ще се превърне в бог, способен да излекува болната ѝ душа. Да, тя беше виновна, но какво можеше да се каже за сина? Предателството му беше също толкова низко, колкото това на Анита, че дори и повече. Що за човек беше Каран, който живееше на гърба на баща си, но го критикуваше, който се възползваше от привилегированото си положение и в същото време го презираше, който имаше потекло на принц, но го отричаше? Кой беше този човек, живеещ между два свята? Англичанин с тъмна кожа на индиец? Индиец с манталитет на англичанин, който се влюбваше само в европейки? Каран беше пленник на собствените си противоречия и прескачаше от един свят в друг. Постъпваше като всички, искаше най-доброто от двете страни, но накрая се оказваше в ничия земя, в пространство без закон и ред, където властваше измяната.

Един ден Анита му разказа за посещенията си в Калпян заедно с Биби, сподели вълнението, което бе изпитала, когато бе чула историята на принцеса Гобинд Каур и капитан Варям Сингх и му довери, че за нея те са символ на истинската любов.

— Способен ли си да сториш същото, да ме отвлечеш и да ме отведеш далече, завинаги?

— Баща ми ще ни търси навсякъде и няма да се откаже, докато не ни намери. Има средства да го направи.

— Значи... няма надежда за нас, нали? — попита го Анита унило.

— Има. Но не и в Индия, тук винаги ще сме прокълнати. Трябва да отидем в Европа. Дай ми малко време...

Обръчът обаче се затягаше. Малко преди да заминат отново за Лондон, махараджата се обърна към Анита:

— Индер Сингх ми каза, че са те виждали да яздиш често, и то с компания, близо до храма на Кали...

Анита почувства ледени тръпки по гърба си. За миг си помисли, че това е краят, че мъжът ѝ знае всичко, че това е уловка, за да я накара да разкрие истината. Тя обаче запази хладнокръвие.

— Понякога срещам Каран, когато се връща от оглед на нивите, и яздим заедно... Не може да е друг.

Успя да излъже, като каза истината. От изражението на махараджата заключи, че е отговорила добре. Този път нямаше уловка.

— Не искам да се разхождаш толкова време сама. Ще излизаш да яздиш с охрана. Може да претърпиш злополука, да паднеш от коня... Тогава кой ще ти помогне?

— Прав си, *mon chéri*...

[1] Апсара — женски дух на облаците и водата в хиндуизма. — Б.пр. ↑

44.

Двайсетте години — „щастливите години“ на века. Лондон беше по-весел, „Савой“ — по-оживен, а улиците — по-претъпкани от всякога. Имаше жени с прическа ала гарсон, други пушеха, полите на всички бяха по-къси. Атмосферата беше освободена и непринудена. Лондон най-после бе забравил войната.

Веднага щом пристигна в Англия, Анита посети сина си. Предпочете да отиде сама, за да се наслади на дълго жадувания момент.

— Аджит, момчето ми, толкова копнеех да те видя...

— Бледа си, мамо — каза ѝ той. — Нали не си болна?

— Не, скъпи, чувствам се добре.

Мисълта, че синът ѝ може да отгатне по лицето ѝ състоянието, в което се намираше, я изпълни с безпокойство. Какво щеше да стане, ако се разрази скандал? Щеше ли да се отрече от майка си? Щеше ли да я намрази? Едно петнайсетгодишно момче можеше ли да разбере какво в действителност се е случило? Не искаше да мисли за това, защото тези въпроси не предвещаваха нищо добро и я караха да се чувства зле. Отново изпита презрение към самата себе си — чувство, което напоследък ѝ беше твърде познато.

— Чичо Каран дойде да ме види — продължи Аджит — и ми каза, че ще остане да живее в Англия.

Очите на Анита заблестяха. „Значи е вярно, не ми е дал празно обещание, търси начин да остане в Англия“ — помисли си тя и сърцето ѝ се изпълни с надежда. Новината, която Аджит ѝ съобщи, повдигна духа ѝ. Вече си се представяше как живее в Лондон, близо до сина си. И с Каран.

„Да не би да полудявам?“ — запита се тя по-късно, когато се върна при махараджата, за да го придружи в обичайната въртележка от светски събития: конните надбягвания в Аскот, шампионата по тенис в Уимбълдън, разходките в Кю Гардънс, чая в дома на приятели аристократи... С изключение на кралските приеми, на които не беше канена, Анита придружаваше съпруга си навсякъде. Махараджата

отиде в Бъкингамския дворец с един от синовете си, за да види сватбените подаръци на крал Джордж VI и годеницата му Елизабет. Херцогът на Кент им ги показа с такова въодушевление, сякаш самият той щеше да се жени. Както винаги, когато беше в Европа, махараджата беше в прекрасно настроение. Наситеният светски живот беше доказателство за подновеното уважение на англичаните към него. Нищо не можеше да го направи по-щастлив в тези бурни времена. Сега повече от всякога махараджите се нуждаеха от закрилата на британците.

Каран беше в свитата на баща си, състояща се от трийсетина души. Заемаха десетия етаж на „Савой“. Анита и махараджата спяха в отделни стаи, отделени от малък салон и коридор, в така наречения „Кралски апартамент“. Стаята на Каран беше в дъното на коридора. Все едно че бяха в Капуртхала.

Нощният живот обаче беше различен. Из целия град бяха изникнали клубове, в които се слушаше джаз, танго, латиноамерикански ритми... Никога не бе имало толкова разнообразие, както сега. Анита помоли махараджата да ѝ позволи да излезе с Каран и английските му приятели, за да послуша музика, сякаш беше младо момиче, което иска разрешение от баща си. Махараджата, както винаги, даде съгласието си и остана в хотела с намерението да си легне рано.

Анита прекара незабравими вечери, които ѝ напомняха ранната младост, когато излизаше със свои връстници. В „Падналият ангел“ — клуб, в който петима цветнокожи свиреха така, сякаш бяха обсебени от странна магия, Анита чу най-добрия джаз през живота си. Сега тази музика я вълнуваше повече от тангото. Танцьорката от „Камелиите“ носеше blues^[1] в душата си, морна и тъжна, може би заради някакво странно предчувствие.

Нито тя, нито Каран подозираха, че са поставени под зорко наблюдение. Сикхът Кхушал Сингх, верен служител на махараджата, нощем дебнеше всяко движение по коридорите на десетия етаж на „Савой“. Последната вечер, след като Анита и Каран се върнаха от „Падналият ангел“, той събуди махараджата в един и половина след полунощ.

— Ваше Височество, сега е моментът — каза му той.

Махараджата стана, разяждан от любопитство и същевременно обезпокоен от това, което щеше да открие. Облече тъмночервен халат, обу чехли от еленова кожа и последва помощника си по слабо осветения коридор, стъпвайки безшумно по дебелия мокет. Пред стаята на Анита Кхушал Сингх му направи знак с глава, сякаш му искаше разрешение да отвори вратата. Махараджата кимна утвърдително. Вътре всичко изглеждаше нормално. Както обикновено, щорите бяха наполовина спуснати, защото Анита не обичаше да спи на тъмно. Твърдеше, че я е страх. На пръв поглед в леглото някой спеше блажено, поне докато Кхушал Сингх не дръпна с един замах завивките. Махараджата отвори широко очи, сякаш се опитваше да проумее това, което виждаше. В леглото нямаше никого, само една възглавница, явно поставена там, за да създава впечатление, че някой лежи. „Значи е вярно“ — помисли си махараджата. Подозренията на всички щяха да се потвърдят. Сега разбираше студеното и равнодушно държане на жена си, хладната ѝ реакция, когато я целуваше или хващаше ръката ѝ, отсъстващия ѝ поглед... Оставаше най-лошото.

Джагатджит имаше чувството, че всички чуват ударите на сърцето му, докато вървеше с несигурна стъпка към дъното на коридора, където бяха стаите на синовете му. Кхушал Сингх посочи стаята на Каран. Махараджата допря ухо до вратата и явно чу нещо, защото направи знак на помощника си, който почука тихичко на нея. След няколко мига, които му се сториха безкрайни, Каран я откряна и се озова пред баща си — твърде гневен, за да говори, и твърде наранен, за да реагира. Без да попита нищо, махараджата бутна вратата и я отвори широко. Леглото беше разхвърляно. Анита седеше в едно кресло срещу тоалетната масичка. Бе облечена, както я бе видял за последен път няколко часа по-рано, когато му бе поискала разрешение да отиде в „Падналият ангел“.

Настана зловеца тишина. Анита не наведе глава, нито отклони поглед. Гледаше мъжа си с широко отворени очи, неподвижна като статуя, с няма предизвикателство. Каран обаче стоеше с наведена глава и прегърбени рамене, сякаш беше смазан от тежестта на собствения си позор. Смъртноблед, съкрушен от удара, който го нараняваше и като баща, и като съпруг, махараджата не направи нито крачка повече. Очите му пламтяха, сякаш искаше да ги изпепели с поглед.

След дълго мълчание махараджата се обърна към сина си с равен глас:

— Махай се. Не искам повече да те виждам. Не знам как съм могъл да създам толкова коварен син.

— Просто си говорехме — промърмори Каран. — Току-що се върнахме... Не мисли, че...

— Излез, преди да съм наредил да те изхвърлят насила.

Анита затвори очи, очаквайки своя ред. Не чу нищо: нито обиди, нито звук от някаква борба. Само чу стъпките на Каран да се отдалечават по коридора и я обхвана чувството, че сърцето ѝ престава да бие. Когато отвори отново очи, беше сама. Тримата мъже си бяха отишли. Не бяха извадили камите, както щяха да направят в Андалусия, помисли си тя. Не бе имало обиди, нито викове, нито насилие, с изключение на съдържания гняв на махараджата. В полумрака до нея долетя звукът от сирената на кораб, плаващ по Темза, примесен с тиха музика, долитаща от бара на хотела или може би от улицата. Нима драмата бе приключила? Нима прегрешението ѝ, тайните целувки, нощите в храма на Кали, прокълнатата любов, която я бе измъчвала в продължение на месеци, щяха да свършат по този толкова блудкав, позорен и срамен начин? Мъжът ѝ дори не се бе обърнал към нея, толкова я презираше. А тишината около нея, изпълнена с корабни сирени и с привиден покой, я плашеше много повече от шумотевицата при един скандал.

Когато обърна глава, се озова пред собственото си отражение в огледалото. За миг забрави за Каран и за мъжа си, изненадана от странната жена, която виждаше пред себе си. „Сигурно съм луда“ — каза си тя. Подстриганата ѝ по последна мода коса ѝ се стори вулгарна, бръчките на лицето ѝ се очертаваха по-ясно от обикновено, бледостта на устните ѝ я изненада, а очите ѝ бяха като мъртви. Колко стара изглеждаше! И колко се срамуваше от себе си, колко дълбоко се презираше! Нямахше желание да лъже, искаше да признае всичко и поне веднъж да бъде свободна като птица, но беше принудена да се защитава като тигрица, беше принудена да подкрепи лъжата на Каран, пък било и само за да го защити.

Когато я попитат, щеше да каже, че са искали да изпият по чаша в бара на хотела, но тъй като е бил затворен, са решили да си побъбрят в стаята, и че това е всичко.

[1] Blue (англ.) — унил, потиснат. От тук идва и наименованието на блуса като стил в джазовата музика. — Б.пр. ↑

45.

Джармани Дас, министър в правителството на Капуртхала и доверен човек на махараджата, който бе същата нощ в „Савой“, разказа следното: „Махараджата не спа цяла нощ, а на сутринта се оттегли в стаята си и нареди на полковник Енрикес — британски офицер, бивш наставник на синовете му и член на свитата — да приготви незабавно документите за развод с испанката“. Ако не беше намесата на Али Джина, мюсюлмански адвокат, който по-късно щеше да стане основател на Пакистан и който се намираше в същия хотел заедно с жена си — Рита, махараджата може би щеше да изпрати Анита обратно в Испания още същия ден, и то без пари и без издръжка. Джина и Рита обаче им бяха приятели.

— Не прибързвай — каза му Али. — Ще се вдигне скандал, който ще навреди не само на теб, но и на другите принцове. На път си да извършиш безразсъдство.

Наскоро в Лондон бе приключил процесът срещу Хари Сингх, махараджата на Кашмир. Този кротък и спокоен мъж, женен за индийка, собственик на самолет с посребрени крила и притежател на перли, едри като пъдпъдъчи яйца, бе постъпил като истински наивник — беше се влюбил до полуда в една англичанка, която в действителност искаше да му вземе половината богатство. За да избегне скандала, по време на процеса махараджата се бе опитал да се скрие под фалшиво име, но хрътките от британската преса бяха открили истинската му самоличност. Случаят му се превърна в любима тема в светските среди от Лондон до Калкута. В резултат той бе жестоко осмян и охулен, а враговете на принцовете използваха случая, за да дискредитират всички махараджи. Освен това — предупреди го Джина, — в Индия наскоро бе направено разкритието, че раджата на Лимди, когото всички възхваляваха, че е похарчил 150 000 рупии от държавния бюджет за образование, в действителност е използвал тези пари единствено за образованието на принца наследник. Освен това бе публикуван държавният бюджет на Биканер, който разкриваше странни приоритети: сватба на принца — 825 000

рупии; обществени работи — 30 000; ремонти на дворци — 426 614 рупии. Джина предупреди махараджата, че в тази ситуация един нов скандал, този път в двора на Капуртхала, би бил пагубен. Освен това изтъкна, че нито докладът на Кхушал, нито фактът, че ги е заварил заедно в стаята, сочат по недвусмислен начин, че е налице изневяра.

— Нямах право да изпъдиш жена си, за която си законно женен, без конкретно и убедително доказателство за изневярата ѝ — каза той на махараджата в присъствието на Дас. — Тя и Каран са връстници, приятели, излизали са няколко вечери да слушат музика с бившите му състуденти от „Хароу“. Това обаче не означава, че са имали връзка. Освен това двамата отричат категорично.

— А възглавницата в леглото, за да се създаде впечатление, че спи?

— Детинщини... за да измами прислугата. Сигурно е искала да си побъбри или да изпие едно последно питие с Каран.

Джина беше ловък и успя да успокои махараджата, който дълбоко в себе си не искаше да приеме очевидното. Шокът беше толкова голям, че той горещо желаше това да не е вярно. Каран бе разколебал увереността му, отричайки, че има любовна връзка с Анита, и той се хвана за това като удавник за сламка. „Бяха облечени, а тя носеше същия тоалет — както няколко часа по-рано, когато дойде да се сбогува с мен. Наистина ли е вярно, както те твърдят, че просто са разговаряли, преди да си легнат?“ Накрая махараджата успя да приеме неприемливото, защото изпитваше неистов страх от скандала. Успокоителното въздействие на приятеля му Джина, както и колебанието, обхванало душата му, го накараха на следващия ден да види всичко с други очи. Затова единственото решение, което взе, бе да изпрати сина си отново в Индия.

— Докато не ти наредя, не искам да стъпваш в Капуртхала — каза му той. — Ще отидеш да живееш в Аудх, там ще се грижиш за семейните дела.

Каран не се противопостави, не затръшна вратата на излизане от стаята. Не оспори решението на баща си. Напротив, държа се като добър индийски син — кротък и послушен. Може би за пръв път видя отблизо опасността да изгуби привилегиите си и се уплаши... Какво щеше да прави без парите на баща си, без титлата принц, без потеклото, което го отличаваше от останалите смъртни и му

позволяваше да бъде част от свят, който чувстваше като свой? Щеше да бъде обикновен инженер-агроном с прогресивни и революционни идеи, още един член на зараждащата се средна класа в Индия и на Индийския национален конгрес. Щеше да бъде пълноценна личност и да води живот, съответстващ на идеите му. Това обаче го изпълваше с ужас. Оказваше се толкова трудно човек да се откаже от привилегиите си. Каран не беше от същото тесто като братовчедка си Биби Амрит Каур, превърнала се в сянка на Ганди.

Преди младежът да напусне стаята, махараджата добави:

— И ще се ожениш през септември. Ще започнем подготовката на сватбата ти веднага щом се върнеш.

Каран вдигна очи и срещна надменния и студен поглед на баща си. Понечи да каже нещо, но се отказа.

Махараджата и Анита се върнаха в Индия няколко дни по-късно. Испанката беше тъжна, унила и почти не излизаше от каютата си по време на плаването. Бе останала без Каран и без Аджит и се връщаше в огромния празен дворец, където животът ѝ щеше да премине, без да го е изживяла. Бе спасила положението и брака си, но какво значение имаше това? Връщаше се, за да предпази Каран, а също и заради сина си. Връщаше се тялом, защото духът ѝ се рееше другаде, в място, което само тя познаваше, далече от всичко — там, където никой не можеше да пристъпи.

Когато се върнаха в Капуртхала, Анита се разболя. Бе убедена, че е възпаление, дължащо се на образуването на нови кисти в яйчниците, затова се приготви да следва същото лечение, както преди. Доктор Доре я бе предупредил, че заболяването може да се повтори, но тя не му бе обърнала внимание. Въпреки грижите на Далима, състоянието на Анита не се подобряваше. Имаше болки, повръщаше и постоянно ѝ се гадеше. Възпълната мис Перейра, новият гинеколог на болницата в Капуртхала, дойде да я прегледа по заповед на махараджата. Носеше куфарче с червен кръст на него и бе придружена от медицинска сестра. Думите, които произнесе, след като я прегледа, отекнаха в ушите на Анита като бомбена експлозия.

— Бременна сте — каза ѝ тя на португалски със силен акцент, присъщ на говора в Гоа. — Честито! Ще отида да поздравя Негово

височество...

Смъртнобледа, Анита стоеше като вкаменена. „Бременна! Господи, не!“

— Моля ви, не му казвайте нищо — помоли я тя, преди да си тръгне.

— Трябва да го направя, мадам... Вие не се тревожете и почивайте.

Анита не настоя повече. Съзнаваше, че не може да спре хода на събитията. Сега вече скандалът беше неизбежен. Вече не можеше да защити никого — нито Каран, нито сина си, нито себе си. Собственото ѝ тяло я бе издало. Единственият изход беше да продължи да лъже, да каже, че е бременна от друг, за да предпази Каран... Но едва ли щяха да ѝ повярват. Съзнаваше, че е на път да се превърне в действащо лице на един от най-големите скандали в Британска Индия. Как щяха да се радват враговете ѝ! Всъщност тя потвърждаваше мнението на всички онези, които винаги я бяха смятали за Spanish dancer, за момиче без принципи и морал, с една дума — за користолюбка. Омагьосаната принцеса щеше да се окаже обикновена жаба. „Разбира се, нали ви казвах...“ — щяха да злорадстват английските дами, които винаги я бяха гледали надменно.

Кога обаче я бе интересувало хорското мнение? Всъщност никога — и затова бе оцеляла в това толкова нереално общество. Най-много съжеляваше, че скандалът щеше да навреди на махараджата, който толкова ревностно пазеше репутацията си. Ударът щеше да бъде съкрушителен, мъжът ѝ щеше да се превърне в посмешище за своите съперници и щеше да я намрази заради това. Сега, през призмата на злощастията си, тя осъзна с неподозирана яснота, че седемнайсет години брак оставят следи. Бяха преживели заедно не само всекидневните разпри и моментни кавги, но и прекрасни мигове на съпругеска взаимност. Любовта оставяше диря след себе си. Затова ѝ беше безкрайно мъчно за съпруга ѝ.

Очакваше посещението на махараджата и си го представяше как влиза разярен, как я обижда и заплашва. Мъжът ѝ обаче не дойде. Дните минаваха, а той не идваше. Посети я само Индер Сингх, елегантният сикхски кавалер, нейният стар съюзник.

— Негово височество ме изпрати да ви кажа, че отсега нататък ще живеете във Вила Буона Виста, докато документите за развода

бъдат готови. Имам заповед да преместя там мебелите и вещите ви.

— Искам да говоря с Негово височество.

— Опасявам се, че той не желае, мадам...

„Махараджата мрази конфронтацията, в това отношение е като всички индийци“ — помисли си Анита. Тя обаче не възнамеряваше да остави нещата да свършат така, без нито една дума. Изчака да остане сама и привечер, когато знаеше, че махараджата е приключил с вечерята и се отправя към покоите си, тя го причака горе на стълбите.

— Ваше Височество...

Джагатджит Сингх се обърна. Изглеждаше по-висок, по-достолепен и по-аристократичен, ако това изобщо беше възможно. Носеше морскосин тюрбан и закопчана на шията риза. Черните му очи блестяха в тъмнината като зърна от черен кехлибар.

— Искях само да ви кажа, че... — Анита посочи с пръст корема си, докато говореше със запъване. — ... не е от Каран. Беше... беше с един английски офицер.

Махараджата я изгледа с презрение и сдържана ярост.

— Думите ти вече нямат никаква стойност за мен. Изобщо няма да повярвам, каквото и да кажеш.

— Ваше Височество, кълна ви се...

— Не се кълни напразно. Дадох разпореждания преди окончателната ни раздяла. Първото е, че не желая да живееш под моя покрив. Ще се преместиш във вилата още утре.

— Наказвате ме с още по-голяма самота.

— Ти сама се наказваш с безотговорното си и скандално поведение, въпреки всичко, което направих за теб.

Настана дълго мълчание, тежко като топлия въздух, който влизаше през прозорците на двореца.

— Прав сте, Ваше Височество... И макар да е безполезно, ви моля за прошка с цялото си сърце.

Махараджата сякаш не я чу и продължи със спокоен, но твърд тон, който не допускаше възражение:

— Второто разпореждане е да направиш аборт.

Все едно че забиха нож в сърцето ѝ. Онемяла, тя вдигна умолително очи към мъжа си, но срещна ледения му поглед. Да се откаже от детето, което носеше в утробата си, плод на единствената истинска любов в живота ѝ, любов, която я бе подлудила — ето това

беше истинското наказание. От страстта ѝ към Каран нямаше да остане нищо, с изключение на спомените. Анита нямаше друг избор, освен да се примири със съкрушено сърце, с наранена душа и с изтерзано тяло. В живота нищо не беше даром и сега тя трябваше да плати за безумната си и позорна постъпка. „Справедливо е“ — помисли си тя.

— Разбирам ви, Ваше Височество. И ще се подчиня на разпорежданията ви.

— Третото разпореждане е да напуснеш Индия и повече никога да не се връщаш. Няма какво повече да добавя.

— Ваше Височество...

Махараджата се поизвърна.

— Исках да ви кажа, че... че никога нямаше да престъпя дълга си на съпруга, ако преди това вие не бяхте престъпили своя като съпруг. Чувствах се изоставена. Това е.

— Няма оправдание за постъпката ти. Безсмислено е да се правиш на жертва.

Махараджата се отправи към покоите си. Анита се олюля и се хвана за перилата от тиково дърво. Долу, в преддверието, бяха окачени портретите на синовете на махараджата. Каран, в официално облекло, сякаш я гледаше в полумрака.

* * *

Колко далече изглеждаше всичко в спомените... Анита се намираше отново в старата си стая във Вила Буона Виста, където в началото на брака си бе прекарала толкова щастливи моменти, където откри сладостта на живота в Индия и където роди сина си — Аджит. Сега се връщаше, но победена и унижена, за да махне детето, което носеше в утробата си. Търсеше какви ли не решения, за да избегне аборта. Мислеше да избяга, да поиска убежище от английските власти, да разобличи махараджата, който я насилваше да стори това... Чувстваше се толкова отчаяна, че самоубийството ѝ се струваше най-добрият изход, най-удачният начин да изкупи греховете си. Тази мисъл не минаваше за пръв път през ума ѝ. И преди бе имало моменти, в които се бе чувствала като пленница, която няма власт над съдбата си, и толкова потисната, че бе имала желание да сложи край на живота си.

После обаче се бе замисляла за Аджит и бе намирала сили да продължи.

Сега нямаше сили да се бори. Може би щеше да го направи, ако имаше морални основания за това. Но нямаше, колкото и да се опитваше да оправдае постъпката си. Точно това беше най-лошото: чувстваше се виновна. Да мразиш ближния беше лесно, дори носеше известно облекчение. Да мразиш себе си беше много по-лошо, защото страданието беше непоносимо. Имаше чувството, че не заслужава дори въздуха, който дишаше. Щом не заслужаваше да живее, за какво да се бори? Бе обичала с цялото си сърце, а човек не може да надвие съдбата. Тогава осъзна, че нищо не можеше да направи, освен да се остави в ръцете на провидението. „Да бъде каквото Бог реши... все ми е едно дали ще живея, или ще умра!“

Посещението на мис Перейра, от което толкова се страхуваше, най-после се състоя след няколко самотни и тъжни дни, които Анита прекара на верандата. Горещината беше угнетяваща, с висока влажност — такава жега обезсилваше хората и изтощаваше животните. Вече нямаше пунках в къщата. Нейните приятели, хората вентилатори, бяха изместени от електрически вентилатори, окачени на тавана. Капуртхала, както винаги, беше в крак с прогреса... Бавното движение на перките имаше хипнотично действие, което беше като балсам за Анита.

За разлика от предишното си посещение, мис Перейра вече не говореше със звънък глас, нито имаше весел вид. Държеше се все така любезно, но изражението ѝ беше сериозно. Отвращаваше я мисълта, че трябва да изпълни зловещата поръчка на махараджата, но коя беше тя, за да оспорва заповедите му? В индийската традиция, наследила тази на Моголите, абортът беше разрешен до четвъртия месец от зачеването, макар и в изключителни случаи. След този месец, според ислямските юристи на Моголската империя — първите, създали закон за аборта, — зародишът имаше душа и се превръщаше в човешко същество. Анита знаеше, че е бременна в третия месец, защото никога нямаше да забрави онази пламенна любовна нощ сред руините на храма на Кали. При спомена за онова тържество на душата и тялото, за преживяното чувство на пълно щастие, тя се успокояваше, че си е струвало риска. При мисълта обаче, че плодът на тази страст щеше да бъде принесен в жертва в името на съществуващите условности в

обществото, тя изпаднаше в дълбоко отчаяние. Бе си играла с огъня, и то с ясно съзнание, и сега щеше да се изгори. Никой не можеше да предизвика безнаказано богинята на разрушението.

Мис Перейра и една сестра, подпомогнати от ужасената Далима, която изглеждаше така, сякаш щеше да присъства на екзекуцията на господарката си, подготвиха старателно легените, кофите с вода, марлите, мехлемите, лекарствата и инструментите. Направиха го бавно и грижливо, сякаш подготвяха някакъв жесток и тайнствен езически ритуал.

Викът, който Анита нададе, когато усети студената стомана да бърка във вътрешностите ѝ, бе толкова сърцераздирателен, че на долния етаж слугите се вцепениха, градинарите и пауните вдигнаха поглед към къщата, учудените селяни изоставиха работата си и дори птиците, които прелитаха над брястовете на брега на реката, замлъкнаха. Ехото от вика ѝ заля полята и селата и както хората говореха, стигнало до самия дворец, където Джагатджит Сингх, сам в огромния си кабинет, мълчаливо плачеше за изгубената любов.

Въпреки усилията на мис Перейра, кръвоизливът, причинен от аборта, изцеди напълно силите на Анита. Устните ѝ бяха посинели, а очите ѝ се бяха почти изцъклили. Беше толкова слаба, че лекарката се уплаши и нареди да я преместят в болницата в Лахор. Часовете обаче минаваха, а никой не идваше за пациентката, чието състояние се влошаваше с всяка изминала минута. Накрая се оказа, че махараджата е против. Не искаше да дава обяснения на лекарите в болницата, защото това би означавало да даде гласност на скандала. Махараджата щеше да се превърне в мишена на клюки и злословия. Целият свят — от Лахор до Делхи, от Лондон до Калкута — щеше да научи, че жена му се е влюбила в неговия син. Какъв позор! Анита никога не се бе интересувала от мнението на другите, но махараджата се влияеше, и то много. Репутацията му беше може би най-ценното му притежание.

В полумрака на кабинета си махараджата обмисляше решението си. Съзнаваше, че тщеславието му може да коства живота на жената, която все още беше негова съпруга. „Нима не го заслужава?“ — помисли си той в пристъп на гняв. С нейната смърт скандалът щеше да бъде предотвратен. Не беше ли най-доброто решение? Стенните

часовници с кукувица отброяваха часовете и сякаш известяваха зловещия край. Гневът, който помрачаваше разсъдъка му, постепенно отстъпи място на съмнението: „Не я ли наказах достатъчно?“. После съмнението отстъпи място на спомените, на любовта, споделяна в продължение на толкова години, и на напътствията на великите сикхски учители. И тогава Джагатджит Сингх взе решение.

— Да я откарат незабавно в Лахор! — заповяда той. — С ролса, за да стигне по-бързо!

Анита пристигна полужива в болницата, където остана под постоянните грижи на лекарите, които успяха малко по малко да я закрепят. След няколко дни, когато се възстанови, я върнаха обратно във Вила Буона Виста, където беше под непрекъснатото наблюдение на мис Перейра.

Но раната, която не заздравяваше, беше в душата ѝ.

— Спусни щорите — каза тя на Далима, — не понасям толкова силна светлина.

— Но те вече са полуспуснати... Няма да виждаме нищо.

— Моля те, спусни ги докрай.

Анита постепенно изпадна в депресия. Първо започна да изпитва нетърпимост към светлината; после — към шума. Не понасяше и най-слабия звук. Спеше малко, но не ставаше от леглото, а когато го правеше, дори не се обличаше. Не можеше да се познае, когато се гледеше в огледалото. Дълбоките сенки засилваха още повече зеленикавия ѝ тен. Беше слаба като вейка, защото едва се хранеше. Махараджата не я посещаваше, а за Каран знаеше само, че скоро ще се ожени. „Предал се е“ — мислеше си Анита без омраза и без озлобление. Такъв беше животът в Индия. Каран бе направил своя избор между нея и семейството. И бе избрал второто. Не можеше да го вини за това, вероятно тя щеше да постъпи по същия начин, ако беше на негово място. Между безразсъдството и благоразумието Каран бе избрал благоразумието. А тя си мислеше, че ще дойде да я отвлече, както бе сторил капитан Варям Сингх... „Сама измислих своята вълшебна приказка — каза си тя. — Колко съм наивна!“

Бе ѝ останала само обичта на Далима. С годините взаимната подкрепа, която си бяха оказвали една на друга, бе създала между двете здрава връзка. Освен това единствено Далима ѝ напомняше за любовта на Каран, за миговете на радост и наслада, вече мъртви

завинаги. В такива моменти на слабост Анита с вълнение мислеше за предаността на своята прислужница, чието добро сърце сякаш разбираше и прощаваше всичко. Беше ѝ благодарна за това, че ѝ бе останала вярна, макар да беше свидетелка на позора ѝ, и че бе съумяла да потисне отвращението, което навярно бе изпитвала. И този път внимателните и спокойни грижи на Далима се оказаха нейното спасение.

Седмиците и месеците минаваха, но Анита не се съвземаше. Бледоморавите устни, прозрачната като порцелан кожа, прорязана от сини вени, кръговете около угасналите очи, които подчертаваха още повече бледността на лицето ѝ, бяха симптоми на заболяване, което мис Перейра не можеше да излекува. Затова извика други лекари за мнение. Диагнозата, до която стигнаха, говореше за анемия: „Усложнения след аборт със заболяване на кръвта“. Според препоръките, пациентката трябваше да се премести от горещата Капуртхала в животворната прохлада на планината, както и да спазва хранителен режим, богат на дал^[1], месо и млечни продукти.

Но тя не решаваше съдбата си. Лекарите я бяха посетили по заповед на махараджата и именно той взе мерки, които смяташе за най-удачни. Изчака Аджит, синът им, да се завърне в Капуртхала, преди да се погрижи за възстановяването на Анита.

— Хари Сингх, махараджата на Кашмир, е предоставил на разположение на майка ти един дворец в Шринагар, на брега на езерото — каза той на Аджит. — Искам да се погрижиш за нея и да я настаниш в най-добрите условия.

Нищо не сплотяваше махараджите така, както унижението от преживян скандал. Хари Сингх, чиято репутация бе пострадала около случая с английската му любовница, се притече на помощ на приятеля си. Джагатджит Сингх не бе успял да предотврати публичния скандал. Във Франция дори излезе статия, озаглавена: „ИНДО — ИСПАНСКАТА ФЕДРА“, намеквайки за прочутата гръцка трагедия, в която съпругата на царя се влюбва в един от синовете му. Скандалът обаче не му навреди толкова, колкото се опасяваше. Много по-лошо щеше да бъде, ако бе изгубил Анита завинаги, защото никога нямаше да си го прости. Така или иначе, съвестта му беше чиста.

Когато Анита видя Аджит да влиза в стаята ѝ, усети прилив на сили. Седемнайсетгодишният Аджит беше хубаво, внимателно и грижовно момче. Не ѝ зададе никакви въпроси — обичаше твърде много майка си, за да я съди или критикува. Когато тя се опита да му обясни случилото се, той сложи пръст на устните ѝ. Не желаше да чуе нищо, не искаше да знае повече от това, което вече му беше известно, не искаше да вижда майка си още по-унижена. Случилото се не беше негова работа, сега единственото, което го интересуваше, беше да организира преместването ѝ. „Ти си моето най-добро лекарство“ — каза му Анита.

Анита прекара три месеца в двореца в Кашмир в компанията на Далима и двацетина прислужници. Чистият въздух, красивото езеро, изобилието от цветя, покритите със сняг планини и най-вече фактът, че се намира далече от Капуртхала, постепенно ѝ възвърнаха силите.

— Когато за пръв път дойде да ни гостуваш, по време на медения ти месец, ти ми каза, че Кашмир е толкова красиво място, че е невъзможно „някой да се чувства нещастен тук“ — припомни ѝ Хари Сингх при едно от посещенията си.

— Аз ли съм казала това?

— Да, ти. Хареса ми и го запомних. Затова те поканих тук, когато Джагатджит ми каза, че не си добре и имаш нужда да бъдеш на чист въздух в планината.

— Сега си спомних — отвърна Анита. — Казахте ми, че мога да смятам този дворец за мой дом. Не предполагах, че го казвате сериозно.

* * *

Мъжът, притежаващ властта да я унищожи, да я върне обратно в мизерията, в която живееше, преди да го срещне, принцът, разполагащ с живота и смъртта на поданиците си, измаменият съпруг, който би могъл да храни неистово желание за мъст, беше великодушен човек, който се отнесе към нея без омраза и злоба. Когато се увери, че испанската му съпруга е възстановила здравето си, той я извика в

Капуртхала, за да подпише споразумението за раздяла. За последен път Анита стъпи в Елисейския дворец. Сърцето ѝ беше свито. Всяко кътче, всяка стая и мебел пазеха спомени, сякаш бяха кутии, пълни с бижутата на живота ѝ. Когато прекоси входа с колонадата, стори ѝ се, че чува виковете на малкия Аджит, тичащ в градината. На площадката на стълбата си припомни дните на празненства и блясък — като сватбата на Парамджит и гостуванията на губернаторите, които тя организираше толкова всеотдайно и старателно. И ароматът на индийски нард и теменужки, който нахлуваше през прозорците, примесен с мириса на благородната дървесина на паркета и благовонните пръчици, които държавните служители палеха в приземието — този мирис олицетворяваше повече от всичко усещанията и спомените от живота ѝ в Индия.

В кабинета на първия етаж я очакваше махараджата, бившият ѝ мъж. Нямахе и следа от напрежението при последната им среща в коридора, когато раните бяха твърде пресни.

— Аджит ме държеше в течение за възстановяването ти и се радвам, че отново си добре.

— Благодаря, Ваше Височество.

Настъпи дълго мълчание. После махараджата продължи:

— Тревожех се много за здравето ти. Не исках да стигам толкова далеч, но нямах избор.

— Разбирам, Ваше Височество. И аз съжалявам много за случилото се и отново ви моля за прошка...

— Приготвил съм това... — каза махараджата и ѝ показа плик с печата на княжеския двор на Капуртхала.

Анита се вкамени. Знаеше, че в тези документи се намира бъдещето ѝ.

— Предпочитам да го прочета на глас пред свидетели.

Махараджата нареди да въведат капитан Индер Сингх и Джармани Дас, неговите най-доверени хора. Двамата се осведомиха любезно за здравето на Анита, преди да седнат. Споразумението се състоеше от три страници, написани на френски. В него махараджата поемаше задължението да плаща на жена си значителната сума от хиляда и петстотин английски лири годишно „за нейното благополучие и за издръжката на семейството ѝ, включваща храна, жилище и облекло, разходи и пътувания“, при условие че не се омъжи отново.

Позволяваше ѝ да използва титлите принцеса и махарани на Капуртхала, „въпреки че ги е получила в морганатичен брак и следователно не ѝ принадлежат като собственост, нито са наследствени“. Шестата клауза беше най-красноречивото доказателство за великодушния характер на махараджата: „Британските посолства и консулства в целия свят ще се грижат на Ана Делгадо Брионес да не ѝ липсва нищо. След кончината ѝ, която се надяваме да настъпи късно и да бъде лека, същото ще се отнася за единствения ѝ син — Аджит Сингх от Капуртхала, пети по ред наследник на трона“.

Вече можеше да си тръгне спокойно. Преди обаче да поеме по обратния път, махараджата я покани на обяда в чест на новодошлия английски строителен инженер и жена му. В трапезарията на двореца Анита не се сдържа и огледа махагоновата маса, на която в някои случаи бе настанявала над седемдесет гости на вечеря. Беше идеално подредена: чиниите от лиможки порцелан, кристалните чаши от Бохемия, сребърните прибори с буквата „К“ на дръжката, ленените салфетки, поставките, цветята... не липсваше нито един детайл. Изпита лека гордост, защото този съвършен ред се дължеше на нея. Това щеше да бъде нейното завещание.

Гостите запристигаха и разговаряха оживено, все още прави в очакване на махараджата. Освен новия инженер, присъстваха също главният лекар на болницата със съпругата си, както и министър Джармани Дас, и капитан Индер Сингх. След няколко минути махараджата се появи, по-елегантен от всякога, с присъщия си ведър вид и с онази привлекателна смесица от сърдечност и дистанцираност. Не беше сам обаче. Придружаваше го снажна красавица, неговата нова любов — една францужойка на име Арлет Сери, която поздрави гостите с вял жест. Махараджата седна пръв, а после и останалите. Арлет се настани от дясната му страна, където винаги бе седяла Анита, а съпругата на инженера седна отляво. На испанката се падна последното място. Поредното унижение за Анита, която вече не мечтаеше за нищо друго, освен за свободата си.

* * *

Осемнайсет години и пет месеца след пристигането си в Индия Анита щеше да потегли от Бомбай обратно за Европа. Беше на трийсет и пет години. В багажа си носеше бижутата, документите, някои мебели и дрехите си, а най-ценния за нея предмет тя предпочиташе да държи в ръчната си чанта — беше снимка на Каран, подписана от него, с която нямаше да се раздели до края на живота си.

Радваше се, че ще се срещне със сина си в Лондон и че ще види отново семейството си в Испания, но при мисълта, че ще напусне окончателно Индия, я обхвана особено чувство, смесица от тъга и страх — щеше да се раздели завинаги с начина на живот, с който бе свикнала. На кея, където лайнерът „Кумбрия“ се готвеше да отплава, тя се сбогува с Далима, която настоя да бъде с нея до момента на окончателната раздяла.

— Заповядай, скъпа ми Далима — каза Анита, като ѝ връчи дебел плик. — Това е заплата ти за последните месеци, както и допълнително възнаграждение. Макар че ти заслужаваш повече. Много повече.

Далима не искаше да вземе плика, но Анита настоя и накрая го пхна в деколтето на сарито ѝ. Онемяла от вълнение, Далима стоеше като вцепенена, докато Анита я притискаше силно в прегръдките си.

— Сбогом, Далима. Ако се нуждаеш от нещо, можеш да се свържеш с мен чрез двореца. Имат адреса ми и могат да ти напишат писмо. Ще се радвам много да получа вести от теб...

Далима стоеше все така неподвижна, като вкаменена, сред трескавата суетня на кея. Граченето на гарваните се смесваше с виковете на товарачите и носачите, докато Анита се качваше по стълбата. Преди да се отправи към вътрешността на кораба, тя се обърна, за да махне на Далима за последен път. Това, което видя, щеше да остане завинаги запечатано в паметта ѝ. Вярната ѝ прислужница извади от деколтето плика, който Анита току-що ѝ бе дала, отвори го, хвърли банкнотите във водата и избухна в ридания. После, за да не я видят, че плаче, покри лицето си със сарито.

[1] Леща, която е обичайното всекидневно меню на индийците.
— Б.а. ↑

ЕПИЛОГ

Кой ще избърше сълзите ни?

До деня на смъртта си Анита държеше на нощното си шкафче снимката на Каран, с неговите меки черти, с тюрбана, прихванат с перо, облечен в палтото, на което блестяха ордените на Капуртхала. Беше първият и последният образ, който виждаше всеки ден до края на живота си — когато се събуждаше и когато си лягаше. Въпреки че го ожениха през 1925-а, годината, в която Анита напусна Индия, Каран продължи да я посещава тайно, възползвайки се от пътуванията си до Европа. Видяха се в Биариц, в Довил, в Лондон и Париж. Бяха посещения, мимолетни като падащи звезди, последни искри от огъня на страстта, който ги бе погълнал. Постепенно тези срещи ставаха все по-редки, докато накрая Каран престана да се вижда с нея, защото се влюби в една двайсетгодишна френска киноактриса. Но в спомените на Анита Каран щеше да остане единствената любов в живота ѝ.

Благодарение на щедрата издръжка на махараджата Анита бързо се приспособи към свободата си, като разпределяше времето си между Париж, Мадрид и Малага. Ярката индивидуалност и екзотичното ѝ минало я превърнаха в популярна светска личност. Любовната история със сина на съпруга ѝ я обгръщаше със загадъчна и леко перверзна аура. Тя обаче не говореше за Каран. Беше тайна, която Анита споделяше с малцина и която пазеше ревниво в сърцето си, твърдейки, че нищо такова не се е случило. Близките ѝ обаче не ѝ вярваха, защото снимката на нощното шкафче я издаваше. Присъстваше неизменно в светските хроники на двайсетте години и живееше с ритъма на прелетните птици: лятото прекарваше на Ривиерата, зимата в Швейцария, няколко дни в Довил... Общуваше с банкери и богаташи, но предпочиташе компанията на писатели, художници артисти и певци — например Жозефин Бекер, с която бяха близки приятелки. Харесваше бохемата. Аристократите я пренебрегваха — не само англичаните, но и испанците, защото я смятаха за парвеню в свят, който не ѝ принадлежеше.

Вярна на испанската си и андалуска кръв, тя не пропускаше коридите в Сан Исидро, нито панаира в Севиля, нито дори поклонническите пътешествия до Ел Росио^[1], които я изпълваха с радост, защото я срещаха с най-съкровеното от нейната традиция. Конне, набожно преклонение, музика и танци... какво още можеше да желае?

Когато се установи окончателно в Испания, се увлече по бикоборството. Според слуховете, които тя така и не потвърди, се влюбила в Хуан Белмонте, великия севилски тореадор, истинска легенда по онова време. Тя обаче не даваше почти никаква публичност на любовния си живот от страх да не би махараджата да намали или отнеме издръжката ѝ.

Въпреки че се приспособи към новия си живот, Анита не можеше да забрави Индия. Обичайните разговори по време на светските събития в Европа бяха по-скоро салонни сплетни и ѝ изглеждаха безинтересни в сравнение с историите за лов на тигри или разказите за пътешествия с кон из планините на Кашмир, които разнообразяваха вечерите в Индия. В студените и мъгливи дни, толкова чести в Париж и Лондон, Анита си спомняше за щипещия прозрачен въздух през зимата в Пенджаб; за светлозелените оризища; за градината си, където розите, индийските нардове и бугенвилите растяха буйно, а ароматът на теменужките изпълваше въздуха. Спомняше си за разходките си из полята, за „времето на праха подир кравите“, когато димът от огнищата се издигаше над селата, за необятните равнини, за чуруликането на птиците и мученето на животните, за звъна на камбанките, поставени на волските каруци, за трополенето на дъждовните капки по покрива по време на мусона, а най-вече си спомняше за Далима, за грациозните индийски жени, за просяците и отшелниците, за разкоша и грандиозните шествия със слонове. Постепенно забрави неприятната страна на Индия: нищетата, жестокостта на кастите и потресаващата бедност. Забрави за тревожните нощи, които бе прекарала до леглото на Аджит, когато имаше треска, за самотния живот в двореца, за непоносимите горещини, за ужаса си от змии и от отрови, за страха да не се разболее, за страха от самата Индия.

Носталгията ѝ бе толкова силна, че години по-късно, когато вече бе на възраст, двете ѝ прислужници сервираха вечерята в дома ѝ в

Мадрид, облечени като прислужниците в Капуртхала и винаги с бели ръкавици, дори в разгара на лятото. Тя се появяваше точно навреме, но по пенъоар и с ролки на главата. Вечеряше сама, вгълбена в спомените за един приказен живот, който никога нямаше да се върне.

Анита няколко пъти опита да се върне в Индия, но така и не получи виза от британските власти. И никога не узна, че махараджата стои зад този упорит отказ. „Негово Височество е изключително заинтересуван Прем Каур да не се върне в Индия, защото смята, че ще наруши спокойствието на домашния му кръг. Ето защо се обърнахме с молба към Форин Офис да не предоставя виза за пътуване на испанката“ — гласеше едно писмо от 1937 г., подписано от някой си мистър Бакстър, началник в Политическия департамент.

Махараджата обаче се виждаше винаги с нея, когато посещаваше Европа. Превърнаха се в добри приятели, поддържаха редовно връзка и си разменяха новини чрез Аджит, който често пътуваше между Европа и Индия. Дори от разстояние махараджата присъстваше в живота ѝ до края. Първите съболезнователни телеграми, които тя получи за смъртта на баща си през 1931 г., а по-късно и на майка си през 1935 г., бяха от махараджата. Верен на традицията да закриля жените в своя живот, Джагатджит Сингх не престана да се грижи за благополучието и сигурността на своята испанска рани. Когато избухна Гражданската война, той я настани заедно с племенницата ѝ Виктория в Бретан, а по-късно, когато започна Втората световна война, чрез британското посолство организира прехвърлянето им в Португалия, където останаха до края на конфликта. Както доня Канделария винаги бе казвала: „Този мъж е истински кавалер.“

До края на живота си махараджата не се отказа от опитите да замести Анита с друга европейска махарани. Чувствителен и влюбчив, той беше идеалната мишена за някои безскрупулни жени, които се влюбваха не толкова в него, колкото в парите му. Арлет Сери бе една от тях. В продължение на две години тя пътуваше между Индия и Париж, без да се обвърже, но и без да поиска да изясни положението си. Махараджата я следваше като послушно кученце. Прекарваше дълги месеци в „Павийон Капуртхала“, опитвайки се духом и тялом да я убеди да се омъжи за него. Джармани Дас го завари един петък

вечерта потънал в молитви, докато Индер Сингх, капитанът на ескорта му, четеше на глас откъси от „Грантх Сахиб“. Когато Джармани Дас попита защо се моли толкова късно, Индер Сингх му обясни дискретно, че се молили на Всемогъщия да даде на махараджата сексуална сила и енергия, преди да прекара нощта с Арлет. На следващия ден Дас не се осмели да попита дали молитвите са дали резултат, но когато получи чек от десет хиляди франка без никакви обяснения от страна на махараджата, разбра, че Бог бе чул молбите на господаря му. Когато беше доволен от сексуалното си представяне, махараджата раздаваше пари — в съответствие с поста на всекиго — на министрите си, секретарите, адютантите и слугите. Арлет, на която подаряваше прекрасни бижута на „Картие“, получаваше лъвския пай.

Когато французойката се отегчи да го използва, избяга с приятеля си, когото бе издържала тайно — беше кореспондент на един аргентински вестник в Париж. Махараджата се почувства изигран.

Скоро след това се запозна в Кан с друга французойка — Жермен Пелегрино, жена, която съчетаваше в себе си всичко: красота, интелигентност и култура. Още в началото тя го бе предупредила, че е сгодена, и то за Реджиналд Форд, наследника на американската автомобилна компания, но въпреки това махараджата я покани в Капуртхала и я прие с всички почести. Прекараха дълги часове в разговор за политика и история и се сприятелиха. Продължиха да се виждат в Париж и махараджата се влюби до уши. „Искам да бъдеш моята махарани“ — осмели се да ѝ каже той един ден. Жермен изглеждаше изненадана, дори оскърбена от предложението. „Как е възможно, господине, нали Реджи ми е годеник?“ — отвърна му тя.

„Махараджата беше съкрушен от отказа на Жермен — разказа по-късно Джармани Дас. — Каза ми да направя всичко възможно, за да я убедя да се омъжи за него, в противен случай щял да се самоубие“. Дас не успя, но махараджата не се самоуби. Научи, че любимата му се бе омъжила за Реджиналд Форд, когато ѝ изпрати от Капуртхала старинна перлена огърлица с огромна стойност като подарък за рождения ѝ ден. Благодарственото писмо, което получи от Париж, гласеше: „Благодаря за прекрасната огърлица, която с удоволствие приемам като сватбен подарък.“

Най-после махараджата успя да се ожени през 1942 г. за една чехословашка театрална актриса, с която се бе запознал във Виена шест години по-рано. Евгения Гросупова беше висока, руса, с големи сини очи. И тя като Анита беше от бедно семейство, което отчаяно се нуждаеше от средства, за да не потъне на дъното. По характер обаче беше много различна: малодушна, стеснителна и твърде необщителна. В останалото, историята ѝ беше твърде сходна с тази на Анита — тя бе изолирана и презирана както от семейството на махараджата, така и от англичаните. След смъртта на майка си, която живееше с нея в едно крило на двореца, жената получи пристъп на параноя. Беше убедена, че майка ѝ е била отровена и че следващата ще бъде тя самата. Накрая самотата, отегчението и невротичният ѝ характер я подлудиха. Реши да замине за Съединените щати, където, както твърдеше тя, живеел единственият ѝ останал жив роднина. Отседна в хотел „Мейдън“ в Делхи, за да подготви необходимите за пътуването документи, но англичаните ѝ създадоха препятствия от всякакъв род. Заради войната всичко се уреждаше трудно — от получаването на виза до обмяната на валута. Обхваната от пристъп на безпокойство, на 10 декември 1946 г. тя взе такси, за да отиде до един от най-емблематичните моголски паметници — кулата Кутуб Минар, която се извисяваше над града на сто метра височина. Качи се догоре с двата си пудела, после ги взе в ръце и се хвърли в бездната.

Смъртта на Тара Деви — името, което Джагатджит Сингх ѝ бе дал, когато се ожениха според сикхската религия — беше новина, която настърви хрътките от жълтия печат. За махараджата това беше още един скандал, който предизвика всякакви предположения и слухове и който накрая го хвърли в депресия. Тази трагедия го състари с десет години. „Колко трудно се съчетават Изтокът и Западът, като водата и маслото са!“ — отбеляза Джармани Дас.

Смъртта на Тара Деви предизвика размяна на писма с необичайно остър тон между махараджата и британските власти. Джагатджит Сингх директно обвини Политическия департамент, че е довел жена му до отчаяние, поради което тя се е самоубила. Отговорът пристигна незабавно в поверително писмо от 19 декември 1946 г., подписано от секретаря на отдела Дж. Х. Томпсън: „Ако съществува някаква вина за смъртта на Тара Деви, то тя е изключително Ваша. Мой дълг е да припомня на Ваше Височество, че когато мъж на

Вашата възраст се жени за чужденка и когато тази жена е с четирийсет години по-млада от него, този мъж се излага на сериозна опасност. Тази опасност, на която Ваше Височество се изложи, имаше нещастен и трагичен край. И не може да обвинявате Политическия департамент за това“.

По същото време махараджата на Капуртхала беше свидетел на края на света, който познаваше. Този край съвпаднаше и със собствения му заник. Веднага след като приключи Втората световна война, англичаните обявиха категоричното си решение да предоставят независимост на Индия. Макар много от махараджите да не вярваха, че англичаните ще престъпят историческите споразумения, които ги свързваха с Британската корона, Джагатджит Сингх предусети, че те ще бъдат изоставени на собствената им съдба. Ганди и Неру бяха успели да обединят масите около партията Индийски национален конгрес, превърнала се в могъща организация, чиято амбиция бе да поеме демократичното управление на една нова Индия. След като всички опити за постигане на споразумение се бяха провалили, за принципите настъпиха трудни времена. Голяма част от тях отхвърляха идеята да се откажат от суверенните си права и да се приобщят към една демократична федерация. Беше им невъзможно да прескочат от Средновековието в ХХ век.

Много по-приятно беше да се гледа назад, отколкото към бъдещето. Джагатджит Сингх се чувстваше доволен от това, което бе постигнал. Беше превърнал Капуртхала в образцова миниатюрна държава, добре уредена и непознаваща корупцията. Беше успял да привлече капитал за отварянето на три фабрики и беше насърчил развитието на захарна промишленост. Високият процент на децата, обхванати в училищата, му бе спечелил поздравленията на европейците. Нивото на престъпност беше много ниско. Никога не бе използвал изключителното си право да налага смъртна присъда. Чувстваше се особено доволен от уменията си да решава конфликтите между различните религиозни общности. Беше се превърнал в истински фокусник — махаше един министър мюсюлманин тук, слагаше хиндуистки началник там... С една дума, местеше пуловете на правителството си по такъв начин, че всички да се чувстват представени. Капуртхала бе пример за мирно съжителство, докато на други места в Пенджаб размириците бяха често явление. Градът,

спокоен и чист като европейските, с многобройни градини и безупречно поддържани сгради, беше извор на вдъхновение за архитектите и урбанистите, които идваха от други райони на Индия. Когато някой служител получи назначение в друга държава, той си тръгваше, убеден, че мястото, където отива, е по-лошо.

Махараджата обаче се гордееше най-много с обичта, която народът му засвидетелстваше. Всяка година през месец март, на празника, с който отбелязваха началото на лятото, той отиваше, седнал на гърба на слон, в парка Шалимар да се срещне с народа си. Там отговаряше на въпросите, които му задаваха, интересуваше се от живота на поданиците си и се радваше на топлата им обич. Спомняше си с удоволствие за коледните празници, на които канеше в двореца хиляда деца и им подаряваше пакети с книги. Или редовните посещения в съда, в полицейското управление и в болниците, за да усети пулса на администрацията си. Наистина пътуваше много, но винаги отхвърляше обвиненията на своите кучета пазачи — губернатора на Пенджаб и висшите британски чиновници, според които пътуванията му вредяха на ефикасното управление на държавата. С напредването на възрастта махараджата хвърли всичките си усилия, за да превърне Капуртхала в истински маяк на гражданска доблест и култура. Искеше да заслужи признанието на хората и на Бога. Искеше да бъде запомнен като отзивчив, справедлив и великодушен управник.

Осигуряването на наследник на династията се оказа по-трудна и сложна задача от която и да е друга, свързана с управлението на Капуртхала. Снаха му Бринда не успя да го дари с внук, защото операциите, на които се подложи в Париж, излязоха неуспешни и тя остана стерилна. Махараджата изпълни закана си да намери втора съпруга на сина си. Лично той я избра измежду дъщерите на един раджа с благородно потекло от долината Кангра, както повеляваше традицията. Бринда се опита да осуети този брак, но усилията ѝ бяха напразни. Обърна се за помощ към свекърва си — Харбанс Каур, която тя бе подкрепила преди години в борбата ѝ срещу Анита. Свекърва ѝ обаче ѝ обърна гръб. Щом самата бе изтърпяла раджата да се ожени няколко пъти, защо и Бринда да не стори същото? Не беше ли индийка като нея? Унизена и уморена от битки, Бринда поиска развод, напусна Капуртхала и замина с дъщерите си за Европа.

В действителност двамата с мъжа ѝ отдавна не живееха заедно. Парамджит се бе влюбил в една английска балерина на име Стела Мадж и живееше с нея. Синът следваше примера на баща си. Стела обаче не приличаше на Анита. Студена и пресметлива, тя имаше амбицията да се превърне в махарани на Капуртхала, затова се противопостави яростно на плановете на махараджата. Но тя беше европейка и не можеше да зачене бъдещия наследник на династията. Накрая Джагатджит Сингх реши проблема, както той си знаеше: с пари. Обеща на Стела един милион долара, за да убеди сина му да сключи брак с девойката от долината Кангра, „онова диво момиче“, както презрително я наричаше англичанката. Накрая ги ожениха с кратка церемония и почти тайно.

Парамджит обаче отказваше да консумира брака си. Новата му съпруга, която дузина прислужници парфюмираха и масажираха, го очакваше всяка вечер, но — уви — напразно. Стела буквално принуди Парамджит да изпълни дълга си на съпруг, защото това беше условието, за да получи своя милион. Един ден в седем вечерта Парамджит, тъжен и засрамен, отиде в двореца, където живееше новата му съпруга и където го очакваха министрите, членовете на правителството и няколко свещеници, потънали в молитвите си. Уедини се в една стая с „дивото момиче“ и излезе след трийсет и пет минути със „замислен и уморен вид“ според свидетелите. След като изпълни дълга си, той се върна в обятията на Стела и двамата заминаха за Европа. Девет месеца по-късно новата му съпруга роди момче. Радостта на махараджата беше голяма. В знак на благодарност към сикхските учители той обеща да го възпита в най-чистата сикхска традиция^[2].

През февруари 1947 г. английското лейбъристко правителство, което подкрепяше открито Индийския национален конгрес, назначи лорд Луис Маунтбатън, братовчед на кралицата, за вицекрал с изричната задача да организира оттеглянето на англичаните от Индия и смяната на властта. Щом пристигна в Ню Делхи, Маунтбатън покани махараджите на една лекция, която той произнесе в седалището на Камарата на принцовете. Джагатджит Сингх, с обсипани с ордени

гърди, с побелели мустаци, слаб и подпирател се на бастун, присъства на речта, която ознаменува края на епохата му.

„Жребият е хвърлен“ — каза Маунтбатън и обяви, че не разполагат с време да решат всички проблеми, произтичащи от историческите договори между принцовете и Короната. Ако искат да запазят властта си и правото да управляват, трябва да подпишат един документ, наречен Акт за присъединяване, който ще ги приобщи към една от държавите — Индия или Пакистан, които ще поемат щафетата от Британския Радж.

По този начин империята поднасяше принцовете на тепсия на Индийския национален конгрес на Неру и Мюсюлманската лига на Али Джина, адвоката приятел на махараджата. Нито губернаторите, нито висшите английски чиновници, нито махараджите, присъстващи на срещата, вярваха на ушите си. Вицекралят с един замах зачеркваше ангажиментите и споразуменията от миналото, които бяха закриляли принцовете и бяха помогнали за оцеляването на Радж. Беше такова чудовищно предателство, че махараджите онемяха от изумление. Така ли Англия се отплащаше за подкрепата, която принцовете ѝ бяха оказали по време на последната световна война? Набавът на Бхопал беше продал акциите си на американската борса, за да плати самолетите, които предостави на армията на Негово величество. Низамът на Хайдерабад бе поел разходите по закупуването на три ескадрили военни самолети. Индийските княжества бяха осигурили триста хиляди войници доброволци, принцовете бяха купили военни бонове на стойност 180 милиона рупии. А сега Раджът, който те толкова щедро бяха поддържали, ги предаваше на собствените им врагове — републиканците от Индийския национален конгрес и Мюсюлманската лига, които рано или късно щяха да ги лишат от суверенната им власт.

„Има ли някаква алтернатива?“ — питаше се Джагатджит Сингх. Да, да се провъзгласи за независим. Колко обаче би просъществувала мъничка държава като Капуртхала между два гиганта като Индия и Пакистан? Биха ли могли петте хиляди войници, които наброяваше армията му, да отблъснат едно нашествие? Да оцелеят след бойкота? Поотделно княжествата бяха твърде слаби, за да се изправят срещу двете нововъзникващи държави. А заедно не бяха успели да приемат единна позиция. Да, Маунтбатън имаше право: жребият бе хвърлен.

Един след друг, принцовете започнаха да капитулират пред искането на вицекраля. Някои доброволно, други с желание да се включат възможно най-скоро в новия живот, трети с предубеждение, повлечени от неумолимия вятър на историята. Пръв подписа Ганга Сингх, махараджата на Биканер, онзи с рецептата за пълнената камила. Вярваше в Маунтбатън и водачите на нова Индия. После подписаха и останалите: Джодхпур, Джайпур, Бхопал, Бенарес, Патиала, Дхолпур и т.н. Махараджата на Капуртхала не забави решението си. Въпреки че по-голямата част от населението му беше мюсюлманска, той избра Индийския съюз — светска страна, каквато бе искал да бъде Капуртхала и чиято конституция предлагаше повече гаранции за закрила на малцинствата, отколкото ислямски Пакистан. Махараджата свика събрание с представители на народа — селски старейшини, хиндуистки пандити, мюсюлмански мюфтии и сикхски свещеници, за да им съобщи решението си, което бе посрещнато с пълно мълчание. Само един човек се осмели да изкаже мнението си, един възрастен старейшина, който каза: „Това е много добре, господарю, но кой ще бърше сълзите ни занапред?“. Развълнуван, махараджата почувства, че тези думи отдават почит не само на дългогодишното му управление, но и на династията, която бе съумявала да бъде до народа си в най-тежките и трудни моменти.

Само трима от принцовете отказаха да подпишат Акта за присъединяване. Набабът на Джунагадх — онзи, който организираше кучешки сватби — поиска да присъедини държавата си към Пакистан, въпреки че тя бе разположена в сърцето на индийската територия. Когато народът му, който бе преобладаващо хиндуистки, гласува на референдума в полза на Индия, набабът избяга с трите си жени, любимите си кучета и скъпоценните си накити в съседната държава, преди в страната да нахлуе индийската армия.

При Хари Сингх, махараджата на Кашмир, положението беше обратното: беше хиндуист в земя на мюсюлмани. Колебаеше се кого да послуша — тези, които се застъпваха за присъединяването към Пакистан, другите, които искаха да се присъединят към Индия, или третите, които се бореха да превърнат Кашмир в независима държава. В действителност Хари Сингх бе изкушен от идеята за независимост,

защото притежаваше армия, способна да защити границите на княжеството му. Отказа се от мечтата си в момента, когато в страната му нахлуха мюсюлмански партизани от Пакистан, които грабеха, опожаряваха и тероризираха на селението. Принуден да вземе решение, той избра да присъедини Кашмир към Индийския съюз, като в замяна поиска закрила срещу нашествениците. Ню Делхи изпрати армейски части и всички налични бойни самолети в Шринагар, наричан Венеция на Изтока, който толкова бе очаровал Анита. Кашмир бе разбунен и се превърна в бойно поле между Индия и Пакистан. Хари Сингх реши да избяга от враждебните действия и напусна двореца в Шринагар завинаги. Прекара охолно изгнанието си в зимната столица на Кашмир — Джаму. За всеобща изненада, синът му — Каран, бе назначен за регент на Кашмир от самия Неру, големия враг на принцовете и идеолог на независимостта. Години по-късно спечели изборите и стана министър-председател на новата държава.

Третият отцепник беше низамът на Хайдерабад, мъжът, който се бе влюбил в Анита през 1914 г. и който я бе обсипал с подаръци. Макар че с времето се бе превърнал в старец, висок метър и половина и тежащ четирийсет килограма, „Негово Величайшо Височество“ продължаваше да е най-ексцентричният от принцовете. С годините пословичното му богатство се бе увеличило, както се бе засилило и скъперничеството му, и то дотам, че събираше угарките, които гостите оставяха в пепелниците. Лекарят, пристигнал от Бомбай, за да прегледа сърцето му, не успя да му направи електрокардиограма, тъй като низамът бе наложил режим на икономии на електрическата централа в Хайдерабад. Подобно на своя приятел Хари Сингх от Кашмир, той също разполагаше с многочислена армия, оборудвана с артилерия и авиация. Когато един висш служител дойде да го уведоми за решението на британците да напуснат Индия, той възкликна радостно: „Най-после ще бъда свободен!“.

Веднага щом англичаните си отидоха, той провъзгласи независимостта на Хайдерабад, без да си дава сметка, че дотогава властта му бе поддържана от Британския Радж и че заедно с англичаните щеше да изчезне и мрежата от институции, която дотогава го закриляше. Макар че по конституция имаше право да обяви независимост, на практика това бе лудост, защото не разполагаше с основното — подкрепата на народа си. Бе изгубил връзка с реалността.

На 13 септември 1948 г. правителството на Индия предприе „Операция Поло“, кодово название на нахлуването. Атаката бе по-жестока, отколкото Неру би желал. За четирийсет и осем часа независимата държава Хайдерабад престана да съществува, а с нея — и един много специфичен начин на живот, основан върху любовта към изкуството, гостоприемството и учтивостта, с ефективна администрация, която не правеше разлика между касти и религии.

В продължение на няколко години низамът заемаше официален пост в бившата си държава, запазвайки си салюта от двайсет и един топовни гърмежа, но без никаква власт. Част от богатството му бе конфискувана и той нямаше друг избор, освен да се примири с пожизнена пенсия от над два милиона долара годишно. Прекарваше дните си, като пиеше кафе — по петдесет чаши на ден, пишеше поезия на урду и се грижеше за дейността на университета, който бе основал. В края на живота си сам кърпеше чорапите си, за да не харчи пари.

* * *

Астролозите избраха 15 август 1947 г. като подходящ ден, в който Индия да започне независимото си съществуване. Цялата страна следеше със затаен дъх речта на Неру пред законодателното събрание, но Джагатджит Сингх предпочете да не нарушава привичките си. След скромна вечеря и разходка из градината на двореца той си легна в десет и половина вечерта. Прочете епохалната реч във вестника на следващия ден, докато закусваше в японския салон. „В полунощ — беше казал Неру — Индия ще се събуди за живота и свободата. Наближава рядко предоставяният от историята миг, в който един народ излиза от миналото, за да влезе в бъдещето, в който една епоха свършва, в който душата на една нация, задушавана дълго време, отново може да се изяви...“

Речта не беше никак лоша за състудент на сина му Парамджит, помисли махараджата, доближавайки до устните си чаша димящ чай. Наистина „Хароу“ беше добър колеж и точно там смяташе да изпрати внука си, когато настъпеше моментът.

Не споделяше обаче ентузиазма на вестниците, които отразяваха въодушевлението на ликуващите тълпи, празнуващи събитието в двете

страни. Нямахме никакъв повод да се радва, защото предчувстваше, че независимостта ще предизвика истинска трагедия. За да удовлетворят исканията на неговия стар приятел Али Джина, англичаните бяха разделили Индия, предоставяйки на индийците районите с преобладаващо хиндуистко население, а на пакистанците — районите с преобладаващо мюсюлманско население. На хартия резултатът изглеждаше приемлив. На практика беше пълна катастрофа. В Пенджаб границата оставяше Лахор в Пакистан, а Амритсар — с неговия Златен храм — в Индия, разделяйки на две земите и населението на една от най-войнствените и сплотени общности — тази на сикхите. Лахор, Париж на Изтока, най-космополитният и красив град на Индия, нейната северна столица, щеше да се превърне в малък провинциален град, огласян от молитвите на ходжите в джамиите. Светът на Джагатджит Сингх беше осакатен завинаги.

Няколко дни по-късно друга новина, появила се в пресата, привлече вниманието му. Сред членовете на първото правителство на Индия махараджата видя името на своята племенница — Раджкумари Амрит Каур, или Биби, както я наричаха в семейството, непокорната и буйна дъщеря на братовчед му от Джаландхар. Неру я беше назначил за министър на здравеопазването — първата жена министър в Индия. Това беше кулминацията на цял един живот, посветен на каузата на независимостта. Беше понесла ударите с палка в многобройните демонстрации, арестите, затвора. През 1930 г., по време на прочутия Поход на солта, който Ганди бе организиран в знак на протест срещу закона, забраняващ на индийците да произвеждат сол без разрешение от правителството, Биби извървя триста километра пеша начело на огромно множество. Постепенно се превърна в нещо повече от водач на кампанията Quit India („Напуснете Индия“) на Ганди срещу англичаните. Бореше се неуморно срещу социалните язви, браковете между деца, системата на пурда и неграмотността. Момичето от добро семейство, което пушеше и се връщаше от Европа със скъпи подаръци за братовчедките си, влюбената в конете бунтарка накрая се превърна в героиня за милиони свои съотечественици. За пръв път в историята те имаха възможност да разберат какво е способна да постигне една жена, ако живее в демократична и модерна държава.

* * *

На 10 март 1949 г. Джагатджит Сингх пристигна в Бомбай, откъдето щеше да замине за Европа. Събитията, разиграли се след предоставянето на независимостта, го бяха задържали в Капуртхала, където след речта на Неру светът сякаш полудя — точно както той бе предрекъл. Започна може би най-голямото преселение в историята на човечеството. Хиндуистите, които внезапно се бяха озовали в Пакистан, потърсиха убежище в Индия, а мюсюлманите от Индия — в Пакистан. Разделянето на страната, на което Ганди винаги се бе противопоставял, доведе до истински катаклизъм. Загиналите индийци бяха колкото жертвите, които Франция бе дала по време на Втората световна война.

Пенджаб — красивата земя, прорязана от пет реки, люлка на цивилизации, бе заляна от кръв. Махараджата на Капуртхала бе станал безпомощен свидетел на тази чудовищна сеч — въпреки усилията си да помогне на бежанците и да успокои духовете. „Това бяха най-страшните години в живота ми“ — щеше да каже по-късно Сукхджит Сингх, внукът на махараджата. Капуртхала избегна най-лошото, но не и Патиала, чиито реки всяка сутрин осъмваха обагрени в червено от кръвта на убитите предишната нощ.

Когато положението се успокои, вече нищо не беше както преди. Откритият, космополитен, многообразен в културно и религиозно отношение дух, който Джагатджит Сингх толкова се бе борил да култивира в държавата си, бе отлетял завинаги. После индийското правителство постепенно започна да нарушава обещанията, които бе дало на принцовете. Четирийсет и една държави в Източна Индия загубиха суверенитета си и бяха обединени в провинция, наречена Ориса. Два месеца по-късно държавите в Катхиавар, на Арабско море, бяха сполетени от същата участ и се превърнаха в новия щат Гуджарат. После дойде редът на централната част на страната, където държавите на Раджпутана се сляха в Раджастан. Говореше се, че ще направят същото с Пенджаб... „Петдесет и пет години управлявах съдбата на Капуртхала, а делото на живота ми може да бъде изличено от картата“ — мислеше махараджата, наранен и обиден от факта, че бащите на нацията, великите водачи, не държаха на дадената дума.

От бившия „Императорски апартамент“, преименуван в „Президентски апартамент“, на петия етаж на хотел „Тадж Махал“ в Бомбай, същия, в който Анита бе настанена, когато пристигна в Индия, и в който доктор Уилъби ѝ събщи, че е бременна, махараджата можеше да види Вратата на Индия — внушителната триумфална арка, която англичаните бяха издигнали по случай посещението на крал Джордж V и на кралица Мери за Великия Дурбар в Делхи през 1911 година. Колко смешен му се струваше сега този символ на най-голямата империя, която човечеството познаваше! Англичаните бяха влезли под свода му — и пак оттам сега принцовете трябваше да излязат, за да запазят последните си богатства от надвисналата опасност.

Махараджата виждаше също и кораба, който щеше да го отведе в Европа. За пръв път имаше желание да замине и повече да не се върне. Беше на седемдесет и седем години и се чувстваше уморен и унил. Беше живял пълноценно, беше се наслаждава на всеки момент от живота, но последните събития го бяха съкрушили и обезсърчили. В такива моменти на меланхолия си спомняше за любимите хора, най-вече за синовете, които бе изгубил. Първо Махиджит, който в апогея на политическата си кариера, едва четирийсетгодишен, почина от рак през 1932-а. Вторият бе Амарджит, военният, който умря в Шринагар от сърдечен удар през 1944 година. Оставаше Парамджит, наследникът, който никога нямаше да царува и който се бе отдал на пиене и на алчната си английска любовница.

И Каран. Беше се помирил със сина, който бе станал причина за най-големия скандал, сполетявал някога династията на Капуртхала. Каран обаче бе изкупил греха си. Бе увеличил многократно добивите от земите на Аудх. Беше се проявил като сериозен и толкова успешен администратор, че накрая раджата го извика в Капуртхала и му повери важните семейни дела. Каран се бе превърнал в негова опора на старини... Колко превратен беше животът!

Освен това изпитваше особена симпатия към жена му — принцеса Чаран. Наскоро снимката ѝ се бе появила на корицата на „Вог“, на която беше с пръстен на „Картие“. Притежаваше всичко, което той харесваше в жените: красота, елегантност и интелигентност. Да, Каран беше негов достоен наследник. По пътя обаче беше изгубил и много приятели, подобно на отронващи се една след друга капки,

които му напомняха за преходността на живота. Най-осезателно бе почувствал смъртта на Бхупиндер Великолепния, махараджата на Патиала, същия, който бе въвел култа към богинята Коул, неизтощимия донжуан, чието сърце се пръсна, когато беше само на четирийсет и седем години... Остана верен на себе си до края: девет месеца след кончината му държанката, с която бе имал сексуална връзка в навечерието на смъртта си, му роди дете. Деца, приятели, любов... животът се състоеше в това — да губиш. Сега беше на път да изгуби трона, който бе най-съкровената му същност. Скоро за него нямаше да има място в света.

Предпочиташе да замине надалече. Да избяга, да избяга от себе си, да забрави. Да се посвети до края на истинското си и най-интимно призвание — жените, единствените същества, способни да утешат старото му и наранено сърце. На хоризонта се очертаваше лъч на надежда и придаваше реалност на мечтата, с която заминаваше. В Лондон се надяваше отново да се срещне с англичанката, с която се бе запознал в Калкута и с която бе завързал приятелство... а може би и нещо повече. Ах, европейките! Дори Неру се бе подал на чара и интелигентността на една от тях — съпругата на последния вицецрал, Едуина Маунтбатън. Говореше се, че са много влюбени, че са любовници и се срещат по време на пътуванията на министър-председателя на Индия в чужбина. Времето летеше, историята отшумяваше, действащите лица се сменяха, но любовта оцеляваше. Изток и Запад — толкова различни и все пак, също като мъжа и жената, неудържимо привличащи се един друг. Като двете лица на един и същ свят.

Махараджата възнамеряваше да отиде и в Испания, за да се наслади на истинско фламенко с Анита и сина им — Аджит, който работеше като културен аташе в посолството на Индия в Буенос Айрес, но щеше да бъде в Мадрид за празниците на Сан Исидро. Аджит, като достоен син на андалуска, бе наследил от майка си вкуса към коридата и фламенкото.

Тази вечер махараджата не слезе в трапезарията да вечеря. Каза на адютанта си да му качат лека вечеря в апартамента. После му заповяда да отвори широко прозорците, които гледаха към морето и от

които можеше да види светлините на кораба, който отплаваше на следващия ден. Както винаги, нощта беше влажна и топла. Джагатджит Сингх се изтегна на леглото. Чуваше граченето на гарваните, примесено с шума на вентилатора, чиито перки бавно се въртяха. Морският бриз полюшваше леките пердета, които се движеха в мрака подобно на танцуващи призраци. Полумесецът надничаше в единия ъгъл на прозореца.

Когато адютантът му се върна заедно със сервитьора, който буташе количката с вечерята, завари махараджата в същото положение. Изразът на лицето му наподобяваше лека усмивка. Дори изтегнат на леглото, той излъчваше достолепност. Беше неподвижен, очите му бяха вперени в нищото, не говореше. Бе издъхнал няколко минути по-рано. Най-дълго управляващият махараджа угасна тихо, безшумно, без да страда. Смъртта се бе показала благосклонна към него, както той се бе отнасял към живота.

Няколко дни по-късно внукът му и синът му Парамджит вървяха начело на погребалното шествие, следвани от огромно множество, дошло да отдаде последна почит на човека, който ги бе управлявал в продължение на почти шейсет години. Продавачи, търговци, селяни, старци и сикхски учители с дълги бели бради плачеха неутешимо. Един възрастен хиндуистки свещеник, който едва ходеше, отиде да поднесе съболезнованията си на семейството, събрано около покойния в парка Шалимар, в околностите на града. Тялото на махараджата бе положено до погребалната клада върху слама — съгласно най-чистата сикхска традиция, според която човек се ражда без нищо и умира без нищо. Достолепният възрастен мъж беше стар приятел на покойния и негов съветник по въпроси, свързани с религията, историята и ведическите текстове. Той клекна и заплака мълчаливо. „Отиде си един велик човек — каза на внука си, сочейки тялото на махараджата. — Изгради държавата, а сега я отнася със себе си“.

* * *

Анита научи новината в луксозния си апартамент на улица „Маркес де Уркихо“ в Мадрид, в чийто салон бе окачен великолепен портрет на мъжа ѝ в парадно облекло. Прекара целия следобед загледана в картината, със събрани длани, сякаш се молеше за мъжа, който я бе превърнал в принцеса въпреки всички пречки и чиято покровителствена сянка бе изчезнала завинаги. Анита получи телеграми от приятели от цял свят. Лично генерал Франко я прие в двореца Ел Пардо, за да ѝ предаде съболезнованията от името на испанската държава. Нищо обаче не можеше да запълни празнината, която смъртта на махараджата остави в живота ѝ. Носталгията, която изпитваше към Индия, никога не я напусна. Тъй като англичаните вече не бяха там, тя направи няколко опита да се завърне, но положението в Пенджаб беше опасно „Освен това, за какво да се връщаш?“ — питаше я Аджит, който се бе превърнал в странстващ из света плейбой и я държеше в течение на настъпилите промени. „По-добре не се връщай, майко — писа ѝ той през 1955 г., — и запази спомените за прекрасните времена, които си изживяла. Всичко е толкова променено, гледката е отчайваща. Питам се какво ли би почувствала, ако можеше сега да видиш колко малко е останало от царството ти — стаите са тъжни и празни, малобройните мебели, които не са били разпродадени на безценица, са покрити с мръсни парчета плат, а прозорците в моголски стил, които гледат на север и от които ти си мечтаела да бъдеш свободна като птица, днес са без стъкла и през тях нахлува зимният студ и дъждът по време на мусона...“

Анита никога не се върна в Капуртхала. Намери убежище в спомените си и в последните си години живееше изключително с новините, пристигащи от Индия. Индийският национален конгрес беше приел решение, с което отнемаше на принцовете всичките им привилегии и пенсии. Аджит имаше право. Нима бе възможно да се завърне в свят, който вече не съществуваше?

На 7 юли 1962 г. Анита издъхна в дома си в Мадрид, в ръцете на сина си, който дойде навреме, за да бъде до нея в последните ѝ мигове. Когато обаче отиде да я погребее в гробището „Сан Хусто“, Аджит се сблъска с неочаквана пречка. Католическата църква не разрешаваше майка му да бъде погребана на свято място. Свещениците твърдяха, че

с женитбата си с махараджата Анита се е отрекла от католическата си вяра. Дори и мъртва, Анита продължаваше да бъде преследвана от същите сили, които я бяха хулили и отхвърляли приживе. Аджит вложи огромна енергия и време, за да убеди духовниците, че майка му винаги е била католичка. Трябваше да представи свидетелства и документи и да се обърне за съдействие към служители и приятели, които да подкрепят твърденията му. Мантията на Богородица, която Анита бе дарила на своята черква, а после бе открила скрита в сандък от един епископ, тесногръд като свещениците, които сега я преследваха, послужи за доказателство, че дори омъжена, тя е продължавала да се моли на Богородица. Мантията накрая бе предадена на Катедралния музей в Малага и така и не украси никога статуята на Дева Мария Победителка, въпреки желанието на Анита.

Аджит успя да убеди свещениците, които накрая дадоха съгласието си, при условие че на гроба няма да има символи на друга религия. След като заповедите на духовенството бяха изпълнени, една седмица след като предаде богу дух, Анита Делгадо Брионес можеше най-сетне да почива в мир.

[1] Селище в Андалусия, Испания, един от най-значимите поклоннически центрове в света, посветени на Богородица. — Б.пр. ↑

[2] Синът на този кратък съюз е Сукхджит Сингх, настоящ махараджа на Капуртхала и генерал от индийската армия, награден няколко пъти за героизма си по време на войната от 1972 г. между Индия и Пакистан. Той бе интервюиран специално за тази книга през май 2003 г. в Чандигарх (Пенджаб). — Б.а. ↑

КАКВО СТАНА С ТЯХ

Парамджит, наследникът, който така и не успя да се качи на трона, почина през 1955 г. на шейсет и три години в дома си в Капуртхала. Стела Мадж, английската му любовница, се грижеше за него до смъртта му. Леглото им имаше формата на гондола — като спомен от Венеция, където се бяха запознали.

Брат му Каран умря през 1970 г. в Ню Делхи от сърдечно заболяване. Мартанд и Арун — синовете му от лейди Чаран, красивата му съпруга, чиято снимка бе публикувана на корицата на „Вог“, днес се занимават активно с политика.

Аджит, синът на Анита, живя като бохем и верен на предците си, се посвети на страстта си към жените (за него казваха, че е *ladie's man*^[1]), джаза и гастрономията. Събра богата колекция от плочи с джаз и свиреше много добре на саксофон. Искаше да стане актьор и живя известно време в Холивуд, където се запозна с Джийн Харлоу и други кинозвезди. Когато се върна в Индия, облепи стените на спалнята си със снимки на известни актриси, но никога не се ожени. Не успя да осъществи мечтата си да присъства на световното първенство по футбол в Испания през 1982 г., защото заболя от рак и почина на 4 май същата година в клиника в Ню Делхи на седемдесет и четири години.

Биби Амрит Каур издъхна две години след Анита, на 5 февруари 1964 г., от респираторно заболяване. Беше на седемдесет и пет години. Тя така и не успя да се съвземе след убийството на Ганди през 1948 г. и твърдеше, че без него се чувства „без кормилото“. Кремацията ѝ се състоя на брега на река Ямуна в индийската столица и събра огромно множество, което с часове преминаваше пред тленните ѝ останки.

През 1975 г. Индира Ганди премахна с един замах последните привилегии, които махараджите бяха запазили в замяна на мирното присъединяване на княжествата им към Индийския съюз. Данъчни облекчения, пожизнени заплати и титли — всичко това бе отменено. Бившите принцове станаха обект на безпощадни полицейски и

данъчни проверки, поради което те постепенно разпродадоха на безценица дворците, мебелите и бижутата си. Някои от тях, като махараджата на Удайпур, превърнаха дворците си в луксозни хотели, други станаха бизнесмени, а трети се поставиха в услуга на нова Индия, например махараджата на Джайпур и жена му — Гаятри Деви, които заминаха като посланици в Испания, или махараджата на Ванканер, който стана природозащитник и се посвети на закрилата на тигрите — поредния застрашен вид.

Славните дни на великолепието на махараджите днес изглеждат толкова далечни, колкото и времената на моголските императори. Но споменът за тях, бляскав като скъпоценностите им, съхранявани в ковчежета от сандалово дърво, продължава да искри на небосклона на историята.

[1] Поклонник на жените, женкар (англ.). — Б.р. ↑

КЪСНА ЛЮБОВ?

След публикуването на първото издание на книгата по телефона ми се обади една възрастна дама — Аделина, която каза, че живее в Мадрид.

— Аз съм племенница на Анита Делгадо — каза ми тя по телефона. — Бих искала да ви видя.

Уговорихме се да се срещнем следващата седмица. Докато чаках да настъпи уреченият ден, аз се опитах да проверя кой ми се бе обадил. Не бях чувал да се говори за Аделина Родригес, нито бях чел нещо за нея. По тона на гласа обаче и по подробностите, които тя подхвърли по време на телефонния ни разговор, нямаше съмнение, че става дума за човек, който е познавал отблизо принцесата на Капуртхала.

Прие ме, елегантно облечена, в жилището си в центъра на Мадрид. Беше крехка, висока, слаба, с много фини пръсти и бяла кожа, с нежна усмивка и лек андалуски акцент. Носеше някои от бижутата, които бе наследила от Анита. Беше около осемдесетгодишна.

Каза ми, че се запознала с принцесата в Малага през 1927 г., след като тя напуснала окончателно Индия. Роднинството им беше по линия на доня Канделария. Майката на Анита и бабата на Аделина били леля и племенница. През 1935 г. те се срещнали отново, този път в Париж. Анита живеела охолно в луксозен апартамент на булевард „Виктор Юго“ благодарение на щедрата издръжка, която получавала от махараджата. Аделина живеела с баща си, републиканец, който бил принуден да напусне Испания.

Аделина ми бе приготвила изненада — четири големи фотоалбума с кожени корици и сребърния герб на кралската династия на Капуртхала. Албуми, които не бяха разгръщани от трийсетте години. Някои от снимките са публикувани в оригиналното издание с любезното съдействие на Аделина и сестра ѝ — Пепита.

В един от тези албуми на снимките много често се вижда един мъж, малко по-млад от Анита.

— Това е баща ми — прошепна Аделина. — Секретарят на принцесата.

Хинес Родригес Фернандес де Сегура беше от добро семейство, родом от Малага, вдовец на една братовчедка на Анита Делгадо и баща на три дъщери. Бил борсов агент, високообразован, говорел отлично няколко езика, депутат в Кортесите по време на правителството на Леру, преди Гражданската война да го принуди да избяга във Франция. Аделина имаше щастливи спомени от годините, прекарани в изгнание:

— Живеехме на булевард „Марсо“, много близо до Анита. Виждахме се почти всеки ден, пазарувахме, прекарвахме заедно коледните празници, яздехме в Булонския лес и най-вече ходехме на театър. Аз бях на петнайсет години, а принцесата — на около четирийсет. Беше много хубава и мила.

— Баща ви и принцесата бяха ли любовници? — осмелих се да попитам.

Аделина се усмихна, леко засрамена.

— Той беше неин секретар — настоя тя.

Снимките обаче не лъжеха. На тях Хинес и Анита, хванати под ръка, излизаха от „Отел дю Пале“ в Биариц или вървяха по улица в Лондон или Мадрид. Накрая Аделина призна: Анита Делгадо била голямата любов на баща ѝ. Идилията започнала през 1936 година. Двамата били сами в Париж. Тя била разведена, той — вдовец. Анита внезапно намерила семейство и мъж, който ѝ предлагал стабилност и любов. Предишната ѝ страст към Каран се била превърнала в смътна мечта. Престанали да се виждат, след като той се оженил за една индийска принцеса. Любовта ѝ към него била платоническа, нищо повече.

Връзката ѝ с Хинес била зряла и стабилна. Той присъствал всекидневно в живота ѝ и освен това бил лудо влюбен в нея. Постепенно се превърнал в неин верен спътник, неизменно внимателен и отзивчив. След края на Гражданската война в Испания двамата се върнали в Мадрид. Живеели „официално“ в отделни апартаменти: Хинес с дъщерите си на „Пасео де Росалес“, а Анита — на „Маркес де Уркихо“. Аделина си спомняше как в неделя излизали с колата на Анита — „Мерцедес 180“, на разходка из околностите на Мадрид. Според Аделина, двамата пазели връзката си в тайна, защото Анита се страхувала, че махараджата може да научи и да ѝ намали или спре издръжката.

През 1962 г. Анита Делгадо постепенно започнала да линее и накрая, по думите на Аделина, животът в нея напълно угаснал.

— Когато умря, баща ми беше съкрушен. Заедно е Аджит се бори със свещениците от католическата църква, за да бъде погребана по християнски. Така и не се свързе след загубата ѝ.

Хинес изгубил желание да живее и скоро след това се разболял. „От сърце, от какво друго?“ — каза Аделина е меланхолична усмивка. Шест години по-късно, на 21 февруари 1968 г., той починал на седемдесет и две годишна възраст.

Разбрах, че Аделина е обичала Анита като своя майка. Най-доброто, което можеше да направи в нейна памет и в памет на баща си, бе да съживи поне за малко щастливите моменти от миналото. Беше ми се обадила именно за това — да си спомни, да изтръгне тази любовна история от забвението.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.